

T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

KABDEŞ CUMADİLOV’UN SEÇME HİKÂYELERİNDE YAPI VE İZLEK
(AKTARMA-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ÜMİT AKDAĞ
1941020014

DANIŞMAN
DOÇ. DR. EKREM AYAN

MAYIS, 2022
MUĞLA

T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

KABDEŞ CUMADİLOV'UN SEÇME HİKÂYELERİNDE YAPI VE İZLEK
(AKTARMA-İNCELEME)

ÜMİT AKDAĞ
1941020014

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 20/05/2022

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ekrem AYAN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Soner SAĞLAM
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLIMCI

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Bayram COŞKUN

MAYIS, 2022
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/04/2022 tarih ve 1044/4 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesine göre, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Ümit AKDAĞ'ın "Kabdeş Cumadilov'un Seçme Hikâyelerinde Yapı ve İzlek (Aktarma-İnceleme)" adlı tezini incelemiş ve aday 20/05/2022 tarihinde saat 10.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ekrem AYAN

Üye

Doç. Dr. Soner SAĞLAM

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLİMCİ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : AKDAĞ

Adı : Ümit

Referans No : 10464001

TEZİN ADI

Türkçe : Kabdeş Cumadilov'un Seçme Hikâyelerinde Yapı ve İzlek
(Aktarma-İnceleme)

Y. Dil : Structure and Theme in the Selection Stories of Qabdesht Zhumadilov
(Translation-Analysis)

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

●

○

○

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Fen-Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 20/05/2022

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AYAN, Ekrem

Unvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI : 191

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- Kazak Edebiyatı ve Kabdeş Cumadilov
- Yapı ve İzlek Yöntemiyle Öykü İncelemeleri
- Kabdeş Cumadilov'un Seçme Hikâyeleri ve Türkiye Türkçesine Aktarımları

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER :

1. Kabdeş Cumadilov
2. Hikâye
3. Yapı
4. İzlek

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER :

1. Qabdesb Zhumadilov
2. Story
3. Structure
4. Theme

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum. ☐
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir. ☒
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir. ☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 20/05/2022

ÖZET

Kabdeş Cumadilov, nesir türündeki eserlerini Kazak edebiyatının gelişim göstermeye başladığı altmışlı yıllardan itibaren kaleme almıştır. Bu dönemde Kazak halkının milli bilincinin kaybolduğunu gören yazarlar, tarihi olayları merkeze alarak insanların milli bilincini uyandırmak için eserler vermiştir. Bu türün en başarılı örneklerini veren yazarlardan biri de hiç kuşkusuz Kabdeş Cumadilov'dur. Roman ve hikâye türünde eserler veren yazarın bu çalışmada hikâyeciliğı ele alınmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında Sovyet döneminden günümüze Kazak edebiyatı hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yazarın hayatı, edebi kişiliğı ve eserleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise Kabdeş Cumadilov'un altı hikâyesi (Tuzağı Düşen Kuğular, Meşenin Eğri Dalları, Bukarbay'ın Boğası, Siykımbay, Aklını Yitirenler, Kazlar Dönüyor) yapı ve izlek yöntemiyle incelenmiştir. Altı hikâyenin incelendiğı bölümden sonra eserlerin Türkiye Türkçesine aktarılmış hali verilmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmadan elde edilen bulgular sunulmuş ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kabdeş Cumadilov, hikâye, yapı, izlek

ABSTRACT

Qabdesb Zhumadilov started to produce his prosaic works in the sixties, when Kazakh literature was flourishing. Observing a loss in national consciousness among the Kazakh people, the authors of the era wrote on historic events, in order to evoke national consciousness. Qabdesb Zhumadilov, without any doubt, was one of the most prolific members of the era. In this study, the author who gave works in novel and story genres discussed story writing.

Introduction part of the study involves the Kazakh literature from the Soviet era until now.

The study consists of two main chapters. The first chapter contains life of the author, his works and literary personality. The second chapter dissects six stories by Qabdesb Zhumadilov structurally and thematically (Swans Trapped, Curved Branches of Oak, Bukarbay's Bull, Siykimbay, The Ones Who Lost Their Minds, Geese Return). Following the analysis of the six stories, Turkish translations of the stories are given. In the conclusion part the outcomes of the study were presented and evaluated.

Keywords: Qabdesb Zhumadilov, story, structure, theme

ÖN SÖZ

Kabdeş Cumadilov'un edebi yönünden bahsetmeden önce onun Kazakistan'a yani ana yurduna dönüşünden bahsetmek gerekir. Yazarın bu dönüşünün başlı başına bir hikâye niteliği taşımakta olduğunu görmekteyiz. Yazar, Kazak topraklarında doğmamıştır. Doğu Türkistan'da henüz yaşam tarzları bozulmamış göçebe bir hayat süren Kazakların bulunduğu Maldıbay köyünde dünyaya gelmiştir. Bu durum Kabdeş Cumadilov'un çevresindeki insanlar üzerinde kadim tarihin derinliklerinden, atalarının döneminden çıkıp gelmiş olan bir insan etkisi yaratmıştır.

Kabdeş Cumadilov yaşam öyküsü açısından çok zengin bir yazardır. Yazarın yaşam serüveni çağdaşları olan hiçbir yazarın hayatına benzemez. Cumadilov, yaşadığı dönemde birçok siyasi olaya maruz kalır. Bu dönemlerde şahit olduğu ve deneyimlediği olaylar hakkında eserler vermeye başlar. Yazar, romanlarında realizme bağlı kalır ve Sovyet yaşamının gerçeklerini eserlerine taşır. Dönemi yansıtan eserleriyle ön plana çıkan yazar, halkı bilinçlendirmeyi, onlar için çaba sarf etmeyi ana ilkesi olarak görür.

Yazarın eserleri lirikaleseintileri ve çok yönlü karakteriyle kendi imzasını taşımaktadır. Eserlerinde çağın görüntüsünü, devrin atmosferini, yönelimlerini ustalıkla işler ve okuyucuyla buluşturur. Yazar, bütün bu yönleriyle Kazak edebiyatında ve toplumunda zihinlere kazınan bir isim olur.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardımseverliği ve idealist kişiliğiyle bana ve arkadaşlarıma rol model olan danışman hocam Doç. Dr. Ekrem AYAN'a, yine bu süreçte desteklerini bir an olsun esirgemeyen aileme, arkadaşlarıma ve eğitim hayatımın her kademesinde büyük bir özveriyle yol gösterici misyonu üstlenen ağabeylerim İbrahim ve Cemil AKDAĞ'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOVYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE KAZAK EDEBİYATI

1.1 Hazırlık Dönemi	1
1.2 1917-1941 Yılları Arasındaki Kazak Edebiyatı	2
1.3 1941-1956 Yılları Arasındaki Kazak Edebiyatı	3
1.4 1956-1990 Yılları Arasındaki Kazak Edebiyatı	4
1.5 Bağımsızlık Dönemi Kazak Edebiyatı	6

İKİNCİ BÖLÜM

KABDEŞ CUMADILOV'UN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1 Hayatı	7
2.2 Edebi Kişiliği	8
2.3 Eserleri	11
2.4 Öyküleri	11
2.5 Romanları	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖYKÜLERDE YAPI VE İZLEK

3.1. Tuzağa Düşen Kuğular	15
3.1.1 Öyküde Yapı.....	15
3.1.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	15
3.1.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı	15
3.1.2 Öyküde Zaman.....	16
3.1.3 Öyküde Mekân.....	18
3.1.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar	18
3.1.3.2 Geniş/Açık Mekânlar	19
3.1.4 Öyküde Kişiler Dünyası	20
3.1.4.1 Kadınlar	20
3.1.4.2 Sovyetlerin Görüntüsü: Mazepa	21
3.1.4.3 General Barinov	22
3.1.5 Öyküde İzleksel Kurgu.....	23
3.1.5.1 Kızıl Terör: Repressiya	23
3.2 Meşenin Eğri Dalları.....	25
3.2.1 Öyküde Yapı.....	25
3.2.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	25
3.2.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı	25
3.2.2 Öyküde Zaman.....	26
3.2.3 Öyküde Mekân.....	28
3.2.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar	28
3.2.3.2 Geniş/Açık Mekânlar	29
3.2.4 Öyküde Kişiler Dünyası	30

3.2.4.1 Aykırı Çocuk: Arkat.....	30
3.2.4.2 Telemisov Ailesi	31
3.2.5 Öyküde İzleksel Kurgu.....	31
3.2.5.1 Aşk/Sevgi.....	31
3.3 Bukarbay'ın Boğası.....	33
3.3.1 Öyküde Yapı.....	33
3.3.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	33
3.3.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı	33
3.3.2 Öyküde Zaman.....	35
3.3.3 Öyküde Mekân.....	35
3.3.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar	35
3.3.3.2 Geniş/Açık Mekânlar	37
3.3.4 Öyküde Kişiler Dünyası	37
3.3.4.1 Çalışkan, Emekçi Bukarbay.....	37
3.3.4.2 Köylüler	38
3.3.5 Öyküde İzleksel Kurgu.....	38
3.3.5.1 Kolektif Çiftlik/Emek.....	38
3.4 Siykımbay	40
3.4.1 Öyküde Yapı.....	40
3.4.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	40
3.4.1.1.1 Ben Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	40
3.4.2 Öyküde Zaman.....	41
3.4.3 Öyküde Mekân.....	42
3.4.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar	42
3.4.3.2 Geniş/Açık Mekânlar	42

3.4.4 Öyküde Kişiler Dünyası	43
3.4.4.1 Anlatıcı Ben	43
3.4.4.2 Siykımbay	44
3.4.5 Öyküde İzleksel Kurgu.....	44
3.4.5.1 Kültürel Bellek.....	44
3.5 Aklını Yitirenler	46
3.5.1 Öyküde Yapı.....	46
3.5.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	46
3.5.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı	46
3.5.2 Öyküde Zaman.....	48
3.5.3 Öyküde Mekân.....	49
3.5.3.1 Kapalı Dar Mekânlar	49
3.5.3.2 Geniş/Açık Mekânlar	49
3.5.4 Öyküde Kişiler Dünyası	50
3.5.4.1 Başkişi: Edil Ermekbayeviç.....	50
3.5.4.2 Adalet Arayışındaki Kazıbek.....	51
3.5.5 Öyküde İzleksel Kurgu.....	52
3.5.5.1 Toplumsal Yozlaşma	52
3.6 Kazlar Dönüyor.....	54
3.6.1 Öyküde Yapı.....	54
3.6.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	54
3.6.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı	54
3.6.2 Öyküde Zaman.....	55
3.6.3 Öyküde Mekân.....	56
3.6.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar	56

3.6.3.2 Geniş/Açık Mekânlar	57
3.6.4 Öyküde Kişiler Dünyası	57
3.6.4.1 Başkişi	57
3.6.5 Öyküde İzleksel Kurgu.....	58
3.6.5.1 Kutsal Anavatan.....	58
3.7 Aktarılan Hikâyeler	59
3.7.1 Tuzağa Düşen Kuğular	59
3.7.2 Meşenin Eğri Dalları	105
3.7.3 Bukarbay'ın Boğası.....	139
3.7.4 Siykımbay.....	150
3.7.5 Aklını Yitirenler	156
3.7.6 Kazlar Dönüyor.....	169
SONUÇ	184
KAYNAKÇA	187

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
Age	Adı geçen eser
BAM	Baykal-Amur Ana Hattı
Çev.	Çeviren
GPU	Sovyetler Birliği, Tüm-Birlik Devlet Siyasi İdaresi
KGB	Sovyetler Birliği, Devlet Güvenlik Komitesi
KNB	Kazakistan Cumhuriyeti, Ulusal Güvenlik Kurulu
HTDK	Hikâyeler Tuzağa Düşen Kuğular
HMED	Hikâyeler Meşenin Eğri Dalları
HBB	Hikâyeler Bukarbay'ın Boğası
HS	Hikâyeler Siykımbay
HAY	Hikâyeler Aklını Yitirenler
HKD	Hikâyeler Kazlar Dönüyor
s.	Sayfa
vd.	Ve diğerleri

1. GİRİŞ

SOVYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE KAZAK EDEBİYATI

1.1 Hazırlık Dönemi

Rusların Kazakistan'ı istilasını ile başlar. Bu dönemde Kazak aydınları süratle Rusça öğrenirler ve bu dille yazılan eserler aracılığı ile Avrupa'nın ve dünyanın diğer ülkelerinin edebiyat ve fikir hayatı ile yaşayışları hakkında bilgiler edinirler. Bu şekilde Kazak edebiyatında roman, hikâye, tiyatro gibi yeni türler ortaya çıkar (Söylemez vd., 2019: 23).

Kazak aydınlanmasını zaruret haline getiren Rusların Türkistan coğrafyasını işgalleridir. Bu işgaller ile birlikte edebi eserlerin de temalarında ciddi değişimler meydana gelir. Bu dönemde yaşanan sıkıntılardan ötürü “*Sanat toplum içindir.*” Anlayışı daha yerleşik bir hal alır. Bu anlayışa bağlı olarak, vatanın kurtuluşu noktasında sorumluluk alan ve eli kalem tutan yazar, şair sıfatını haiz tüm devlet adamları kalemlerini bağımsızlık yolunda oynatırlar. Sanatlarını, toplum üzerine oynanan oyunları bozmak ve yaşananları gelecek nesillere aktarmak maksadı ile icra ederler. Geline bu noktada araç olarak kullanılan edebiyat, aydınlanmanın kaçınılmaz yöntemlerinden bir diğerini yani siyaseti hazırlar. Kazak aydınlanmasının siyasi boyutunu meydana getiren en önemli teşekkül, hiç şüphesiz mensuplarının çoğunu yazarların ve şairlerin oluşturduğu Alaş Orda Partisidir (Kapağan, 2015: 257).

Kazak aydınlarının oluşturduğu “Alaş” adlı parti Ceditçilerin etkisiyle kurulmuştu. Temelinde bir aydınlanma düşüncesiyle ortaya çıkan Ceditçilik ilk etapta 1905 yılı öncesinde bir eğitim ve kültür hareketi olarak ortaya çıkmış olsa da bilhassa 1905 Meşrutiyeti sonrası ortaya çıkan gelişmeler sonucunda barındırdığı fikirleri daha güçlü bir şekilde uygulamaya dönüştürme düşüncesi ile siyasi bir yapıya dönüşmüştür (Yıldırım, vd.: 2019: 264).

Bu dönemde sosyal ve kültürel bir reform hareketi olan Ceditçilik, Kazak edebiyatındaki usta kalemlerin çağın gerekliliklerine uyum sağlayarak modern Kazak edebiyatının temellerini atmasında büyük bir rol oynar. “Meşhur Türk alimi İsmail Gaspıralı'nın Kırım'da başlattığı usul-ü cedit okulları, daha sonraki dönemlerde, Türk

Dünyasındaki bütün reformculara isim babalığı yapmış ve onların kendilerini “Cedit” olarak tanımlamalarını sağlamıştır” (Andican, 2003: 24-25).

Kazak edebiyatında Abay Kunanbay, Şokan Velihanov ve Ibray Altınsarin bu dönemin önde gelen isimlerindendir. “Kazak yazılı edebiyatının kurucusu sayılan Abay Kunanbay modern Kazak edebiyatının en önemli temsilcisidir. Hem edebiyat hem sosyal hayatla ilgili yenilikçi düşünceleriyle kendinden sonraki Kazak aydınlarının örnek aldığı bir kişi olmuştur” (Ayan, 2017: 1).

Yine bu dönemde Şoqan Vălihanov ve Ibray Altınsarin eğitim ve öğretim yanlısı tutumlarıyla “Kazak biliminin temellerini atarak, halk arasında gelecek ile ilgili yeni bir bakış açısını ortaya attılar. Bunlar, ulusal edebiyatın yeni içeriklere doğru yön alarak, edebî yaratıcılıklarla zenginleşmesini sağlamışlardır” (Koç vd., 2007a: 201).

1.2 1917-1941 Yılları Arasındaki Kazak Edebiyatı

1917 yılının Şubat’ında Çar yönetiminin devrilmesi, Ekim ayında Bolşeviklerin iktidara gelişi ve bunu takiben de 1922 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin kurulmasıyla birlikte yeni bir ideoloji, Sovyet ideolojisi iktidara yerleşmiş oldu. Bu ideoloji ilk olarak geçiş döneminde Sosyalist bir toplum oluşturmayı, “Sovyet insanı” tipi yaratıp, sonraki ve son aşamada da komünizm toplumunu ve yaşamını gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydı (Ağayev, 2006: 3).

1917 Bolşevik devrimiyle beraber Kazak edebiyatında yeni bir dönem başladı 20. yüzyılın başlarından itibaren üslup, tarz ve tür bakımından hızla gelişmeye başlayan edebiyat, devrimin akabinde bir durgunluk ve belirsizlik dönemi geçirdi. Zira yeni siyasi oluşumun ne getirip ne götüreceğini yazarlar ve edipler bilemediler. Şubat 1917 devrimiyle birlikte hürriyetin geldiğini sandılar. Halk Çar yönetiminin zulüm ve baskısından bıkmıştı. Dolayısıyla bu şovenist, totaliter rejimin yıkılması bilhassa Kazak aydınlarını sevindirdi. Sevinçlerini edebiyata döktüler. Aynı yılın ekim ayına kadar siyasi belirsizlik devam etti. Yeni gelen yönetim Ekim devrimiyle esas yüzünü gösterdi (Altınmakas, 2014: 380).

1917 yılında Rus Çarlığına karşı girişilen devrim hareketinde Çarlık idaresindeki halklara özgürlük verilmesi temel söylem olmuştur ancak daha sonraki dönemde

eylemlerle söylemler arasındaki tutarsızlıklar gün yüzüne çıkmıştır (Gücüyeter, 2012: 1832).

Sovyet idaresinin kurulduğu 1920’li yıllarda, şair ve yazarlar üzerindeki ağır baskı, edebiyatı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde Sovyet ideolojisine uygun olarak sınıf çatışmalarını esas alan yeni eserler yazdırılmıştır. Bundan dolayı edebiyatta bir gerileme olmuştur (Karakaş, 1996: 301).

1934’te Sovyet Yazarlar Birliği’nin kurulması ve edebiyatta sosyalist realizmin esas sanat metodu olarak benimsenmesinden sonra ise, tek tip bir sanat anlayışı edebiyata hâkim olur. İdeoloji ile yüklü olan sosyalist realizm metodu aracılığıyla sosyalizm prensipleri geniş kitlelere yayılır. 30’lu yıllarda 20’li yıllara göre daha hacimli eserler yazılmasına rağmen, sosyalist realizmin bu eserlere hâkim olduğu görülür. Ayrıca 30’lu yıllarda Parti’nin edebiyat alanındaki her kararı büyük bir titizlikle uygulanır. Yine 30’lu yıllar Stalin’in “tek adam” olarak edebiyata da damgasını vurduğu yıllardır (Kınacı, 2021: 38).

Bu yıllarda yeni rejime ayak uydurmayan sanatçılar “Repressiya” denilen 1937-1938 ve 1939 yıllarındaki katliamlarda öldürülürler. Yeni yetişen nesillere baskı ile resmî ideoloji kabul ettirilir ve bu yolda eserler yazılır (Söylemez vd., 2019: 32).

Bu baskı ve zulme rağmen yazar ve şairlerin ortaya koydukları eserlerde edebî sanat elbette normal gelişmesine devam etti. Edebiyatın her türünden başarılı eserler verildi. Zamanlar şair ve ediplerin sayısı arttıkça eserlerin sayısında da gözle görülür bir artış oldu (Altınmakas, 2014: 381).

1.3 1941-1956 Yılları Arasındaki Kazak Edebiyatı

1941-56 yılları arası, Kazak halkının sosyal hayatta yaşadığı en önemli tarihi dönem yani II. Dünya Savaşı ve savaştan sonra Kazak toplumunun hayatını ve işlerini düzene sokma gayretini içine alan dönemdir. Bu dönemde yazar ve şairlerin birçoğu eline silah alıp cephelere gider, akabinde cephelerde savaşan ve oralarda yaşananları gazete ve dergilerde yayımlayan bir nesil yayın hayatına girer. S. Meylenuli, H. Ergaliyuli, S. Seyituli gibi halk âşıkları yanında Jambıl, Nurpeyis Bayğanin, Kenen Azirbayuli, Şaşuvbay Koşkarbayuli, Doskey Elimbayuli gibi akınlar da vatanseverlik ruhu taşıyan

destanlar yayımlar ve gerçek bir savaşı edebiyat sayfalarına taşırlar (Biray vd., 2018: 144).

İkinci Dünya Harbi yıllarında tanınan kısmî serbestlik döneminde, edebiyatta yeni bir canlanma görülür. Kazak askerlerinin savaşta gösterdikleri kahramanlıkları anlatan pek çok manzum ve mensur eser yazılır (Karakaş, 1996: 301).

İkinci Dünya Savaşı karşısında yazarlar halkı savaşa, ana vatanı yani Sovyetler Birliği'nin bütününe savunmaya çağırırlar. Şiirlerde vatan ve vatan sevgisi konuları ele alınır; Sovyet insanının dayanıklılığı, mertliği, hayatı pahasına fedakârlığı övülür ve geleceğe ümitle bakılır (Naskali, 1996: 61).

Komünist Parti'nin gücü ile ondan önce insanların kafasına zorla sokulan sosyalist vatanı koruma fikri, halkı canlı tutup savaşı kazanmaya azmettirir. Memleketin bütün ekonomisi savaşa bağlı olarak yeniden düzenlenir. Savaş dönemi Kazak edebiyatının içeriğini de bu durum belirler. Edebiyat, birliğin, yiğitlik ve fedakârlığın, Parti'nin sesi olur. Almanları baskıcı siyasetini ve saldırısını püskürtmeye, halkı intikam almaya çağırmaya ihtiyaç vardır. Bundan sonra edebiyatın vazifesi, cephede çarpışanlar ile cephe gerisinde çalışanları takdir ve taltif etmektir. Bu amaçlar edebiyatın edebi yönünü zayıflatır. Yazarların çoğu daha evvelden yaza geldikleri, araştırdıkları, ilgilendikleri konuları bırakıp kendilerine verilen emirlere uymak zorunda kalırlar (Söylemez vd., 2019: 40).

40'lı ve 50'li yıllar Sovyet edebiyatında sosyalist realizmin hakimiyet kurduğu yıllar olarak geçer. Bu dönemde edebi açıdan zayıf, ancak ideoloji yönünden zengin eserler verirler (Kınacı, 2021: 38).

1.4 1956-1990 Yılları Arasındaki Kazak Edebiyatı

20. yüzyılın 60-90 yıllarındaki edebiyatı hakkında konuşurken her şeyden önce bu dönemde yaşanmış olan kültürel ve siyasi olaylara dikkat etmemiz gerekir. Yaşanan bu olaylar aynı zamanda edebiyatın gelişimine de katkı sağladı. İ.V. Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20. Kongresinde diktatörlük rejimini yumuşatmayı hedefleyen kararnameler de edebi hayatta değişiklikler meydana getirdi (Nurgali vd., 2011: 280).

Yeni hükümet, Stalin'in 1953'teki ölümünden üç yıl sonra, onun döneminde yapılan hataları ve zulümleri sorgulayarak, demokratik kuralları koyma ve uygulama kararı alır. Bu kararın edebiyat sahasında da tesiri olur. "Sosyalist realizm" denilen mükemmel toplum düzeninin bir hayal ürünü ve yalandan ibaret olduğu Kazak yazarları tarafından vurgulanır. Yazarların hayat ile alakalarını artırma meselesi görüşülür. Daha önce "Halk düşmanı" olarak ilan edilen yazarlara olan güvensizlik ortadan kalkar. Diğer Sovyet Cumhuriyetlerindeki aydınlar gibi 1937-1938 yıllarında suçsuz yere karalananlar aklanır ve hakları iade edilir. Kazakistan'da S. Seyfulin, B. Maylin, İ. Cansügirov, S. Şeripov, M. Davletbayev gibi yazarların isimleri ve eserleri edebiyat tarihinde yeniden yerlerini alırlar. Yazlar nispeten daha serbest yazmaya başlarlar (Söylemez vd., 2019:44).

Kazak halkının millî bilincinin kaybolduğunu gören aydınlar, 60-70 yıllarından itibaren tarihi olayları temel alarak millî bilinci uyandırıp terbiye etmek için edebiyattan faydalanma maksadıyla hareket etmeye başlarlar (Biray vd., 2018: 165).

Sovyet Türk edebiyatında tarihi romanların ayrı bir önemi vardır; resmî tarihin yazmadığı, yok saydığı veya tahrif ettiği gerçekler tarihi romanlarda kayda geçirilmiştir. Tarihî romanlar veya modern romanların içinde yer alan tarihî dönemlere atıflar da Sovyet çizgisi dışında kalan gelişmelerdir (Naskali, 1996: 63).

Kazak tarihi romanı, toplumsal fikir ve düşüncelere olumlu anlamda etki etmiştir. Bu eserler, Kazak tarihini çok eski dönemlerden itibaren başlayarak kültürü ile gelenek ve göreneklerini ayrıca Kazak ülkesi için mücadele eden kahramanlarını tanıttı. Bunlar, millî şuuru uyandırdı. Bunlar, Kazakların eski devirlerden başlayarak kesintisiz şekilde bugüne kadar gelen tarihi, kültürü, edebiyatı, bilimi, gelenek ve göreneklerinin olduğunu dünyaya ispat etti. Bunlardan bazıları, dünya edebiyatında saygın eserler arasındaki yerlerini almıştır (Koç vd., 2007: 679).

1.5 Bağımsızlık Dönemi Kazak Edebiyatı

Bağımsızlık dönemi Kazak edebiyatı sürecinde edebiyatta büyük değişiklikler olmuştur. Bağımsızlık döneminin ilk yıllarından bugüne bakıldığında, Kazak edebiyatında sürekli bir millî yükseliş dikkat çekmektedir. Edebiyat üzerinden millî kimlik inşa edildiği gözlemlenmektedir. Sovyet devrinde zarar gören Kazak millî, dinî, ahlâkî değerlerin ele alındığı ve bu değerlerin yüceltildiği eserler kaleme alınmaktadır. Sovyet devrinde söz konusu etmenin asla mümkün olmadığı, yasaklı olan konuların, bazı tarihi gerçeklerin gündeme getirildiği görülmektedir. Bu konular arasında en dikkat çekici olanları, Sovyet devrinde yaşanan açlık olayı, 1986 Aralık Olayları, yirminci yüzyılın başında Kazakistan’da millî modernist bir hareketin öncüsü olan milliyetçi Türkçü Kazak aydınları, diğer adıyla Alaşçı aydınlar (Kınacı, 2021: 38).

1991-2001 yıllarındaki edebiyatın on yıllık döneminin diğer özelliği, birlik devrindeki edebiyatla özellikle onun son yıllarındaki “aqtandaqtar” (şafak kızılılığı) ile ilişkili olmasıdır. Stalin devrinde kaygılı, zor duruma sokulan, kıymetli neyi varsa elinden alınan, yırtılıp yok edilen birçok kişi daha sonra aklanmış, hakları 1988 yılının nisan ayında Şakerim Kudayberdiuli’na, aralık ayında Mağjan Jumabayuli, Ahmet Baytursinuli, Mirjakıp Duvlatuli, Jüsipbek Aymavıtuli’na verilmiştir. Geçmiş dönemlerde adı da eserleri de yasaklanmış birçok şair ve yazar “aklanmıştır”. Bu eserler tekrar yayımlanmaya başlar (Biray vd., 2018: 183).

Tekrar yayımlanan manevi hazine değerindeki bu eserler Kazak edebiyatına yeni bir ruh kazandırmıştır. Bu dönemde, millî edebiyat belli bir sınıfı, halkı zenginler ve fakirler olarak ikiye ayırıp göstermekten, bitmez kan davalarını, sınıf mücadelesini dile getirmekten tamamen uzaklaşmıştır denebilir (Koç vd., 2007: 735).

Kazak Edebiyatı, bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti’nin çok sahalı siyasi ve sosyal hayat akışına doğrudan doğruya katılarak bugünkü millî menfaatler açısından edebiyatın bütün sahalarında hayat gerçeğini tenkitçi bir gözle tasvir etmek için yola çıktı. Sosyalist realizm sisteminin dar çemberinden kurtulup yaratıcılık bağımsızlığına ulaştı (Mirzahmetuli, 2004: 24).

2. KABDEŞ CUMADİLOV’UN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1 Hayatı

Kabdeş Cumadilov, 24 Nisan 1936’da Sincan bölgesi, Tarbagatay ilçesi, Maldıbay köyünde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra Çöçek dilbilgisi okulundan mezun olmuştur.¹ Kabdeş Cumadilov’un babası Cumadil, servetini yaşadıkları köye bir ilkokul inşa etmek için kullanır. Bu sebeple yaşadıkları köy kültürlü ve okur yazar köyü diye adlandırılır.² Eğitime önem veren bir ebeveyne sahip olan Cumadilov, bu yolda emin adımlarla ilerlemeye devam eder.

1956 yılında yazar, Çin hükümeti tarafından Kazakistan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi’nde eğitim görmesi için Almatı’ya gönderilir. SSCB ve Çin arasındaki siyasi meselelerden dolayı geri çağırılır ve 1958-1962 yılları arasında sürgüne gönderilir. 1962 yılında Çin imparatorluğu sınırını aşarak gelen Kazak göçmenleriyle birlikte anavatanına dönerek yarım kalan öğrenimini tamamlar.³

Cumadilov, edebi faaliyetlerine lise yıllarında başlamış, 1954 yılında “Sincan gazetesi”nde ilk şiirleri yayımlanmıştır. “Camal” adlı hikâyesi “Şuğıla” dergisinde yayımlanmıştır (Koç vd., 2007: 733).

Yazar, çalışma hayatına 1965-67 yıllarında “Qazaq Ädebiyeti” gazetesinde başlar.⁴ 1967-1976 yılları arasında “Cazuvşı” yayınevinin düzyazı bölümünde baş redaktörlük görevini üstlenir. 1976-1981 yılları arasında Devlet Basın Komitesi’nde faaliyet gösterir. 1981 yılında ise bulunduğu bürodaki hizmetini tamamlayarak sadece edebi çalışmalarına yönelir.⁵

¹ <https://www.oinet.kz/e/action/ShowInfo.php?classid=36&id=6704> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

² <https://atyrau-cbs1.kz/kz/a-paratty-resurstar/ta-yrypty-tizimder/2869-aza-ara-s-zini-darabozy-zhazushy-abdesh-zh-madilovty-tu-anyina-85-zhyl.html> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

³ <https://egemen.kz/article/270673-qabdeszh-madilov> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

⁴ <https://qazbrand.info/all/1118/abdesh-zh-madilov-mirbajany-shy-armal/> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

⁵ https://emirsaba.org/pars_docs/refs/9/8855/8855.pdf (Erişim tarihi: 11/04/2022).

5 Nisan 2021 yılında Kazakistan Yazarlar Birliği birinci başkan yardımcısı Aqberen Elgezek, yazarın tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybettiđini⁶ duyurmuştur.

2.2 Edebi Kişiliği

Kazak edebiyatının altmışlı yılları yerel edebiyatın birtakım gelişmeler kaydettiği başarılı bir dönem olmuştur. Modern düşünceler önem kazanmış ve halkın edebiyata olan ilgisi artmıştır. Edebiyat ve sanat birçok sosyal aktivitenin içeriğini yine bu dönemde oluşturmıştır. Bu gelişmeler Stalin'in ölümünden sonra rejimin edebiyatçılara ve sanatçılara birçok özgürlüğün tanındığı bir bildiri yayınlamasından sonra kaydedilmiştir. Bu dönemde yazarlar eserlerindeki içerikler bakımından özgürlük kazanmış fakat yine de "sosyalist realizm" akımının dışına çıkamamışlardır.

Kabdeş Cumadilov, edebi çalışmalarına lise yıllarında yazdığı şiirleriyle başlamıştır. Yazar, 1965 yılında üniversiteyi bitirdikten sonra "Qazaq Ädebiyeti" gazetesinde iki yıl çalışmıştır. 1967 yılında "Cazuvşı" yayınevinin düzyazı bölümünde çalışırken dönemin ünlü yazarı İlyas Esenberlin bu yayınevinin başında bulunuyordu.

İlyas Esenberlin, Kabdeş Cumadilov ile ilgilendi ve ona birçok konuda yardımcı oldu. Örnek vermek gerekirse Kabdeş Cumadilov'un ilk kitabının basılıp yayımlanmasına yardım eden kişiydi. Böylelikle 1966 yılında yazarın ilk kitabı olan "Jas Devren" isimli şiirlerinden oluşan bir derleme yayımlandı. "Jas Devren" şiir antolojisi yazarın ilk ve son şiir kitabı olmuştur. Çünkü Cumadilov şiir dünyasından nesir dünyasına geçiş yapmış ve kısa eserler vermeye başlamıştır. 1968 yılında "Kazlar Geri Dönüyor" adlı kısa öykülerinin ilk derlemesi "Jasuvşı" tarafından yayımlanmıştır. Bu derlemede "Kazlar Geri Dönüyor", "Kayran Kurdastar", "Ömir, Sen Tamaşasın" gibi hikâyeler yer almaktaydı.⁷

Yazar, kısa hikâyelerin ardından artık hacimli eserler vermeye başlar. İlk hacimli eseri "Kökeykesti" romanıdır. "Romanları, tarihi konuları işlemektedir. İki ciltten meydana gelen "Songı köş" (1974-1981), "Atameken" (1985), "Tağdır" (1988) romanları

⁶ <https://www.azattyq.org/a/31187073.html> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

⁷ <https://zharar.info/19216-zhumys.html> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

konusunu Sincan Kazaklarının hayatından almıştır. “Songı köş” romanına 1983 yılında Abay Devlet Ödülü verilmiştir” (Koç vd., 2007: 733).

Cumadilov, “Songı Köş” romanını Çin’de yaşadığı tecrübelerden yola çıkarak kaleme almıştır. Romanın içeriği ise Doğu Türkistan Cumhuriyeti’nin bir devlet olmaktan çıkarılmasını ve Çin’in işgalci politikalarının halk üzerindeki etkisini anlatır. Kabdeş Cumadilov bu yönüyle “Çin’de bulunan Kazakların kaderini, çalkantılı Maoist döneminde romanlarına konu etmeye cesaret eden birkaç yazardan biridir. Onun çalışmalarının sessizlik duvarına bir darbe olduğu kanıtlanmıştır. Sovyet ve Maoist rejim tarafından Kazak azınlıkların kaderlerine konu olan bu durum, sosyalist modernleşmenin acı verici süreçlerini gözler önüne serer” (Kassymova, 2019: 49).

İki ciltlik “Songı Köş” romanından sonra yazar “Atameken” isimli dönemi yansıtan romanını yayımlar. Bu roman hakkında Äkim Tarazî şunları söylemiştir: *Hangi konu hakkında yazarsa yazsın, halkı bilinçlendirmek için yazmak ve çabalamak Kabdeş’in değişmez ilkesi. O her bir eserinde okuyucunun karşısına beklenmedik bir şekilde çıkıyor. Örneğin yirmili yılların sonlarına doğru zengin kesime müsadere yapıldı. Bu sömürgeci derebeylerinin çoğu ortadan kaldırıldı. O nesilden birileri kaldı mı sorusu doğuyor ister istemez kalsa bile Sovyet döneminde onların kaderleri nasıl şekillendi? Dürüst olmak gerekirse bu durumda kendim bir şey düşünmedim. Kabdeş’in “Atameken” romanını okurken düşündüm. Evet bir zamanlar ortadan kaybolduğu söylenen yabancı insanların evlatları hala var. Ve onlar sadece ölüm gününü görmediler bazıları toplumun önde gelen insanları oldular* (Cumadilov, 1989: 5).

“Tağdır” yazarın tarihi konuları işlediği ikinci romanıdır. “Romandaki ana tema Rusya ile Çin arasındaki sınırların çizilmesidir. Bu sebeple Kazakların göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesi, Çin’in sınır boyunca surlar inşa etmesi gibi tarihsel açıdan önemli vakalar ele alınır.”⁸

Yazar, tarihi romanlar derlemesini “Daraboz” romanı ile tamamlar. “Daraboz romanındaki ana tema ise Kazak halkının acı dolu hayatını, Kazak-Çungar, Kazak-Oyrat arasında uzun zamandır devam eden taht mücadeleleri ve çatışmaları anlatır.”⁹

⁸ https://massaget.kz/okushyilarga/uy_tapsyirmasyi/24347/ (Erişim tarihi: 11/04/2022).

⁹ https://massaget.kz/okushyilarga/uy_tapsyirmasyi/41188/ (Erişim tarihi: 11/04/2022).

Yazarın “*Daraboz*” romanı ülkenin ortak menfaatlerini, vatandaşlık görevini, ahlaki ideallerini, milli özelliğini ve ulusal manevi birliğini karakterlerle özdeşleştirerek halk tarihinin şeceresini derinlemesine anlatır (İztelevova, 2013: 188).

Kabdeş Cumadilov, modern Kazak edebiyatının en üretken yazarları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte Cumadilov’un yaratıcılığı, dil özelliği ve edebi dilinin kapasitesinin genişliğine değinmemek mümkün değildir. Onun eserlerindeki farklılıkları ve güzellikleri okuyucunun dikkatinden kaçmadığı gibi yeni yetişecek olan yazarlara da ilham kaynağı olmuştur. “K. Cumadilov eserlerine özgü uçsuz bucaksız yaratıcılığının zengin tesiri bugünkü devrin ruhuna uygun eserlerin yazılmasına katkıda bulunmuştur” (İztelevova, 2013: 188).

Yazar, eserlerindeki karakterlerin hareketlerini salt haliyle olaya dahil etmemektedir. Onu bütün yönleriyle ele alır ve betimler. “Yazarın edebi dili, belli bir hadiseyi okuyucunun hisleriyle bir görüntüye kavuşturarak aktarır” (Karimova, 2014: 165). Bu edebi dil ile yazar, karakterin kim olduğu, nasıl bir insan olduğu hakkında ipuçları vererek insan doğasını ve insanın iç dünyasını da gözler önüne sermektedir. Yazarın “Eserlerindeki karakterlerin milli kimlikleri, milli ruhları ve onları görünür kılacak şekilde tematik tür aramaları, stilistik imza, bireysellik, psikolojik analiz gibi meseleler de tam olarak ele alınmaktadır” (Köpbayeva, 2014: 138).

Yazarın imzasını taşıdığı derin betimlemeler sadece insan unsuruyla sınırlı kalmamaktadır. “Kabdeş Cumadilov, doğayı tasvir etmede resme can verip canlılık kazandırma eğilimindedir. Haliyle, yazar insan karakterini ve davranışını veren doğa olgusunu tanımlar. Bir gülün bükülüp dans etmesi, ayın bir yüze sahip olması, dağın telaşa kapılmaması, insan davranışlarının tüm yönleri. Doğayı insan davranışlarının bu yönleriyle tasvir etmiştir. Kabdeş Cumadilov konu ne olursa olsun sanatında öncü kişi olmuştur. Bu manzara karşısında insan ruhunun bazı katmanlarını yeniden şekillendirmiş ve yaratmıştır. Dikkatimize kendi doğası ile tam teşekküllü bir görüntüsünü getirmiştir.”¹⁰

Kazakistan’da “alın yazısı” denilen uçsuz bucaksız soyut bir kavram vardır. “Nasıpten öteye yol gitmez” deriz. Geçen yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında edebi hayatında

¹⁰ https://massaget.kz/okushyilarga/uy_tapsyirmasyi/28779/ (Erişim tarihi: 11/04/2022).

hızlı hareket eden Kabdeş Cumadilov, bugün ihtiyatlı bir yazara dönüşmüştür. Çin ve SSCB gibi o dönemin iki imparatorluğunun gölgesini ve karanlık yüzünü görmek, sadece görmekle kalmayıp, yaşamın ortasındaki bu trajik olayları kalpten anlaması, acıyı hissetmesi ve alınına yazılan kaderi yaşaması kısacası bütün bu unsurlar onun bir yazar oluşunun ön koşullarını yaratmıştır.¹¹

Bir yazar için bu kadar çok yazmanın büyük bir başarı olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Yazarın emekleri yetkili mercilerin de dikkatinden kaçmadı. Yazara, Muhtar Avezov Cumhuriyet Ödülü, Abay Devlet Ödülü, bağımsız “Tarlan” platin ödülü verildi. Ayrıca Kazakistan Halk Yazarı, “Feraset” nişanının sahibidir (Cumadilov, 2003: 483).

Kabdeş Cumadilov’un eserleri Rusça, Ukraynaca, Belarusça, Özbekçe, Uygurca ve Kırgızca dahil olmak üzere birçok yabancı dilde yayınlanmıştır.¹²

2.3 Eserleri

2.4 Öyküleri

- Böltirik Börük Astında, (1963)
- Kazdar Qayıp Baradı, (1963)
- Siykımbay, (1963)
- Aqqa Tüsken Daq, (1964)
- Bul - Seniñ Üyiñ, (1964)
- Jol Boyında, (1964)
- Qayran, Qarındastaröay! (1964)
- Qurbılar, (1964)
- Men Jalğız Emespin, (1964)
- Sır, (1964)
- Jañbırsız Bult, (1965)
- Jezde, (1965)
- Meniñ Kări Jezdem, (1965)
- Aylı Tünder, (1966)
- Ana Muñı, (1967)
- Ömir, Sen Tamaşasıñ! (1967)

¹¹ http://www.dk.kz/ref_3140 (Erişim tarihi: 11/04/2022).

¹² https://www.wikiwand.com/kk/Қабдеш_Жұмаділов (Erişim tarihi: 11/04/2022).

- Lunnaya Noç, (1970)
- Proletayut Givsi, (1970)
- Adamnıñ Keybir Kezderi, (1971)
- Dala Şejiresi, (1971)
- Emenniñ Yir Butağı, (1976)
- Vetka Bolodaya, (1976)
- Qoñır Küz, (1976)
- Momin, (1976)
- Şarayna, (1977)
- Qağıtpa Qaljuñdar, (1996)
- Jaldamalı Küyev, (1999)
- Jemdegen Qırğavıldar, (1999)
- Qudaydıñ Üyi, (1999)
- Quzğınnıñ Ölimi, (1999)
- Aqınnıñ Aqırğı Kunderi, (2000)
- Bir Ğana Ğumır, (2000)
- Buqarbaydıñ Buqası, (2000)
- Döñgelengen Dünïe-ay! (2000)
- İt Bazarı, (2000)
- Tilenşi, (2000)
- Tolğan Aydıñ Tüni, (2000)
- Aqbuvranıñ Asvı, (2003)
- Amanat, (2007)
- Emen Men Qayıñ, (2007)
- Ämbeap Äyel, (2007)
- Zaval, (2007)
- Mergen, (2007)
- Ol Da Bir Bızıq Däyren-di, (2007)
- Bäs, Nemese Qarager Attıñ Hikayası, (2008)
- Esi Ayısqañ Adamdar, (2008)
- Abaqtı, (2009)
- Bir Şölmek Sıra, (2009)
- Demokratiya, (2009)
- Keşirim, (2009)
- Pänı Men Baqı Arası, (2009)
- Pıramıda, (2009)
- Toqım Qağar, (2009)
- Altaydıñ Aqıyığı, (2010)
- Biz Bir Uyadan Uşqanbız, (2011)

- Bir Qızıq Sapar, (2011)
- Basınan Qarataydın Köş Keledi, (2011)
- Eki Ayırıq Jol, (2011)
- Kontwziya, (2011)
- Qojayın, (2011)
- Tul Maxabbat, (2011)
- Ağalardıñ Alaqanı, (2012)
- Batırmen Ötken Bir Kün, (2012)
- Diktatordıñ Ajalı, (2012)
- Donjwan Qoraz, (2012)
- Elim-aylap Ötken Ömir, (2012)
- Qaramannıñ Qarğısı, (2012)
- Qurdastar, (2012)
- Qısqa Qayırımdar, (2012)
- Qısır Keñes, (2012)
- Arvaqtın Atatını Ras Pa? (2013)
- Jağimpazdıñ Ajalı, (2013)
- Kärilerge Em Bolatın Däriler, (2013)
- Kögildir Jäşik Aldında, (2013)
- Meniñ Alğaşqı Bastıgım, (2013)
- Sırttan, (2013)
- Tırandar Tırapay Asqan Jıl, (2013)
- Şamırqansa Şart Sınatın Tektiler, (2013)
- Ajaldan Qaşqan Perişte, (2014)
- Jan Men Tän, (2014)
- Jeti Ata, (2014)
- Qamı Bolıs, (2014)
- Qısqa Ömirde Qırıq Qubılğan Dünie-ay, (2014)
- Sızıqtıñ Arğı Jağı, Bergi Jağı, (2014)
- Jüñgy Şal, (2015)
- Aydahar Biyi

- Keşirer Me Eken Hadişa
- Köneniñ Közi
- Küyev Bala
- Sayasiy Oyun¹³

2.5 Romanları

- Kökeykesti, (1968)
- Zov, (1972)
- Songı Köş (1), (1972)
- Songı Köş (2), (1979)
- Poslednee Koçev'e (1), (1980)
- Atameken, (1984)
- Tağdır, (1987)
- Poslednee Koçev'e (1-2), (1992)
- Daraboz (1), (1993)
- Daraboz (2), (1995)
- Zemlya Otcov, (1996)
- Tañğajayıp Düniye, (1998)
- Prometey Alavı, (2001)
- Qılköpir, (2003)
- Kabanbay Batır (1), (2004)
- Kabanbay Batır (2), (2006)¹⁴

¹³ <http://zhumadilov.kz/kz/rasskazy> (Erişim tarihi: 02/06/2021)

¹⁴ <http://zhumadilov.kz/kz/romany> (Erişim tarihi: 02/06/2021).

3. ÖYKÜLERDE YAPI VE İZLEK

3.1. Tuzağa Düşen Kuğular

3.1.1 Öyküde Yapı

3.1.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı

3.1.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı

Cumadilov, *Tuzağa Düşen Kuğular* öyküsünü tanrısal bakış açısıyla kurgular. Bu bakış açısında anlatıcı, öykünün kadın kahramanlarından olan Demeli, Gaziza ve Nurcemal etrafında yaşanan bütün olaylara hakimdir. Cumadilov, *Tuzağa Düşen Kuğular* öyküsünde Stalin önderliğindeki SSCB hükümetinin hayata geçirdiği Repressiya politikasının halk üzerinde yarattığı yıkımı anlatır. Yazar, öyküde Repressiya hareketiyle birlikte halk düşmanı ilan edilip sürgüne gönderilen, kurşuna dizilen Kazak aydınlarının geride bıraktığı eşlerinin ve yakınlarının yaşadığı zulüm dolu yılları tanrısal bakış açısı ile kurgular. Ayrıca yazar, yine bu yıllarda ikinci dünya savaşının başlamasıyla beraber öyküde, savaşın Kazak milleti üzerinde yaratmış olduğu maddi ve manevi yıkımı da kadın kahramanlar etrafında şekillendirerek okuyucuya aktarır. Öyküdeki bütün olaylar kadın karakterler etrafında yaşanır. Öyküde, kadın karakterlerden Demeli, Gaziza ve Nurcemal aynı dertten mustariptirler. Üç kadın karakterin de eşleri halk düşmanı ilan edilmiş ve kendilerini Kazakistan'ın uçsuz bucaksız bozkırındaki esir kampında bulmuşlardır. Demeli ve Gaziza'ya kıyasla Nurcemal'in çektiği sıkıntı ve huzursuzluk daha fazladır çünkü yazar Nurcemal'in cephedeki çocuğu üzerinden savaşın görüntüsünü de verir.

Tanrısal bakış açısıyla kurgulanan *Tuzağa Düşen Kuğular* öyküsünde yazar, öykü kahramanlarının geçmişe dönük bilgilerini okuyucuyla paylaşır. Yazar, öykünün başkahramanlarından olan Demeli'nin geçmişine giderek eşi Emirbek ve dönemin siyasi atmosferi hakkında bilgi verir. “Ey, “Alaş'ın” inatçı kızı, artık duruyor musun durmuyor musun? Ne yapabilirsin, güç bizim elimizde” derdi, kıkır kıkır gülerek... Emirbek tutuklanıp götürülürken de karşısına adaletsizce kesilen bir cezanın gerçekleşmeyeceğine inanıyordu” (H.T.D.K.: 70). Demeli, milliyetçi bir kadındır ve Sovyet rejimine güvenilmeyeceğini en başından beri bilir. Fakat eşi Emirbek tam tersi düşüncede rejime sadık bir Kazak vatandaşıdır. Fakat Sovyet hükümeti diğer tüm

aydınlara yaptığı gibi Emirbek'i de kurşuna dizmiştir. Bütün bu yaşananları hatırlayan Demeli, haklı olmanın dahi içindeki acıyı dindiremediği ruhsal bir durumdadır.

Cumadilov'un kullandığı bir başka teknik de bilinç akışıdır. Yazar bu teknikle öykü "kişisinin zihninden geçen gelişigüzel ve usdışı izlenimlerin akışını" (Boynukara, 1997: 27) okuyucuyla paylaşır. Öykü kahramanlarının ruh halinin, duygu ve düşüncelerinin okuyucuya daha iyi yansıtılması adına tanrısal anlatıcı bu tekniğe başvurur. *"Önce sınıflandırma savaşı, el koyma hikâyesi derken Kazakların dört çeşit hayvanını tek hamlede ellerinden aldılar. Hayvanlardan sonra sıra insana geçti. Yaşamını hayvancılıkla idame ettiren göçmenlerin çok geçmeden açlığa maruz kalıp yavaş yavaş yok olacaklarını sömürgeciler zaten içten içe hesaba dahil etmişlerdi"* (H.T.D.K.: 66). Öyküde, tarihte yaşanmış bir olayı konu edinen yazar, öykü kahramanının zihninden geçen düşünceleri okurla paylaşarak, onu dönem hakkında aydınlatır ve bilgi sahibi olmasını sağlar.

Tuzağa Düşen Kuğular öyküsünde Kabdeş Cumadilov, "bizzat kendini hissettirdiği, yani anlatıcının anlatılanların arkasına gizlenip yok olmadığı" (Aytaç, 1999: 69) bir anlatımı tercih eder. Bunu da açıklama/yorumlama tekniğiyle gerçekleştirir. Açıklama/yorumlama tekniği yazar tarafından "herhangi bir konu, durum veya olay hakkında gerekli gördüğü bir açıklama yapması ya da yoruma girişmesidir" (Kolcu,2015: 54). Yazar, bu yöntemi öykünün son bölümünde şu şekilde kullanır: *"Başlarda biz nezaketimizi koruyup sevgili okurun moralini bozmamak adına, müstehcen ve ahlaksız olan bu olayı anlatmasak mı diye düşünmüştük. Sonrasında duruma bakınca gerçek hayatta yaşanmış olan bir olayı anlatmamak pek de mümkün görünmüyor. Üstelik yazar, kendi karakterinin kaderinden sorumlu. Karakter sevimli mi, sevimsiz mi, en nihayetinde okur bunun sonunun neyle bittiğini öğrenmek ister"* (H.T.D.K.: 101). Cumadilov, bu teknikle birlikte öyküdeki vakalar zincirine bir bütünlük kazandırır ve okuyucunun metni daha iyi anlamasına olanak sağlar.

3.1.2 Öyküde Zaman

Anlatma esasına bağlı metinlerde vaka belirli ya da belirsiz, mutlaka bir zaman içerisinde gerçekleşir. Bu sebeple "öykü zamanı, anlatının içeriğinin bir parçasını oluşturur" (Eco, 1996: 64). Yazar, kurmaca dünyasına zaman unsuruyla birlikte bir

düzen getirerek, eserine daha edebi bir görünüm kazandırır. Yazarın yaşanmışlıklarının ve tecrübelerinin anlatı dünyasına aktarılmasında zaman, olayları kanıtlayan ve okuyucuda reel bir iz bırakan yapısıyla görünür. Tarihte yaşanmış bir olayı eserine konu edinen yazar, öyküyü kurgulama noktasında da kahramanlarını gerçek yaşamdan alır.

Kabdeş Cumadilov'un *Tuzağa Düşen Kuğular* öyküsü Kazak halkının yaşamış olduğu soykırımı ve Sovyetlerin acımasız politikalarının insanlar üzerindeki etkisini anlatır. Öyküde zaman sıra dizimsel olarak devam eder. *“Bu sene Arka Dağı eteklerine yoğun bir şekilde kar yağmıştı. Yakın çevrede kıpırdayan herhangi bir canlı yok. Ucu bucağı gözükmeyen geniş bozkır, ak bir kefene bürünmüş gibi pürüzsüz”* (H.T.D.K.: 59). İfadelerinden olayların kış mevsiminde başladığı anlaşılır. Öyküde zaman unsuru kahramanları yıpratıcı özelliğinin yanında umut verici yapısıyla da görünür. Zaman faktörünün hem yapıcı hem de yıkıcı hali, esir kampında tutulan kadınların bir süre sonra özgürlüklerine kavuşacak olmaları nedeniyledir.

Öyküde zaman, “sabah, öğle vaktinde, öğleden sonra, akşam” gibi sıra dizimsel olarak devam etse de yazar, vaka zamanından sık sık geriye dönüşler yaparak öyküsünü kurgular. Öyküdeki kadın kahramanlardan olan Demeli'nin üzerinden yazar, sık sık geriye dönüşler yapar: *“Eğer Demeli tam şimdi kocasıyla karşılaşırsa, “Ya, yoldaş, nasılmış rejim? Kimin varsayımları doğru çıktı? Kendi savunduğun hükümet senin sadakatine neden inanmadı? Bütün bu yalanlara nasıl da kandınız”* (H.T.D.K.: 70)? Tanrısal anlatıcı, geriye dönüş tekniği ile Demeli'nin geçmişte yaşadıklarını aktarır. Yazar, geçmiş ile şimdi arasında bağ kurarak Demeli'nin tinsel durumunu okuyucuya aktarır.

Zaman, öykü kahramanları üzerinde etkin bir rol üstlenir. *“Gaziza bir zamanlar yurdun siyah gözlü en gözde ve sevimli kadınlarından biriydi. Şimdi o da zayıflamış ve yorgun düşmüştü. Üzerindeki yırtık kıyafetler onu olduğundan daha beter bir halde gösteriyordu”* (H.T.D.K.: 62). Yazar, bu alıntıda öykünün kadın kahramanlarından olan Gaziza'nın geçmiş ile şimdiki durumu arasındaki bağı, zamanın insan üzerinde yaşattığı fiziksel ve ruhsal değişim gücüyle gösterir. Cumadilov, öykü kahramanlarının gözünden Repressiya döneminde kadınların vermiş olduğu mücadeleyi eserine taşır.

3.1.3 Öyküde Mekân

Bir mekân oluşturma, içerisinde barınma ve kendi alanını yaratma ihtiyacı insanlığın varoluşundan bu yana devam etmiştir. Bu mekânsal süreç mağaralar, çadırlar gibi zamanla insanlığın yaşam standartlarına göre şekillenmiştir. İnsan, içinde bulunduğu dünyada “çevresiyle bir bütündür. O, kendini saran havadan, sudan, bitkiden, topraktan kısacası mekândan ve diğer insanlardan ayrı düşünülemez” (Göka, 2001: 25). Dolayısıyla insan, ruhsal ve fiziksel gelişimini mekânla kurmuş olduğu ilişki ile gerçekleştirmiş ve yaşamına devam etmiştir.

Kabdeş Cumadilov’un öykülerinde mekân, bireyin ruhsal durumunun sahnesi ve ortaya çıkan hadiselerin merkezi olması itibariyle iki başlık altında ele alınacaktır:

1. Kapalı/Dar Mekânlar
2. Geniş/Açık Mekânlar

3.1.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar

Tuzağa Düşen Kuğular öyküsünde mekân, kahramanların üzerinde korku, güvensizlik ve huzursuzluğun hâkim olduğu yapısıyla görünür. Bu tip mekânlarda öykü kahramanları “kendi ben’iyle de uzlaşmaz bir çatışma” (Korkmaz, 1997: 170) halindedir. *Tuzağa Düşen Kuğular* öyküsünde mekân, genel itibariyle eşleri halk düşmanı ilan edilen kadınların bulunduğu esir kampında geçer. Öykünün başkahramanları olan üç kadının kocası aynı dönemde tutuklanır. Dünyaları bir anda ayaklarının altından kayıp giden öykü kahramanları kendilerini kaosu hâkim olduğu esir kampında bulur. Öykünün başkahramanları olan Demeli, Gaziza ve Nurcemal esir kampında yaşanan zulüm ve zorbalık nedeniyle kendi oluşlarını gerçekleştirmekten uzaklaşır.

Öyküdeki kadın kahramanlar yaşanan olayları bir an olsun akıllarından çıkaramazlar. Kamptaki esir yaşantısında akıllarını sürekli Kazak vatandaşların tuzağa düşürülüp halk düşmanı ilan edilmesi meşgul eder. “*Bazı durumlarda ise gönülleri rahat değildi akıllarına da bir şey gelmiyordu. Bir yandan içlerinde eşlerinin sıkıntıları da var, Kazak yetkililerine öfkeleri ise kara kazan gibi. O vatandaşlar düşmana karşı yurda koruyucu, halka yardım eli olamadılar her şeyden öte kendi ailelerini, çoluğunu*

çocuğunu dahi koruyamadılar ya! Hayatın olağan akışında sırayla herkesi “halk düşmanı” ilan edip bütün sülalesini kendileriyle birlikte bataklığa götürdüler” (H.T.D.K.: 65). Öykünün başkahramanları olan Demeli, Gaziza ve Nurcema1 içine düştükleri durum sebebiyle hem ruhsal hem de fiziksel bir çöküntü yaşar. Bütün bu olaylarla birlikte kadın kahramanların eşlerinden ve çocuklarından haber alamayışları onları bulundukları mekânda büyük bir çıkmazın ve çaresizliğin içine sokar.

Öyküde çevresi uzun ve dikenli tellerle kapatılmış olan esir kampının yanında, silahlı güvenlikler eşliğinde dayatılan ağır işler ve gözetmen müdürü Mazepa’nın insanlık dışı davranışları mekânı darlaştıran bir diğere unsur arasında yer alır. *“Bir yerlerde kalmış veya sıradan çıkmış kadın olursa, uzun kırbaçla sert bir şekilde vuruyor. Tutuklunun toz yutması, düşmesi, ya da eğilerek zar zor yürüdüğünü görmek – onu bir şekilde rahatlatıyor. Genel olarak, “halk düşmanlığı” ile suçlananları hor görmek, zorlamak veya dövmek – Mazepa’nın en sevdiği mesleklerinden biridir. Bunu aslında birilerine yalakalık yapayım diye veya gözüne gireyim diye yapmıyor, doğasında şiddet var”* (H.T.D.K.: 72). Gözetmen müdürünün kadınlara karşı olan bu tutumu kamp mekânını darlaştırır. Bütün bu zorbalık ve eziyete maruz kalan kadınları mekân, yutucu yapısıyla karanlığa ve dibe doğru çeker.

3.1.3.2 Geniş/Açık Mekânlar

Tuzağa Düşen Kuğular öyküsünde insanların huzur bulduğu ve olumlu ilişkiler kurduğu geniş/açık mekânlar çok fazla bulunmaz. Öyküsünde esir kadınların kamp hayatını anlatan yazar, geniş/açık mekân olarak gösterebileceğimiz sınırlı sayıda yer kullanır. Öyküdeki kadın kahramanlardan Nurcema1, kampta başka meslekler de seçebilecek olmasına rağmen yalnız kalmak ve huzur bulmak için çobanlığı tercih eder. *“Demeli ona “abla, neden başka seçeneklerin varken koyunlara bakmayı uygun gördün” diye sorunca, “Ağabeyinin ve çocukları1mın yasını geniş bozkırda koyun güderken özgürce tutmak istiyorum” demişti”* (H.T.D.K.: 62). Nurcema1 için doğa ve onun sağlamış olduğu yalnızlık iç dünyasında bir rahatlama yaşamasına olanak sağlar. Diğere kadınlara kıyasla derdi daha büyük olan Nurcema1’e çobanlık yaptığı doğa “içtenliğini sonuna kadar açar, onu dinler ve anlar; tıpkı sevinçlerine tanıklık edip onu bölüşerek artırdığı gibi, şimdi de acılarını paylaşır” (Korkmaz, 2004: 172). Bu durum

içtenlik ve farkındalık haliyle Nurcemal'in çobanlık yaptığı bozkırı geniş/açık mekâna dönüştürür.

Öykü boyunca dar/kapalı mekân özelliği gösteren kamp alanı kadınlara zorbalık yapan gözetmen müdürünün kamptan ayrılmasıyla geniş/açık mekâna dönüşür. Kamptaki kadınların ayaklanarak gözetmen müdürü tarafından maruz kaldıkları eziyeti sonlandırması üzerine, esir kampı buradaki kadınların “varlığını sürdürebilmesinin mekânı” (Oralış, 2006: 71) olur.

3.1.4 Öyküde Kişiler Dünyası

3.1.4.1 Kadınlar

Kadının kendisine toplumda yer edinme problemi tarih boyunca devam etmiştir. Bu problem her toplumda farklı şekillerde gözükmemektedir. Bazı toplumlarda kadının yeri aile, annelik, cinsellik gibi sığ misyonlarla sınırlandırılırken bir başka toplumda bu tabuların yıkıldığı görülür. Hiç şüphesiz kadının toplumdaki varlığı bütün bu unsurlardan yücedir. “İster büyük, ister küçük olsun bir cemiyetin varoluşunda, kadının küçümsenemeyecek bir yeri bulunduğundan herhalde kuşkulandırılması gerekir” (Canbur, 1997: 172). Öyküde kadın kimliği hareketleri sınırlandırılan ve yaşam alanı kısıtlanan bir şekilde karşımıza çıkar. Sınırlandırılan ve kısıtlan kadın, içsel yolculuğunda farkındalık kazanımı ile birlikte sorgulayan yapısını ortaya çıkarır.

Cumadilov, eserlerinde göç eden, kıyıma uğrayan, savaşan Kazak halkını tema olarak işlerken kadın kahramanlar üzerinde sıklıkla durur. Kadın, nesiller arası kültür, bilgi ve birikim aktarımının yanında bir soyun devamlılığı için de büyük bir öneme sahiptir. *Tuzağa Düşen Kuğular* öyküsü kadın kahramanları merkezine alarak onların etrafında şekillenir. Bu sebeple kadın karakterler öykünün en önemli konumuna sahiptir. Öyküde kadın karakterlerin eşleri SSCB tarafından halk düşmanı ilan edilir ve tutuklanır. Eşleri halk düşmanı ilan edilen kadınlar ise cezalandırılmak üzere esir kampına gönderilir. Öyküde kadınlar, SSCB tarafından halk düşmanı ilan edilip tutuklanan eşlerine ve cephedeki yakınlarına karşı özlem duyan, ıstırap çeken karakterler olarak karşımıza çıkar. “Akıllarında bulunsun, kampa gönderilen kadınların birinin bile eşi hayatta değil. Kocasını ‘halk düşmanı’ ilan edildikten sonra vurulmadıysa, karısını buraya getirmezler” diye, gerçeği direkt yüzlerine

vurmuşlardı” (H.T.D.K.: 63). Cümlelerinden sonra kadın karakterlerin içlerinde kalan son umut ışığı da söner. Politikaların doğurduğu içler acısı sonuçlar kadın karakterler üzerinden yansıtılır. Bütün bu hüznün ve ıstırabın yanında esir kampında ağır işlerle mükellef olan kadınlar bu zorlu yaşam koşullarının üstesinden gelebilmek için büyük bir varlık mücadelesi içine girer.

Öyküde, SSCB hükümeti tarafından gerçekleştirilen Repressiya politikasının yanında savaşın görüntüsünü de verilir. *“Demeli, onu bu kötü haber sonunda bağırıp çağırıp ağıt yakıp ağlayacak sanmıştı. Tüm gücüyle Nurcemal ablayı sakinleştirmeye hazır bir şekilde oturmuştu. Ancak bu beklediği gibi olmadı. Bağırıp ağlama, saçını yolup yüzünü tırnaklama da olmadı. Nurcemal kara kâğıdı eline aldı ve kıpırdamadan oturduğu gibi kaldı. Ağlaya – ağlaya gözyaşı da tükenmiştir artık. Taştan çıkmış iki damla yaş beyaz yüzünden yuvarlanarak akıp çenesine kadar gelip durdu”* (H.T.D.K.: 99). Kadın karakterler, acımasız politikalarla kurşuna dizilen insanların ve savaşın neden olduğu bu yıkıma farklı bir açıdan bakmaya başlarlar ve durumu kabullenmek zorunda kalırlar. Bütün bu sürecin sonunda önlerine sunulan bu hayat onların iç dünyasını ve ruhunu tahakkümü altına alır.

3.1.4.2 Sovyetlerin Görüntüsü: Mazepa

Mazepa, öyküde kart karakter olarak karşımıza çıkar. Mazepa öykü boyunca kadın kahramanlara eziyet eder ve zorbalık yapar. Yazar, Sovyetlerin insanlar üzerindeki her türlü acımasız eylemini Mazepa karakteri ile özdeşleştirir ve yansıtır. Mazepa Sovyetlerin vücut bulmuş halidir. Yazar, öyküde kart karakter olarak karşımıza çıkan Mazepa’nın nasıl böyle bir insana dönüştüğüne açıklık getirmek için yaşamından kesitler sunar. Mazepa, liman şehri olan Odesa’da doğup büyümüştür. Babasının kim olduğu bilinmemekle birlikte annesiyle yaşamını devam ettirmiştir. Mazepa, annesinin ölmesiyle birlikte küçük yaşta evsiz kalır. Sovyetlerin Odesa’yı almasıyla birlikte diğer evsiz çocuklar gibi Mazepa da yetimhaneye gönderilir. Hükümetin koruması altında büyür ve rejime sadık bir vatandaş olur.

Kampta gözetmen müdürü olan Mazepa, yaşadığı güç zehirlenmesiyle kontrolünü tamamen kaybeder. Küçük dünyasında “tanrılaşmaya çalıştıkça kendini öteki insanlardan soyutlar; bu soyutlama onu daha da korkak yapar, herkes onun düşmanı

olur; bunların sonucunda doğan korkuya dayanabilmek için kişi gücünü, acımasızlığını ve narsisizmini gittikçe artırır” (Fromm, 1990: 66). Korkunç bir kişiliğe sahip olan Mazepa, kamptaki suçsuz kadınlara eziyet eder ve hayatlarını cehenneme çevirir. Bütün bunları birine yaranmak ve gözüne girmek için yapmaz Mazepa’nın doğasında şiddet vardır. Mazepa’nın vahşi bir insan olmasının sebebi hayatı boyunca kimseden sevgi ve merhamet görmemesinden kaynaklanır.

Yüksek mevkilerinden kendisine arka çıkan birilerini bulan Mazepa, kamp müdürü Barinov’u dahi dikkate almayacak bir güce kavuşur. *“Kadınların moralini yerine getirip iç dünyasını sakinleştirmekte. Mazepa yoldaşın vermiş olduğu hizmet çok önemli bir yere sahip, - demiş yukarıdan gelen vekillerin biri. Bu nedenle, kampta bebeklerin çoğalmasından korkmayınız. Onlar – bizim geleceğimiz, savaşta ölen askerlerin tekrar çoğalması, - demiş”* (H.T.D.K.: 102). Mazepa’nın sergilemiş olduğu davranışları meşrulaştıran bu söylemler Mazepa’nın gücüne güç katar ve insanlık dışı hareketler sergilemesine sebep olur. Mazepa, rejimin kendisine sağladığı güç ile tiranlaşır. Öyküde Mazepa karakteri Sovyetlerin karanlık yüzünü temsil etmesiyle ön plana çıkar.

3.1.4.3 General Barinov

Öyküde, General Barinov bütün bu zulmün ve zorbalığın içerisinde hem düşünceleriyle hem de davranışlarıyla iyi bir insan profili çizer. Barinov, öyküde Stalin’in politikalarından canı yanan Rus vatandaşlarından biri olarak karşımıza çıkar. Barinov, SSCB politikalarını sürekli sorgulamaya başlar. Stalin’in başlatmış olduğu Repressiya hareketinin kötü sonuçları onu da etkisi altına alır. Öncelikle Lenin’le birlikte Ekim Devrimi’ni gerçekleştiren Trotskiy, Kamenov gibi Kızıl Ordu’nun yüksek rütbeli komutanları halk düşmanı ilan edilip mahkemeler tarafından ölüm cezasına çarptırılır. Üç dört yıl sonra Kızıl Ordu’daki yüksek rütbeli subaylar da tek tek tutuklanır. Kızıl Ordu’daki beş mareşalden üçü kurşuna dizilir. General Barinov kurşuna dizilen mareşalleri tanıdığı için onların halk düşmanı olmayacağını bilir. Mesele mareşallerle de bitmez sıra generallere ve albaylara gelir. Ordudaki generallerin yüzde sekseni kuşuna dizilir, albayların yüzde altmışı hain ilan edilir ve hapisanelere gönderilir. Bütün bu süreçte şahitlik eden General Barinov bir gün oturur

ve Stalin'e şikâyet mektubu yazar. Bu mektupla birlikte Barinov'un rütbesi düşürülür ve Kazak topraklarında bulunan ALJİR kampına yönetici olarak atanır. Barinov, bu dönemde halk düşmanı ilan edilen bütün insanların listesinin daha önceden yapılmış olduğunu bilir sonuç olarak bu kamptaki bütün kadınların suçsuz birer vatandaş olduklarını da. Yazar, Stalin'in politikalarının doğurduğu sonuçları yine General Barinov üzerinden okuyucuya aktarır. Yazar, General Barinov'un düşüncelerini ve ruhsal durumunu *"şimdi kendini iki farklı ateşin arasında kalmış gibi hissetti. Bir yanda kendi evladına dahi acımayan kanlı bir hükümet diğer yanda ise – küçücük günahı bile olmayan, suçsuz hor görülen zarif kadınlar. Ne yapmak gerek? Yukardakilerin emrini uygulamak zorunda. Bununla birlikte, burada boş yere zorluk çeken kadınları savunmak da – genel olarak kadınları da savunmak – bir vatandaşlık görevidir"* (H.T.D.K.: 81) ifadeleriyle okuyucuya aktarır. Bütün bu yozlaşma ve zorbalık atmosferi içerisinde General Barinov kamptaki esir kadınlara karşı olan insani tutumuyla öyküde yer edinir.

3.1.5 Öyküde İzleksel Kurgu

3.1.5.1 Kızıl Terör: Repressiya

Ekim 1917'de Lenin önderliğinde Rusya'da gerçekleştirilen devrimle birlikte Çarlık rejimi yıkılır ve sosyalist bir devlet modeline geçilir. Lenin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin başına despot yapısıyla tanınmış olan Stalin geçer. Stalin'in Sovyetler Birliği'nin başına geçmesiyle birlikte devletin bütün unsurları güçlendirilir. Devlet gücünün her şeyden üstün tutulduğu bu dönemde Stalin, devlet kaynaklı şiddeti destekleyerek kendi toplumunu ve toplumdaki muhalif çevreyi bastırabilecek çeşitli polis teşkilatları kurar. Bu uygulamalarla birlikte 1930'lara gelindiğinde ise muhaliflerin tamamen ortadan kaldırılması için Repressiya politikası hayata geçirilir. Bu politika Sovyetler Birliği'nin çatısı altında olan bütün ülkeleri etkisi altına alır. Bu dönemde sadece Kazakistan'da "1937-1938 yıllarında 102 bin Kazak Türkü tutuklanmış, bunların 27 bini hemen kurşuna dizilmiş, geri kalanları da toplama kampları ve hapishanelerde hayatlarını yitirmiştir" (Gömeç, 2020: 416). Repressiya politikasının acımasız uygulama ve sonuçları diğer Türk Cumhuriyetlerinde olduğu gibi Kazakistan'da da büyük bir yıkıma sebep olmuştur.

Tuzağa Düşen Kuğular öyküsünde Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan itibaren sistematik şekilde birbirini takip eden uygulamaların insanlar üzerinde yaşattığı mağduriyet, Repressiya dönemini merkezine alarak anlatılır. Öyküde kadın karakterler olarak karşımıza çıkan Demeli, Gaziza ve Nurcemal'i esir kampına taşıyan unsur Repressiya politikasıdır. Bu kadınların eşlerini, yakınlarını yok eden ve hayatlarının bir cehenneme dönüşmesine sebep olan yine bu politikadır. Tanrısal anlatıcı, *"bu kadınların kocaları da 1937 yılının sonbaharında, aynı dönemde tutuklandılar. İlk soruşturmada dövüldüler dişlerini döktüler. Tahribata uğrayan yüzlerini bir kere gösterdiler ve çok geçmeden hepsi gözden kayboldu. NKVD'in adamları "kocalarınız on sene ceza alıp Sibirya'ya sürüldü" diye, teselli etmişlerdi. Şimdi ise birileri "bu söylenenlerin hepsi boş laf" "halk düşmanlığı" ile suçlananlar çoktan kurşuna dizilmiştir" diyor. Hangisine inanacaksın"* (H.T.D.K.: 62) cümleleriyle kadınların içinde bulundukları duruma açıklık getirir.

Öyküde, kadınların zihinlerini kendi öz yurtlarında nasıl bu hale geldikleri düşüncesi sık sık meşgul eder. Demeli'nin düşünce dünyasında *"tamam, sömürgecilerin planı şöyle dursun. Onların esas niyeti baştan beri herkesçe bilinir. Peki ya bizim ata binen erler, onlar neden bu kadar çabuk pes ettiler? Yalancı ve tatlı sözlerin arkasında neler yattığını ne olduğunu anlayamamışlar mı? Kendi halkını gözle görülür bir afetten kurtarmak yerine, kendi başını düşünüp kariyerine tutunup eline geçen yağlı "iliğe" mi mutluluğunu bağlıyor"* (H.T.D.K.: 66) söylemleri ve zihnini meşgul eden bu sorularla yazar *"eleştiri oklarını sadece Sovyetlere değil, yaşanan süreci kabullenen halkına doğrultur"* (Söylemez, 2016: 234). Kazak Bolşeviklerinin, ulus koruyucuları olan Alaş Orda üyelerini kişisel çıkarları uğruna Kremlin'e jurnallemesi Repressiya politikasının Kazak topraklarında herhangi bir direniş gösterilmeden hayata geçirilmesine sebep olur. Öyküde, bu süreç esir kampındaki kadın karakterler üzerinden okuyucuya aktarılır.

3.2 Meşenin Eğri Dalları

3.2.1 Öyküde Yapı

3.2.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı

3.2.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı

Tanrısal bakış açısı ile kurgulanan öykülerde yazar, öykü kahramanlarının psikolojik durumuyla birlikte bütün hüznü, sevinç, korku, kaygı gibi duygularını bilir. “Kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bildiği gibi olayların akışından veya evveliyatından da haberdardır. Bilmediği hiçbir şey yoktur” (Kolcu, 2015: 25). Anlatıcının yaşanan olaylarla herhangi bir münasebeti yoktur, o olayların dışındadır. Fakat yaşanan bütün olaylara olan hakimiyetiyle karşımıza çıkar. *Meşenin Eğri Dalları* öyküsü tanrısal bakış açısıyla kurgulanmıştır. Öyküde olaylar evin en küçük bireyi olan Arkat’ın etrafında dönmektedir. Aile reisinin profesör, çocukların ise hepsinin eğitimlerini tamamlamış ve yüksek tahsilli olduğu Telemisov ailesinde uzun yıllar süren eğitim hayatına karşıtlığı ile Arkat’ın eğitimden ziyade herhangi bir işe girip çalışmak istemesi ve hayata atılma mücadelesi Tanrısal bakış açısıyla kurgulanır. “*Diploması olmayan insanın hayatını devam ettiremeyeceğini düşünüyorlar kendilerince. Bana: Hayatını sürdürebilmen için hiçbir hazırlığın yok, dediler. Onların düşüncesine göre, hayatımı idame ettirebilmek için beş yıl okumam gerekiyormuş. Ondan sonra üç yıl yüksek lisans yapıp ardından da iki yıl tez yazdıktan sonra onu savunmamı bekliyorlar. Etti mi sana on yıl? Daha önce okuduğun on yıllık ilkokul eğitimi de eklersen etti mi sana yirmi yıl? Hayata hazırlanmak tam tamına yirmi yıl sürüyor. Peki yaşamaya ne zaman vakit ayıracaksın? Bu benim yaşayacağım bir hayat değil. On yıllık eğitimim bana yeter. Şu kısacık ömrümün bir on yılını daha okulda heba etmek istemiyorum. Ben hiçbir hazırlık yapmadan direkt hayata atılmak istiyorum. Beni anlıyor musun? Doğrudan... Zaman akıp gidiyor... Yaşamdan aldığımız tat uçup gitmiyor mu*” (H.M.E.D.: 125)? Arkat’ın bu tutumu doğal olarak aile içinde bir çatışma ortamı oluşmasına sebebiyet verir. Aile fertleri bir toplantı tertip eder ve Arkat’a bir çözüm yolu sunulmaya çalışılır. Arkat bildiğini okur ve hiçbir aile bireyinin söylediklerine kulak asmaz. O, kafasına koyduğu planı gerçekleştirmeye kararlıdır, okumayacak ve bir şekilde kendini çalışma hayatının içine entegre edecektir.

Tanrısal bakış açısıyla kurgulanan *Meşenin Eğri Dalları* adlı öyküde başkişi Arkat, vakanın merkezine konumlanmıştır. Aile bireylerinin Arkat’a uyguladıkları baskıcı tutum başkişinin evden uzaklaşmasına sebep olur. Arkat şehir hayatının keşmekeşliğinden ve bu tekdüze yaşam tarzından uzaklaşmak ister. Başkişi okula gitmediği günlerde kız arkadaşının da yaşadığı ve gönüllü olarak çalıştığı Ormancılar köyüne gider. Arkat’tan uzun süre haber alınamaması ev içinde kaotik bir ortam yaşanmasına sebebiyet verir. “*Geçip giden bir haftalık süreçte şehirdeki Telemisov ailesi için en keyifsiz ve en yoğun bir dönem olmuştu. Arkat’ı aramadıkları, sorup soruşturmadıkları yer kalmamıştı. Polise gittiler, hastaneleri gezdiler, morglarda arama yaptılar. Ancak nereye giderlerse gitsinler Arkat’ı gören veya duyan hiç kimse yoktu. Arkat’ın şehrin herhangi bir yerinde yaşayan akraba veya arkadaşlarının evine de uğramadığı ortaya çıkmıştı*” (H.M.E.D.: 135). Arkat bu bir haftalık süreci Ormancılar köyünde sevdiği kadın ile birlikte geçirir. Bir süre sonra kolluk kuvvetleri tarafından başkişi, kız arkadaşı ile nikahlı bir şekilde bulunur. Telemisov ailesi artık durumu kabullenir ve başkişi Arkat’ın evli bir şekilde eğitim hayatını sonlandırıp direkt olarak hayata atılmasına müsaade eder, bu durum yazar tarafından tanrısal bakış açısıyla anlatılır.

3.2.2 Öyküde Zaman

Yazınsal anlatı türlerinde zaman kavramını eserden ayrı tutmak mümkün değildir. Bu anlatı türlerinde gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi muhtemel olaylar vaka zamanı veya anlatı zamanı olarak iki ayrı düzlemde kaleme alınır. “Hikâyelerde okuyucunun ilk dikkatini çeken şeylerden biri de anlatılan maceranın tarihe bağlı zaman boyutudur. Hikâye okunurken okuyucunun zihninde; “Bu vaka, hangi tarihi zaman diliminde meydana geldi?” sorusu uyanır. İşte bu sorunun cevabı, maceranın kendi zamanına, yani vaka zamanına ait bilgileri içinde taşır” (Korkmaz, 1997: 154). Anlatı zamanı ise eserin başlangıç ve bitişi arasındaki süre ile birlikte yazarın olaya hakimiyeti ve görüş biçimine paralel olarak esere yansır. Yazar vakayı idrak ederek kendi yaratmış olduğu kurmaca dünyaya taşır ve anlatıcı ile buluşturarak sunar.

Zamansal düzlemde değerlendirilecek olan *Meşenin Eğri Dalları* adlı öyküde zaman, başkişi Arkat'ın eğitim hayatına devam etmek istememesi ile başlar. Zaman sıra dizimsel olarak başkişinin değişim ve gelişim sürecine etki etmesi sebebiyle onun etrafında şekillenir. “Geçen yıl Kureken’in ruhuna ve senin hatırına hürmeten onu okula kabul ettim. O ise tembellik yaptı. Güz döneminde tüm derslerden sadece ikisini aldı ve bizi maskara etti” (H.M.D.: 107). Cümlesinden olayların bahar döneminde başladığı anlaşılır.

Hikâyede zaman, her ne kadar “ocak, nisan, mayıs, temmuz” gibi takvimsel ve mevsimsel unsurlardan yararlansa da yazar, öyküde başkişi Arkat'ın çocukluk ve ilkokul yıllarına sık sık değinerek vaka zamanından geriye dönüşler yapar. “Bebeklik günlerinde raşitizm belirtileri gösterip iki yaşına kadar güçlkle yürüyebiliyordu. Dili de üç yaşından sonra dönmeye başladı. Vücudu zayıf olmasına rağmen kendisi bir şekilde gelişimini tamamladı” (H.M.E.D.: 110). Yazar, burada vaka zamanından geriye giderek, öyküsünde geriye dönüş tekniğini kullanır.

Öyküde tanrısal anlatıcı konumundaki yazar, vaka zamanından geriye dönüşlerle öyküyü kurgular. Bu tekniğe artsürümsel öyküleme denir. “Artsürümsel öyküleme ve artzaman: gerçekleşmiş bulunan olayın aktarımındaki zaman ile gerçek zamanın eşit olmadığı bu kullanımda anlatıcı, zamanda kesmeler ve atlamalar/sıçramalar yapar” (Eliuz, 2020: 174). Tanrısal bakış açısı ile kurgulanan öyküde yazar, başkişi hakkında gerçekleşen diyaloglarda bu teknikten yararlanarak vaka zamanından geriye giderek bilgiler aktarır; “— Emzirdiğim zamanlar nasıldı? Yanakları al al tombul bir şeydi. Hiç unutmuyorum, doğduğunda tam tamına dört buçuk kilogramdı. Birinci yaş gününde gelenler: “çocuğun tıp demiş babasının burnundan düşmüş, Allah uzun ömür verirse Arkat ne bilge ne aslan bir insan olup çıkacak acaba” deyip ağızlarının sularını akıtmadılar mı? Ne yazık ki ertesi gün çocuk hastalanıp yatağa düşmedi mi? Sonrasında kaç gün iyileşemedi. Ee, bu uğursuzluğu da görmediniz mi? Dört yaşında tam da hastalığı üzerinden atmışken bir arabanın önüne düşüp ölümle burun buruna gelmedi mi? Neyse ki şeytanın bacağını kırmıştı da caddeye düşmüş ve bir kamyon geçerken tekerleklerinin arasında kalmıştı. Sonra kalp krizi geçirdi. Bir yıla yakın anksiyete bozukluğu yaşadı” (H.M.E.D.: 112). Başkişinin geçmişte yaşadığı kötü günleri ve talihsizlikleri okuyucuyla paylaşan yazar, bunu geriye dönüş tekniğini kullanarak gerçekleştirir.

3.2.3 Öyküde Mekân

3.2.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar

Kapalı/dar mekânlar bireye huzursuzluk veren ve yaşamın neredeyse bütün olumsuzluklarını temsil eden yapısıyla görünür. “Kapalı-dar mekânlı hikâyelerde kahraman zamanla, mekânla ve mekânın bütün mesafeleriyle çatışan bir varlıktır” (Korkmaz, 1997: 170). Direkt olarak mekân belirteci ile başlayan öyküde başkişi Arkat, yaşadığı ev ve şehir ile sürekli bir çatışma halindedir. “*Evin içinde kulağa darbe alınmış gibi bir sessizlik hakimdi. Zıllık ve çocukları yaşanacakları bildikleri için şimdilik konuşmuyor ve sessizce oturuyorlardı. Boynundan ter dökülüp, başı savruk bir şekilde duran günahkâr Arkat dışlarını sıkıp ses çıkarmadı. Bir süreliğine dinen fırtına tekrardan ortaya çıkmıştı*” (H.M.E.D. :105). İçinde bulunmuş olduğu bu mekân başkişi için baskı ve zorbalığa maruz kaldığı kapalı/dar mekân özelliği gösterir. Başkişi Arkat’ın bu mekâna ait hissetmemesi onun ruh halini kötü etkiler. Başkişi Arkat her seferinde şehirden ve evden üniversiteye gidiyorum diyerek uzaklaşır. Öyküde şehir ve ev fiziki olarak her ne kadar büyük ve açık bir mekân olarak görünse de kahramanı geçmişte yaşadığı travmalar sebebiyle sıkır ve ruhsal olarak çöküşünü hızlandıran kapalı/dar bir mekâna dönüştürür.

Mekân başkişiyi kaygı ile kuşatır. Diğer aile üyeleriyle yaşadığı çatışma anlarında mekân labirentleşir. Annesinin ve kardeşlerinin kırıcı sözleri başkişiyi tahakkümüne alarak mekânı darlaştırır; “— *Nasıl bu kadar gaddar olabiliyorsun Arkatik? dedi Alma güzel gözleriyle baktığı kardeşinin suratına. — Az önce şahit oldun, hiç değilse anneme biraz acı. Sen hiçbirimizi sevmiyorsun annemi bile sevmiyorsun. Sevseydin saygı gösterirdin, dinlerdin... Bu denli merhametsiz, taş kalpli biri olarak nereden çıkıp geldi böyle?*” (H.M.E.D.: 110). Okul hayatına devam etmek istememesi sebebiyle yaşanan tartışmada kız kardeşinden duyduğu bu sözler ile başkişi sinirli ve depresif bir ruh haline bürünür.

Öyküde başkişinin çocukluk travmalarını nüksettiren ve çatışma anlarıyla anlam kazanan mekân, genel olarak bir kargaşanın hâkim olduğu, sıkıcı ve bunaltan özellikleriyle görünür; “*Arkat’ın gözünün önüne tanıdık sokaklar, yayalar ve karşılıklı akan trafik geldi. Onlarla birlikte onun da o hengâme içinde olduğunu ve nefes nefese kaldığını hatırladı. Bu acele nedendi? İnsanlar niçin telaş halindeydi? Bunlara cevap*

vermek gerçekten zordu. O taş evler ve taş sokaklarda yüzbinlerce insan neden oturuyordu? Neden sigara içip kendi dumanlarıyla kendilerini boğuyorlardı? Buna da herhangi bir cevabı yoktu. En nihayetinde kesin olan bir şey vardı. O taş sokaklarda yürümemenin, taş evlerde yaşamamanın, katran ve benzin kokan yoğun havayı solumamanın bir çaresi yoktu. Orası Arkat'ın geri dönemeyeceği bir dünyaydı” (H.M.E.D.: 119). Arkat'ın şehir yaşamında mevcut olan bu hengameye karşı duruşu kendi küçük dünyasında bireysel bir tepkiyi gösterir. O, uzun taş binalardan, araç seslerinden, insanların telaşlı hallerinden kaçır, onun için yaşamak bu değildir.

3.2.3.2 Geniş/Açık Mekânlar

Bireyin kendisini rahat ve güvende hissettiği, varlığını anlamlı kıldığı yerler açık-geniş mekânlardır. Birey bu tip yerlerde kaygı ve stresten uzak bir yaşam hali içerisinde. Başkişi Arkat için orman, köy gibi alanlar onun kendisini gerçekleştirme adına samimi ve güvenli bir mekâna dönüşür. Yazar mekânın başkişiye huzur ve güven veren bu halini şu şekilde anlatır; “Arkat bu yerin ücrallığını ve sessizliğini sevmiştir. Şimdiye kadar aramakta olduğu sessiz mekân burasıydı. Bütün şehri benzin kokusuna bulayan, kargaşa çıkaran arabalar burada yoktu. Can alıp can veren, insana hükmeden o telaş da bilinmiyordu. O ilkbaharın gelmesiyle her gün buraya gelirdi. O her sabah okula gidiyorum diye çantasıyla evden çıkıp ormancılardan yanına geliyordu. Gün boyun fidan dikip toprağı belliyordu. Ara sıra Ayman'ı da ziyaret ediyordu. Ormancılar köyünde at binmeyi yeni öğrenecekler için birçok uysal at da bulunuyordu. Gün gün çamların arasında ata binip gezmek kadar güzel ne var ki bu dünyada?” (H.M.E.D.: 116). Anlatıcı başkişinin yaşamış olduğu huzura örnek verdiği cümlelerde, doğanın sessizliğine ve güzelliğine vurgu yapar. Doğanın salt temiz ve ferah hali mekânı anlamlı bir hale getirir. Başkişi Arkat; “yaşadığı kötü olaylardan ya da kalabalıktan kaçtığı anlarda tabiatın kucağına sığınarak kendini rahat hisseder” (Azap, 2017: 71). Başkişinin tabiatla baş başa kaldığı anlar varlığını anlamlandırdığı anlardır; “Birden yükseklerde uçan bir kartal Arkat'ın gözüne çarptı. Kanatlarını ara sıra çırpıp gökyüzünde tek başına hür bir şekilde geziniyordu (H.M.: 119). Bu anlarda başkişi Arkat, gökte özgürce süzülen kartalla aynileşir.

Şehirden ve ailesinden uzaklaşan Arkat âşık olduğu genç güzel Ayman'la yalnızlığını ve evde yaşadığı problemleri unuttur. Kendisini huzurlu ve güvende hisseder. Ailesiyle uyum problemi yaşayan ve çatışma halinde olan Arkat; — *Görürsünüz! Sizden herhangi bir yardım talep etmeyeceğim! dedi kendi kendine. -On iki uzvum sağlıklıysa, çoluğuma çocuğuma hiç kimseninkinden aşağı bakmam, kendi çalışmamla onlara yeterim* (H.M.E.D.: 126). Cümlesiyle kendisini gerçekleştirme yolunda önemli bir sürece girer.

3.2.4 Öyküde Kişiler Dünyası

Meşenin Eğri Dalları öyküsünde geniş bir kişiler dünyası yoktur. Olaylar başkışı Arkat ve genç güzel Ayman'ın etrafında şekillenir. Telemisov ailesi fertleri olan Anne Zılıka, Talgat, Sungat ve Alma kardeşlerle birlikte Ustabası Süleyman fon karakterler olarak öyküde yer edinmiştir.

3.2.4.1 Aykırı Çocuk: Arkat

Genç Arkat bu kurmaca dünyanın başkışısı olduğu için anlatı onun etrafında şekillenir. *Meşenin Eğri Dalları* adlı öyküde aynı kalıplara sıkıştırılmaya çalışılan insan modeline karşı Genç Arkat net tavrıyla öne çıkar. Bir profesörün çocuğu olmasıyla beraber kardeşlerinin de yüksek tahsilli insanlar olarak hikâyede yer edinmesi, evin en küçük çocuğu olan başkışı Arkat'ın omuzlarına büyük bir yük bindirir. Arkat'ın eğitimine küçüklüğünden itibaren büyük bir özen gösterilir: *Profesör babası, çocuklarına bakmak için evde kalan annesi, yüksek lisans yapan ağabeyi, diğer kız ve erkek kardeşleriyle eve kapanıp Arkat'ın eğitim süreci gözlemlendi. Çok yönlü eğitimi ve bir yeteneğe sahip olarak büyümesi için birinci sınıftan itibaren bir müzik okuluna gönderildi. Sabahları normal okuluna gitti, öğleden sonra da müzik dersleri aldı. Eve geldiğinde yediği önünde yemediği arkasındaydı. Kendisine ayrı odalar verildi. Hafta sonları sabahtan akşama kadar istediği her şeyi yapabiliyordu, hatta yeni bir Alman piyanosu dahi Arkat'ın elindeydi* (H.M.E.D.: 110). Böyle bir atmosferde büyüyen ve eğitim gören Arkat, ne yazık ki ailesinin bütün bu emeklerini ve ümitlerini boşa çıkarır. O, okumak istemez. Zorunlu eğitimini tamamladıktan sonra okumaya devam etmenin anlamsız olduğunu düşünür. Hayata geç kalınmaması gerektiğini bir an önce bir işin başına geçip hayata atılmanın önem arz ettiğini savunur. Ailesiyle bütünüyle bir

çatışma halinde olan Arkat büyük bir hayal kırıklığı yaşatır. Bununla beraber hayatına yeni giren genç güzel Ayman’la tanışması onun eğitim hayatına daha fazla devam etmeden, evlenerek bir an önce aile kurup hayat yolculuğunu başlatmasında önemli bir rol oynar.

3.2.4.2 Telemisov Ailesi

Telemisov ailesi öyküde Arkat’ın da bir ferdi olduğu çekirdek aile tipiyle karşımıza çıkar. Baba Kureken, Arkat küçük yaşlardayken hayatını kaybetmiştir. Öyküde ailenin çocuklarından Talgat, Sungat ve Alma fon karakter olarak yer alır. Anne Zılıka ise norm karakter olarak hikâyede yer edinir. Anne Zılıka eğitimsiz bir kadındır fakat çocukları eğitimlerini tamamlamış bilinçli ve eğitilmiş insanlardır. Anne Zılıka annelik içgüdüsüyle Arkat’ın da diğer çocukları gibi okumasını ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi için mücadele eder. Arkat’ın kardeşleri de aynı tutumla onun okumasını ve eğitimini tamamlamasını ister. Başkisi Arkat için bir aile toplanır ve Arkat’la konuşmak isterler. “— Gel, otur. Bir konuşma yapacağız, dedi. Masanın başına geldikten sonra. Hepimiz de iş gücü sahibi insanlarız. Her gün böyle toplanıp baş başa verecek vaktimiz yok. Bugün ne de olsa sana ayrılmış bir gün, bakalım neler söyleyeceksin bizlere” (H.M.E.D.: 107)? Telemisov ailesi Arkat’ın eğitimine devam etmesi için kritikler yapar, tartışır, çözüm yolu bulmaya çalışır. Bu şekilde “aile hayatı ailenin en hasarlı ferдинin etrafında organize olur” (Freud, 2015: 24). Fakat Telemisov ailesinin gerçekleştirmiş olduğu bu konuşmaların başkisi üzerinde hiçbir etkisi olmaz. Anne Zılıka ve evlatları; Talgat, Sungat ve Alma öyküde eğitim ve öğrenim yanlısı tutumlarıyla yer alır.

3.2.5 Öyküde İzleksel Kurgu

3.2.5.1 Aşk/Sevgi

Aşk/sevgi bireyin, bir kimseye ya da bir varlığa gösterdiği bağlılık ve ilgi sonucu kendini içsel olarak tamamlamasında önemli bir role sahiptir. İnsanlık içgüdüsel olarak aşk/sevgi ihtiyacı hissetmektedir. Birey varoluşunun temeline dayandığı bu ihtiyacı karşılamak için bir arayış içerisinde. “Bir-yaşama şeklinde birleşmenin aksine, olgun sevgi kişinin kendi bütünlüğünü, bireyselliğini koruyarak birleşmesidir. Sevgi

insanda olumlu bir güçtür. Gerektiğinde kişiyi diğerlerinden ayıran, gerektiğinde ise diğerleri ile arasındaki duvarları yıkan birleştirici bir güçtür. Sevgi insanın yalnızlık sorununu yenmesine yardım eder; ama yine de kişinin bütünlüğünü korur” (Fromm, 1994: 31).

Öyküde yer alan aşk izleği, başkişi Arkat’ın Ayman ile olan karşılıklı hislerinde görülür. *“İkili, masada benzer şeyleri konuşmaya devam edip eğlenceli bir şekilde vakit geçirmeye devam ettiler. Genç çift şimdi ne yaparsa yapsın ne söylerse söylesin yeri idi. Birbirlerini seven on sekiz yaşındaki genç bir güzel ve on dokuz yaşındaki genç bir yiğit söyleyecekleri her şeyi söylüyor, yalan olmayan bu aşklarının ebedi şarkısını kendilerince dile getiriyorlardı”* (H.M.E.D.: 128). Başkişi, evde yaşadığı tansiyonu yüksek bir tartışma ile birlikte aile bireyleri tarafından yıpratılmasına karşın Ayman’ın yanında aşkı ve sevgiyi kucaklayıcı yapısıyla bulur. Arkat’ın şehir yaşantısından ve ailenin eğitim konusundaki baskıcı tutumlarından kaçarak sevdiği kadınla birlikte olma arzusu bütün bu stresli atmosferi unutmaya yardımcı olur. Bireye umut aşılayan sevgi, başkişinin bütün bu çıkmazların ve zorlukların üstesinden gelmesini sağlar.

Öyküde başkişi Arkat’ın aşkı ve sevgiyi ilk keşif tecrübesi onu gerçek dünyadan soyutlar. Daha önce hissetmediği istek ve arzular başkişiyi etkisi altına alır. Arkat’ın Ayman’a olan aşkı başkişinin değişiminin ana sebebidir; *“Arkat daha önce hiçbir kadından hoşlanmamıştı. Okulda da enstitüde okuduğu dönemde de herhangi bir kadınla ilgilenmedi ve tek başına vakit geçirdi. Ayman’la tanıştıktan beri genç Arkat’ta belli başlı değişiklikler meydana geldi”* (H.M.E.D.: 121). Aşk insanı içten içe değiştiren soyut bir değişim aracıdır. Bireyin yaşamış olduğu hemen hemen bütün kötülükleri ve olumsuzlukları absorbe eder. Başkişi Arkat da bütün bu aile baskısından âşık olduğu genç kadın Ayman ile kurtulur. Bütün bu aile içi tahakküme rağmen Arkat aşkı için mücadele eder *“oysa sevgi mecburiyet altından değil, sadece özgürlük içinde gerçekleşebilecek bir eylemdir”* (Fromm, 1994: 32).

Öyküde işlenen aşk izleği başkişi Arkat’ın kendini gerçekleştirmesinde önemli bir araç olarak karşımıza çıkar. *“Ayman gelecekte hayat arkadaşı olacak bu genci sevinç ve korku ile karışık bir durumda içten içe heyecanlı bir hissiyat ile sık sık düşünüyordu. Fakat Arkat ile Ayman’ın ilişkisi bir anne babanın oyuncak bebekle oynayan çocuğunun meşgalesi gibi hiçbir tehlikeyi akla getirmiyordu. Bu durum bu ilişkiyi*

cazip hale getiriyordu... Bugüne kadar ikisinin arasında evlilik hakkında o kadar açık bir konuşma yapılmadı. En nihayetinde bütün bu yaşananlar uzak bir dünya gibiydi. Şimdi bu çocukluk hayali şüphe götürmez bir gerçek haline evrilirken yüksek bir yerden çakılıyormuşçasına gözleri büyüdü ve düşünmeye başladı” (H.M.E.D.: 132). Bütün bu sancılı süreçleri atlatan başkişi Arkat ve Ayman aşk ile birlikte varlıklarını anlamlandırarak yetişkin yaşamına evlilik aracılığıyla geçiş yapmaya karar verirler. Başkişinin bütün olumsuz etkenlerden kurtulmasını sağlayan aşk unsuru Arkat’ın kendini anlamlandırması ve gerçekleştirmesi yolculuğunda olumlu bir etkide bulunur.

3.3 Bukarbay’ın Boğası

3.3.1 Öyküde Yapı

3.3.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı

3.3.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı

Tanrısal bakış açısı karakterin iç dünyasını tüm duygu ve düşünceleriyle yansıtması bakımından öyküde başkişi olarak yer edinen Bukarbay ve çevresindeki insanların hakkında okurun direkt olarak bilgi sahibi olması açısından büyük bir öneme sahiptir. Yazarın tanrısal bakış açısıyla kurguladığı *Bukarbay’ın Boğası* adlı hikâyede yazar Kazakistan coğrafyasında Ruslar tarafından hayata geçirilen kolektifleştirme politikasından payını alan başkişi Bukarbay’ın köyüne dönüşüyle birlikte yaşadığı olayları anlatır. Olaylar Bukarbay ve çevresinde yaşanır. Bukarbay Rusya’da doğup büyümüştür. Yıllar sonra babasının doğduğu topraklara tekrar gelmek istemesi üzerine Köközek köyüne gelip yerleşirler. *“Bir zamanlar bu topraklardan Rus baskısıyla canı yanmış bir şekilde gitse de ölüm yaklaştığında doğduğu topraklara gömülmek isteyen yaşlı adam oğlunu ve torunlarını ülkeye tekrardan getirmişti”* (H.B.B.: 139). Bu dönüşten kısa bir süre sonra Bukarbay’ın babası Süyindik hayatını kaybeder. Bu kayıptan sonra Bukarbay’ın Rusya’da doğup büyümesi sebebiyle içselleştirdiği Rus kültürü ve karakterinin köylülerle olan çatışmalarını, yazar tanrısal bakış açısıyla okuyucuya aktarır.

Bukarbay’ın ata topraklarına gelişinden iki veya üç yıl sonra Sovyetler Birliği dağılır ve kırsal kesimlerde reformlar görülmeye başlar. Bu reformlarla birlikte üst makamlardan özelleştirme talimatı çıkar ve köylüler kolektif çiftliklerdeki malları

paylaşmaya başlarlar. Fakat bu özelleştirme ile birlikte köylülerin paylaşılan malları hoyratça kullanması, iki veya üç yıllık bir süreç içerisinde tüketmesi Bukarbay'ın köylülerle olan ilk çatışmasını ortaya çıkartır. *“Elinde tuttuğu bütün bu zenginliklere sahip çıkamayan, hesap kitap dahi nedir bilmeyen böyle aciz bir halk olmaz olsun”* (H.B.B.: 141). Tanrısal bakış açısıyla anlatımını sürdüren yazar yer yer iç monologdan da yararlanmaktadır. Bu anlatım tekniğinde yazar, hikâyenin başkışisi olan Bukarbay'ın aklından geçen düşünceleri okura direkt olarak aktarır. Öykünün başkışisi Bukarbay: *“Kendi kendine söylendi ve bu söylediklerini sana yedirmezssem köpek olayım. Kaska boğaya bir muhtaç kalsınlar hele”* (H.B.B.: 143)!

Anlatıcının her konuya ve olaya hâkim olduğu hikâyede olaylar Bukarbay ve çevresinde şekillenmeye devam eder. Bukarbay çalışkanlığı ve disiplinli duruşuyla dikkat çeker. *“Demirde, demirden yapılan materyallerde ve kayışta ustasıydı. Köközek'e gelmesiyle birlikte otomobil ve traktörlerin durduğu garajın anahtarlarını aldı. Burada küçük bir dükkân ve torna tezgâhı vardı. Bukarbay'ı burada ne zaman görürseniz görün demirleri şaşlık gibi kızdırırdı”* (H.B.B.: 140). Bukarbay'ın çalışkanlığı ve emekçi yanı kısa bir süre sonra meyvesini vermeye başlar. Kolhozda göz ardı edilerek paslanmaya bırakılmış otomobil ve traktörü çalışır hale getirir ve bir süre sonra bu araçlarla yeni bir iş kolu oluşturur. Bununla birlikte köydeki tek boğaya sahip olması bütün köylüleri Bukarbay'a muhtaç hale getirir. *“O yıl yaz mevsiminin çıkıp gelmesiyle köydeki insanlara ait ineklerin çiftleşmesi gerekiyordu. Çiftleşmek isteyen ineğin boğadan başka bir çaresi yoktur. O bölgedeki tek boğa ise Bukarbay'ın elinde. Öyle görünüyor ki köylüler önden peşin ödeme yapmazsa Bukarbay herhangi bir ineğin, boğasının yanına yaklaşmasına izin vermeyecekti. Bu kötü haberi işittiğinde Köközek ahalisinin üstüne yıldırım düşmüş gibi oldu”* (H.B.B.: 145). Bukarbay'ın köylülerle çatışma yaşadığı bir meselede burada baş gösterir. Bukarbay daha önce bu ülkede eşi benzeri görülmemiş bu uygulamayı hayata geçirir. Köylüler anlaşmak zorundadırlar çünkü evlerinin geçimini sağlayan tek şey inektir. Yıllar önce babasının zengin kabul edilip mallarına el konulduğu bu köyde Bukarbay Rus karakteri, çalışkanlığı ve emekçi yapısıyla varlıklarına varlık katarak yükselmeye devam eder ve bu durum yazar tarafından tanrısal bakış açısıyla anlatılır.

3.3.2 Öyküde Zaman

Yazınsal eserlerde öyküyü reel hale getiren unsurlardan biri de vakanın zaman düzleminde okuyucuya aktarılmasıdır. Bu aktarım sürecinde yazar, çeşitli teknikler kullanarak okuyucuya geçmişten, gelecekte veya hikâye zamanından bilgiler aktararak olayların anlamlı bir bütünlük kazanmasını sağlar. “Hikâye sanatı bir “zaman sanatı”dır. Onda her şey bir oluş, akış, sona eriş veya yeniden başlayıştır. Bu aynı zamanda bir “bakış tarzı”dır” (Kaplan, 2019: 312). Bu noktada yazarın zamanı kullanış biçimi ve eserde karakterlerle paralel olarak hareket etmesini sağlaması okuyucunun yeni bir pencereden olaya dahil olmasına yol açar.

Öyküde zaman başkışı Bukarbay ve ailesinin tekrardan ata topraklarına taşınmasıyla başlamaktadır. *“Bukarbay’ın Bolşevik devlet çiftliğine taşınmasının üzerinden çok fazla zaman geçmemişti. Yaklaşık on yıl kadar olmuştu. O zamanlarda ana yolun üzerindeki devlet çiftliğinde mola vermeden, onun daha uzak şubesi olan “Köközek” köyüne gelip yerleşti”* (H.B.B.: 139). Köyüne döndükten sonra her ne kadar kendi soyundan insanlara ev sahipliği yapan bir yerde olsa da farklı bir kültürle karşılaşan başkışı üzerinden yazar, sık sık geriye dönüşlerle hikâyeyi kurgular.

Bukarbay’ın Boğası adlı öyküde anlatılan vakalar her ne kadar mevsimsel geçişlerin olduğu bir zamana yayılsa da yazar genel olarak gün içerisinde yaşanan olayları okuyucuya aktarır. Buna rağmen yazar öyküde sık sık geriye dönüşler yaparak kurmaca dünyasındaki olaylara anlam kazandırır. *“Yıllar önce Rusların Kazak halkının mallarına el koymaya başladığı dönemde Bukarbay’ın babası zengin kabul edilip Kulunda bozkırlarına sürgün edilmişti”* (H.B.B.: 139). Öyküde geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı bu yerde tanrısal anlatıcı başkışının ve ailesinin geçmişte yaşadığı olayları anlatır. Başkışının ve ailesinin yaşamış olduğu olumsuz tecrübeleri okura aktaran tanrısal anlatıcı bunu geriye dönüş tekniğini kullanarak gerçekleştirir.

3.3.3 Öyküde Mekân

3.3.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar

Öyküde mekân, başkışı Bukarbay’ın huzursuzluk ve sıkıntıların baş gösterdiği, diğer kahramanlarla sürekli bir çatışma halinde olduğu labirentleşen mekân özelliği gösterir. Başkışı bu tip mekânlarda “mekânla ve mekânın bütün mesafeleriyle çatışan bir

varlıktır” (Korkmaz, 1997: 170). Öyküde başkişi Bukarbay atalarının doğup büyümüş olduğu köye döndükten sonra bir göçmen muamelesi görmektedir. “*Bukarbay kalacak yeri olmayan bir göçmen muamelesi gördü*” (H.B.B.: 139). Köylülerin bu tutumu öykü kahramanı Bukarbay için mekânı dar/kapalı bir hale dönüştürür. Yıllar sonra babası ve çocuklarıyla döndüğü bu köy başkişi için huzursuzluk ortamıyla birlikte mücadelenin başlayacağı yerdir.

Başkişiyi ontolojik olarak huzursuzluk ve güvensizlikle saran mekân, Bukarbay’ın diğer karakterlerle yaşadığı çatışma anlarında labirentleşir. *Bukarbay’ın Boğası* adlı öyküde mekân genel olarak kolhoz ve sovhoz çiftliklerinin bulunduğu bu küçük köyün çevresinde şekillenir.

Bireyin kendini rahat hissettiği içtenlik mekânı olarak adlandırabileceğimiz bu köy çevre faktörleri ve insanların acımasız tutumları sebebiyle bireyi boğan ve sıkı bir alana dönüştür. Köylülerin davranışları ve söylemleri Bukarbay ve köylüler arasında sağlıklı olmayan bir iletişime sebebiyet verir.

“*Sokakta Bukarbay’ın bu haline gülmeyen insan yoktu. Hatta bazıları açık açık alay ederek:*

— *Hey! Boğan hayırlı olsun(!)*

— *Sana Zengibaba dokunmuş. Boğanın kuyruğunu da yağlamaz mısın?*

— *Bunu şimdi ne yapacaksın Bukarbay, sağıp sütünü mü içeceksin? Bu hayvanın memesi bile var*” (H.B.B.: 143)! Birey için güven ve huzuru temsil etmesi gereken ata toprakları *Bukarbay’ın Boğası* adlı öyküde tam tersi bir durumu sergilemektedir. Köylülerin ekseriyetle tembellik ve cahilliği temsil etmesi köyü yaşanılmayacak bir mekâna dönüştürür.

Öyküde başkişi Bukarbay atalarından farklı olarak Rusya’da doğup büyümüştür. Bu unsur onu Kazak köylülerinden gerek yaşam tarzı gerekse karakter ve davranış bakımından ayırmıştır. Farklı bir kültürde yetişen başkişi bu küçük köyün insanlarından çalışkanlık ve vizyon açısından da çok ayrı bir yerdedir. Bununla birlikte Bukarbay’ın ailesinin daha önceleri bu topraklarda birçok zenginliği varken, başkişi köyüne tekrar döndüğünde elinde hiçbir varlığı yoktur. “*Yıllar önce Rusların Kazak halkının mallarına el koymaya başladığı dönemde Bukarbay’ın babası zengin kabul*

edilip Kulunda bozkırlarına sürgün edilmişti. Bukarbay'ın babası kardeşleriyle birlikte o kadar hayal kırıklığına uğramıştı ki durumlar düzeldiğinde bile köyüne geri dönmek için acele etmemişti” (H.B.B.: 139). Bu durum başkişinin ve köylülerin arasında doğal bir mesafenin oluşmasına ve iki tarafında birbirlerinden uzaklaşmasına sebebiyet verir. Bu uzaklaşma öykü kahramanın yalnızlaşmasına ortam hazırlar.

3.3.3.2 Geniş/Açık Mekânlar

Açık/geniş mekânlar bireyin yaşamını ve etkinliklerini huzur ve dinginlik içinde gerçekleştirmesini sağlayan alanlardır. Bireyin kendisini gerçekleştirmesi ve varoluşunu anlamlandırması adına önemli içtenlik mekânlarıdır. “Bu mekânlarda karakter kendisiyle, çevresi ve evrenle uyum içindedir” (Korkmaz, 2007: 411). *Bukarbay'ın Boğası* adlı öyküde açık/geniş mekân olarak nitelendirebileceğimiz yer, insanlarla sürekli çatışma halinde olan başkişinin kaçış yolu olarak gördüğü Süleyman Vadisi'dir. “*İnsanlar Bukarbay'ın babasını köyün yakınlarındaki mezarlığa değil de onu dağların arasındaki Süleyman Vadisi'ne götürüp gömdüğü için biraz üzülmişti. “Bu babamın vasiyeti” dedi soranlara. Her şey daha sonra anlaşılacaktı. “Süleyman Vadisi” denilen bu yerin adı nereden geliyordu? Süleyman Süyindik'in babasıydı*” (H.B.B.: 139). Zamanında dedesinin adını aldığı ve yaşamını sürdürdüğü bu vadi başkişi için yıllar sonra döndüğü ve göçmen muamelesi gördüğü bu köydeki tek sıcak ve huzurlu yer konumunda olacaktır. Bukarbay bu yerde planlarını hayata geçirecek ve ontolojik olarak kendisini gerçekleştirecektir.

Öyküde açık/geniş mekân başkişinin kendisini gerçekleştirmesine yardımcı olacak olan Süleyman Vadisi'dir, Bu mekân, başkişinin emeklerinin meyvesini alması adına huzurlu ve güvenli bir alan olarak öyküde yer alır.

3.3.4 Öyküde Kişiler Dünyası

3.3.4.1 Çalışkan, Emekçi Bukarbay

Bukarbay'ın boğası adlı öyküde bütün ana hatlarıyla tanıtılan başkişi Bukarbay, yazarın onun hakkında okura bilgi verirken iç dünyasına ve yaşamının her ayrıntısına kadar değinmesi sebebiyle diğer öykü karakterlerinden çok farklı bir konumdadır.

Bukarbay öykünün merkezine konumlanan yaşam şekli ve çevresiyle yaşadığı çatışma anlarıyla kurgudaki ana temanın simgesi halindedir.

Başkişinin uzun yıllar sonra ailesiyle birlikte döndüğü köyünde yaşamış olduğu sıkıntılar ve çatışmalarla beraber bu küçük topluluktan soyutlanması öykünün kırılma noktalarındandır. Başkişi Bukarbay, çalışkanlığı ve mücadeleci tavrıyla bu atmosferdeki insanlardan çok daha farklı bir karaktere sahiptir. “Bir yaşam üslubunu özellikle açık seçik tanımak istiyorsak, onu içinde yer aldığı çevreyle karşılaştırarak gözden geçirir, bu çevrenin beklediğimizden daha başka türlü olduğunu görürüz” (Adler, 1998: 59). Yazar, öyküsünde başkişi Bukarbay’ın farklı bir yaşam üslubuna sahip olarak, yozlaşmış bu küçük topluluktan ayrı bir yere konumlandırılmasına ön ayak olur.

3.3.4.2 Köylüler

Öyküde norm karakterler olarak ortaya çıkan köylüler tembelliğin ve gelenekçiliğin sembolüdür. Norm karakterler “bir fon karakter gibi, romanın yapısı içinde tamamen mekanik bir rol oynayabilir veya koronun görevini yerine getirebilir; roman başkişi ile toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir araç olabilir; en basit anlamda tezat yaratmak ve okuyucuyu rahatlatmak için kullanılabilir” (Stevick, 2004: 179). Bu anlamda *Bukarbay’ın Boğası* adlı öyküde norm karakterler olarak karşımıza çıkan köylüler başkişi ile olan kültürel değer çatışmalarıyla ön plana çıkar.

3.3.5 Öyküde İzleksel Kurgu

3.3.5.1 Kolektif Çiftlik/Emek

1928 yılından itibaren Stalin liderliğinde SSCB idaresinde bulunan bütün ülkeler için geçerli olacak bir ekonomik kalkınma ve kolektifleştirme politikası hayata geçirilir. “Bu bağlamda kolhozlar (kolektif çiftlikler) oluşturulacak, özel mülkiyet devlet mülkiyetine geçirilecek; çiftliklerde elde edilen gelirin bir kısmı merkeze gönderilecek, geriye kalanı, köy halkı arasında dağıtılacaktı. Bunun için öncelikle halkın elindeki mallarına, hayvanlarına, arsa ve topraklarına el konacak, kamulaştırılacaktı” (Ercilasun, 2016: 12). Kolektifleştirme politikasıyla birlikte halk

hükümet tarafından varlıklarına el konulacağı yönündeki duyumlardan dolayı endişe içindedir. Bu süreç pek uzun sürmez ve kolektifleştirme politikası yavaş yavaş hayata geçirilir. “Kolektifleştirmenin köylü açısından büründüğü biçim, tüm varlığına el konmasıydı. Yalnızca atı, sığırı, koyunu, domuzları değil, yeni doğmuş civcivleri bile kolektifleştiriliyordu” (Trotskiy, 2006: 45). Kolektifleştirme süreci devam ederken bu politikanın yol açtığı olumsuzluklar da gün yüzüne çıkar. Köylüler bütün varlıklarını ve hayvanlarını satmaya başlar, satamadığı hayvanlarını keser etinden derisinden faydalanır. Bunlardan hiçbirini yapmaya fırsat bulamayan köylüler de komşu ülkelere göç etmeye başlar.

Birçok Türk dünyası yazılı eserlerine konu olan kolektifleştirme politikası *Bukarbay’ın Boğası* adlı öyküde de karşımıza çıkmaktadır. Kolektifleştirme politikası Kazakistan, Kırgızistan gibi birçok Türk devletlerini etkiler ve toplumda derin izler bırakarak yazınsal eserlerde yer edinir. *Bukarbay’ın Boğası* adlı öyküde baba Süleyman ve ailesi kolektifleştirme politikasının kurbanları olarak bu kurmaca dünyadaki yerlerini alırlar. SSCB’nin Kolektifleştirme Politikası altında Kazak halkının mallarına el koymaya başladığı dönemde Bukarbay’ın babası zengin kabul edilir ve Kulunda bozkırlarına sürgün edilir.

Bir süre sonra aile ata topraklarına tekrar dönmek ister: “*Bir zamanlar bu topraklardan Rus baskısı sebebiyle canı yanmış bir şekilde gitse de ölüm yaklaştığında doğduğu topraklara gömülmek isteyen yaşlı adam oğlunu ve torunlarını ülkeye tekrardan getirmişti. Bu dileği ve niyeti gerçekleşti. Bir yıldan kısa bir süre sonra Süyindik hayatını kaybetti*” (H.B.B.: 139). Bukarbay, ailesiyle bu topraklara taşındıktan kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği dağılır ve kırsal kesimlerde reformlar görülmeye başlar. Bu reformlardan Bukarbay’ın köyü de geri kalmaz. Hükümet tarafından özelleştirme talimatı verilir ve bir süre önce halkın geçim kaynağı olan kolektif çiftlikler halk tarafından hunharca yağmalanmaya başlanır. Bukarbay’ın köyündeki kolhozun şube yöneticisi Kakimbek, çiftlikte kalan inek sürüsünü köylülere dağıtır. Başkişinin payına sadece bir boğa ve çiftliğin garajında göz ardı edilen otomobil ve traktör düşer. Öyküde, tembellik yönüyle karşımıza çıkan halk, özelleştirme ile aldıkları bir inekle yokluk ve sefaletle sürüklenir. Sonuç olarak başkişi çalışkanlığıyla ve verdiği emekleriyle köylülerden sıyrılır, zamanında SSCB tarafından atalarının elinden alınan

mallara tekrar sahip olur. Öyküde emek izleği kurucu bir değer olarak görünür ve başkişinin ontolojik olarak kendisini tamamlamasına olanak sağlar.

3.4 Siykımbay

3.4.1 Öyküde Yapı

3.4.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı

3.4.1.1.1 Ben Bakış Açısı ve Anlatıcı

Cumadilov'un "*Siykımbay*" adlı bu kısa hikâyesi ben/kahraman bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Ben/kahraman bakış açısının merkezinde yer alan anlatıcı öykünün başkişisidir. Öyküde ben/kahraman anlatıcı tüm vakaların merkezindedir. Ben/kahraman bakış açısıyla kurgulanan bu öyküde anlatıcı tanrısal/hâkim bakış açısında olduğu gibi gerçekleşmiş ya da gerçekleşecek olan olaylar ve kahramanların iç dünyaları hakkında bilgi sahibi değildir. Tanrısal/hâkim bakış açısı anlatımına göre daha kısıtlı imkanlara sahiptir. Ben/kahraman bakış açısı anlatımında "anlatıcı, söz konusu kahramanın müşahede kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi seviyesi ile sınırlıdır" (Aktaş, 1991: 100). Sonuç olarak okur ben/kahraman anlatıcının bilgi sahibi olduğu kadar olaylara hakimdir.

Siykımbay adlı öyküde anlatıcı ve anlatılan rolündeki başkişi bu kurmaca dünyanın merkezinde yer alır. Cumadilov'un *Siykımbay* adlı öyküsünde anlatıcı ben'in ismi yoktur. "Birinci şahısla anlatımda, anlatıcı, kendisinden "ben" diye söz eder ama, bütün cümlelerin "ben" zamirli olması gerekmez (Mert, 2006: 181). Öyküde anlatıcı ben, üç yıl süren askerliğinden sonra köyüne döner. Bu dönüş anlatıcı ben'i çocukluk yılları hatıralarına götürür. Uzun bir sürenin ardından doğup büyüdüğü köye dönüş yapan anlatıcı ben, annesi ve yakın akrabalarıyla özlemini giderdikten sonra çocukluk hatıralarındaki insanları sormaya başlar.

"İşte, tekrardan kendi evimde oturuyorum. Annemle ve yakın akrabalarımınla görüşüp özlemimi giderdikten sonra, köylünün hâlini ve hatırını sormaya başladım. Ninem, köyün yaşlısından gencine herkesi tek tek anlatıp sayacağım derken duraksadı.

— Evet, bu arada yalancı kayınbirader hastalanmış. Ya da yaşlılık mı geldi çattı bilinmez, yakın bir zamanda yatalak olmuş, zavallı" (H.S.: 151).

Öyküde norm karakter olarak karşımıza çıkan yalancı kayınbirader lakaplı Siykımbay, anlatıcı ben'in çocukluk yıllarının merkezindeki isimdir. Siykımbay'ın rahatsızlanması anlatıcı ben'i ruhsal bir sıkıntıya sokar. Anlatıcı ben'in etrafında şekillenen öyküde Siykımbay, şecerecilik geleneğini devam ettiren bir karakter olarak ön plana çıkar. *“Ben, yaşlı insanları canımdan öte seviyorum. Yaşlı dediğim de hikâyeci, masalcı, şecere yaşlıları işte, okuyamamış ama “akademisyen gibi olanları” beğeniyorum”* (H.S.: 151). Siykımbay, ayrıca içindeki çocuğu daima yaşatan ve çocuklarla iyi anlaşılan bir karakterdir. Bu durum anlatıcı ben'in çocukluk yıllarının yoldaşı olan bu karakteri, hayat yolculuğunun ilk evresinde merkezine konumlandırmıştır.

Anlatıcı ben, vakaları okuyucuya aktarırken norm karakter olarak öyküde yer edinen Siykımbay'ın fiziksel özelliklerinden de bahseder. *“Sakalı, saçı gümüş gibi olup tamamı ağarmıştı. Bir tane bile siyah yok. Otuz dişi tümüyle dökülmüş, küçücük kalan yaşlı adam beşikte yatan bir bebeğe benziyordu”* (H.S.: 155). Anlatıcı ben, alıntıda hayat yolculuğunun son evresinde olan norm karakter Siykımbay'ın fiziksel özelliklerini anlatır. Siykımbay, hayatın bütün acı, tatlı tecrübelerini tadar ve bu uzun yolculuğu yaşlılık dönemine taşır. Öyküde anlatıcı ben'in gözünde bu yaşlı adam, yaşamının sonlarına doğru dünyanın bütün kirinden arınıp paha biçilemez bir saflığa erişmiştir. Bu durum anlatıcı ben'in kendilik bilincinin oluşmasına ve hayatı anlamlandırmasına olanak sağlamıştır.

3.4.2 Öyküde Zaman

Siykımbay adlı öyküde zaman, anlatıcı ben'in üç yıl sonra köyüne dönmesiyle başlar. Öyküde yazar sıra dizimsel ve geriye dönüş tekniğini bir arada kullanır. Yazar, bu kısa öyküde sık sık geri dönüşler yapar. Öyküde vaka zamanı, anlatıcı ben'i merkezine alarak onun etrafında şekillenir. Kurmaca metinlerin vazgeçilmez bir parçası olan zaman, öykü kahramanlarına ve vakaya “kendiliğinden çiçeklenen organik bir varlık görünüşü kazandırır” (Lukacs, 2003: 128). Yazarın öykü zamanında sık sık kullanmış olduğu “çocukluk yılları”, “eski yıllar”, “çok eski zamanlar”, gibi ifadeler geri dönüş tekniğinin kullanıldığını gösterir. Yazar, anlatıcı ben'in etrafında dönen olayları vaka zamanından sık sık geriye dönüşler yaparak gerçekçi kılar. *“Yaz mevsiminin bunaltıcı*

bir gecesinde. Büyükler uykuya erkenden dalarken. Bizler birer birer yorganımızı yastığımızı sırtımıza alıp Siykımbay'ın çevresinde toplanırdık” (H.S.: 152). Bu tekniğe artsürümsel öyküleme denir: “Artsürümsel öyküleme, öyküleme zamanı ile öykü zamanı arasında geriye doğru bir aralığın olması durumudur” (Bolat, 2015: 54). Yazar, bu teknikle anlatıcı ben'in geçmişte yaşadığı olayları şimdileştirir.

3.4.3 Öyküde Mekân

3.4.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar

Siykımbay adlı öyküde mekân daha çok açık/geniş olarak kullanılır. Öykü, anlatıcı ben'in çocukluk yıllarını geçirdiği ve birçok güzel hatırasının olduğu köye dönmesiyle başlar. Anlatıcı ben'in büyüdüğü bu köy, bütün öykü boyunca olayların merkezindeki huzur mekânı olarak karşımıza çıkar. Öykünün yalnızca son kısmında norm karakter *Siykımbay*'ın evi kapalı/dar mekâna dönüşür. “*Yaşlı adam bana başını sallayıp gülümsedi. Hayatıyla hâlâ şakalaşmak ister gibiydi, sağlıklı olduğu zamanlardaki gibi gözünü kırptı. Hayatının son saatlerinde de insanların kalbini teselli ediyordu. Ondan sonra yoruldu sanırsam, tekrardan halsizleşti. Bir vicdansız sert güç onu gerisin geriye iradesizce çekiyor gibiydi. Bunu hissedince, nefesim daraldı, boğazıma bir şeyler düğümlenmiş gibi oldu. Ancak belli etmedim. Çocukluk hayatımın cömert arkadaşıyla sessizce vedalaşarak oradan ayrıldım*” (H.S.: 156). Öyküde sadece alıntıda geçen bölüm anlatıcı ben'i sıkı, huzursuzluk veren ve hayatın olumsuz yönlerini temsil eden kapalı/dar mekân özelliğiyle yer alır.

3.4.3.2 Geniş/Açık Mekânlar

Bireyin huzur ve güvende içinde yaşamını anlamlandırdığı kendisini rahat hissettiği yerler açık/geniş mekânlardır. İnsan, bu huzur alanlarında kendisini gerçekleştirirken bütün olumsuzluklardan ve kaygıdan arınmış bir haldedir. *Siykımbay* adlı öyküde anlatıcı ben'in üç yıl askerlik yaptıktan sonra döndüğü köy açık/geniş mekân olarak karşımıza çıkar. “*Ne muhteşem, insanın doğduğu köy gibisi yok! Neden bu kadar değerli diyordum, bu sırrı yeni yeni anlıyor gibiyim*” (H.S.: 151). Anlatıcı ben, mekânın kendisine sağladığı mutluluk, huzur ve farkındalık halini okuyucuya aktarır.

Anlatıcı ben, içinde bulunduğu açık/geniş mekânın içsel huzurunu tetiklendiğinin farkına varır. Bu farkındalığı anlatıcı ben, çocukluk yıllarına giderek okuyucuya aktarır. *“Daha dün gözlerinin önünde tozu toprağa katıp koşturarak oynayan yalınayak çocuğu buradakiler unuttur mu sandınız? Unutmadılar. Bu köyün insanlarını ben yedi gecede sesinden tanırım. Kendinizi küçüklüğünüzden beri tanıyan insanların arasında bulmak, ne kadar güzel bir his! Fakat en olağanüstü olanını onlardan biriyle karşılaşın da görün, eski yılları hatırlarına getirerek komik anılara değinip şakalaşmaları da cabası”* (H.S.: 151). Askerlik görevinden sonra köyüne dönen anlatıcı ben, hatıralarında yer edinen insanların mekân ile birlikte köyü içsel bir huzur mekânına dönüştürür. Anlatıcı ben, alıntıda insan/mekân ilişkisinin olumlayıcı etkisine değinir. Bu noktada artık mekân, “dış dünyanın tanıtılmasına değil, insanın bilinç dünyasının aydınlatılmasına ayna tutmuştur” (Tekin, 1989: 46). Anlatıcı ben, bu içtenlik ve huzur alanında insan ve mekân ile olumlu ilişkiler kurar. Mekân, anlatıcı ben’in ruhsal haliyle bütünleşir ve varoluşunu temellendirmesine olanak sağlar.

3.4.4 Öyküde Kişiler Dünyası

3.4.4.1 Anlatıcı Ben

Siykımbay adlı hikâyede anlatıcı ben, öykünün merkezindeki isimdir. Anlatıcı ben, geçmiş yıllardaki çocukluk hatıralarını ve yaşadığı olayları şimdiye taşıyarak okuyucuya aktarır. Öykünün başkışisi olan anlatıcı ben, üç yıl süren ayrılığın ardından köyüne dönerek geçmişte yaşadığı olayları, duyguları ve insan ilişkilerini hatırına getirir. *“Ne muhteşem, insanın doğduğu köy gibisi yok! Neden bu kadar değerli diyordum, bu sırrı yeni yeni anlıyor gibiyim. Daha dün gözlerinin önünde tozu toprağa katıp koşturarak oynayan yalınayak çocuğu buradakiler unuttur mu sandınız? Unutmadılar. Bu köyün insanlarını ben yedi gecede sesinden tanırım. Kendinizi küçüklüğünüzden beri tanıyan insanların arasında bulmak, ne kadar güzel bir his! Fakat en olağanüstü olanını onlardan biriyle karşılaşın da görün, eski yılları hatırlarına getirerek komik anılara değinip şakalaşmaları da cabası”* (H.S.: 151). Anlatıcı ben, geçmişte yaşamış olduğu anılara giderek, olaylar ve kurduğu insan ilişkileri hakkında bilgi verir.

Öyküde, anlatıcı ben yıllar sonra döndüğü köyünde çevresiyle ve kendisiyle uyum içerisinde. Bu dönüşün ardından anlatıcı ben, köydeki insanların halini hatırlar sormaya başlar. Bu insanlardan Siykımbay, anlatıcı ben için farklı bir yere sahiptir. Öyküde norm karakter olarak karşımıza çıkan Siykımbay anlatıcı ben'in çocukluk yıllarının en önemli yerine sahip yoldaşı konumundadır. Anlatıcı ben, öykünün norm karakteri olan Siykımbay'ın hikâyelerini dinleyerek büyümüştür. “Çocukluğumuzda anlattığı hikâyeleri Jules Verne veya Herbert George Wells'in hikâyelerine kıyasla az ilgimizi çekmemişti” (H.S.: 152). Öyküde başkışının hayatında bu denli önemli bir yere sahip olan Siykımbay'ın ölüm döşğinde olması anlatıcı ben'in huzursuzluk haline bürünmesine sebep olur.

3.4.4.2 Siykımbay

Öyküde Siykımbay Kazak halkının hikâyecilik geleneğini devam ettiren milli bilince sahip bir kahramandır. Anlatıcı ben'in anılarındaki çoğu olay Siykımbay'ın çevresinde döner. O çocuklarla yaşıtı gibi oynar, hayal dünyasında kurguladığı hikâyeleri yer ve zaman fark etmeksizin anlatır. “Yaz mevsiminin bunaltıcı bir gecesinde. Büyükler uykuya erkenden dalar. Bizler birer birer yorganımızı yastığımızı sırtımıza alıp Siykımbay'ın çevresinde toplanırdık. Uyku yok. Gökyüzünde parlayan yıldızlara bakıp gözlerimizi kırpmadan, yaşlı adamın hikâyelerini dinleyip hayal dünyasına daldık” (H.S.: 152). Siykımbay, köydeki diğer yetişkinlerden sergilediği davranışlar açısından da çok farklı bir yerdedir. O, milli değerleri güler yüzü ve sevecen tavrıyla çocuklar aracılığıyla geleceğe aktaran bir değer olarak öyküde yer edinir. Anlatıcı ben, kendilik bilincinin oluşmasını Siykımbay'la kazanır. Siykımbay karakteri anlatıcı ben'in üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Öyküde Siykımbay, başkışı anlatıcı ben'in değişim ve olgunlaşma sürecine yardımcı olan norm karakterdir.

3.4.5 Öyküde İzleksel Kurgu

3.4.5.1 Kültürel Bellek

Gelenek ve görenekler dil, din edebiyat, sanat, müzik, tarih gibi geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu sebeple gelenek ve görenekler ait olduğu milletin kimliği niteliği taşır. Diğer Türk milletlerinde de olduğu gibi Kazak halkında da gelenek ve göreneklerin

temeli konargöçer döneme dayanmaktadır. Konargöçer yaşam tarzı Türk halklarında sözlü edebiyatın oluşmasına vesile olmuştur. Sözlü edebiyatla birlikte, masallar, destanlar, efsaneler, tarihi hikâyeler gibi birçok tür meydana gelmiştir. Bu anlatı türleri ait olduğu milletin maddi ve manevi kültür mirasını içerir.

Siykımbay adlı öyküde kültürel bellek öykünün norm karakteri olan hikâye anlatıcısı yaşlı Siykımbay'ın etrafında çevrelenir. Öyküde Siykımbay bilgi ve kültürel birikimi ile öner çıkar. *“Ben yaşlı insanları canımdan öte seviyorum. Yaşlı dediğim de hikâyeci, masalcı, şecere yaşlıları işte, okuyamamış ama “akademisyen gibi olanları” beğeniyorum. Böyle yaşlılar eski yıllarda bizim köyde bolca bulunurdu. Onlardan bir tek Siykımbay kaldı işte. İlginç hikâyeleri – masalları, çok yönlülüğüyle onu geçebilecek birileri var mıdır acaba”* (H.S.: 151). Öyküdeki norm karakter, Siykımbay gerek Kazak halkının başından geçen badireleri gerek kendi hayal dünyasında kurguladığı hikâyelerini çocuklar aracılığıyla gelecek nesillere aktarır. “İnsan, sosyal bir varlık olarak, hikâyeler yoluyla ahlakla, gelenekle ve tarihle iletişim kurar, bir araya gelir ve bu birliktelikle güçlenmeye çalışır. Toplumlar hikâyelerle oluşur. Her toplumun atalarına ait hikâyeleri (mitleri, efsaneleri, masalları, tarihi anlatıları) vardır ve bu hikâyeler görsel, işitsel veya yazınsal yollarla simgeler ve hayal gücüyle yoğrularak gelecek nesillere aktarılırlar ve bu hikâyeler o toplumun ortak hafızasının, kültürünün ve inanç biçimlerinin oluşumunda büyük rol oynarlar” (Antakyalıoğlu, 2016: 63-64). Siykımbay, öyküde Kazak gelenek ve göreneklerinin temsilcisidir. O, nesiller boyu süren kültürel aktarımın hikâyedeki son temsilcisi konumundadır. Yazar, öyküsünde Siykımbay'ın rahatsızlanıp ölüm döşegine düşmesini anlatıcı ben ile okuyucuya aktarır. Anlatıcı ben, Kazak hikâyeciliği geleneğinin son temsilcilerinden biri olan Siykımbay'ın ölümünü büyük bir acıyla kabullenir.

3.5 Aklını Yitirenler

3.5.1 Öyküde Yapı

3.5.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı

3.5.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı

Aklını Yitirenler öyküsü tanrısal bakış açısıyla kurgulanmıştır. Öyküde tanrısal bakış açısına sahip olan anlatıcı bu kurmaca dünyanın tanrısı konumundadır. “Bu sebeple itibari dünyada yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olan her şeyi bilir görür ve duyar” (Çetişli, 2014: 106). *Aklını Yitirenler* adlı öyküde olaylar başhekim yardımcısı olarak karşımıza çıkan Edil ve hükümet tarafından akıl hastanesine gönderilen Kazıbek etrafında döner.

Tanrısal bakış açısıyla kurgulanan öyküde anlatıcı, başkişi Edil’in etrafında dönen bütün olaylara hakimiyetiyle karşımıza çıkar. Yazar, vakaların gerçekleştiği mekânın başkişi üzerinde yarattığı bütün duygu ve düşünceleri en ince ayrıntısına kadar okuyucuya aktarır. “*Büyük dış kapının altında yayaların girip çıktığı dar bir kapı var. Nedendir bilinmez, bu kapıdan her girişinde Edil’i ayrı bir his sarıyordu. Doğrusu, nasıl anlatılır bilmiyorum. Sanki bir sınırdan geçiyormuş gibi ya da bir ülkeden kanun dışı yollarla başka bir ülkeye geçiş yapıyormuş gibi, kısacası buna benzer bir durum. Bu hastaneye doktor olarak geldiği günden, bugüne kadar yarım asır geçti. Bu yaşadığı hissiyattan bir kez dahi olsun arınmadı*” (H.A.Y.: 156). Akıl hastanesinin başkişi üzerinde yaşattığı psikolojik etki öykünün yazarı olan Cumadilov’un hayatından izler taşır. Başkişinin çalıştığı akıl hastanesine her girişinde “*sanki bir sınırdan geçiyormuş gibi*” bir hissiyata kapılmasını yazar, gerçek hayatta acı bir şekilde tecrübe etmiş ve birçok eserinde konu olarak işlemiştir.

Başkişi Edil şehrin tam ortasında garip görünümlü bir akıl hastanesinde başhekim yardımcısı olarak çalışmaktadır. Başkişi üniversiteyi yeni bitirdiği yıllarda akıl hastanesinde çalıştığını söylemeye çekinir bir tavır sergiler fakat zamanla bu durumu kabullenir. Başkişi akıl hastanesinde yıllarını geçirir ancak yardımcı hekimlikten ileriye gidemez çünkü bu hastanede başhekimlik yapmak için Edil’den daha gözü açık yüksek mevkilerle bağlantısı olan siyasete yatkın kişiler yükselmektedir. Çünkü bu hastaneye kimin alınıp alınmayacağı tamamen siyasi bir iştir.

Tanrısal anlatıcının her şeyi bildiği ve gördüğü hikâyede Edil olayların merkezindedir. Edil şehirdeki akıl hastanesinde rutin hayatına devam ederken boş olan yatlardan birine çok tehlikeli bir hastanın geleceğı haberini alır. Başkişi eli kolu bağılı bir şekilde uyutulmuş hastanın kayıt işlemlerini gerçekleştirmek için üstünü çıkarttığında vücudunda bir dövüşten çıktığını belli eden yaraları görür. Yazar, burada diyalog tekniğini kullanarak okuyucuya konu hakkında bilgi verir.

— Olay şu, dedi, nerede olursa olsun kendilerini özgür hisseden KNB çalışanı. — Bu genç Esik şehrine yakın bir köyde üç Çeçen kardeşi tek başına mahvetmiş. Ağabeyinin kolunu kırıp en küçüğünün kafasını yarmış. Ortancanın ise, — yüzüne gereksiz bir gülme gelerek, — Ortancayı ise bir hayvan gibi kısırlaştırmış...

— Ne diyorsunuz? “Kısırlaştırma” nasıl yani?

— Tam da dediğim gibi... Cinsel organını avucuyla tutmuş ve bir hışımla çekip koparmış. Adam ise bayılmış... Doktorun müdahalesiyle zar zor kendine gelmiş.

— Enteresan... Çeçenlere niye bu kadar bilenmiş ki?

— Bu Çeçen denen de uslu durmayan bir halk işte, deminki ortanca eleman bunun on üç yaşındaki kızına tecavüz etmiş.

— İyi yapmış o zaman, ona da bu müstahak. dedi, Edil kendini tutamadan. — Ancak bunlar tamamen mahkeme yerlerinin işleri değıl mi? Bu olayla bizim ne ilgimiz var? (H.A.Y.: 164). Öyküde yazar, diyalog tekniğinden sık sık yararlanır. Bu tekniğı kullanarak okuyucuyu hikâyenin içine çeker. Bu teknikle okuyucunun olaylar ve karakterler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar.

Öykünün norm karakteri olan Kazıbek, kızına karşı işlenen suçun cezasını kendisi vermiştir. Bu durumun ülke içinde karışıklığa sebep olabileceğini düşünen siyasiler ise onu akıl hastanesine gönderirler. Fakat Kazıbek, bu durumu kabul etmeyecek kadar onurlu bir Kazak gencidir. O, akıl hastanesinde kalmaktansa mahkeme karşısına çıkıp yargılanmayı tercih eder. Bu durum için öykünün başkişisi Edil’den yardım ister. Başkişi Edil, hak ve adaletin tarafındadır bu durum öykünün norm karakteri olan Kazıbek ile yakınlaşmalarını sağlar. Kazıbek’in hak ve adalet arayışında ona destek olur. Başkişi Edil, Kazıbek’in bütün bu olayları kaleme aldığı mektubunu yerel bir gazeteye götürür ve haber yapmalarını sağlar. Gizlenmekte olan gerçeğı gün yüzüne

çıkartır ve benliğini anlamlandırır. “Benlik, insanın yeryüzünde erişebileceği en üst olgunluk seviyesidir” (Taşdelen, 2004: 79). Başkişi Edil, uzun zamandır duvar dışındaki büyük hayata bu olayla birlikte karışır ve ontolojik olarak bu dünyada kendine yer edinir. Başkişi bütün vücudunu saran tatlı bir hissiyatla kendi oluşunu gerçekleştirir.

3.5.2 Öyküde Zaman

Zamansal düzlemde değerlendirilecek olan “*Aklını Yitirenler*” öyküsü, başkişi Edil’in başhekim yardımcısı olarak çalıştığı akıl hastanesine her zaman yaşamış olduğu garip bir duygu ile hastaneye girişi ile başlar. “*Yaz mevsiminde, hastalar sabahleyin yemeklerini yiyip iğne ve ilaçlarını alıp doktorun kontrolünden geçtikten sonra çoğunlukla avluya hava almaya çıkarlar*” (H.A.Y.: 158). Cümlesinden anlaşılacağı üzere öyküde zamanın yaz mevsimiyle birlikte başladığını görmekteyiz. Öyküde vaka zamanı, başkişiyi merkezine aldığı için onun etrafında döner. Zaman unsuru öyküde başkişiyi merkezine alarak “yansıtılan gerçekliğin anlamsal çerçevesini çizer” (Andaç, 2014: 216).

Aklını Yitirenler öyküsünde zaman akronik olarak kullanılır. Yazar olayları sıra dizimsel olarak okuyucuya aktarırken zaman zaman geriye dönüşler yapar. Öykü zamanının kimi yerlerinde atlamalar yapılarak tekrardan şimdiye dönen bir yapıyla da karşımıza çıkar. Öyküde zaman, öyküleme zamanında “*son zamanlarda, bir dönemler, ertesi gün, sabah, öğle, kışın ve yazın gibi*” takvimsel ve mevsimsel zaman unsurlarıyla sıra dizimsel olarak devam etse de yazar vaka zamanından sık sık geriye dönüşler yaparak öyküyü kurgular. “*Edil tıp fakültesini yeni bitirdiği gençlik dönemlerinde “timarhanede çalışıyorum demeye biraz çekiniyordu. Şimdilerde ise iyice etine kemiğine sindirip bu duruma alışmıştı*” (H.A.Y.: 157). Tanrısal anlatıcı öyküde geriye dönüş tekniği aracılığıyla başkişi Edil’in geçmiş yıllardaki tutumu ile şu anki tutumu arasındaki değişimleri okuyucuya aktarırken “gençlik dönemleri” ifadesi kullanılır. Bu noktada öyküde “ruhsal dönüşümler zaman tarafından yönetilir” (Plisnier, 2003: 81). “Gençlik dönemleri” ifadesi ile başkişinin gençlik yıllarındaki ruhsal durumu ve düşünce yapısının bir değişim gerçekleştirdiğini okuyucuya sunar.

3.5.3 Öyküde Mekân

3.5.3.1 Kapalı Dar Mekânlar

Aklını Yitirenler adlı öyküde mekân unsuru bütünüyle başkişi Edil'in çevresinde şekillenir. Öyküde hastane kapalı/dar ve durağan yapısıyla öne çıkar. Mekân, başkişi üzerinde psikolojik olarak yalnızlık ve umutsuzluk duygusu yaşamasına sebep olur fakat öykünün başkişisi, kapalı/dar mekân özelliği gösteren bu hastanede yardımcı hekimidir kısacası başkişi “mekândan ve diğer insanlardan ayrı düşünülemez” (Göka, 2001: 25). Akıl hastanesi başkişi Edil'e huzursuzluk verir ve onu sıkır. “*Genelde sinir hastalarının tedavi sürecini geçirdiği bu binalara halk basit bir dille “tumarhane” der. Devlet içinde devlet gibi, çevresini deve boyu yüksekliğindeki duvarlarla muhafaza etmiş dış çehresi garip görünümlü bir tedavi yeri, neden böyle görüldüğü bir bilinmezlikle birlikte şehrin tam ortasına yerleştirilmiş*” (H.A.Y.: 156). Mekân, fiziksel özelliğiyle de öykünün başkişisi üzerinde ruhsal ve psikolojik sıkıntılar yaşamasına sebep olur.

Akıl hastanesinin amacı dışında kullanılmasına başkişi yakinen şahitlik eder. Bütün bu yozlaşma ve siyasi manevralara tanık olan başkişinin ruh hali olumsuzluğa ve umutsuzluğa bürünür. Öyküde “mekân ruh hali ve ahlaki çevrenin oluşturulmasında da önemli bir etkindir” (Hawthorn, 2014: 221). Bu durum öyküde ülkü değer olarak yer alan başkişi için mekânı daha da dar bir hale getirir. Öykünün norm karakteri olan Kazıbek'in adalet arayışından alıkonularak akıl hastanesine gönderilmesi ve başkişinin bu durum için elinden hiçbir şeyin gelememesi mekânı labirentleştirir. “*Şu kendi halinde iyi bir vatandaş olan adamın layık görüldüğü yere bak, diyerek hızlıca aklından geçirdi*” (H.A.Y.: 165). *Aklını Yitirenler* adlı öyküde kapalı/dar mekân öykü kahramanlarını sınırlar. Yozlaşmış düzene ayak uydurma zorunluluğu mekânın yutucu ve boğucu yapısıyla başkişiyi tahakkümüne alır.

3.5.3.2 Geniş/Açık Mekânlar

Öyküde mekân daha çok dar/kapalı ve labirentleşen özelliğiyle görünür. Öykü içerisinde yer yer dar/kapalı mekân açık/geniş mekâna dönüşür ancak hastane içerisinde tamamıyla hâkim olmuş siyasi düzenin müdahaleleri mekânı tekrar dar/kapalı bir hale getirir. Öyküde norm karakter olarak karşımıza çıkan Kazıbek, başkişinin hayatını

daha anlamlı bir hale getirir ve varoluşunu gerçekleştirmesini sağlar. Kazıbek'in hak ve adaleti arayışında ona yardım eden başkişi ruhsal bir rahatlama yaşar ve öykü boyunca dar/kapalı mekân özelliği gösteren hastane artık geniş/açık mekân özelliği göstermeye başlar.

Geniş/açık mekân özelliği gösteren bir diğer mekân ise başkişi Edil'in sabah işe giderken yol kenarında oturduğu bir banktır. Edil'in adalet arayışı için yerel bir gazeteye gönderdiği Kazıbek'in mektubu haber yapılır. *“Kuruma kadar sabredemedi, yol kenarındaki bir banka oturup yazıyı baştan aşağı okudu. Bunda kendisinin de payı varmış gibi, mektubun her kelimesi içine bir sıcaklık getirdi. Adaleti destekleyip gömülmekte olan gerçeği herkese anlatmak nasıl da keyifli”* (H.A.Y.: 169). Başkişi Edil uzun zaman sonra çirkin duvarlarla çevrelenmiş hastanenin dışındaki hayata bu olayla birlikte karışır. Edil'in tekdüze yaşamının son bulduğu ve varoluşunu anlamlandırdığı bu yer, öyküde geniş/açık mekâna dönüşür.

3.5.4 Öyküde Kişiler Dünyası

Aklını Yitirenler öyküsünde Edil Ermekbayevîç ve Kazıbek haricinde eski boksör Bakeş, Satranç oyuncusu Bobby Fischer, Cumhurbaşkanı Ayşuak ve Sabırjan karakterleri fon karakterlerdir. Yazar anlatımı daha gerçekçi kılmak ve hastane ruhunu daha iyi yansıtmak için bu karakterleri kullanır.

3.5.4.1 Başkişi: Edil Ermekbayevîç

Cumadilov, başkişi Edil karakterini öykünün merkezine koyar. Yazar, öykünün neredeyse tamamının geçtiği yer olan Akıl hastanesine başkişinin giriş yapmasıyla kurguyu onun etrafında şekillendirmeye başlar. Öyküde “bir olay ikinci bir olay vasıtası ile anlatılır” (Ibrayev, 1998: 109). Bu sebeple başkişi Edil, hikâyedeki olay akışı içerisinde en belirgin karakter olarak öne çıkar. Hikâyede başkişinin merkezinde olduğu olayların birbiriyle olan bağlantısı yine başkişi Edil aracılığıyla okuyucuya aktarılır. Başkişi hikâyedeki vakaların anlam kazanmasında önemli bir rol oynar.

Cumadilov, öyküyü kurgularken başlangıçtan itibaren başkişiyi her olayın içine dahil eder. Başkişinin hastaneye giriş yapmasıyla birlikte hikâyede olaylar dizisi başlar. *“Nedendir bilinmez, bu kapıdan her girişinde Edil'i ayrı bir his sarıyordu. Doğrusu,*

nasıl anlatılır bilmiyorum. Sanki bir sınırdan geçiyormuş gibi ya da bir ülkeden kanun dışı yollarla başka bir ülkeye geçiş yapıyormuş gibi, kısacası buna benzer bir durum” (H.A.Y.: 156). Tanrısal anlatıcı, hikâyede başkişinin en gizli duygularını, hislerini ve düşüncelerini okuyucuya aktararak bilgilendirir.

Başkişi için hikâyedeki kırılma noktası, çalışmakta olduğu akıl hastanesine yeni bir hastanın gelmesidir. *“İşte, bugün boş olan yatağa yine bir hasta geldi. Aslında yatak boşalmış değil, ona özel olarak yatağı boşalttılar. Sabah güvenlik şubesinden telefon açılarak çok tehlikeli bir hastaya araba gönderilmesini talep etmişlerdi. Öğlene doğru “acil yardım” arabasıyla iki sağlık görevlisi giderek o hastayı alıp geldiler. O kadar “tehlikeli” birine benzemiyordu. Sakinleştirmek için iğneyi yeteri kadar vurup yeni bir salaş keten gömlekle sarmalayarak bağlamışlar. Ne de olsa canı var, derin bir uyku halinde hâlâ kendine gelebilmiş değil”* (H.A.Y.: 163). Edil, yeni gelen bu hasta hakkında ilk bilgileri onu getiren emniyet personellerinden alır. Emniyet personelleriyle konuşan başkişi, olayların içyüzünü öğrenir. Bu gencin akıl sağlığı tamamen yerindedir. Onun bu hastaneye yatırılma sebebi tamamen siyasi bir iştir. Emniyet personelleri karşısında söylemek istediklerini dile getiremeyen Edil, iç dünyasında kendi beniyile konuşarak *“Şu kendi halinde iyi bir vatandaş olan adamın layık görüldüğü yere bak”* (H.A.Y.: 165) der. Edil, içi yanmış bir şekilde beklemeye başlar.

Edil, sözde hasta olan bu gençle ertesi gün kendine geldiğinde tanışır. Bu tanışma hikâyede başkişi için bir dönüm noktasıdır. Edil, siyasi sebeplerden ötürü akıl hastanesine gönderilen bu gençle kendisi ilgilenmeye başlar ve kaynaşırlar. Genç adam, bir iki ay sonra şehirdeki tarafsız gazetelerden birine adalet arayışı için yazdığı bir mektubu Edil’e sunar. Başkişi için bu isteği yerine getirmek kolay olmaz sonuç olarak kendi benini sorgular ve kabul eder. Gazetenin hastanede yaşanan bu olayları haber yaparak gerçekleri ortaya çıkarması üzerine başkişi Edil rutin yaşamının dışına çıkarak kendi oluşunu gerçekleştirir.

3.5.4.2 Adalet Arayışındaki Kazıbek

Aklını Yitirenler adlı öyküde başkişi Edil’den sonra en fazla bahsi geçen karakter Kazıbek’tir. Öyküde Kazıbek, küçük kızına yapılanlardan dolayı suç işlemek zorunda

kalır fakat işlediği bu suç mahkemeye taşınmaz. Siyasiler, Kazıbek'i mahkeme yerine akıl hastanesine gönderirler. Kazıbek çaresiz kalır. Akıl hastanesinde başhekim yardımcısı olan başkişi Edil'in Kazıbek'e karşı olan tutumu yeni umutların yeşermesine ve adalet arayışının başlamasına yardımcı olur.

Öyküde, Kazıbek norm karakter olarak karşımıza çıkar. Norm karakterler, eserin başkişisinin kusurlarını ve olumsuz taraflarını gösteren ve onu harekete geçirmek için yardımcı rol üstlenen karakterlerdir. Bazen de öyküdeki gerçekleri göstererek öykü başkişisinin körlüğünü giderebilir. Başkişinin farkındalık olgusuyla kendini tamamlamasına yardımcı olan norm karakter Kazıbek, kendi halinde bir Kazak gencidir. Başkişinin içinde bulunduğu buhrandan çıkmasına ve hayata bağlanmasına yardımcı olmuştur. *“Hayır, Edeke, pişmanlık olmayacak. On kere düşünüp yüz kere kesinleştirilmiş bir şey işte. Doğduğumdan beri kanım yalana düşmandı. Yalandan “deli” olup nasıl gizlenip bekleyeceğim. Yarın çoluğumun çocuğumun yüzüne nasıl bakacağım. Birilerine yalandan saygı ödülü lazım mı diye, insanlık ar – namusumu mu ayakaltına alacağım”* (H.A.Y.: 168). Bu sözleri ile başkişiyi etkisi altına alan norm karakter Kazıbek, başkişi Edil'in kendilik değerlerinin oluşmasına yardımcı olur. Öykünün norm karakteri olan Kazıbek'in bu azmi ve dik duruşu başkişinin değişiminde ve gerçekleri görmesinde önemli bir rol oynar.

3.5.5 Öyküde İzleksel Kurgu

3.5.5.1 Toplumsal Yozlaşma

İnsanlar, toplumsal yaşam içerisinde her kesimin üzerinde hemfikir olduğu ortak bir değer sistemine ihtiyaç duyar. Toplum bilincini oluşturan bu değerler, birey için hayatı kolaylaştırır ve daha yaşanabilir bir yapıya dönüştürür. Bu durumda ahlak ilkesi devreye girer. Ahlak; “insanların gerek birbirlerine gerekse topluma karşı ödevlerini belirleyen insan davranışları ile bir arada yaşama kurallarının, standartlarının bütünüdür” (Rosenthal ve Yudin, 1997: 13). Bireyin toplumda var olabilmesinin ilk şartı toplumda kabul gören ahlaki düzeni kabul etmekten geçer. Toplumsal yozlaşma ise toplumdaki değerlerin büyük yaralar alması ve toplumda geleneksel olarak kabul gören normların yerini; güç, para, siyasi kayırmalar ve kişisel çıkarların alması, kısacası faydacılığın bütün bu değerlerin önüne geçmesi toplumsal yozlaşmaya sebep

olur. Yozlaşma toplumun en üst yönetimden en alt tabakaya kadar görülür. “Yönetimde yozlaşma kavramıyla anlatılmak istenen olgu, hizmet sunumunda kayırma, siyasallaşma, aracıya başvurma, rüşvet ve kabilecilik türünden uygulamaların yaygınlık kazanması halidir” (Oktay, 1997: 203). Toplumda ortaya çıkan bu yozlaşma kültürel, politik, yönetsel gibi birçok alanda toplumu etkisi altına alır.

Aklını Yitirenler adlı öyküde başkişi Edil’in hayatının içinden çıkılamaz bir hale gelmesine sebebiyet veren unsur, çalışma yerinde neredeyse her gün maruz kaldığı toplumsal yozlaşmanın izleridir. Bunun yanında kaderinin de belirleyicisi olan yine toplumsal ve siyasal yozlaşmadır. Edil uzun yıllar görev yaptığı hastanede başhekimlikten ileriye gidememiştir. “*Edil baş hekim yardımcısı olarak görev yapmakta. O, bu kıdeme geleli yaklaşık 5-6 yıl oluyor. Zamanında baş hekimlikten de beklentisi olmuştu. Ama, öyle bir mevkiye Edil gibileri yüksellemekte. Oraya Edil’den daha uyanık, yüksek yerlerle bağlantısı olan, siyasete dört koldan sarılan, girişken insanlar yükselmekte. Hastaneye kimin alınıp kimin alınmayacağını, insanların hangisinin aklının yerinde, hangisinin akli kıt, bunu ayırt etme meselesi bütünüyle siyasi bir işti*” (H.A.Y.: 157). Yazar, bu alıntıda başkişinin durumuna toplumsal ve siyasal yozlaşmayla birlikte açıklık getirmiştir.

Başkişi Edil, çalıştığı hastanenin tahakkümü altındadır ve dış dünyaya tamamen kapalıdır. Fakat, politik bir sebep sonucu hastaneye getirilen Kazıbek’le dış dünya ile ilk temasını gerçekleştirir. Öyküde yozlaşmadan mustarip olan bir diğer karakter de Kazıbek’tir. Kazıbek karıştığı olay sonrasında mahkeme karşısına çıkmak yerine akıl hastanesine gönderilir. Yazar bu duruma:

“— Böyle bir olayı duyurmak olmaz. Sebebi ise ortada halk ayaklanır, uluslararası bir boyuta dönüşebilir duyulur duyulmaz dedi, fısıldar bir şekilde. — Biz ise, “uluslararası dostane ilişkilerimizle” dünyaya örnek olan bir ülkeyiz. Din özgürlüğü ile ırkların dostluğu işte – bizim göze görünürlüğümüz. Bu sebeple bizim başkanlara uluslararası ödül verilecekti. Nasıldı ya, işte o... İsveç akademisinin verdiği ödül var ya?

— Nobel ödülünü mü diyorsunuz?

— Evet, o galiba... O ödül cebe düşene kadar bizim ülkenin herhangi bir olayı bırak, çıt diye bir sesi dahi çıkmaması lazım. Esik'teki bu olayın ise akli dengesi bozuk bir insanın işi gibi lanse edilmesi gerekiyor. Şimdi anlayabiliyor musunuz” (H.A.Y.: 165) diyaloglarıyla açıklık getirir. Siyasiler, uluslararası bir ödül için yaşanan bu olayı duyurmaz ve Kazıbek'i haklarından mahkûm ederler. Öyküde toplumsal yozlaşmanın bu olumsuz özellikleri Edil ve Kazıbek özelinde kaleme alınmış olsa da bu durum birçok geri kalmış toplumda görülür ve toplum üzerinde uyumsuzluk ve kaosun hâkim olmasına sebep olur.

3.6 Kazlar Dönüyor

3.6.1 Öyküde Yapı

3.6.1.1 Öyküde Bakış Açısı ve Anlatıcı

3.6.1.1.1 Tanrısal Bakış Açısı ve Anlatıcı

Kazlar Dönüyor adlı öyküde Tanrısal bakış açısı başkişinin iç dünyasını yansıtmasıyla öyküdeki gerçeklik duygusunu okura aktarır. Öyküde tanrısal anlatıcı başkişinin iç dünyası hakkında sınırsız bir görüş gücüne sahiptir. Ayrıca tanrısal anlatıcı öyküde başkişinin geçmişi ve geleceği hakkında her şeyi bilen ve gören yapısıyla da karşımıza çıkmaktadır. Öykü başkişinin ismi yoktur. Öyküde vaka, başkişi olan “yaşlı adam”ı merkezine alarak onun etrafında dönmektedir. Yazar, bu öyküsünde doğduğu topraklara duyduğu özlem sebebiyle geri dönüş yapmak isteyen başkişinin yolculuk mücadelesini tanrısal bakış açısıyla anlatır.

Yazar, öyküye mekân betimlemeleriyle başlar bu da Cumadilov'un insan-mekân ilişkisine verdiği önemi gösterir. “*Dağların arasında. Geniş yayla. Uçan herhangi bir kuş veya koşturan hayvanlardan başka bir yaşam belirtisi yok. Yaz mevsiminin etkisi kaybolduktan sonra, bu dağlık ülkeye sarı sonbahar misafir olmuş. Gökyüzünde de yerde de tam bir soğukluk hâkim. Yapraklar sararmış, bitkiler ise sonbaharın bilinen yakıcı rüzgârına baş eğip tövbeye durmuş bir sofî gibi mırıldanıyor. Bir tek taşlı tepeleri yarıp çıkan cesur çam ağaçları ödün vermeden, inatçı başlarını dik tutup göğe dikilerek bakıyorlar. Vadiden dökülürcesine akan mavi güzel pınarlar, tıpkı yaz mevsiminde olduğu gibi taşlara vuran sesiyle birlikte yavaşça, taşmadan soğuk bir sabırla beraber mülâyim bir şekilde akıyordu*” (H.K.D.: 169). Ayrıca yazarın

karakteristik bir özelliği olan doğayı tasvir ederek resme can verme eylemi, alıntıda kendisini göstermektedir. Yazar, burada insan karakterini ve davranışını doğa olgusuyla tanımlar. “Bitkilerin sonbaharın yakıcı rüzgarına baş eğip tövbeye durmuş bir sofî gibi mırıldanması”, “cesur çam ağaçlarının inatçı başlarını dik tutup göğe dikilerek bakması”, “pınarların soğuk bir sabırla beraber mülayim bir şekilde akması” gibi, doğayı insan davranışlarının bu yönleriyle tasvir ederek okuyucuya aktarır.

Öyküde başkişinin yaşadığı buhran dönemini ve bütün olumsuzlukları tanrısal anlatıcı geriye dönüş tekniğini kullanarak okuyucuya aktarır: “*Bundan on yıl kadar önce tüm halka yayılan bulaşıcı hastalıkta oğlu ile kızı, eşi ile gelini arka arkaya vefat etmişti, kuru dala takılı kalan yalnız yaprak gibi işte Tölevtay’ı kalmıştı bir tek yanında. Onun bu hayatta kalmasının ve mücadeleye devam etmesini sağlayan tek ortağı o torunuydu*” (H.K.D.: 176). Başkişinin hayata tutunmasının ve yaşadığı topraklarda kalmasının tek nedeni olan torununun hayatını kaybetmesiyle, yaşlı adam geleceğe dair olan umutlarını kaybetmiştir.

Tanrısal anlatıcı iç monolog tekniğini kullanarak öykü kahramanının yaşamış olduğu duyguları yine kahramanın kendi ağzından okuyucuya aktarır. Yazar iç monolog tekniği ile öykünün birçok yerinde başkişinin aklından geçenleri yazıya dökerek okuyucuyu öykünün içine çeker. Yazar, öyküde başkişinin anavatanına dönmek için çıktığı yolculuğu tamamlaması için tanrıya yakarışını şöyle anlatır: “*Ya, Allah diyerek ellerini semaya açıp — Şimdi bana artık üç günlük ömrünü de kıyiver! Onun sonrasını sormam da... Arganat’ın vadisine ulaşınca, emanet edilen canını alırsın istersen*” (H.K.D.: 174). Tanrısal anlatıcı, öyküde iç monolog tekniğiyle başkişinin doğduğu topraklara karşı duyduğu özlemi ve anayurduna dönüş mücadelesine açıklık getirir.

3.6.2 Öyküde Zaman

Zaman kavramı, anlatı dünyasının olmazsa olmazlarından. Anlatıda zaman unsuru, yazar tarafından kaleme alınan eserde tarihsel bir doku oluşturur ve öykü kahramanlarını bu zaman düzlemine göre değerlendirir. Öykünün “fili bir gerçeklikle ilişkili sanatsal bütünlüğü, zaman-uzamıyla tanımlanır” (Bakhtin, 2001: 316). Yazar, zaman unsurunu kurmaca dünyasında olayları doğrulayan ve öyküye gerçeklik kazandıran yapısıyla kullanır.

Kazlar Dönüyor adlı öyküde “*Yaz mevsiminin etkisi kaybolduktan sonra, bu dağlık ülkeye sarı sonbahar misafir olmuş*” (H.K.D.: 169) ifadesiyle olayların sonbaharda başladığını görmekteyiz. Öyküde zaman, uzun olmayan bir zaman diliminde gerçekleşir ve son bulur. Anlatıcı, öyküde belli aralıklarla geçmişe gider. Öyküde gerçekleşen bu geri dönüşler, başkişinin kıtlık döneminde hayatını kaybeden yakınları anımsamak ve yaşantısındaki olaylara açıklık kazandırmak için yazar tarafından gerçekleştirilir. “*Son birkaç yıl üst üste bu ülkeyi yılan gibi saran kıtlık bunların kara barakasına inememişti. Yakınlarındaki yurtlar açlıktan perişan olup şişlik hastalığına yakalanıp toplu ölümlere maruz kalırken bunların durumu onlara nazaran daha iyiydi*” (H.K.D.: 178). Yazar, öykü başkişisinin yaşamış olduğu kötü günleri geriye dönüş tekniği ile okuyucuya aktarır.

Öykü başkişisinin yaşadığı coğrafyada sevdiği bütün insanları kaybetmesi onun varoluşsal bir boşluğa düşmesine neden olsa da iç dünyasında bir anlam arayışına girer. Bu anlam arayışı başkişinin hayata tutunmasına ve yaşam mücadelesine önayak olur. Başkişinin mücadelesi uzun yıllar boyunca planlamış olduğu anavatanına dönüş yolculuğuyla başlar. Zaman unsuru bu noktada öykü başkişisinin hayata karşı olan mücadelesinde ve varoluşunu anlamlandırmasında ana unsur olur.

3.6.3 Öyküde Mekân

3.6.3.1 Kapalı/Dar Mekânlar

Kazlar Dönüyor adlı hikâyede mekânlar fiziksel özelliklerinden ziyade başkişi üzerinde yarattığı ruhsal etkileriyle de ele alınır. Öyküde “olay örgüsünü meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona eşlik eden kişilerin içinde bulundukları şartlar bu kurmaca mekânın şekillenmesine etki eden faktörlerdendir” (Aktaş, 2017: 64). Bu özelliğiyle öyküde mekân başkişinin psikolojisi ile birlikte gelişim gösterir. Öykü başkişisi “yaşlı adam” için kıtlık döneminde bütün ailesini kaybettiği ve yaşadığı badireler sonuncu yolculuğa başladığı sınır köyü kapalı/dar mekân özelliği taşımaktadır.

Öykü başkişisinin yıllar önce kıtlık sebebiyle ailesinin bütün fertlerini kaybetmesi sonucu yaşamış olduğu ülke ve köy onun için kapalı/dar mekân özelliği gösterir. Huzur ve içtenlik mekânı olan köy kıtlığın getirdiği hastalık, ölüm ve kaos ortamı başkişi için

mekânı darlaştırır. “*Yakınlarındaki yurtlar açlıktan perişan olup şişlik hastalığına yakalanıp toplu ölümlere maruz kalırken bunların durumu onlara nazaran daha iyiydi*” (H.K.D.: 178). Kıtlıkla birlikte gelen hastalık ve ölümün yaşatmış olduğu psikolojik etki, mekânı öykü kahramanı için dar/kapalı bir mekâna dönüştürmüştür. Öyküde mekân insanların yaşam savaşı verdiği labirent mekân özelliği gösterir.

3.6.3.2 Geniş/Açık Mekânlar

Öyküde mekân, daha çok başkişiyi sıkı ve huzursuzluk veren kapalı/dar mekân özelliği taşır. Öyküde, başkişinin doğduğu topraklara geri dönüş yolculuğunu anlatan yazar, geniş mekân olarak nitelendirebileceğimiz sadece bir yer kullanır. Öykünün son kısmında başkişinin yolculuğunu tamamlayarak gelmiş olduğu anayurdu, öyküdeki tek geniş/açık mekân özelliği gösteren yerdir. “*Yerler git gide samimi görünüp tanıdık mekânlar gözüne sıcacık göründü. Karşısından cana tatlı gelen bir bahar rüzgârı esiyordu. Uzun zamandır hissetmediği misk gibi hoş kokan bir koku geldi ve burnunu yaracak gibi oldu*” (H.K.D.: 180). Anayurduna dönüşünü tamamlayan başkişi iç dünyasında huzur ve mutlulukla birlikte ruhsal bir rahatlama yaşar.

3.6.4 Öyküde Kişiler Dünyası

3.6.4.1 Başkişi

Kazlar Dönüyor adlı öyküde geniş bir kişiler dünyası yoktur. Öyküdeki bütün olaylar başkişiyi merkezine alarak onun etrafında gerçekleşir. Yazar, bu kurmaca dünyadaki olayların gelişimini başkişi üzerinden okuyucuya aktarır.

Yazar, kendine özgü tarzıyla sık sık kullandığı insan, doğa, mekân tasvirleriyle öyküye başlar ve olayları başkişi etrafında şekillendirir. Yazar, öykünün başından sonuna kadar başkişiyi bütün olayların içine alır. Başkişinin yolculuğa çıkışının dördüncü günüyle birlikte öyküde dramatik aksiyon başlar: “*Yola çıkışının dördüncü gününde, uzun boylu, iri esmer dede Etikşi geçidinin bir tık yükseğine vardı. Tüm ağırlığını değneğine vermiş bir şekilde dizleri titreyerek güçlkle ilerliyordu. Göğsü hırıltıyor ve akciğerleri kötü bir haldeyken halsizce durup soluklanıyordu. Ancak önünde çapraz bir şekilde yayılıp yatan gıcık geçidin tepesine bir çıkabilsem keşke söylemleri ve*

hayali onu elinden tutarak üste doğru sinir ve hışımla birlikte yola tekrar sürüklüyordu” (H.K.D.: 170). Yazar, ülkesine dönüş mücadelesi veren başkişinin fiziksel ve ruhsal durumunu kendi görüşünden sunarak olayların okurun zihninde daha iyi bir şekilde canlanmasını sağlar.

Öyküde başkişi geçmiş yaşantısında çevresindeki insanlarla ve kendisiyle uyum içerisinde yaşayan bir karakterdir. Çevresinde yakın hissettiği bütün insanların hayatını kaybetmesiyle başkişi, umutsuzluk haliyle kendi iç dünyasına kapanır. Başkişi, hayata karşı olan umutsuzluğunu ve yalnızlığını yıllar boyunca düşlerinden eksik etmediği anayurduna dönüş serüveni ile gidermek ister. Başkişi, mutluluğu için düşlerinden çıkaramadığı anayurda dönüş yolculuğuna çıkar. “Böylece düşleme de gerçek yazgısında yol alır” (Bachelard, 2012: 14-15). Başkişi yolculuğunu tamamlayarak anayurduna dönüşünü gerçekleştirir. Yazar, öykü boyunca insanın doğduğu toprakların önemini başkişi üzerinden okura yansıtır.

3.6.5 Öyküde İzleksel Kurgu

3.6.5.1 Kutsal Anavatan

İnsanlar üzerinde hak sahibi olduğu, kendi kültür ve uygarlıklarının var ettiği topraklara daima ihtiyaç duyarlar. İnsan, ortak kültürel değerlerinin ve kültürel miraslarının yaşatıldığı yerlerde kendini var eder. Toplumlar sosyal yaşantılarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için bu değerlere gereksinim duyar.

Kazlar Dönüyor adlı öyküde başkişi uzun yıllar önce “umut vaat eden topraklar uğruna yuvadan ayrılma isteği” (Friedman, 2002: 176) duyar ve doğduğu topraklardan ayrılır. Fakat gittiği yerde sürekli yurt özlemi çeker. Farklı koşullar altında da olsa göç eden insan bir şekilde doğup büyüdüğü topraklara karşı bir hasret çeker. Bu, insanın doğası gereği yaşadığı bir duygudur. Sonuç olarak, öyküde başkişinin göç ettiği ülkede kırk yıl boyunca doğup büyüdüğü topraklara geri dönmek istemesi için planlar yapması ve bu yolculuğu rüyalarından çıkaramaması bunu kanıtlar niteliktedir.

Öyküde, bulunduğu topraklarda kıtlık ve hastalığın yayıldığı bir dönemde başkişi oğlu ve gelinini kaybeder. Yaşlı adam torunuyla birlikte yaşamaya devam ederken ülkeyi sarıp sarmalayan kıtlık onu da elinden alır. Bütün bu badirelerin ardından başkişinin ontolojik olarak tek bir gayesi kalır, uzun yıllardır aklını meşgul eden anayurduna

dönüş planı. “Evet, sahiden düşünüp duracak ne var? Bu yolculuğu o, tam kırk yıl hazırlanmamış mıydı? Bu yolculuk onun için – heyecanlanıp geçen birçok uykusuz gecelerin, endişelerin, bitmek tükenmek bilmeyen bu dalgaların ve bütün ömrün vazgeçilmez sonucu değil mi? Uzun yıllar boyunca alevlenip içinde tutuşan ateşin alevlerle çağılayan bir dönemin, yanardağın birden patlamasıydı” (H.K.D.: 172). Başkişinin bu yolculuğa çıkma arzusu bir anlamda bu yaşlı adamın kendi varlığını gerçekleştirmesinin göstergesidir. Böylece öyküde yaşlı adam anayurduna dönmek için “ölüme meydan okuduğu serüvenlere atılır” (Armstrong, 2017: 37). Başkişi, yaşlılık haline bakmadan yaşamının tek gayesi olan bu yolculuğu tamamlamak ister. Tüm bedeni acılar içinde olmasına rağmen yırtıcı hayvanların, kötü hava şartlarının, daha güç bir hale getirdiği yolculuğuna devam eder.

Başkişi kırk yıl boyunca rüyalarından eksik etmediği anayurdu Aynabulak’a ulaşır. Burası başkişinin doğduğu yerd. “Buralarda çıplak ayakla toz çıkartıp koşuşturmuş, ilk defa taya burada binmişti. At seçip, kökpar oynamıştı. Yaşıt kızlarla aksüyek oynamıştı” (H.K.D.: 181). Başkişi bu düşüncelerle birlikte varoluşunu anlamlandırmak için çıktığı yolculuğu tamamlar.

3.7 Aktarılan Hikâyeler

3.7.1 Tuzağa Düşen Kuğular

Bu sene Arka Dağı eteklerine yoğun bir şekilde kar yağmıştı. Yakın çevrede kıpırdayan herhangi bir canlı yok. Ucu bucağı gözükmeyen geniş bozkır, ak bir kefene bürünmüş gibi pürüzsüz. Öyle görünüyor ki yaşam bu topraklardan başka bir yere kaybolmuş gibi. Bundan sadece çeyrek asır önce bu bölgenin sonsuz bozkırında kış soğuğunu hissetmeden, yoğun karı göz ardı ederek, binlerce ve milyonlarca atın tepindiğine kim inanabilirdi ki? Peki ya insanlar? 1916 yılında padişaha asker vermeyiz diye karşı çıkan asi halk nerede? Bundan tam bir asır önce bu ülkenin sağını ve solunu gezmiş Kenesarı hanın savaşçıları, Rus sömürgecilerin aklını alıp orada, tepesi görünmekte olan Akmola hisarından bir alay Rus askerini kovup defettiğine kim inanır?

Evet, bu ülkede halktan egemenliğin, toprağından kutun gitmesinin üzerinden çokça zaman geçti. Kazak bozkırı şimdi ıssız ve boş kalmış gibi. Irkta akıl, halkta ses soluk

yok. Milli ruh sönük bir vaziyette. Göçün başındaki önderler sonsuzluğa gitmiş. Geride kırkını toptasan dağ bayır geçemeyen, ruhsuz bir kitle kalmış. Şimdilerde bu bozkırda hayaletler geziyor. Ruhların hayaletleri. 1928 yılındaki müsadereye dört çeşit hayvandan alıkonup 1932 yılındaki suni kıtlıkta sinek gibi ölmüşlerdi, kemikleri dahi gömülmeden saçılıp kalan üç milyon Kazak'ın ruhları hâlâ kendi topraklarına kıyıp gidemiyor, doğdukları yerin semalarında süzülüyorlar... Daha önce böylesini görmeyen saf çocuk, suskun yurt o karanlıkların kime ne için lazım olduğunu sadece şimdilerde anlamaya başlamış gibi görünüyor. Şimdi, nesini anlatırsın ki? Hey diyen büyükler, yapma diyen hocalar yok, sömürgeciler elde ettikleri topraklara aklına ne gelirse yaşıyor.

Bu kızak, yolun kenarında sadece bir avuç karla yavaş yavaş hareket etmeyeli uzun zaman olmuştu. İşte o kızaktaki üç yolcu olmasa, bu bölgede insanoğlunun yaşamının varlığını düşünemezsiniz. Deminden beri hikâyeye motif olan mekânlar – öylesine anlatılmış bir sıkıştırma ve boş laflar değil, kızakta atın dizginini tutarak gelen Demeli'nin öfke dolu düşünceleri. İçinde bulunulan o kahr, sıkışarak ortaya çıkan bir kızgınlık... Bu günlerde dilde kopça, ağızda bir kapak var. Ancak, söylenecek söze, harekete sınır koyulsa da insan aklına müdahale etmek şimdilik kimsenin elinden gelememekte. Hayal hızlı, düşünce ise keskin. Ne de olsa düşünmeye de zaman lazımmış. Sadece yalnız olduğunuzda üzücü düşüncelerden kurtulur ve anımsarsınız.

Kızakta Demeli'nin haricinde iki kadın bulunuyor. Üçü de – “ALJİR” kampında cezasını çeken tutuklular. Uzaktaki hayvan çiftliğinden çıkarak, kamp merkezine gidiyorlar. Eski zamanlarda bu infaz yerine “Karlag'ın” 26. – birimi derlermiş. 1938 yılından itibaren kadınlar tarafından “ALJİR” ismi ile anılıyor. ALJİR – kısaltılmış hali. Rusça “Akmola Kadın Halk Düşmanlarının Kampı” söz dizisinde yer alan kelimelerin başlarındaki harflerinden oluşuyor. Kazakçası ise “Halk Düşmanı Kadınlara Ait Akmola Kampı'dır”. Doğduğu yer ise – Akmola'da değil, bu şehirden kırk kilometre kadar uzaklıktaki ıssız bozkırda.

Demeli, kamp merkezine erkenden varmak amacıyla cüsseli, yeleli atına kamçı vurmuştu, üşengeç atın hızı ise hiç de değişmemişti, kısa bir süreliğine hızlanır gibi oldu, sonra tekrar eski yavaş temposuna geçti. Bu üç kadının içinde: Demeli – doktor, Gaziza – veteriner. İkisi de – otuzuna yeni adım atmış hanımcıklar. Hizmet

durumlarından ötürü çiftlikteki hayvan ahırlarını gezme konusunda serbestler. Ama bunların yanında ikisine kıyasla orta yaşlarında, yaşı kırkı bulan üçüncü kadın Nurcemal ise çoban. Güvenlik müdürü dün istediğime razı gelmedin diyerek, gece onu ahıra kapatmış ve bu sebepten ciğerlerini üşütüp merkezdeki hastaneye doğru yola koyulmuşlar. Eskiden böyle bir sefer yapılırken tutukluların yanında silahlı bir görevli olurdu. Daha sonra kadınların hiçbir yere kaçamadığına ikna mı oldular nedir, gözetmenlik yapan askerleri yavaş yavaş görevden aldılar. Tutuklu çobanların köyler arası seyahati bu şekilde özgür ve seyahat edilebilir bir hale getirildi.

Bu arada cephede Almanya'nın Sovyetler ittifakına karşı savaş ilan etmesini kamp idaresi, geçen dönemlerde bir sene boyunca tutuklu kadınlardan saklanmıştı. Kendilerince, düşman tarafına destek olurlar diye tutuklu kadınlara güvenmiyorlardı. İlk yıllarda, iki sene boyunca mektuplaşma ve haberleşmeye de izin vermemişlerdi. Dışarıdan gelen herhangi bir ses sedaya mahal vermedikleri için tutuklular ıssız bir adada yaşıyor gibilerdi. Bir tek, düşman azalıp Moskova çevresinden geri çekilmeye başlayınca savaş hakkında bilgiler anlatılmaya başladı. Cepheden gelen mektup ve haberlere izin verilmişti.

En nihayetinde mektuplardan anlaşıldığı üzere cephedeki askerlerin morali yüksek: “İki ülke arasındaki anlaşmayı bozup vatanımıza büyük bir hainlikle saldıran Alman faşistlerinin peşindeyiz, en sonunda zafer – bizim olacaktır” diye, haberler geliyordu dört bir yandan. Elllerinde silah dahi olmayan, yediği yemeği dahi sindiremeden günahsız canları kamplarda boğan bu iki ülkenin hangisinin faşist olduğunu bir tek Allah bilir! Böyle bir durumda Kazaklar gibi boyunduruk altındaki milletlerin kimin tarafını tutması gerekir? Bu da – çözülmeyen düğümlerin birisi.

— Nurcemal abla, nasılsınız? Ateşiniz düştü gibi sanki? dedi, her zaman kendini neşeli tutan, sarışın ve gözleri ıslı ıslı parıldayan Demeli, bir anda arkasına dönerek.

— Şükür, deminkine göre daha iyiyim, dedi, şapkasının dışına bin bir çeşit yazma saran Nurcemal bu sefer daha canlı bir dille. — Beni bırak, en fazla ne olabilir ki? Üstelik cephedeki çocuklar ne haldeler acaba, onu söyle sen...

— Onlar için neden endişeleniyorsunuz? Onlar yalnız değil ve bizim gibi hapiste de değiller kendileri gibi binlerce insanlarla birlikteler, dedi, yanında oturan Gaziza söze girerek.

Gaziza bir zamanlar yurdun siyah gözlü en gözde ve sevimli kadınlarından biriydi. Şimdi o da zayıflamış ve yorgun düşmüştü. Üzerindeki yırtık kıyafetler onu olduğundan daha beter bir halde gösteriyordu.

Evet, şimdi buradaki tutuklu kadınların kardeşleri, akrabaları, çocukları tümüyle cephedeler. Geçenlerde Nurcemal'in büyük oğlu Euken'den mektup gelmişti. 1937 yılında babası yakalandığında on altı yaşında bir çocuktü, o da büyüyüp yetişkin bir vatandaş olmuştu işte: "Halk, halk düşmanının çocuğu dediği için herkesin gözüne batınca, hiç olmazsa kendi başımı kurtarayım diye, "Suçlular taburuna" yazılmıştı. Yakında savaşa giderim" demişti. Şimdi Euken'de cephede idi. "Suçluları" savaşın en hararetli "gidilip de dönülmeyen", çetin yerlerine gönderirler deniliyor. Zavallı çocuğun akıbetinin ne olacağını kim bilebilir.

Kızaktaki üç kadın da – daha önceden birbirini tanıyan insanlardı. Demeli ile Gaziza – bir zamanlar halkın desteklediği bakanların eşleri ve yüksek eğitim görmüş insanlarıydı. Ünlü bir yazarın eşi olan Nurcemal – beş çocuk yetiştirmiş, okuma yazması az olsa da örgü işlerini seven ve ev işlerinde iyi olan bir hanımefendi. Bu da demek oluyor ki Nurcemal'in kaygısı diğerlerine göre iki kat daha fazla. Demeli ona "abla, neden başka seçeneklerin varken koyunlara bakmayı uygun gördün" diye sorunca, "Ağabeyinin ve çocuklarımin yasını geniş bozkırda koyun güderken özgürce tutmak istiyorum" demişti. Bu şekilde bir kedere sahip olan Nurcemal'e diğer kadınlar saygı gösteriyordu.

Bu kadınların kocaları da 1937 yılının sonbaharında, aynı dönemde tutuklandılar. İlk soruşturmada dövüldüler dişlerini döktüler. Tahribata uğrayan yüzlerini bir kere gösterdiler ve çok geçmeden hepsi gözden kayboldu. NKVD'nin adamları "kocalarınız on sene ceza alıp Sibirya'ya sürüldü" diye, teselli etmişlerdi. Şimdi ise birileri "bu söylenenlerin hepsi boş laf" "halk düşmanlığı" ile suçlananlar çoktan kurşuna dizilmiştir" diyor. Hangisine inanacaksın. Tutuklu kadınlar şimdilerde kocaları hakkında konuşmayı bırakmışlardı. Onlardan ziyade artlarında yetim kalan, yetimhaneye verilen çocuklarını sürekli dile getiriyorlardı. Halk ne dese de Kazak kadınlarının kocalarına öldü demeye dilleri varmıyor, burka giyen vatandaş gibi dönerler diye umudunu yitirmiyorlardı. Moskova'dan, Leningrad'dan, yine başka milletlerden gelen okumuş kadınlar o gereksiz umudu inceldiği yerden kopardı. Ruslar

da Ukraynalılar da saklı gizli bilmeyen halk: “Akıllarında bulunsun, kampa gönderilen kadınların birinin bile eşi hayatta değil. Kocasını “halk düşmanı” ilan edildikten sonra vurulmadıysa, karısını buraya getirmezler” diye, gerçeği direkt yüzlerine vurmuşlardı. Moskova’dan Kremlin’in tam da yanından gelen insanlara nasıl inanmazsın ki?

Demeli yine arkasındaki sırdaşlarına döndü:

— Nurcemal abla, siz hastanede yatıp tedavi görmeye devam ediniz. Ben ise sizin sağlığınıza dair açıklamaya ek olarak gözetmen müdürünün size karşı yaptığı tacizi kâğıda yazıp kamp müdürüne teslim edeceğim, dedi, sesini her zamankinden daha yüksek bir tonda vurgulayarak. Birileri soruşturma başlatırsa, dediğinizden vazgeçip kaçmayınız.

— Kardeşim, Demeş’im geçmiş bir olayı tekrar tekrar edip ne yapacaksın? dedi,

Nurcemal yalvarır ses tonuyla. — O şey kinlenip daha fazlasını yapmaz mı bana?

— Bu işin sonunu bırakmaya gelmez! dedi, Demeli diklenip. — Sessiz kalırsan, daha da üste çıkar... Siz gözetmen müdürüne kıyamıyorsunuz da aranıza mı iyi? Ne de olsa, size gönlünü açmış adam...

— Ya bırak, olmayan şeyi söyleme! Sizler gibi gencecik kızlar varken, erkeklerle oynamak benim neyime!

— O olay nasıl oldu? Baştan anlatsanıza! dedi, olup biteni tam anlamayan Gaziza lafa karışıp. — Belki de beni de şahitliğe çağırırlar.

— Ay, Allah’ım, işte şu gözetmen müdürün yaptığı iş. Mazepa mı neydi onun adı?

— Tam da kendisi. İsmi de ezberlemiştiniz bakıyorum da, dedi, Demeli şakaya vurarak.

— O Mazepa arada sırada çiftliğe geliyordu. Yurdun gözünden uzaklarda, tenhada gönül eğlendirmek istedi sanırım. Bize nasip olmayan hayvan onların elinde işte. Bazen koyun kestirip kuırdak yiyip çorba içme gibi alışkanlıkları var. İçeceğini çantasına koyup getirir. Önceden duymuştum: “İçtiği zaman, oradaki hayvan bakıcı kadınları taciz ediyor” diye... Aklımda hiçbir şey yok, akşam yakın çevreden dönen hayvanlara ot veriyordum. Gözetmenler komşu evde et yiyip alkol alıp kendi aralarında konuşuyorlardı. Bir anda koyuna saldıran kurt gibi dikilip bahsettiğiniz

Mazepa yanıma geldi. Gelir gelmez, ses yok seda yok, bileğimden tutup ahıra sürükledi.

— Ey, ne oldu? Sana ne lazım? dedim, yarım yamalak Rusçamla.

— Kadının niçin lazım olduğunu bilmiyor musun? Rahatlayacağım! dedi, o geri zekâlı hiç çekinmeden. Bir elini içime sokup götürüyor. Allah fırsatını vermiş gibi bir anda tak diye elinden çıktım. Ahırının kapısında üçlü tırmık dayalıydı. Tüm gücümle onu aldım ve üzerine doğru koştum.

— Öl! Önce seni öldüreyim de ondan sonra kendim öleyim. Kadın başına ha, bir gelsene göreyim halini! Sen, aptal, kime halleniyorsun? Sen bilmiyor musun benim beyimin tırnağı bile etmediğini! diye, Rusça – Kazakça karışık, ite bağırıp çağırdım.

Dışardan bakınca bir şey sanırsın ama korkak bir şeymiş kendisi koşturarak komşu eve gidip saklandı. Artık bırakmıştır peşimi diye düşünmüştüm. Hayır, öyle olmadı. Arkasında iki adamını getirmiş, önce beni biraz patakladı ve koyun ahırının ağzındaki direğe bağladı. Ben orada sabaha kadar tir tir titreyerek bekledim. O akşam da hava öylesine soğuktu ki üstümde kürküm olmasına rağmen soğuk ve ayaz mahvetti beni.

— Mazepa'nın yaptığı bu hayvanlığı gerçekten de yanına bırakmak olmaz. Kamp müdürleri kontrol eder etmesine ancak kendi açımızdan bildirmemiz şart, dedi, Gaziza öfkelenip.

Demeli'nin çözümü yoktu ve derin düşüncelere kapılmıştı. Nurcemal'in hikâyesi eski yarasının yerini kanatıp derinlerde yatan hatıralarını uyandırmıştı. Tam şimdi aklına gelen düşüncüyü ortaya atmak için bir diklense de sonradan geri çekindi. Kalbindeki acıyı Gaziza anlar belki de ancak Nurcemal'in kabul etmemesi mümkün. Belki acıyla başka birilerine anlatır mı, kim bilir.

Kampta Gaziza gibi birkaç kadın olmasaydı hiç kimse birilerine içini döküp bir şeyler anlatamazdı. Etraf cansız, boş ve kulak misafirleriyle dolu. Kendileri de bu kıyametin bir kurbanı olsa da zavallılar başka birinin lafını taşımaya çekinmiyorlar, utanmazlar! Teslimiyet insana neler yaptırıyor. Gerekirse, bir dilim ekmek, bir dilim et için insanı satarlar.

Ancak Demeli ile Gaziza aynı durumdalar dertleri bir, düşünceleri bir. İkisi özgürken de sırdaş ve dostmuş. Zamanında üst sınıf elit insanlarla bir arada olmuş, birçok parti,

banketlerde beraber vakit geçirmiş insanlar. Bayramlarda seyranlarda da Kremlin'deki üst düzey insanlarla aynı sofrada olduğu zamanlarda unutulmuş değil. Bu yüzden onlara ülke içinde olup bitenler siyasi olaylar pek yabancı değildi. Kendi toprağımızda kendi vatanımızda yaşayıp böyle savunmasız, zavallı bir hale nasıl da düştük? “Kavga dövüş oldu, engel neden oldu?” Bu soruyu düşünerek kadınlar aralarında çokça konuşup dertleşirlerdi... Bazı durumlarda ise gönülleri rahat değildi akıllarına da bir şey gelmiyordu. Bir yandan içlerinde eşlerinin sıkıntıları da var, Kazak yetkililerine öfkeleri ise kara kazan gibi. O vatandaşlar düşmana karşı yurda koruyucu, halka yardım eli olamadılar her şeyden öte kendi ailelerini, çoluğunu çocuğunu dahi koruyamadılar ya! Hayatın olağan akışında sırayla herkesi “halk düşmanı” ilan edip bütün sülalesini kendileriyle birlikte bataklığa götürdüler. Bir zamanlar “bakan kocamız var” diye göğüs geren güzeller – bu günlerde sıradan askerin hor görmesine boyun eğen “ALJİR” tutukluları.

Bir kez kendi aralarında konuşurken gönlü yumuşak Gaziza'nın Demeli'ye karşı yakınmışlığı da var.

— Kendi vatandaşlarımızı sürekli suçlayıp ne yapacaksın. Bu – bir tek Kazakların başına gelen bir iş değil, “SSCB” ülkenin başına çöken bir karanlık değil mi. Buradaki on bin tutukluyu sayarsan sadece bini Kazak. Kalanları Rus, Ukraynalı, Yahudi, Kafkas halklarından. Onların kocaları da “halk düşmanı” ilan edildi ve hanımları bizimle birlikte kampta. Kendilerini savunmaya onların akli yetmiyor mu sanıyorsun?

Bu soru Demeli'nin kalbinin derinliklerini rahatsız eden sorunlardan biriydi. O bir ara bunun anlamını Moskova'dan gelen okumuş Rus kadınlarına da sormuştu. Kurşuna dizilen Mareşal Tuhaçevski'nin kardeşi Elizaveta, buradaki Kazak hanımlarını kendine yakın buluyordu. Bir ara Demeli, o kadına uygun bir şekilde yaklaşıp:

— Bizim gibi ecnebi bir halk olmamasına rağmen, Kremlin kendi vatandaşlarını neden kovar? Sizin hükümet koltuklarında oturan eşleriniz ve ağabeyleriniz nasıl olur da “Halk düşmanlığıyla” suçlanabilir? demişti, meseleye tam noktasından değinerek.

— Bunda kafa yoracak ne var ki her şey ortada değil mi zaten? dedi, Elizaveta bu soruya şaşırarak. — Şimdi Kremlindeki hükümet orta eğitimini bile almamış, akılsız saçma insanların eline geçti. Onlar kendinden daha akıllı, ilim irfan sahibi insanların

hepsine şüphıyla yaklaşır. Elimizdeki hükümeti alacaklar diye korkarak, onlardan hızlıca kurtulmak isterler.

— Ya peki biz? Biz onlara herhangi bir tehlike arz etmiyoruz ki. Bizim halktan kimse hükümet için mücadele etmez.

— Sizin yolunuz farklı. Fark ettim ki Kazak halkından da epey “halk düşmanı” olarak suçlanan insanlar çıkmış. Amaç, iktidara karşı söz söyleyecek, gözü açık insanların hiçbirini bırakmadan ortadan bir şekilde yok etmek. Ondan sonra da Kazakların topraklarını rahatça yönetmek...

Bu – Demeli’nin gönlünde çoktandır yer edinmiş bir olaydı. Elizaveta tam da onun üstüne değindi. Ruslar Kremlin’e bir adım daha yakın, Kazaklara kuşkulu görünen bu dünya onlar için net... Evet, Liza doğru diyor. Sömürgeciler kendi planlarından dönmez ki hiçbir zaman. Onlar padişah zamanından bu yana hedeflediklerine birer birer yaklaşıyorlar. Hayırsever Bolşeviklerin ise hali ortada. Önce sınıflandırma savaşı, el koyma hikâyesi derken Kazakların dört çeşit hayvanını tek hamlede ellerinden aldılar. Hayvanlardan sonra sıra insana geçti. Yaşamını hayvancılıkla idame ettiren göçmenlerin çok geçmeden açlığa maruz kalıp yavaş yavaş yok olacaklarını sömürgeciler zaten içten içe hesaba dahil etmişlerdi. Sonuç tam da istedikleri gibi oldu. Artık kim kaldı ki savaşacak? Yok olmakta olan halkına arabulucu olup sinirlenip memnuniyetsizliklerini dile getiren bir tek aydınlar var. Onların da elinden ne gelebilir ki? Ne de olsa yaban otunu zamanında koparmak çok önemli. Damarlarında kanı akan kafasında beyni olan bir aydından kurtuldun mu geriye tümüyle mankurtlarla köleler kalır. Şimdi bu bozkır- sizindir. Gel de istediğini yap.

Tamam, sömürgecilerin planı şöyle dursun. Onların esas niyeti baştan beri herkesçe bilinir. Peki ya bizim ata binen erler, onlar neden bu kadar çabuk pes ettiler? Yalancı ve tatlı sözlerin arkasında neler yattığını ne olduğunu anlayamamışlar mı? Kendi halkını gözle görülür bir afetten kurtarmak yerine, kendi başını düşünüp kariyerine tutunup eline geçen yağlı “iliğe” mi mutluluğunu bağlıyor? Kimin kapısında oturduklarını, kimin elinde kukla olduklarını anlamadan, “kırmızı tulpar” kesilerek kişneyip “kırmızı şahin” olup uçmaları da ne? Karşısında akıl verecek ağabey, yol gösterecek önder olmazsa anlarım. Kazakların arasından çıkan akılsız eylemciler, ağabeylerinin verdiği akıllı dinlemek yerine, ulusun koruyucuları olan Alaş

mensuplarıyla savaştılar. Kışkırtmalara kanıp Alaş erlerinin ayaktan düşmesine bağrışıp onların sahneden yılmalarına dağ sökmüşçesine mutlu oldular.

Birileri halkın elinde çift toynaklı bırakmayan el koyma politikalarını da 1932 yılındaki açlığı da Goloshchyokin'den buluyorlar. Evet, o “tehdidin” Kazak topraklarına felaket getirdiği bir gerçek. Yine de onu Moskova'dan at – deve gibi isteyip getiren – yerli Kazak Bolşevikleri değil miydi? 1925 – yılındaki Sovyetlerin son seçimlerinde yeterli oy almadan hizmetten dışlanan komünistler birden alevlenmiş kamyşa dönüştü. Mendeşev'i de var, Seyfullin'i de var, Rıskulov'u da var. Stalin'e sırayla mektup yazıp “Aman Allah'ım, Kazakistan'da ekim devriminin marifetini başkaları görüyor. Bolşevikleri hizmetten düşürüp hükümetin başına burjuva – milliyetçileri gelmeye başladı” diye, şikâyet edip yardım istemesi peki? 1925 yılında Saken Seyfullin Kremlin'de Stalin'in resepsiyonuna kabul edilip kendisinin iktidardan düştüğünün sadece kendisinin de değil, başka komünistlerin de hükümetten dışlandığını yetiştirip şikâyet etmesine ne demeli?... Peki, Turar Rıskulov o yıl nisan ayında Stalin'e mektup yazıp zengin – milliyetçilerden gördüğü muameleyi anlatıp Moskova'dan acil yardım istedi. Hâlâ “Alaş” fikrini savunmak için “Akyol” gazetesi etrafında toplanan aydınları ve gazeteyi şikâyet ederek kapanması için yalvardı. Kremlin'in istediği de buydu zaten. Stalin “yağ istiyorsan – al kuyruk” dedi ve o yılın eylül ayı Beyaz Çar'ı ve ailesini kurşuna dizdirmiş olan Goloshchyokin'i Kazakistan'a özellikle gönderdi.

Ancak, halkı birlik içinde, vatandaşları sakın ve dostça yaşayan, aklı – fikri yerinde bir ülkenin merkezine gelse yalnız başına ne yapabilirdi ki? Ne kadar zalim, sert biri olsa da güçlü bir millete hiçbir şey yapamazdı. Onun karşısında salak gibi yuvarlanarak köle gibi eğilen yine kendi halkımızın içindeki yalakalar. İşte bildiğimiz o eski başı herhangi bir yerde birleşmeyen ocağın uçayağı. Ne zaman ki ırkın kötülüğü düşünüldüğünde, iktidarlardakilerin yararına yapılan ocak bu işte. Onun üstünde yapılmış şey sözsüz güçlü olur. Kuğu, turna balığı, yengeç gibi üç tarafa çeken halkın olaylarına bakıp sakince duracaksın. Batı, doğu, güney. Herhangi biri, bir diğerinin üstünden şikâyet dilekçesini verince, kimin sözünü dinleyeceğini bilemeden aptallaşıyorsun. Kendileri böyle unvan sevdalısı, böyle de yüksek makam sevdalısı olur mu her biri yeni başkanın gözüne girip düzgün bir kariyere sahip olmak ister. Fillip İsaeviç böylece birbirini kötüleyip duran dedikoducuları bir ay boyunca

kesintisiz şekilde kabul etti... Ne diyebilirsin ki harika! Kim zengin birinin çocuğu, kim Alaş Orda üyesi, kimin din ile alakası var, kim milliyetçi, kim Türkçü, kısa bir süre içerisinde gerekli tüm bilgileri elde etti. Böylesini görünce doğası gereği sert olan Goloshchyokin'in kendisi bile kahkaha atmıştı. İşte, al sana istediğin kadar otur gerekirse! Öz be öz boş duran bir kuyruk! Al sana – bedavadan bir kuyruk yağı! Bir yandan istediğin kadar kesiver, bir yandan yutuver. Ay Allah'ım böyle de bereketten mahrum, geçimsiz bir halk varmış gerçekten! Ekim devriminin kokusu bunların burnundan gerçekten de gitmemiş. Sınıflandırma savaşı hiç de işe yaramamış. Philip İsaeviç bunlara gösterecek daha bir devrimin nasıl olduğunu! Buradaki yarım yamalak Bolşevikler: Riskulovşına, Seyfullinşına, Mendeşevşına olarak, kendi aralarında tartışıyorlarmış. Zavallılar “çarkın” ne olduğunu artık bilecekler... Bu gelmeden önce “Alaş Orda” hakkında, Sovyet hükümetinin kimin nasıl karşılayacağı hakkında bolca bilgi veren “Dikenli yoldan geçmek” adlı kitap yayımlanmış. Onu hemen Rusçaya çevirtirdi ve altını çizerek okudu. Üzerinden çok vakit geçmeden, sınıflandırma savaşına yürütmeye, hemen zengin – kulakları yok etmeye başladı...

Düşünce akışının tam bu noktasına gelince, içinde verdiği savaşı durduramayan Demeli:

— Aman, Allah'ım! Yarınını düşünmeyen, bebek gibi nasıl da saf, nasıl da düşüncesiz gamsız bir milletmişiz?! diye, nasıl sesli bir şekilde konuştuğunu kendisi de anlayamadı.

— Ne oldu, Demeş? Yine kendi kendini yiyip kalın kafalı Kazaklarına mı kızılıyorsun? dedi, arkasında oturan Gaziza gülerek.

— Bir millet olamayan, Kazakların ata binen vatandaşlarını “ağaç ata” bindirip geliyorum.

— Onlar ne yaptı sana? Onlar da suçsuz bir şekilde “halk düşmanı” ilan edilip kurban olmadı mı zavallılar?

— O yiğitleri Sovyet hükümetinin düşmanı diye değil, ırkını düşünmeyen rucular ayrımcılar sadece kendi başının menfaatini güden yalakalar diye hapse tıksalar, ben iki elimi aynı anda havaya kaldırırdım.

— Ee, yine mi o eski meseleyi kurcalıyorsun ya! dedi, Gaziza duruma tamamen hâkim olduğunu belirterek.

Bu gibi tartışmalar Demeli'nin kafasında eskiden de oluyordu. Özgürken de kocası Emirbek ile ikisi arasında tartışma ve çekişme az olmuyordu. Emirbek – hükümetin sağ eli ve bakandı, durumu da gayet iyi hiç yıkılmamış, yüzü dönmemiş Bolşevik. Ya peki Demeli? Sürekli halkın tarafında olan özgür fikirli bir doktor. Demeli'ye milliyetçilik dediğimiz şey nereden, nasıl geçti diyemezsiniz, ağabeyi Alaş Parti'sinin üyesi, sürekli duyduğu kelimeler – ırk, halk, bağımsızlık... Sömürgecilerden küçüklüğünden beri köpek eti kadar nefret eder.

Gerçek şu ki Emirbek de “Alaş” fikirlerine yok gözüyle bakmıyordu. O da kendi milletini canından öte seviyordu. Ancak o kendi halkını özgürlüğe, eşitliğe yetiştirmenin bir yolu olarak sosyal bir toplum oluşturmak diye düşünüyordu. Bu sebeple de Sovyet hükümetini canıyla –kanıyla destekledi. Emirbek'in bir özelliği de o başkaları gibi Ru'culuk, ayrımcılık, derdine kapılmamıştı. Gençken Özbek ve Tacik halkları arasında bulundu, Kazaklar arasında tam anlamıyla bir arada bulunduğu söylenemez. Taşkent'teki Orta Asya Üniversite'sini bitirince birkaç sene Tacikistan'da Okutma – Aydınlatma Halk Komitesinde bulundu. Otuzlu yılların başında tam da böyle bir hizmetle Özbekistan'a geçti. Emirbek Kazakistan Goloşekin'e 1933 yılında yeni Başkan Mirzoyan'ın davetiyle gelmişti... Ne çare, o devir de uzun sürmedi işte. Zalim dünya dedikleri şey bu işte. Başkaları bir kenara, o halka sahip çıkan Levoy Mirzoyan da “halk düşmanı” ilan edilip kurşuna dizildi... Peki ya karısı? Yulia Fyodorovna olan bitene dayanamayıp aklını kaçırdı ve sonunda trajik bir şekilde Kızılorda'nın bir hapisanesinde öldü.

Yazık işte, Emirbek Almatı'ya gelmesiyle okutma – aydınlatmayla medeniyetine tüm gücünü verdi. Daha önce ele alınmamış birçok işi kökünden çözmeye başladı. Kazakların ilk yazarlarının birinci kongresini düzenlemek, Moskova'da gerçekleşecek Kazak sanatı ile edebiyatının on günlük serüvenine hazırlanmak... Demeli kendi gözleriyle gördü, gece – gündüz boş oturmadı. Verilen emeklerin karşılığı aynı şekilde geri geliyordu. Kazak medeniyeti ile sanatı adım adım geliyordu. Moskova'daki Kazak medeniyetinin on günlük serüvenini sorunsuz bir şekilde organize ettiği için Emirbek'e “Emek Kırmızı Bayrak” madalyasını verdiler. Bu 1936 yılında

gerçekleşmişti. 1937’de ise... Bütün bu olanlara bakınca hepsinin düzmece bir oyun olduğunu görüyoruz. Ufak bir çocuğun eline şeker vermek gibi bir şey. Bu sene madalya takıp ödüllendir, gelecek yıl durduk yere hapse kapatıp aradan yine üç ay geçince “halk düşmanı” diye, sorgusuz – sualsiz kurşuna dizdir. Bu ne iştir? Hor görmek mi dalga geçmek mi veya Kazakları hayvan yerine koyarak, bastırmak mı? Düşman... “halk düşmanı”. Neredeki düşman? Kimi kandırıyorlar? Kimi ahmak görüyorlar?

Ah, Emirbek ile yeniden bir kere buluşsa keşke, ne güzel olurdu! İkisi siyasi konularda çokça tartışırlardı, şimdi de onun sonucunu çıkarsa! Emirbek o zamanlar geleceğe inanan, iyimser biriydi. Sovyet hükümetine toz kondurmuyordu. Demeli ise her zamanki âdeti gibi milletin çıkarını savunan, Moskova’nın bencil yönetimine dışıyla – tırnağıyla karşı çıkan bir kadındı. Emirbek bazen kendini kaybederek: “Ey, “Alaş’ın” inatçı kızı, artık duruyor musun durmuyor musun? Ne yapabilirsin, güç bizim elimizde” derdi, kıkır kıkır gülerek... Emirbek tutuklanıp götürülürken de karşısına adaletsizce kesilen bir cezanın gerçekleşmeyeceğine inanıyordu. “Bu yargıda yapılan bir yanlışlık. Yarın geri dönerim” diyerek gitmişti. Ancak o gidişten sonra bir daha hiç dönmedi ki... Eğer Demeli tam şimdi kocasıyla karşılaşırsa, “Ya, yoldaş, nasılmış rejim? Kimin varsayımları doğru çıktı? Kendi savunduğun hükümet senin sadakatine neden inanmadı? Bütün bu yalanlara nasıl da kandınız?” diye dert yanardı, ne güzel!

Bunlar doru atın yavaş hareketiyle kamp merkezine güneş batmaya yakınken vardılar. Dikenli telle korunmuş alanın kapısında silahlı güvenlik var. Ona evraklarını gösterip içeri geçtiler. Alanın içi barakalarla dolu. Hastane, yemekhane, dikiş fabrikası, kreş, hamam da bunun içinde. Korunan alanın dört köşesindeki minarenin başında da silahlı bir güvenlik var. Demeli önce Nurcemal’i hastaneye yerleştirdi ve ondan sonra atını çözüp kendi barakasına doğru yöneldi. Gaziza ise kreşe doğru koştu. Kreşte onun Rita adlı dört yaşında bir kızı var.

II

Karın çok yoğun yağmasına kışın da sert geçmesine rağmen, bu sene Arka eteğine bahar erkenden geldi. Mart ayının sonlarına doğru yoğun kar, yıpranmış bir yorgan gibi her yerinden delinmiş ve kirlenmiş şekilde bir müddet öylece durdu ve Nisan’ın

gelmesiyle hemen eriyip gitti. Geniş bozkırlarda karın suyu düzgün bir şekilde akmadı bile, yayılmadan, kara toprağa siniverdi. “Bu sene toprak ananın inadı tuttu, inşallah hasat kötü olmaz” söylemleri duyuldu.

Havaların ısınıp baharın bu şekilde erken gelmesi herkesten önce kış boyunca soğuktan titreyip donan tutuklu kadınlara müjde oldu. Ayaklarındaki botları, üstlerindeki yarım yamalak kıyafetlerini bırakıp bayağı hafiflediler. Ah, baharın gelmesiyle incecik belimize, çiçekli elbiseleri çekip topuklu ayakkabıları giyip ayağımızı parlatacak halimiz yok.

En nihayetinde bozkırın göbeğinde yarışa yarışa yayılan Kochia ile yavşan, akasya ile Filipendula gibi kadının dünyasının da bizzat dirilmesi, yenilenmesi, kaygılanmış gönlünün de dolup taşması gerekiyordu.

Ancak, güneşin yüzü gülse de hükümetin yüzü gülmüyordu. O eski sert donuk yüzü, kapalı ve bulutlu. Hapisten çıksan önünde ağır bir iş bekliyor. İşte, silahlarını çekmiş ona yakın asker kurt ve köpeklerini alıp birkaç yüz kadını kamp kapısından çıkarıp götürüyordu. Bunlar – bahar dönemi işlerine gidenler.

Yönleri ise – uzaklardaki ekin ekme yerleri değil, hemen yanımızdaki sebze tarlası. Dibimizde herkesin aşına olduğu alana bağırış çağırış yapmadan da gidilebilirdi. İşte demeyiniz öyle, öyle yapmak mı asla, katiyen. Silahlarını kuşanıp itlerini havlatıp her seferinde böyle bağırış çıkarıp hükümetin kahrını, tutukluların çaresiz halini böyle halka göstermeleri gerekiyor. Omuzlarına kazma – kürek, çapa alan beş yüze yakın kadın dörder dörder dizilip kapıdan çıkıyordu. Kampta on bine yakın tutuklu var. Bedava iş gücü, her tarlaya kaç kişi gönderebilirim acaba dese istediği kadar insan var. Bini – dikiş fabrikasında, bine yakın – inşaatta, beş yüzü – uzaktaki ekin tarlasında, birkaç yüzü – çiftlikteki hayvan ahırında. Bunlardan başka kuş çiftliğinde, domuz çiftliğinde, yemekhane alanında olanlar kim bilir kaç kişi. Hayvan bakımını yapanların hepsi neredeyse Kazaklardan oluşuyor. Göçmen ataların evlatları bu işten anlarlar diye, onlara buraya özel ayırmışlardı.

Tutuklu kadınları bağırış – çağırış içinde, düşman gelmiş gibi ürküten – o bahsi geçen gözetmen müdürü, Mazepa’ydı. O geçtiğimiz kış söylediklerime karşı çıktın diye, Nurcemal’i koyun ahırındaki direğe bağlayan Mazepa var ya? İşte o cellat gibi öfkesiyle tutuklular düzinesinin önünü arkasını dolaşıp öyle böyle koşturuyor,

dünyanın tüm yükü ondaymış gibi, çok büyük bir uğraş içinde. Elinde – kamçı, ağzında – küfür. Sıradan askere mi tutuklu kadınlara mı söylendiği belirsiz, anne – babadan başlayıp küfrediyor. Bir yerlerde kalmış veya sıradan çıkmış kadın olursa, uzun kırbaçla sert bir şekilde vuruyor. Tutuklunun toz yutması, düşmesi, ya da eğilerek zar zor yürüdüğünü görmek – onu bir şekilde rahatlatıyor. Genel olarak, “halk düşmanlığı” ile suçlananları hor görmek, zorlamak veya dövmek – Mazepa’nın en sevdiği mesleklerinden biridir. Bunu aslında birilerine yalakalık yapayım diye veya gözüne gireyim diye yapmıyor, doğasında şiddet var. Bilgili desen, aydın desen, vatanına ihanet etmiş “halk düşmanı” desen, kanı donuyor. “Bunların yere basıp yaşaması bile fazla. Sırasıyla hepsini atıp – vurup yok etmek lazım!” diye söylenir.

Bazen tutuklu kadınlara:

— Sizleri burada başka yerlerden ayırıp neden hapiste tutuyorlar sanıyorsunuz? Toplumu kirlilikten, çöpten temizlemek için. Şimdi nasıl da güzel; toplum temiz, hava da temiz. Sovyet halkı özgür ve rahatça solumakta... Sizleri yaşıyor olmamızın sebebi, bize işçi gücünün lazım olması. Bir kuruş bile harcama yapmadığımız bedava işçi gücü. Bunu düşünerek keşfeden Stalin yoldaş nasıl da zeki?! diye, konuşmalar yapardı.

Okumayan, ahmak insanlarda olan boşboğazlıktan Mazepa’da da vardı. Bazen içtiği zamanlarda: “Sadece on bin kadının baktığı dünyada benden başka kim olabilir ki? Böyle bir şey Türk padişahında da Arap Emirliği’nde de olmamıştır sanırım?” diyerek, övünmüşlüğü de var... Deddiği gibi bu adamın kadınlardan yana şansı yok demek de olmaz. Bazen korkutup bazen ürkütüp bazen de dövüp hiç olmazsa içki içirip en inatçı kadınları bile elde ediyordu. İnsana bağımlık neler yaptırmaz ki. Açlıkta bir dilim ekmek, bir parça et, bir bardak alkol için bile Mazepa’nın isteklerine razı geliniyor. Bunun yanında hâlâ otuzunu bile doldurmamış genç kadınların vücut ihtiyaçları da var.

Ahlaki bir tutum mu dersiniz? O da donmuş kalmış bir şey değilmiş. Kocasının çoktan vurulduğunu duymuş genç bir kadının bazen de kadere inat, bu şekilde birilerinden intikam alma planları da var.

Ancak Mazepa’da insaf yok. “Güçlü etti zavallıyı, iki ayaklı yayıldı” dedikleri gibi böyle bir bolluğa düşen gözetmen müdürü, son zamanlarda her çeşit davranışı

sergilemeye başladı. O baka baka hep ünlü kadınları takip eder olmuştu. Şarkıcılar, dansçılar... Hiç yoksa “halk düşmanlığı” ile suçlanarak vurulmuş eski bakanlarla sekreterlerin, generallerin eşleri... Onlardan kat kat intikam almak istiyor. Hayatta ulaşamadığın, rüyana bile girmeyen güzellerden keyif almak – o da bir marifet. Bu da – Mazepa gibilerine bu zamanın verdiği nimetlerden.

O, şimdi sığınmacı bir grubun önünü – arkasını kolluyordu. Havalar ısınınca hafif giyinen etli genç kadınlar gönlünün kurdunu kudurturmuş gibiydi. Mazepa gözaltındaki güzellerin neredeyse hepsini tanıyordu. İşte orada, Tuhaçevskiy’in kız kardeşleri Elizaveta ile Galina gidiyor. Ne de olsa soylu bir aileden çıkmış insanlar ya, yürüyüşleri – davranışları, karakterleri de tamamen farklı. Onların arkasından çok ünlü bir dansçının annesi olan Rahil Plitetskaya gidiyor. Nasıl bir fizik, nasıl bir beden!.. Böyle bir güzelliğin kucağında yatarak herhangi bir hayal kurmadan ölebilirsin resmen. Onun sırasında ünlü şarkıcı Lidya Ruslanov’na gidiyor. Muazzam bir kadın kendisi! Çare yok elimiz o kadar uzun değil. Herhalde yukarılardan bir tanıdığı olmalı, çok inatçı, çok da asi... Bunlar ise bildiğimiz Natalya, o da – Tatyana...

Buralı Kazak kadınları da fena değil. Sıcak ve hareketli olmalarına zaten söz yok. Ancak kendileri çok çekingen, yabani kedi gibiler. Çobanlık yapan kadınların kendisi dahi yabani gibi. Geçenlerde çiftlikte misafir olup gönül eğlendirdikten sonra, samanların olduğu ahırda bulunan çoban kadına elini uzatmıştı. Elindeki demir tırmıkla neredeyse kafasını yarıyordu o kancığın. Sonrasında da bunun sonuçlarına katlanmadı değil ama. Ama o olaydan sonra bozkır yabanilerine yaklaşmaz oldu.

Mazepa ondan sonra kadınların etrafında fazla dolaşmıyordu. Ahırdaki koyunu görünce salyaları akan aç kurt gibi sırada bekleyen kendi yiyeceğine zevkle bir baktı ve iki tepeceğin altındaki ekin alanına doğru yöneldi. Kampa yakın bir alanda komşu kolhozun bir ahır dolusu koyunu varmış, çobanlara kamçısını fırlatıp bu alana yaklaşmamaları için uyarıda bulunmuş. Kazaklara hiç güven olmaz. Ne için acaba, bu Kazak tutuklularına insanın içi acıyor. Geçen sene kışın yine ilginç bir olay yaşandı. Mazepa iki yüze yakın kadını götürüp kamp çevresindeki bir gölden kamış toplattırıyordu. Kamış veya odun, inşaat malzemeleri. Gölün karşısında koyun güden, iki üç kadınla çocukları geziniyordu. Komşu köyün insanları... Bir mevsimde o çocuklar buz üstünde kayarak gelip tutuklu kadınlara taş atmaya başladılar. Kendi

dillerinde tutukluları ayıplayıp küfür mü ediyorlar acaba? Attıkları da – yumruk kadar beyaz taşlar... Mazepa: “Bu Kazakların küçücük çocukları da “halk düşmanlarından” nefret ediyor!” diyerek eğlenmişti... Her şey sonradan belli oldu tabi. İçindekilerden biri gelip ifşa etti. Attıkları şey taş değil kurutmuş. Bildiğimiz süttten yapılmış kurut işte. Ne çare, o düşman gibi görünen Kazaklar o sefer kurnazlıklarını fazlasıyla kullandı. Kadınlar yağlı kurutla karnını doyurup sevindiler.

Gözetmen müdürü bugün de neşeliydi. Dün “ALJİR’e”, üst mevkilerden olan “KARLAG-ın” müdürleri gelmişti. Yanlarında Moskova’dan gelen önemli bir vekil duruyor. Müdürler, kadınlar kampının iş potansiyeline yüksek puan verdiler. Bu taraftan kampın müdürü Barinov ile siyasi bölüm başkanı Mişin konuşarak, rapor verdi. Binbaşı Mişin gözetmen hizmetinden söz ettiğinde, Mazepa’yı iyiler listesine aldı. Sonuç olarak, büyümlü kelime – Mişin’in ya. Albay Barinov ise üstünden şansın uçup gittiği kariyerinde aşağılara doğru giden bir adam.

Bu arada, Moskova’dan gelen vekilin sözleri ne kadar güzel! Hiç kimsenin yüzüne bakmadan korkmadan konuştu, işte er dediğin insan. “On binlerce halk düşmanının Kazakistan’da yer değişmesiyle bizim parti bir okla birkaç tavşanı vuruyor. Biz akıllı ve zararlı aydınları ülke içinden sadece uzaklaştırmadık, bir yandan da geniş boş kalan Kazak topraklarına hâkim olup bayrağımızı dalgalandırıyoruz. Biz bu bozkırı kendi vatandaşından bu nedenle temizledik. Yaşama tutunamayan, geleceği olmayan insanları 1932 yılında hayatla vedalaşmıştı. Bunların hepsi ne amaçla zannediyorsunuz? Rus halkı için, Bolşeviklerin yaratıcı kuşakları için”.

Nasıl da ateşli kelimeler! Dinlerken gözünden yaş geliyor. Ama buradakiler ne bilsin, Kremlin’de oturanlar her şeyi önceden düşünüp kararını vermişti bile. Böyle bir hükümet için ölebilirsin de! Evet, dediğimiz gibi biz kır yükseltiyoruz. İlk kır yükselten kırlangıçlarız... Yani, bu toprakların ezelden beri sahibi nereye gitti diye şaşırmamalı, onları bir kurşun sesi dahi çıkarmadan yok etmişler işte. Şimdi ise sayılarda, kışlak çevresinde saçılmış insan kemikleri kaldı geriye. 1932 yılı dediğimiz çok yakın bir zaman, Kazakları bundan sadece on sene önce kıtlık kaplamış ya?

“İşte onun meyvesini biz görüyoruz!” diye, derin bir nefes aldı Mazepa.

— Dün “Karlag” müdürleri anlatıyorlardı. Şimdi “Karlag” ile “Aljir’in” hâkimiyetinde bir buçuk milyon hektar bozkıra sahip olmuşlar. Bu çevredeki Kazak

zenginlerinden alınan hayvan hesabından “Gigant” sovhozu kuruldu. Şimdi orada 40 bin koyun, 25 bin büyükbaş bulunmakta. Geçen sene 50 bin tona yakın patates, otuz bin ton ekin toplanmış.

Böylece, “KARLAG” ile “ALJİR” sadece kendilerini düşünmemişler, Rusya’nın iç kesimlerindeki birkaç şehrini ek olarak besliyor gibi gözükmekte. Bunu duyduğunda göğsü kabarmayacak da ne olacak?!”

Mazepa kendi kaderinden çok da razıydı. Babasız bir şekilde yetim kalan biri böyle bir makama geleceğim diye düşünür mü dersiniz? Hepsi Sovyet hükümetinin sayesinde tabi ki. Ne var ki Bolşevikler bunun gibi birçok yetimi yüksek yerlere getirdi. Mazepa liman şehri olan Odesa’da doğup büyüdü. Annesi ise sahildeki yemekhanelerin birinde bulaşıkçılık ve temizlikçilik yaparak hayatını idame ettiriyordu. Mazepa’nın babasının kim olduğunu ise kimse bilmiyor. Onun hangi dalgaların getirdiğini hangi denizden ortaya çıktığını başkalarını bırak öz annesi dahi anlatamaz ki. Ne de olsa bir gönül eğlendirmenin meyvesi işte. Bir iyi yanı varsa o da Mazepa’nın küçükken açlıktan zarar görmemesidir. Annesiyle birlikte yemekhanenin kalıntılarını, artıklarını yiyip hayatlarını kurtardılar. Esas cehennem annesi vefat ettikten sonra başladı. Zavallının ne suçu vardı ki annesini birileri sahilde öldürmüş ve bir bira varilin içine sokmuşlar. Eh, muhtemelen birbirlerinden kıskanan sarhoş denizcilerin işidir. Yedi yaşındaki savunmasız Mazepa evsiz barksız sokakta kaldı. Bir süre kadar alışkın olduğu o yemekhanede getir götür yapıp karnını doyurdu. Böyle yaşayıp giderken Beyazlarla Kızılar savaşında Odessa’ya Sovyet hükümeti yerleşiverdi. Sokaktaki evsiz çocukları toplayıp yetimhaneye gönderdiler. Bir gün “arayan – soranlar” için, Mazepa’nın adı “yetimhane çocuğu” olarak kaldı. Yaşasın Sovyet hükümeti! Yaşasın yetimhane!

Aslında, Sovyet hükümetine tamamen sadık, tam milliyetçi insanlar genelde nikah olmayan evliliklerden, babasız kalmış yetim çocuklardan çıkıyor. Çare yok, Mazepa okumaya meyilli değildi. Eğer o haliyle okumaya devam etseydi şimdiki yöneticilerden biri olarak makam sahibi olur muydu kim bilir? İlkokuldan sonra okumayı tamamen bırakmıştı. Denizci oldu, ondan sonra NKVD hizmetine geçti. Birileri de onu “çok zalimsin, merhamet ve sevginin ne olduğunu bilmiyorsun” diye suçluyor. O da söylenecek söz mü? Hayatı boyunca kimseden merhamet sevgi

görmüyorsa onda bu özellikler nerden türeyecekti? Mazepa çocukken insanlardan ne aldıysa, şimdi onları iki kat olarak geri veriyor!

O, düzlükteki ekin alanına gidip çalışmamakta olan eski traktörün çevresinde biraz dolaştı. “Bu yaptıkların – sabotaj! Bahardaki yerin nemi kurusun diye, siz özellikle duruyorsunuz” diyerek, traktör sürücüsü olan tutukluyu iyice sıkıştırdı. Ondan sonra bağırış – çağırışla traktörü çalıştırmış gibi yapıp bir süre sonra atının kafasını geri çekti. Daha sonra sebze alanına geçmişti. Kadınlar kürekle oyarak, çapa ile delerek, birileri de tırmıkla temizleyerek toprağı tohum atmaya hazır hale getiriyorlar. Tutuklu kadınlar arasında sebze ekmenin uzmanları ve agronomlar da var. Ancak onlara güven olmaz, düşmanlık yapabilirler. Kontrol ederek yol yordam göstererek başlarında durmak lazım. Gün boyu kürekle yeri kazarak, kazma ile uğraşmaya belleri dayanmayan aç – halsiz kadınların bir grubu hendek kenarında diz çöküp dinleniyordu, gidip onlara sataştı:

— Bu neyin molası böyle? Özellikle sabotaj mı yapıyorsunuz? Bu alandaki toprağın kurumasını, yarın bir gün hiçbir şey vermesini istemediğinizden böyle yapıyorsunuz değil mi? Biliyoruz “halk düşmanlarının” pis düşüncelerini... Ondan sonra, köpeklerle birlikte tarlanın çevresinde gezen gözetmenlere çattı:

— Ya peki siz ne yapıyorsunuz? Kadınların kalçasına bakacağız diye, kafanız mı döndü? Uyanıklık, çeviklik nerede?

Hava ısınmaya başlayınca kadınlar üstlerindeki kıyafetlerini çıkartıp bazıları hafif elbiseleriyle, bazıları da güneşte yanmak için yarı çıplak geziyorlarmış. Mazepa gözünü kaçırmadan dalıp gitti. O taraftan damağını gıcıklayan güzel bir koku gelmiş gibiydi: “Bunlar baharın gelmesiyle vahşileşmişler, dedi içinden o. Yaz ayıyla birlikte çiçek gibi açtıklarına görüyor musun? Çok da güzeller! Halk düşmanları da işini biliyor, hep güzel bir bedene sahip, güzel vücutlu kadınları nasıl da seçmişler kendilerine! Düşmanları boş boşuna hapsedmekle, vurup – asmakla öç alınmaz. Öncelikle onların dul kalan kadınlarını kendimize baktırmamız lazım. Kadının vücut ihtiyacı giderilince, sevdiği yarlarını çoktan unuturlar!” Kendisinin de bugün gece kimden zevk alacağını düşünüp tatlı hayallerle sarhoş olan Mazepa atının kafasını kampa doğru çevirdi.

III

Dünyalarının nasıl da bir anda böyle ayakları altından kayarak bir afet haline geleceğini kim düşünmüştü ki? Hayat kendi akışında devam ediyordu. Zengin kesim aniden yok edilip fakir kesim topraklara sahip oldu. Esnaf, firma – fabrikalar ortak mülke dönüştü, kendilerinin gelişme sürecini başlattılar. Müttefik olan on beş cumhuriyetten oluşan “SSCB” denilen büyük ülke yeryüzünün altından bir kısmını kendine çekip kucağına bastırdı. Ah Tanrım, bizim memlekete böyle bir fazlalık niçin lazım olabilirdi ki? Vaziyetleri böyleyken, bu ülkeyi tek başına özgürce yöneten tek parti nasıl oldu da kendi içinden çürüdü? Ekim devriminin yirminci yılını kutlayacağız derken, bu “halk düşmanlığı” denilen bela nereden yayılıverdi?

İşte bu sorular General Barinov’un sonunu getirmişti. Yoksa Sergey Vasiliyeviç Sovyet hükümetini canından öte severdi, Stalin denildiğinde canını bile vermeye hazır, cesur bir adamın tekiydi. Bundan dolayı da hizmet derecesi hızlıca yükselip çabuk yükseldi. İç Savaş yıllarının başından sonuna kadar boy gösteren Barinov sonrasında Kızıl Ordu’dan içişleri bakanlığına geçiş yaptı. Kendi isteğiyle değil, parti öyle uygun gördü. Her şey çok iyi gidiyor gibiydi. En sonunda, Kalinin bölgesel NKVD müdürü olarak atandı. Taşı yukarı doğru yuvarlanırken General Barinov bu şekilde Kazak topraklarındaki “ALJİR” kampında bulunacağım diye düşünmüş müdür? Tabi ki tutuklu olarak değil bu kampın eh dedikleri müdürü olarak. Ama onun da ne farkı var ki gece gündüz hapisane çevresinde olduktan sonra, sen de tutuklu değil misin?

Önce, otuzuncu yılların başında Trotskiy, Kamenov, Zinovyev, Buharinler’in adına mahkemeler gerçekleştirilip onların ölüm cezasına karar verdiler. Hepsi de düşman, hükümete karşı düşman, partiye düşman... “Ay Allah, bu nasıl bir iş? Ekim devrimini Lenin ile birlikte bu adamlar gerçekleştirmedi mi?” diye, şaşkına döndü Barinov. Genelde, küçük bir insan topluluğu için kafa yormaz. “Belki de parti içinde yolları kesişmemiştir. Stalin yoldaş yanlışlığa mahal vermez” diyerek, söylenmeyi bıraktı. Aradan üç dört yıl geçmeden Kızıl Ordunun da tepesine kara bulutlar toplandı. Yüksek rütbeli subaylar içinden “Trotskişilderi” aramaya başladı. Söylentilere göre Kızıl Ordu’yu ilk savunan kişi – Trotskiy ya. O, devrimden sonra uzun yıllar halk komitesinde görevli olarak çalıştı. Yüksek rütbeli komutanlar arasında Trotskiy’e sahip çıkılmasını isteyenler, ona yakınlık hissedenler az olmamalı.

Ne de olsa, bir tek Trotskiy'in kendisinde iş bitse iyiydi. Bu yaptığı resmen bir saçmalık. Hepsini beş mareşalin üçü aynı anda yakalanıp kurşuna dizilerek öldürüldü. Tuhaçevskiy, Blyuher, Egorov... Dünkü İç Savaş'tan sağ çıkmalarını sağlayan, Kızıl Ordu'yu kendi elleriyle yasakladılar ve bunların hepsi aynı büyük boynuzlu yöneticilerdi. Barinov da bunların içinde özellikle Tuhaçevskiy'i de iyi tanıyor. Güneydeki Denikin ordusuna karşı çatışmada onun emrinde savaşıyordu. Sonrasında o ilk askeri akademiye müdür olunca, o da oraya okumaya geldi. Son senelerde Tuhaçevskiy Genel merkez başkanı ve ondan sonra Korganıs Halk Komitesi'nin yardımcısı oldu. O, Aleksandrov okulunu yaklaşık 21 yaşında bitirmişti, askeri alanda üstün bilgili, önemli kuramcılarındı. Kendisi soylu bir aileden gelmiş olsa da Sovyet yönetimini canıyla destekleyen bir adamdı. Eğer ki o Tuhaçevskiy "halk düşmanı" ise o halde orduda işini iyi bilen kim kalacak? Yazık, Mihail Nikolaeviç! Daha gencecikti! Eğer yaşıyor olsaydı yaklaşık elli yaşında olacaktı.

Mareşal Blyuher de – İç Savaş tam anlamıyla görmüş bir insandı. Kendisi fakir bir aileden gelmiş. Kolçak'ın, Dutov'un ordusunu yıkan, Doğu Sibirya'ya özgürlük getiren kişiydi. Sonra uzun yıllar Kıyır Doğu askeriyesinin baş yöneticisi olarak görev yaptı. Zamanında Japon ordusunu doğu ülkesinden savuşturan ün salmış yöneticinin şimdilerde Japonya'ya çalışan bir ajan olduğuna kim inanabilir ki? O da genç yaşta gitti. Aşağı yukarı kırk yedi yaşlarında vuruldu.

Mesele mareşallerle bitse yine iyiydi çok geçmeden generallere de ağız açmaya başladılar. Ondan sonra sıra albaylara geldi. İnanır mısınız, generallerin yüzde 80'i kurşuna dizildi albayların yüzde 60'ı hain ilan edilip hapisanelere götürüldü. Bunların hepsi ne zaman yapıldı zannediyorsunuz? Almanya'da Hitler, hükümetin başına geçip faşizmin doğuya göz diktiği zamanda yapıldı ya!

General Barinov'un işlerin kendi elinde olmadığı zaman tam da bu zaman işte. Bir süre canını koruyacak yer bulamayıp kaygıya ve endişeye düştü. Bir gün oturdu ve Stalin'e mektup yazdı. "Bu nasıl bir iş Stalin yoldaş? Eğer Kızıl Ordu komutanlarının yüzde 70 ve 80'i yurtdışı ajanları ise vatanımızı bugüne kadar kim korudu? Yarın öbür gün faşizmin ordusu saldırıya geçerse, bizde orduya komutanlık edecek güvenilir bir insan kaldı mı? Gibi bir içerikle dolu olan... Çok geçmeden "halk düşmanı" olarak tutuklanacağına hatta diğer aydınlar gibi kurşuna dizileceği şüphe götürmez bir

gerçekti. Bu – onun kendince adaletsizliğe karşı çıkıp kendini kurban etme şekliydi. Bir çeşit hapisane kıyafetlerini çantasına koyarak, üstü kapalı siyah arabanın gelmesini aceleyle bekledi. Eğer yüksek makamlara memnuniyetsizlikle mektup yazan memlekette bir tek Barinov olsaydı, kendisinin de beklediği gibi gözetim altında olurdu. Barinov’un şansına tam da bu günlerde Kremlin’e memnuniyetsizlik mektupları yağıyordu, bu konuda ne yapacağını bilemeyen yöneticilerin kafası bir hayli karıştı. “Hay Allah, bunlar neden bu kadar gecikti” diye, Barinov’un kendisi de endişelenmeye başlamıştı. Bu belirsizlik içinde, zorlu bir süreçle bir ayı geride bıraktı... Bir gün genelkurmaydan bir emir gelmişti: “General S.B. Barinov’un rütbesi düşürülüp Kazakistan’daki kampların birine müdür olarak gönderilsin” dendi. Görünüşe göre güç ve kuvvet sahibi insanların çoğu mahkûm edilmişti ve bu tür işler için hükümet personel sıkıntısı çekmekteydi.

Böylece, eski general bugünkü Albay, Barinov’un “ALJİR” kampına yönetici olarak gelmesinden bu yana üç sene oluyor. Böyle bir dönemde de şükretmekten başka çare yok. O, binlerce suçsuz kurban arasında albayın da alnına sıcak çelik takılsa ne olurdu? Yoksa sürgüne gönderilip Kolıman’ın dibinde üşüyüp gün görseydi ne olurdu? Onların yanında geniş bir bozkırdaki kampın başında olmak – yarı padişahlık değil midir? Kendi – padişahlığı, kendi – hocalığı. Elinin altında yüzlerce hizmetçi ve bir tabura yakın asker var. Kamptaki bütün işleri onlar yapıyorlar. En güzeli de buradaki tutukluların ölümünden de kimse sorumlu tutulmuyor. Mahkumların sadece yaramazlık yapmaması ve bir sorun çıkarmaması veya bir yere kaçmaya yeltenmemesi gerekiyor. Kampların tarihi Barinov’a eski dönemlerden tanındık. Farklı ülkelerden gelen zenginleri hapiste tutmak için 1931 yılında “Karlag” (Karagandı Kampı) kurulmuştu. Merkezi NKVD genelkurmay 15 Ağustos 1937 yılında N00486 kararı kapsamında “ALJİR”de işe başladı. Zamanında o emir KPSS Genel Komitenin Siyasi bürosunda onaylandı. Bu memleketteki “halk düşmanı” sayısının, eşlerinin ve aile üyeleri listesinin önceden yapılmış ve planlanmış olduğu anlamına gelmektedir. Bu karardan hemen sonra ilk altı ay içinde “halk düşmanlarının” hepsi tutuklanıp yaklaşık iki – üç ayın içinde hüküm çıkartılıp vuruldular ve onların karıları ile aileleri çeşitli kamplara sürüldü. Çocuklardan on beş yaşını geçenleri hain ilan ederek hapse atıldılar, onlardan küçükleri de yetimhanelere verildi.

Yani, Sergey Barinov o “halk düşmanlarının” da onların eşlerinin de hiçbir suçu olmadığını çok iyi biliyordu. Özellikle, hanımları... Ah Tanrım, kadınların ne suçu var? Kocaları suçlu olsa bile onlarla birlikte kadınlarını yargılamak olur mu ki? Aileleri paramparça edip çocukları da kafalarının estiği yerlere gönderdiler. Böyle bir merhametsizliğin SSCB’den başka hiçbir yerde görülmeyeceği kesin. O zaman bu ne? Kendi ülkesinde, insanlarını bile isteye yok etmek mi veya katliam mı? Katliam ise Kremlin’de oturanlar onu kimlere karşı kullanacak? Kimleri kökünden yok edecek?

Bir şeyin sebebi belli: ne için veya ne amaçla olsa da hükümet başındakiler yetenekli, zeki ve bilgili insanlardan nefret ediyor. Genel olarak, aydın bir halktan nefret ediyorlar. Kendilerinden daha akıllı, hükümetin her adımını takip edip kötü düşüncelerini, kurnazlıklarını hissedecek olan açığöz insanlardan kurtulmak istiyorlar. Onlardan kurtulurlarsa devamında çok rahat bir şekilde: aç ve ahmak milleti yönetmek kolaylaşacak. Kendileri bey, kendileri zekâ küpü... Trotskiy de Buharin’i de Tuhaçevskiy’i de bu yüzden sevmедiler. Başka “halk düşmanlarının” çoğalması bu sebeple. Ya peki kadınları? Bu, o otağın ateşini direkt söndürmenin yolu. Çocuklarını yetimhaneye verip kendi soyundan türemiş yeni birtakım insanlar yetiştirmek. “Yabancı otu kökünden yok etmek” derler buna.

Bir kampta ceza çeken on bin kadın! Ve nasıl kadınlar desene! Zevkli, yönetici ruhu yüksek elit insanların eşleri hepsi de. Hepsi okumuş, terbiyeli ve zarif güzelliكتeler. Gerçi artık ağır iş yapmaktan zayıflamış, kurumuş ve tükenmiş bir haldeler. Ancak, o yırtık ve yamalı kıyafetlerin içinde olsalar bile zamanında ne kadar asil insan oldukları belli oluyor.

Bakanların, bölgesel komite sekreterlerinin, generallerin, bilim insanları ile yazarların zamanında görüşüp anlaşıp evlendiği asil yarenleri. “Halk düşmanlarının” sadece eşleri değil kampta onların abla ve kardeşleri de var. Mareşal Tuhaçevskiy’in Elizaveta ve Galina adlı iki kız kardeşi de burada... Bu ailede şimdi sağ kalan hiç kimse yok. Mareşal’in Nikolay ve Aleksandr isimli iki erkek kardeşi vardı, abisi vurulunca, onlar da herkesi direkt Sibirya’ya sürüldüler. Eşi Nina Evgenyevna başlangıçta Astrahan’a sürülmüştü, 1941 yılında onu da Moskova’ya getirdiler ve vurdular. Mareşal’in annesi Lavra Petrovna bundan iki sene önce Aktöbe hapishanesinde hayatını kaybetti. Bir tek Svetlana adlı on yaşındaki kızı kalmıştı. O kız şimdi Sverdlovskiy’deki yetimhanelerin

birinde sanırım. Onları iyi tanıma sebebi, zamanında Barinov'un bu aileyle yakinen iletişim kurmuş olmasıydı mareşalin annesi Lavra Petrovna'nın elinden çokça kez yemek yemişti.

Peki, kamptaki kadınlar arasında kimler yok dersiniz: bilim insanları, yüksek dereceli doktorlar, ekonomistler, agronomlar, veterinerler, şarkıcılar, müzisyenler...

Onları böyle bir bozkıra getirip kampa tıkmalarından ne kazandı hükümet acaba? Onları "hain" diye sürgüne göndermeseydi ve meslek hayatlarına memlekete hizmet ederek geçirselerdi, onlardan daha çok fayda görürlerdi. Yetenekli mareşalleri ile generallerini üç sene önce kendi elleriyle yok eden Stalin 1941 yılında Naziler aniden baskın yaptığında aklını yitirip bir hafta kadar bir süre zarfını evinden çıkmadan geçirdiğini de Barinov çok iyi biliyor.

Stalin kafasını bile kaldıramadan yattığı dönemde savaşın başladığını halka mecburen Molotov ilan etti. Savaşta ordunun başında duracak insan bulamadan, önüne çıkkanı komutan yapıverdi işte! Teğmen taburu yönetse, alayın başını binbaşılar tutar. O kadar şaşkınlardı ki, Sibirya'da hapiste olan Rokosovskiy'i ve liderliğindeki albayları yalvara – yakara getirdiler.

İtibar da nasıl itibar ama Moskova'nın dibine kadar gelen düşmanın ayağını kaydırdılar ve mağlup ettiler sonunda. Nazilere engel olan – bir yandan Rusya'nın kan donduran kışı bir diğer yandan da milyonların dökülmüş olan kanı. Stalin Sovyet insanlarına hiç acımadı, düşmanın geleceği güzergaha hepsini üst – üste konuşlandırdı. Savaşın başladığı ilk yarıda sadece dört milyona yakın Kızıl Ordu askeri Almanlara esir düştü. Rezillik derken biz o esir düşen insanlarımıza yardım eli bile uzatmadık. Stalin "Sovyet askeri düşmana diri diri verilmez. Düşmana esir düşenler – esir değil, birer halk düşmanıdır" diyerek açıklamalarda bulundu. Başka ülkeler "kızıl haç" hareketi vasıtasıyla kendi esirlerine giyim kuşam, yiyecek ve içecek temin edip tutukluları özgür kılmaya çalışırken, Sovyet hükümeti kendi vatandaşlarından elini eteğini çekmişti. Bu da yeni veya eski hiçbir ülkenin tarihinde görülmeeyen bir rezaletti.

Sergey Barinov şimdi kendini iki farklı ateşin arasında kalmış gibi hissetti. Bir yanda kendi evladına dahi acımayan kanlı bir hükümet diğer yanda ise – küçücük günahı bile olmayan, suçsuz hor görülen zarif kadınlar. Ne yapmak gerek? Yukardakilerin emrini uygulamak zorunda. Bununla birlikte, burada boş yere zorluk çeken kadınları

savunmak da – genel olarak kadınları da savunmak – bir vatandaşlık görevidir. Bir başka deyişle “öküzü de öldürme, arabayı da kırma”.

İlk aylarda kamptaki hayat şartları çok zordu. Eskiden “Karlag’ın” 26’ncı bölümü olarak bilinen eski kışla bakımsız bir durumdaydı. Bununla birlikte, üst üste gelen kadınlar yüzünden kışlada yeteri kadar yer kalmamıştı. Her barakaya ranza yerleştirmesine rağmen, tutuklular tuzlanmış balık gibi sıkışıp, zor sığıyorlardı. 1938 yılının kışı da bu kadar mı soğuk olur, kadınlarda ayazda iki büküm gezerek gölün etrafındaki kamışları toplayıp, birkaç barakayı ne yapıp ne edip kendi emekleriyle yaptı. İki yüz kişilik barakada sadece iki tane demir soba var. Kamışla akasya ağacıyla beslesen bile, ne kadar sıcak olabilir ki. Zavallı kadınlar içine saman konularak yapılmış döşeğin üstünde birbirini ısıtmak için sarılarak yatıyorlar.

Birçok kadın kucağındaki çocuğuyla gelmişti. Hamileyken gelip burada doğum yapanlar da çok. Ne de olsa hayatın adı hayat değil mi, kampa geldikten sonra da hamile kalıp doğum yapanlar da yok değil. O çocuğun kimden, ne şekilde olduğu – kadınların kendi sırrıdır. O bebek kimden olursa olsun o bebeğin günahı yok. Kamp içinde bebeklere özel hastane, kreş açmaya mecbur kaldılar. Barinov “kamptaki çocuklar halk düşmanı sayılmasın” önergesini, Moskova’dan da onaylattırdı. Bu duruma göre, babasız nikâhsız, mankurt çocukların yetiştirilmesine hükümet de ılımlı yaklaşıyor gibiydi.

Çevresi uzun, dikenli tellerle kapatılan kamp duvarlarının batı tarafında, iki yüz metre kadarki yerde hizmetçilere özel evlerle, güvenliği sağlayan askerler için barakalar var. Kamp başkanlarının da konakladığı yerler orada. İki katlı ahşap evin üstünün bir kısmında Barinov ’un odası var. O her zamanki gibi bugün de sabahın dokuzunda merkeze gelip iki üç günlük, toplu bir şekilde mektup, haber ve gazetelerle buluştu. Büyük bir haber de yok, cephe ise batıya doğru ilerliyordu. Şimdi Kursk dibinde yaşanan çatışma devam ediyor gibi...

Tutuklulara ait bir torba mektup varmış, onu aşağı katta oturan siyasi bölüm başkanı Albay Mişin’e gönderdi. Kurallara göre, mektupları o düzenleyip dağıtmak zorunda. Mektup sırrını saklama olayı birkaç defa söylense de NKVD albayı kendi kafasına göre hareket ediyordu, her mektubu açıp şüpheyile inceliyordu.

Bir anda Sergey Vasiliyeviç yerinden kalkıp yere sert tahtalar döşenmiş geniş bir odada ileri – geri yürümeye başladı. Yaşı daha elliye gelmemiş, orta boylu, geniş omuzlu, yumuşak sarı saçları arkasına doğru taranmış, gökyüzü gibi mavimsi gözlerinden hep merhamet akan kamp müdürü pencerenin önüne gelip daha yeni yakmış olduğu “Kazbek” sigarasını zevkle içti. Buradan içi bir hayli barakalara dolu olan kamp alanı avucunun içindeymiş gibi gözüküyordu. Barakaların çevresi sessiz ve sakin, bir tek dikiş fabrikasının yanında bir şeyler taşınırken bir karışıklık fark edildi. Yemekhanenin karşısında yük arabasından birileri bir şeyleri indiriyorlardı. Depodan getirilen sebze, yiyecek ve içecekler olmalı. Binanın başında gözetmen asker yerdeki biriyle yüksek sesle sohbet ediyor. Sınırın diğer tarafı ise uçsuz bucaksız yeşil bir bozkır. Barinov o geniş, sınırsız bozkıra gözlerini ayırmadan yine bir süre uzunca baktı ve çalışma masasına döndü. Masasında dün bakmadığı arz mektupları, çeşitli belgeler vardı. Onlara tam el uzatırken gözüne açılmamış bir zarf çarptı. Evet, şimdi aklına geldi, bu mektubu dün iş sonu temizlikçi kadın getirmişti. Kimden geldiğini söylememişti. “Bir tutuklu kadının mektubu” demişti öylesine. Barinov zarfı açıp inci gibi güzel harflerle yazılmış şikâyet mektubunu okumaya başladı. Gözetmen müdürü Çavuş Mazepa’nın şikâyet edildiği bir mektupmuş. Kadın görünce rahat bırakmayan bu ne baş belasıdır böyle ya? Eğer yanılmıyorsa geçen kışta bunun adına yine bir şikâyet mektubu gelmişti. Çiftlikte bir çoban kadını zorla elde etmek istediği, istediğini alamayınca o kadını cezalandırıp ayazlı bir günde direğe bağlaması, tutuklunun akciğerini soğuttuğu yazılmıştı. Barinov’un kendisi Karagandı’ya gidiyordu, o şikâyeti de kontrol etmesi için Siyasi bölüm başkanı Binbaşı Mişin’e söylemişti. Ah unutmuş işte! Kontrol sonucu ne olmuştu o zaman acaba?

Bu şikâyeti yazan da – sıradan bir tutuklu değil, Mareşal Tuhaçevskiy’in kız kardeşi Galina’ydı. Şikâyet mektubunda güvenlik müdürü Mazepa’nın çoktan beri peşini bırakmadığı, bundan iki gün önce sebze deposunda kendisini zorla elde etmek istediği hakkında yazılmıştı. Eğer o anda bir kadın tesadüfen gelmeseymiş, Mazepa amacına ulaşmış. “Bizi – “halk düşmanlarının” akrabalarını nasıl cezalandırmak istediğiniz sizlere kalmış. Hapse mi yatıracaksınız, vuracak mısınız, elinizi kimse tutmuyor. Bir tek taciz tecavüze, namusumuzun ayaklar altına alınmasına dayanamıyoruz. Başkalarını bir kenara, biz Rus kadınlarıyız sonuçta. Rusya sınırında yaşıyoruz. Bir

Rus kadınına nasıl olur da bir pisliğin avı yapmaya içiniz el veriyor?” şeklinde devam ediyordu mektubun sonu.

Barinov’un tepesi attı. Çok utandı. Bugün için, bugünkü hükümetin uygulamakta olduğu düzen için çok utandı. Galina’yı gen li inden bu yana tanıyordu, yüz hatları abisine benzeyen, güzel bir kadındı. Kampta zayıfladığı yıprandı ı halde bile birçok kadın arasında hemen göze çarpıyor. Ah bu çok ayıp oldu  imdi! Mare alin yakınlarını cezadan kurtaramıyorsa bile, bu şekilde zorlanması, hor görülmesi gerekmiyordu... G venliklerin düzenini dahi kontrol edemiyorsa bu Mi in dedi in ne i  yapıyor?

Evet, son yıllarda tutuklu kadınlarla güvenlik görevlilerinin arasında böyle gizli saklı ilişkiler olduğu kulağına gitmişti. Kampta on bine yakın kadın var.  o unlu u da daha 30’a gelmemiş genç kadınlar. Kocalarının bir daha gelmeyeceğini   renip içi çoktan so umu tu. Kaygı ve derdin arkasında kadere olan bir k sl kleri de var. Hiç olmazsa, bir kerelik vücut ihtiya ını giderip gönül e lendirmeyi dilemesi mümkün olabilir. Böyle bir yoksullukta bir dilim ekmek, bir parça et, bir  i e alkol bile yoldan çıkmaya yeterli oluyor. Tutuklu kadınlar sıklıkla hamile olup kampta babasız, nikâhsız çocukların çoğalması da bu sebeptir.

Pekâlâ bu Mazepa’nın davranışları artık haddini açmış bir durumda, ba ını aldı gidiyor. Kendisi kadına doymayan kocaman cesaretli bir şey olmalı. Kadın derken, sıradan biri de değil, bayağı ünlü, milletin gözüne çarpan güzellere sata ıyor. Bakanların, sekreterlerin, generallerin eşleri... Görüyor musunuz, şimdi de gelip mare alin kardeşine sulanmı  işte. Bu tür şeyleri yapmak Mazepa’nın hangi çıkar uğruna hizmet ettiği anlamına gelir dersiniz. Sadece hava atmak için! Böyle “ben falancanın karısıyla, filancanın kardeşiyle oynadı ım” demek için... Avam bir kitleye hor görülmüş, zavallı güzeller! “E ek kuyuya d  se, kula ıyla kurba a oynar” dedikleri bu olsa gerek.

Kamp müdürü masasın üstündeki zile basarak, karşı odadaki yardımcısını çağırdı. Hızlı bir şekilde yarış atı gibi gelen genç te men içeri doğru girdi. Şimdi bir emir vermesini bekliyor.

— Bana güvenlik müdürü  avuş Mazepa’yı bulup getirin! dedi, kaşlarını çatarak.

— Anla ıldı, komutanım. Eğer o kamp alanında ise hemencecik bulup getiririm.

— Yer yarılıp içine girmiş olsa bile onu bul getir! Burada olmayacak da yer mi yuttu onu dersin?

Aradan yarım saat kadar vakit geçince giriş odasından tak – tuk ayak sesleri ile gürültüler duyuldu. Bir süre sonra ise teğmen, güvenlik müdürü Mazepa’yı ite kaka içeri getirdi. Gürültü çıkardığına göre, Mazepa biraz sarhoştı ancak sağ elini alnına götürüp kendince saygısını gösterirmiş gibi oldu. Eskiden tanınmış ünlü bir genç. İki omuzuna iki kişi binmiş gibi, kamburun teki kendisi. Yumruğu da kocamanmış. Muhtemelen onu kendi ortamında ünlü olmasını sağlayan – bu yumruk olsa gerek. Kendisi eskiden deniz donanmasında asker mi ne imiş, açık göğüslerinden denizcilerin çizgili atleti sürekli gözüküyordu.

— Çağırdınız mı, yoldaş komutan?

— Sen gidebilirsin! dedi, Barinov yardımcısına. Güvenlik müdürüne de ondan sonra baktı.

— Sen ne, çavuş, iş saatinde alkol mü içtin, iyi misin?

— Benim bugün doğum günüm, yoldaş komutan. Üstelik vardiya değişimi tatil günüm dedi, Mazepa birden dönüp:

— Affedersiniz, sizin bugün beni çağıracağınızı bilemedim.

— Pekâlâ... Ne zamandan beri kampta çalışıyorsun?

— Bu yıl üçüncü senem olacak yoldaş komutan.

— Sen bir kahramansın, sağlıklı bir genç gibi gözüküyorsun. Cepheye neden gitmedin, buralarda ne yapıyorsun?

— Şimdi her yer cephe değil mi, yoldaş komutan. Halk düşmanlarıyla da uğraşmaya güvenilir insanlar gerekli değil mi, beni parti bu sebeple buraya gönderdi işte.

“Bu bile parti üyesi olmuş” Mazepa’yı bile kendi aralarına alacak kadar komite partisi de iyice şaşırmış olmalı” diye, düşündü, Barinov içinden.

— Sen burada düşmanla mı savaşıyorsun? Yoksa gece – gündüz kadınların mı peşindesin? dedi, kamp başkanı sinirlenerek.

Mazepa ayılamıyordu, ağzını yayarak, gülüyordu.

— Siz ne, yoldaş komutan, halk düşmanlarının dul kalan karılarını mı sakınıyorsunuz? Tersine böyle güzelliklerin üstüne çıkıp intikamımızı almalı mı? Proletarya ile kanının karışmasına onlar da meyilliler...

— Kes! diyerek, Barinov masaya yumruğunu vurdu! — Senin adına gelmiş şikâyet var. Ve bir tane değil birkaç tane.

— Mümkün değil! dedi, Mazepa şaşkın bir tavırla. — Benim kanaatime göre, kadınlar bana teşekkür etmeli. Bir de onlarla yalnız başıma konuşurken bana ettikleri lafları bir duysanız! İnanır mısınız kadınlar şimdi benim için sıraya giriyorlar...

— Sen kimsin? Sovyet askeri mi ya da bir çiftlikteki asil soylu boğa mısın, dedi, tepesi atan Barinov. — Kadınlar senin için ölmüyorlar, onları bu hale getiren senin güvenlik görevlisi olman. “Görevini kötüye kullanmak” diyorlar buna. Biliyor musun onun da kendine ait bir maddesi var. Kadınları taciz etme hususuna gelirsek onun cezası çok ama çok ağır.

— Bir tek ben değil, güvenliklerin birçoğu tutuklu kadınlarla cinsel birliktelik kuruyorlar. Kampta gün geçtikçe doğmakta olan bebekler nereden çıkıyor zannediyorsunuz? dedi, Mazepa hâlâ haddini bilmez bir tavırla.

Evet, bu çavuşun geri çekileceği yok. Barinov biliyor, buradaki askerlerin bir tek zayıf yanı var. Onlar her zaman cepheye gönderilmekten korkarlar. Kamp komutanı çaresizce, elindeki son kozunu kullandı.

— Anlaşıldı. Senin gibileri savaşa göndermeden olmuyormuş demek ki. Gücün yerindeyse, faşistlere gösterirsin artık, dedi, önündeki kâğıda bir şeyleri durmadan yazarak. — Cepheye suçlu olarak mı gitmek istersin ya da kendi rızanla gitmeyi mi tercih edersin?

Fark etti ki, Mazepa’nın kamptan ayrılmak gibi bir niyeti yok. Birden sesi çıkmaya başladı.

— Ben savaş için uygun değilim ki yoldaş komutan. Kafamda problem var, üstelik kalbim de hiç iyi değil...

— Bir şey olmaz, cepheye gidince fazla yağdan arınıp hemencecik iyileşirsin. dedi, Barinov soğuk bir yüz ifadesiyle. — Kadınlardan uzak durursan, kalbin de iyileşir bir süre sonra.

Uzun süreden beri dimdik bir şekilde eğilmeden duran Mazepa tam bu anda kamp müdürünün karşısına geçip diz çökmeye başladı.

Yoldaş komutan, kulun köpeğin olayım, beni cepheye göndermeyiniz... Kendime çeki düzen vermeme fırsat tanıyınız. Gençliğime verin biraz ahmaklık ettim. Şimdi bu yaptıklarımın hiçbirisi tekrarlanmayacak, dedi, diz çökmüş bir halde iki elini öne uzatarak.

— Bu bir söz mü? dedi, kamp müdürü elindeki kalemını kenarı bırakıp.

— Söz. Bolşeviklik kimliğim üstüne yemin ederim!

“Bu şey korkağın tekiymiş. diye, düşündü Barinov içinden. – Özellikle milliyetçilik – bunların sadece dışardan görüntüsü. İçlerinde köpek ölmüş. Bir tek kendinden başka hiçbir şeyi düşünmüyorlar...”

— Tamam, bu son uyarı, o halde. Ancak aklında bulunsun, kararnamen burada, hazırda bekler. Düzeni bozduğun gün bu kampta sana yer yok. Anladın mı?

— Anladım, yoldaş komutan!

— Anladıysan, gidebilirsin!

Mazepa sahibine şımaran bir köpek gibi, yüzünün ısındığı veya güldüğü belirsiz bir şekilde, çok acınası bir hale bürünüp arkasını dönmeden yürüyerek kapıdan çıktı ve gitti.

Bu seferlik bununla gidedursun. Ancak onun kendisine çeki düzen vereceğine kamp müdürünün de inancı yok. Eskiden ar namusu olmayan bir adam tek seferde düzelir mi ki? “Yolunu bulup, bir beladan kurtuldum” diyerek, çıkar çıkmaz kendi bildiğini okuyacak. Ne yaparsın, bundan daha fazlasını yaparsan, bölüm başkanı Mişin ile birlikte adına şikâyet mektubu yazacaklar. Hiçbiri olmasa bile “Barinov halk düşmanlarına acıyor” diyerek lafı bunlar yaymayacak mı etrafa?

Kamp müdürü o gün öğleden sonra alana gidip yemekhanenin ekmek yapılan fırınının işlerini kontrol etti. Sırasıyla yerleştirilmiş, ona yakın büyük kazanlarda akşam yemeği

için arpa maması ile lahana çorbasını hazırlanıyordu. Savaş döneminde bundan fazlasını arasan da bulamazsın. En nihayetinde bölüm müdürüyle aşçıbaşını çağırıp ekmeğin tamamen pişmemiş olduğunu, çorbanın da katılığının yerinde olması gerektiğini söyledi. Söylemek bir mecburiyet fakat bunlarda da çok bir şey değişmeyecek.

Ondan sonra kapıdan çıkıp yakın yerdeki sebze tarlasına doğru yöneldi. Elllerinde kürek ve çapalarla tırmık tutan birçok kadın tarlayı yabancı otlardan temizliyordu. Kamp müdürü buradaki işlerin yürümesini kontrol etmekten çok, bir kadınla görüşmeye gelmişti. Buradaki ustabaşının yardımıyla Tuhaçevskaya Galina'yı çok bir şekilde kolay buldu. Kaygı, açlık ve zor yaşam koşulları ne kadar yıpratırsa da Galina'nın hâlâ o diri ve inatçı tavırları aynıydı. Kuğu gibi boynunu eğip mavimsi gözlerini kocaman bir şekilde açıp gelenlere şaşkınlıkla bakakaldı.

— Merhaba Galina Nikolaevna? dedi, Barinov yanına yaklaşarak. — Size ait bir şikâyet aldım. Ve gerekli işlemleri yaptım. Bundan sonra kampta böyle bir sorun yaşanmayacak. Güvenliklerin yaptığı terbiyesizlik için sizlerden özür diliyorum.

— Teşekkür ederim!.. Sürekli değişen bir dünya gerçekten, Sergey Vasilyeviç. Bu günlerde mareşalin kardeşine sıradan bir asker gibi beylik edip utanmadan el uzatılıyormuş, dedi, komutana gülümseyerek bakıp. — Eğer yanılmıyorsam, siz bir zamanlar benim ağabeyimle meslektaşınız. Hatta birkaç defa bizim eve geldiğinizi de hatırlıyorum.

— Doğru hatırlıyorsunuz, Galina Nikolaevna, ben gençken Mihail Nikoleviç'in emri altında bir süre hizmet edip terbiyesini almıştım, dedi, Barinov da samimi bir şekilde. Sonrasında da çevresine bakıp yakınlarda kimsenin bulunmadığı fark etti ve — Üzülmeyiniz, Galina Nikolaevna. Bunların hepsi gelip geçici şeyler işte... Sizin soyunuzun aklanacağına dair hiçbir şüphem yok, diyerek, ekledi.

— Teşekkür ederim, Sergey Vasilyeviç. Bu sözünüz bizim için büyük bir umut...

— Sabırlı olunuz. Hepsi de zamanın elinde, dedi, Barinov başını eğerek.

Ondan sonra bir tek insan için gelmiş gibi olmayayım diyerek, birkaç tutuklunun yanına daha gidip hal sormuş gibi yaptı. O gün kamp müdürü evine neşeli bir şekilde

döndü. Üstünden bir çuval yük kalkmış gibi veya uzun yoldan gelerek yorulmuş ve temiz suyla yıkanmış gibi kendini bir şekilde hafiflemiş hissetti.

IV

Kampın bir alanında elli yataklık bir hastane var. Diğer yarısı ise – çocuk hastanesi. Dün ekin başındaki ona yakın kadın bozulmuş yemekten zehirlenip karın ağrıları durmadığı için hastaneye getirmişler. Bugün gündüz nöbetine çıkan Demeli sabahtan beri onların durumuyla ilgileniyordu. Aniden kreş tarafından sesli bir şekilde ağlayan, bir ses duyuldu ve sokağa doğru koşarak çıktı.

İlk başta hiçbir şey anlayamadı. Yanlarına yaklaştığında ancak işin aslını öğrenmiş gibi oldu. Bugün kreşteki yaşı beşe ve üçe gelen yüz elliye yakın çocuğu Karagandı'ya götürecekler gibi duruyor. Ondan sonra da yetimhanelere dağıtacaklar gibi. Bu nedenle bölgeden özel insanlar gelmiş. Bagajına döşek döşenmiş iki yük arabası gitmeye hazır bekliyor. Şimdi bir tek eskiden yapılmış olan liste boyunca o çocukları arabaya bindirmek kaldı. Ancak o bile kolay olmayacak gibi duruyor. Her şeyden de zor olanı anne ile çocuğu ayırmak. Ağlayan anne, bağırان çocuk. Küçücük bebekler anne kucağından alınıp tamamen uzağa gideceğini hissediyor gibi tüm sesiyle bağırıyordu. Bazılarının ise nefesi kesilip mosmor kesildi. Gözetmen askerler, çocukları anne kucağından zorla alıp arabaya bindiriyorlar. Yönetenler de komutan Mişin ile güvenlik müdürü Mazepa. İkisi de kadınları uzaklaştırmakla meşgul.

— Gidiniz! Çocuklardan uzaklaşınız! Sizler – halk düşmanlarının karılarısınız, bunlar ise tertemiz Sovyet insanları, pislikleriniz bulaşır, dedi, kendince.

Allah'ım, Kazak çocuğunun hiçbir zaman duymadığı bir saçmalık bu! Buna benzer korkutucu bir görüntüyü Demeli ne zaman görmüştü ki? Evet, mazide, Taşkent'te okurken güney taraflarda birkaç ay staj yapmıştı. Güneyde Karaköl koyunu var. Eti, sütü için değil, derisi için. Deri derken yeni doğmuş kuzunun yünü harika: siyahı, mavisi, altın rengine benzer sarısı. Yurtdışında altın fiyatına satıyorlar. Onun haricinde bizdeki generaller, komutanlar Karaköl menşei şapkalar giyiyor. Eli bol olanlar ise kışlık paltolarının da yakaları – Karaköl'den. Şair Kasım Amanjolv'un: "Üstümden siyah paltom düşmedi ya, mavi şapka, mavi yakanın zamanında" dediği Karaköl yakaları... O pahalı yün için küçücük kuzuyu doğar doğmaz kesiyorlar. Annesinin

yanında oğuz süte doyup üstü başı kuruyup daha yeni otlamaya başlayınca, doğumundan daha yarım ay bile geçmeyen küçük kuzuları seçip topluyorlar. Arabaya zorla bindirilen kuzuları özel kasaplar bacaklarından asıp derisini soyup alıyorlar. En acınası durumda – kuzular götürülürken, yayladaki anne koyunların meleyip bağırdıkları an! İyice ses çıkarıp yaylayı birbirine katıp arabanın arkasından koşup takip ettikleri – an. Ciğerleri solana kadar kovalasalar da yetişemeyeceklerini anladıkları an duruyorlar.

Ah rezalet, bugünkü bu görüntünün de bundan hiçbir farkı yok. Yüz elli çocuğu arabaya bindirene kadar, annelerin birçoğu bayılıp düştü. Yetimhaneye götürüleceklerin arasında Gaziza'nın Rita'sı da varmış. Gaziza zavallı, devenin yavrusu gibi ağlayıp kızından ayrıldı. Dili erken yaşta çözülmüş, beş yaşındaki Rita'nın ağlayışını bir görseniz!

— Anneciğim, biz artık görüşmeyecek miyiz? Bunlar bizleri nereye götürüyorlar, ben yokken seni de babam gibi vuracaklar mı? Anne, beni bırakmasana... Arayıp gel bul beni, tamam mı? dediği vakit Gaziza'nın etrafındaki kadınlardan da bağıriş çağırış içinde ağlamaya başlayanlar oldu.

Çok geçmeden çocukların bindirildiği arabalar hareket etti. Zavallı anneler arkasından koşarak takip ediyorlar. Bazıları ise yolda koşarken halsizleşip bayılıyor... Gaziza veteriner ya. Şimdi çiftlikteki hayvanlar çiftleşme ve doğum yapma dönemleri olduğu için, son zamanlarda oralarda geziniyordu. Bugün sabah “çocukları götürecekler” denildiğinde haber kulağına gidince, hızlı bir şekilde gelmişti. Az daha geç kalsaydı, Rita'sını göremeyecekti... Tövbe, böyle de zorluk olacakmış ya. Beyini “halk düşmanı” diye vur, eşini suçsuz yere hapse at, çocuğunu zorla alıp bilinmeyen bir yere götür! Bu kadar kin güden bu hükümete nereden denk geldik biz? “Yetimhaneye vereceğiz” diyorlar, o çocuklar ülke sınırında kalsa iyi. Yolu daha fazla uzatıp onları Rusya'ya götürürler mi orasını Allah bilir...

Gaziza, zavallı işte bu olanları anlatıp ağlıyor. Yanındaki Bibicemal, Gülandam, Şekitay, gibi Kazak kadınları da elinden tutup avutuyorlar.

— Dayan, çokla gören – ulu toy! Bak, hâlâ aklı başında dahi olmayan, Rita'dan daha küçük çocuklar bile götürülüyor.

— Allah’tan kızının sağığı dile! Özgürlüğüne kavuşunca, Rita’yı hemencecek bulursun.

— Burada her önüne çıkanın gözüne görünmektense, belki de o yetimhane kat be kat daha iyidir. diyerek, avutup kadınlar onun hayatına devam etmesi için konuşuyorlar.

Ancak içi yanan Gaziza bu boş ve gereksiz laflar karşısında ikna olacak gibi değil.

— Ablalar, Rita – kampta doğdu. Babasız bir çocuk değil ki. Turan’ın son göz bebeğı değil mi... Babasının tutuklanmasından kırk gün geçtikten sonra doğurmuştum. O zamanlar büyük kızım Saule beş yaşındaydı. O şimdi Ukrayna’nın bir yetimhanesinde diyorlar. Turan’ın arkasında kalan iki kuzusuna bile sahip çıkamadım işte! dediğinde, yanında avutacağız diye bekleyen kadınlar da ağlamaya başladı.

Tabi ki başa gelen belayı herkes farklı algılar. Tutuklandığında karında gelen bebeklerden başka kampa geldikten sonra gebe kalan “bu çocuğa ben de şaşıyorum, annem de şaşıyor” denilen nikâhsız bebekler de az değildi. Bazı fahişe kılıklı kadınlar böyle bir engelden kurtuldukları için seviniyorlardı. Hayat daha ileride, hayat bununla bitmiyor diye bakıyorlar onlar.

Kampta tutukluların böyle bir yere toplanmaları da iyi değildi. Bu nedenle komutan Mişin ile güvenlik müdürü Mazepa, kadınları kendi barakalarına ve işleri başına geçmeleri için kovuşturuyorlardı.

— Dağılınız, kadınlar! Bu kadar ağlanacak şeyde neymiş, çocuk alt üstü? Koca bulursunuz, daha çok bebek doğuracaksınız. Koca bulunmuyor ise söylemeniz yeterli, yardımcı oluruz, diyerek, Mazepa gülüp kadınlarla eğleniyordu. Mişin ise ona göre daha derin düşünceler içindeydi.

— Bugünkü olayın önemi, gelecek genç nesli halk düşmanlarından ayırmamız, dedi, o her şeyden siyasi zemin arar bir alışkanlıkla. — Sonuç olarak vatana adanmış milliyetçiler yetimhaneden çıkıyor.

Diğer kadınlar kendi barakalarına dağılınca, Demeli ile Gaziza biraz yalnız kaldılar. Demeli arkadaşına sakinleştirici ilaç vermek istedi ve onu hastaneye götürdü.

— Şimdi hayvanların doğum zamanı. Benim çiftliğe dönmem lazım, dedi, Gaziza biraz kendine gelince. — Üstelik bugün hiç buralarda kalmak istemiyorum. Kızım gözümün önünden gitmiyor, kulağımda Rita’nın sesi.

— Sabret, ilk zamanlarda böyle oluyor. — Senin çobanlar arasında hastaların yok muydu benle gelsen olmaz mı?

— Gidebiliriz aslında. Ancak bunun için başhekimle görüşmem lazım, dedi, Demeli gerçekten de Gaziza'yı tek bırakmak istemeyerek.

Aradan bir saat geçince, Gaziza iki kadınla birlikte uzaklardaki bir sığır çiftliğine giderken eski bir at arabasına biniyordu. Gaziza, Demeli'den beş – altı yaş küçük buradaki Kazak kadınların en genci, buna ek olarak şehirde büyümüş tam bir hanımefendi ve nazik bir kadındı. Kocasını Turan'dan on beş yaş küçüktü. O zamanlar Moskova'da çalışan Turan Almatı'ya geldiğinde, veterinerlik enstitüsünün ikinci sınıfında okuyan genç güzeli görüp peşini bırakmamış, en nihayetinde onunla evlenmişti. Gaziza Almatı'da başladığı okuluna, Moskova'da devam etti. Milletin ağzından düşmeyen örnek bir aileydi. Ne çare, o mutlulukları pek uzun sürmedi.

Gaziza at arabasının üstünde derdini anlatarak, eğilmiş ağlıyordu. Bu ne? Allah'tan gelen bir felaket mi veya acımasız insanların bir zorbalığı mı? 1937 yılında Turan ve kendisi arka – arkaya tutuklandığında, ilk kızları Saule beş yaşındaydı. Başka vakit bulamamış gibi bunları Kafkasya'da tatildayken tutukladılar! Rita'nın bu dünyaya göz açmasına sadece kırk gün kalmıştı. Saule'si şimdi Odesa şehrinin yetimhanelerinin birinde gibi. Annesini görse tanır mı, Allah bilir... Bugün beş yaşını doldurur doldurmaz Rita'yı da götürdüler. Beş yaş bunların ailesi için tehlikeli bir sayı olmalı. Kendi annesi Aripa hayatta olsaydı, bu çocuklara sahip çıkardı. Onu da Turan'ın kayınvalidesi diye aniden götürmüşlerdi. Sonra Rusya'daki kampların birinde vefat etti. Öz kardeşi Şemil ise şimdi Komite ASR'sinde hapistedir. İnsanlara hiç acıması yok, bu nasıl dört yandan gelen bir felaket böyle? Nasıl bu kadar çoğalmış düşman? Kimi kandırıyor, kiminle dalga geçiyorlar?

Kendisi en aşağı yerlerden gelip gençliğinden beri yetim büyüyen Turan, Sovyet hükümetine son derece sadıktı. Onun zengin denilince kanının donuyor olması, sınıflandırmayla mücadeleci olması da ondan kaynaklı. Bu sefer “halk düşmanı” denilerek vurulan birçok meslektaş gibi o da imparatorluğun yılan siyasetini hemen anlayamadı. Moskova'nın bencil yönetimini göre göre birçok durumda kendi milletinden ayırmıyordu. Turan'ın “Alaş” üyeleriyle anlaşamadan, tam Rus kılıklı, Sovyetçi olması da ondan... Tabi ki, Gaziza tamamen gençti, kocasıyla fikir ayrılığı

için tartışmaya girmiyordu. Ne çare bunun için de birçok şeyin foyası sonradan ortaya çıktı.

Gaziza, işte, bunları anlatıp dertleniyordu. İkisinin tek kalmalarının da güzel tarafı bu sebeptendi. Ağlayarak, içindeki tüm dertleri dökabiliyorsun. Çiftlikteki Nurcemal ablaya “Siz niye koyun bakmaya bu kadar tutkulusunuz” diyordu, “Geniş bozkırda bey abin ile çocuklarımın özlemi için özgürce ağlamam ve yas tutmam için iyi bir yöntem” derdi. O ablanın dediği gibi böyle bir başbaşa kalma durumu da olmazsa, kamptaki bir sürü kadınların içinde kime gidip derdini anlatabilirsin ki?

Demeli kendinden birkaç yaş küçük arkadaşını ne diye avutacağını bilemeden donakaldı. Hepsi de eskiden çok kere anlatılmış olaylar. Eski zamanlarda köydeyken bir şeye çok şaşırıyordu. Kaygılı bir ölüm olduğunda iki kadın birbirini görürse herkes kendi derdini paylaşıp ağıt dökerdi. Meğerse o yaptıkları şey “sen yalnız değilsin, benim başımda da kaygı ve dert var” diyerek derdini paylaşmasıymış. Şimdi Demeli de onların yaptığını yapıyor gibiydi.

Demeli ile Gaziza – makam seviyeleri aynı bakanların eşleriydi. Bu ikili eskiden bu yana samimi arkadaşlardı. Demeli’nin aile üyelerini Gaziza çok iyi biliyordu. İkisinin de kocaları “halk düşmanı” ilan edilip aynı anda öldürüldüler. Bu yönden de dertleri ortak. Almatı’daki Veterinerlik Enstitüsü’nde Demeli’nin kardeşi, Müslüm ile Gaziza birlikte okumuşlardı. Arada sırada başına bir şeyler gelmesi dışında, şimdilik bu aileden sağ salim ortalıkta dolaşan tek kişi – Müslüm. Bunun Gaziza’dan bir farkı ve kocası Emirbek “halk düşmanı” olmasa da Demeli yine kampa getirilecekti. Çünkü ağabeyi Alimhan Ermekov da – “halk düşmanı” öylesine sıradan bir suçlu da değil bildiğin “Alaş Orda” üyelerinden biri. Dünkü kızıl komiserler: Emirbek ile Turan “halk düşmanı” ilan edilirken, imparatorluğun en baba düşmanı “Alaş” faaliyetlileri nasıl da canlı kalabilir? Aleken bugüne kadar hapisten başını çıkaramıyordu. Yeter ki gökyüzünü bulut kaplasın Aleken’in başına bir şekilde kara fırtına gelir.

Alimhan Ermekov’u 1930 yılında Taşkent’te Muhtar Avezov ile beraber tutuklayıp iki sene hapiste tuttular. Ondandır 1932 yılına gelindiğinde ikisine de “Sovyet sistemini kabul ediyoruz” dedikleri mektuplar yazdırılıp hapisshaneden çıkardılar. Ancak yüksek hizmet de sunmadılar. Birkaç yıl geçince Taşkent ile Almatı’nın okullarında profesör olarak matematik dersleri verdiler. 1937 yılında Kazakistan’ın

tepesindeki bulutların çoğalmasını hissedip Aleken Rusya taraflarına yönelmeyi düşünmüştü. Kuyşıbaev Üniversitesinde fakülte yönetip matematik derslerine devam etti. Meğerse onun her adımı takipteymiş. 1938 yılında NKVD’in uzun değneği oraya da yetişip Ermekov’u tutukladılar ve sorgusuz sualsiz on seneye kadar ceza verdiler. Şimdi Kolımada’ki kampların birinde. Sürgünden sağ döner mi, dönmez mi o kısmını bir Allah bilir... Eskiden Demeli’nin bir kitaptan okumuşluğu vardı. Yanılmıyorsam “Spartak” romanı. Sevdği yâri Spartak, savaşta öldüğünde, eşi “Benim derdim gibi dert kimde var” diyerek ağıt yaktığı bir bölüm vardı. Onun dediği gibi Demeli’nin derdi başkalarınınkinden iki kat daha fazla. Bir tek işte kendinin cesaretli ve güçlülüğüyle ilgili sır vermediği yüreği olmasa.

— Ben babamdan çok genç yaşta ayrıldım ve Alimhan ağabeyimin (babasının kardeşi) terbiyesini aldım, dedi, Demeli hikâyesine devam ederek. — Hepimiz de onun varlıklı, zengin çocuklarıydık. Ben on üçe gelince erkek çocuğu gibi giyinip yaramaz biri oldum. Erkek çocuklarıyla beraber çobanlık yapardım. Ayrıca kökpar binicisiydim de. Eğer Alimhan ağabeyim olmasaydı, o şımarık yaramaz halimde köyde mi kalırdım, ne yapardım..

— Yine de günlerin birinde evlenirdin ya. Ancak Emirbek ile karşılaşır mıydın, kim bilir? dedi, Gaziza araya girip.

— Evet, eğer Taşkent’e okumaya gitmeseydim, Emirbek ile karşılaşmaya da bilirdim. O zaman işte hayatım tam anlamıyla bambaşka bir şekilde gelişirdi... Bakan biriyle evlenmeseydim, böylece “halk düşmanının” eşi olup hapiste yatar mıydım?

— Kim bilebilir ki köyde müstakbel eşinin kim olacağını. Başka birisi de belki el koyma dönemlerinde zengin biri sayılarak sürgüne gidebilirdi.

Bu diyalogun ardından iki kadın bozkırı inleterek kahkaha attılar. Uzun bir süreden sonra böyle özgür bir şekilde güldükleri nadir anlardandı. Gaziza da çocuğunun derdini anlık olsa da birazcık unutup hafiflemiş gibiydi.

— Evet, hikâyenin neresine gelmiştim? dedi, Demeli atını kamçıladıktan sonra. Bu arada, Alimhan ağabeyimin beni kendi himayesine alıp nasıl insan ettiğini anlatacaktım işte. Alimhan ağabeyim beni okula gitmeye teşvik edip Karakalı’daki yedi yıllık Rus – Kazak okulunu bitirmemi sağlayıp 1923 yılında Taşkent’teki Orta Asya Üniversitesi’nin Tıp Fakültesi’ne götürmüştü. 1929 yılında üniversiteyi derece

yaparak tamamladım. O sene de Emirbek ile evlendim. Ondan sonrası sana zaten hepten belli, dedi, Demeli iç çekerek. – geleceği kim bilebilirdi. Bakan biriyle evlendik diye sevinirken sonu “halk düşmanının eşi” olarak suçlanıp “ALJİR” – den çıkamamak oldu.

Bu konuşmadan sonra her ikisi bir süre kadar sessiz kaldı. Her biri kendi düşüncesinin boncuklarını akıtıp ucuna yetişemiyor olsa gerek. Gün öğle vaktine yaklaşmıştı, gökyüzü su gibi tertemiz. Kulaklarına çekirgenin durmadan ses çıkarması, yakın bir yerden toygar kuşunun güzel sesi geliyordu. Bozkırın şarkıcısı gökyüzüne asılmış gümüş bir çan gibi çalıyordu. İşte bu çığırından çıkacak hayatın son türküsünü söyler gibiydi.

Tabiatında duygusal, hayalperest Demeli uzun süreli sessizliğe dayanamayıp üstelik Gaziza’yı daha fazla kaygıya bürünmesin diye yanındaki arkadaşını lafa çekti.

— Bu arada senin doğduğun köy neredeydi? Onu hiç sormamışım, dedi, kendisi güneşle dolan yemyeşil bozkırdan gözlerini ayırmadan.

— Jarkent işte... Sınra yakın, İli boyunca...

— Evet, öyleymiş. Jarkent harika bir yer diyorlar. Hayattayken bir kere gidip görme fırsatım olamadı...

— Çongar Tanrı Dağları’nın güneşli tarafında. Harika ve birçok güzel yeri var. Bunları bilme sebebim, benim babam da veterinerdi. Çocukken babama yapışıp at ile çok gezmiştim.

— Bizim doğup büyüdüğümüz yer ise bu – Arka’nın geniş bozkırı, dedi, Demeli çevresini âşık bir gözle süzerek. — Ulutav ile Kökçedağının arası. Ertiş, Esil, Nura nehirleri coşkuyla akıyor. Batıda – Koraljın, Ereymentav, doğuda – Bayanavıl, Karkaralı, Şingıstav... Onların tam ortasında – Koyandı kermesi. Kut’un konduğu, Hızır’ın gezdiği beyaz topraklardı, ne çare, bereketi gitti az buçuk sene içerisinde. Hâlâ aklımda duruyor el koyma politikasına kadar bu ülkedeki hayvanların aşır - taşması. Yabani hayvanlar da öyleydi. Bazen bozkır göbeğinde yayılan koyun hangisi, geyik hangisi ayırt edemiyorduk bile. Peki, at desen sayısının sınırı yok, çift – çift, üst – üste yerlere sığamıyorlardı. Bir şarkıda geçiyordu: “Kırk bin at su içse çamur olmaz, Ayulu ile Niyaz’ın Karagöl’ünden” sözlerinin geçtiği yerler buradan o kadar da uzak değil.

Nerede o geniş bozkıra sığmayan hayvanlar? Binlerce atlar nerede? Milyonlarca koyun nerede?

— Sen hayvanları diyorsun, bu toprağın insanları nerede desene? dedi, Gaziza sözünü bölerek. — 1932 yılında insan eliyle bir şekilde getirilen kıtlığın kimlere yararının olduğunu şimdi anlamışsındır.

— Deme ya, anladım hem de nasıl! İmparatorluk içinde doğmuş, çok eskiden düşünülmüş, birçok sebebinin olduğu bir düşmanlıkmış ya bunun hepsi. Amaç Kazak halkını yeryüzünden silmek, sahipsiz kalan toprakları ise özgürce yönetmek...

— Bunu şimdilik hayatta olan biz ikimiz anlayabiliyoruz. Peki, bizim kocalarımız çünkü kızıl komiserleri hissetmemişlerdi, bilmeden gittiler mi veya hayatının son anında bu yanlışlarından dönüp pişmanlık duymuşlar mıdır acaba? dedi, bugün kendini ayrı bir sinirli hisseden Gaziza.

— Hapisteki zorluk zorbalık onları da düşündürmemiş midir sanıyorsun. Fakat ne fark eder, onlar geç kaldılar. İnce boynuna tuzak kurulunca pişman olsan ne, pişman olmasan ne, dedi, Demeli. — Peki, Alaş Orda üyeleri bunun hepsini eliyle koymuş gibi biliyorlardı. Benim Alimhan ağabeyciğim arkadaşlarıyla baş başayken gelecekte ne olacağını gizlemeden sohbet ediyorlardı. Toplantılarda açık açık anlattığı zamanlar da oldu. Ne yapalım, boş şeylerle kandırılan kalın kafalı Kazaklar ona inanmadı ki, peşlerinden gitmedi. Kendi içimizden çıkan yarım yamalak eylemciler onlara azıcık bile güç vermediler.

Bunlar bir süre kadar yine sessiz kaldılar. Ah – ah, bu toygarların canıyla ötmeleri işte! Zavallı parmak gibi küçücük bir şeysin neyin haberini veriyor acaba? Ötmesi – baharın sevinci mi veya kederin mi habercisi?

— Bizi boşversene, bizim hayat bununla sonlandı. Gelecekteki genç nesil, çocukların hayatı ne olacak? Her şeyden önce onu desene, dedi, Gaziza deminki çocuk derdinden hâlâ da kafasını alamadan. — Neslimiz böylece aile terbiyesinden, soyundan ayrılıp dağılacaklar mı?

— Çocuk için dertlenme. Onlar Sovyet hükümetinin tam “bel çocuğu” olarak yetişecekler, dedi, Demeli dalga geçer gibi gülüp — “Kampta doğmuş çocuklar halk düşmanı olarak sayılmıyor” propagandasını hükümet boşu boşuna mı yaptı

sanıyorsun? Çocuk lazım onlara... Dediklerini ikiletmeden yapacak, köle lazım onlara! Böylece, onlar hep kölelerin kafalarını doldurup ırka, dine ayrılmayacak “Sovyet Halkı” denilen tertemiz yeni bir ulus yaratma peşindeler.

— Allah korusun, düşünmesi bile korkunç! dedi, Gaziza böbürlenip.

Bunlar yol boyunca lafın dibine vurup tam öğlen saatinde çiftliğe geldiler. Burada üç tabur inek, birkaç ahır koyun var. Yaylalarda ota doymuş çokça hayvan inci gibi yayılıp yatıyordu. Yolcular ilk önce çiftlik müdürünün yerleştiği merkezi kışlağa doğru döndü. Yaylaya göçmenin tam zamanı. Ancak, yaylada çobanların yaşayacağı çadırlar nerede? Ak çadırlar el koyma zamanında hükümet tarafından alınmıştı, ondan kalanları ise kıtlık zamanında dikilmiş halleriyle sahipsiz kalıp çürümüşlerdi...

Çobanlar, çaresiz, çadır kurmuşlar. Yağış döneminde su geçirmeyen, sıkı kaliteli askeri çadırlar... Koyunlar kuzu vermişti inek buzağı vermişti hayvancılık yapan bu köy çok sevinçliydi. Karınları doyan çobanlar bayağı güç toplayıp biraz da olsa kendilerine gelmişlerdi. İlk yıllarda kamp müdürlerinin her çobana bir güvenlik vermesi, oldukça komik olmuştu. Sonrasında bu gibi kontrollere gerek kalmadı. Savaş döneminde askere ihtiyaç mı duyuldu veya kadınların hiçbir yere kaçmayacağına ikna mı oldular, güvenlik sayısını azalttılar.

Böyle bir dönemde kâğıtsız, evraksız nereye kaçıp gidebilirsin ki? Şimdi birkaç güvenlikçi atla ahırları geziyordu.

Demeli o esnada çiftlik müdüründen Nurcemal ablanın halini sordu. Çiftlik müdürü eski tutuklu sonradan özgür bir şekilde çalışmaya başlayan orta yaşlı bir adamdı, cevap vermek için acele etmedi ve biraz da ürkmüştü.

— Sizin gelmeniz bu kadar da iyi olur mu, dedi, biraz sessizlikten sonra. Nurcemal’in cephedeki çocuğundan “kara kâğıt” geldi. “Dnipro’dan geçerken kahramanca öldüğü” söyleniyor. Ona nasıl söyleyeceğimizi bilemiyordum... Şimdi onun yanına birlikte gitsek nasıl olur?

Demeli ile Gaziza kafasından kaynar su dökülmüş gibi şaşkınlıkla oturdular. Ay Allah’ım yazık, Nurcemal ablanın yatıp – kalkıp dua ettiği tek dayanağı – cephedeki oğluydu, ondan da ayrıldı şimdi. Geçenlerde geldiğimizde oğlundan mektup almış ve

sevinçten içi içine sığmıyordu. O zaman mektup Stalingrad cephesinden gelmişti. Nurcemal kendinde ondan anlam çıkararak:

— Gördün mü, benim oğlum babasını “halk düşmanı” diye vuran, annesini suçsuz yere kampa süren Stalin’in şehrini koruyor! diyerek gülmüştü.

— Abla, şimdi fazla konuşmayalım, “yerin bile kulağı var”, dikkat etsenize, diye akıl veren Demeli’ye:

— Ay Allah, ne beni tekrar mı mahkemeye götürecekler. “Halk düşmanının” eşi böyle konuşmayıp daha ne yapacaktı. En fazla çeker vururlar! diye, iyice sinirlenip hıncını çıkarmış, içinde ne var ne yok dökmüştü.

O zamandan beri dört beş ay geçti. Bu sefer bahar güneşi gibi Nurcemal’in de yüzü ısıtıldı. Gelecekte onu neyin beklediğini nereden bilebilirdi ki, “O, kız kardeşlerim gelmişler” diye, Demeli ile Gaziza koşarak karşıladı. Biraz keçi sağıp kazanda süt kaynatıyormuş, genç kızlara hâlâ ağız sütünden arınmamış yağlı koyun sütünden ikram etti. Aklında hiç bir dert tasa olmadan buradaki askerlerle dalga geçiyordu.

— Doğduğundan beri hiçbir şey görmemiş ahmaklar bunlar! Geçenlerde koyun sağıyordum, “bu – hükümetin hayvanına kasten yapılan bir şey” Kuzular aç kalacak” diye buradakiler olay çıkardı. Bağırış – çağırış üstüne çiftlik müdürü gelip işin aslını onlara anlattı galiba.

Nurcemal kamptaki ufak çocukları uzak bir yere götürdüklerini, onların içinde Gaziza’nın da kızının olduğunu birilerinden duymuştu. Onunla ilgili Gaziza’ya avutma kelimeleri söyledi.

— Olmuşa çare yok sabırlı ol, kardeşim! Kazakların başına gelmiş bir felaket işte bu. Sadece Kazak değil, akıllı, zeki insanlara gelmiş bir afet bu! diyerek bir süre sessiz kaldı.

Genel olarak Nurcemal Kazak güzellerine has yuvarlak yüzlü, beyaz tenli bir kadındı. Bu kampa geldiğinden beri ağarmaya başlayan saçlarını yazmasın içine toplayıp biraz eğildi ve :

— Beş çocuğumu beş tarafa salıp ben de oturuyorum ya, işte bak. Bey ağabeyin tutuklandığında iki emaneti vardı. Birincisi çocukları, ikincisi el yazısı kitapları. Çare yok, onların her ikisine de sahip çıkamadım.

Böyle bir moralle oturan bir anneye cephedeki çocuğunun vefatını nasıl anlatalım? Ancak daha fazla da saklamak olmaz. Çiftlik müdürü – eski “Karlag” tutuklusu, orta yaşlı bir Kazaktı. O bir süre nefesini tutarak konuyu yavaş yavaş açmak için çabaladı:

— Nurcemal, sen akıl verilecek bir kadın değilsin. Kendin de şimdi kız kardeşlerini de avutuyorsun... Sen çok görmüş, cesur bir kadınsın, başa gelmiş bir derdi daha kaldırırsın diye inanıyorum... Bu zalim savaş çok insanı ağlatıyor... Senin de... diye, sonrasını getirmeden duraksamıştı, her şeyin farkında olan Nurcemal:

— Ne oldu? Eukenim’den kötü bir haber mi geldi, iyi misin?! dedi, sesi yer altından kükreyip çıkmış gibi.

— Evet, öyle olmuş... Euken oğlun Dnipro’dan geçerken kahramanca şehit olmuş, diyerek, çiftlik müdürü cebinden “kara kâğıdı” çıkarıp uzattı.

Demeli, onu bu kötü haber sonunda bağırıp çağırıp ağıt yakıp ağlayacak sanmıştı. Tüm gücüyle Nurcemal ablayı sakinleştirmeye hazır bir şekilde oturmuştu. Ancak bu beklediği gibi olmadı. Bağırıp ağlama, saçını yolup yüzünü tırnaklama da olmadı. Nurcemal kara kâğıdı eline aldı ve kıpırdamadan oturduğu gibi kaldı. Ağlaya – ağlaya gözyaşı da tükenmiştir artık. Taştan çıkmış iki damla yaş beyaz yüzünden yuvarlanarak akıp çenesine kadar gelip durdu.

— Euken’in öleceğini biliyordum...Yakınlarda bir rüya görmüştüm, dedi, biraz vakit geçince. — Kuzum benim, rüyamda babasıyla birlikte geziyordu. İkisi el ele tutuşarak bir yerlere gidiyorlardı... “Gelecekteki otağın sahibi sensin” diye, merhum bey – ağabeyiniz onun başından kuş uçurmuyordu... Babasının ruhu onu koruyup – kolluyor diye düşünmüştüm. Meğerse oğlunu kendisiyle beraber götürmeye gelmiş.

— Savaş milyonları yutup götürüyor. Vatani için ölenlerin hayali yok. Güçlü olunuz, yengelim! dedi, Demeli başka bir kelime bulamayıp!

— Evet, bu dönemde hükümetin kendi kurşunundan değil, düşman kurşunundan ölmek de bir – marifet, dedi, Nurcemal kendine değil de başkasına baş sağlığı diler gibi. — “Kahramanca bir ölüm oldu” diyerek mi? Evet, bunların soyu böyle yapıyor... Düşman derse elinde ölüyor. Dedesi – Amangeldi ile Keyki Batır... Hayatı boyunca düşmanlardan kurtulmamıştı. Üstelik zavallı çocuk “ babasının otoritesini temize çıkaracağım” diye tüm gücünü harcamıştı... “Hayvan çadırını kurşun bulur”

demişlerdi ya eskiler. Baş sağlığı dileme, avutma, duyurma merasimleri bununla tamamlandı. O anda çiftlik müdürü kendinden yana yine bir insanlık gösterdi.

— Nurcemal, bugün ve yarın işe gelmeyebilirsin. Bugün bir hayvan kurban edelim ve cepheye şehit olmuş vatandaşların ruhuna adayalım! dedi, nazik bir dille.

Toplanan kalabalıktaki büyük ve küçük kim varsa bu söylenilenle dağıldı. Şimdi bu millete ölüm şaşılacak bir şey değil. Yaşayan insan hayatına devam eder. Ölmüşün arkasından ölmek yok. Demeli ile Gaziza da kendi sorumluluklarına yöneldi.

V

Aylar günler hızlıca geçiyordu. Arka'nın topraklarına sonbaharın gelmesi daha dün gibiydi, gözü açıp kapayana kadar, karıyla fırtınasıyla, kış da geldi. Yaz boyunca tüm bedenini hiç aldırmadan güneşin yaydığı sıcaklığında gününü geçirmiş kadınlar, büzülerek barakalarına tekrar kapandı. Haziran ayında müdürlerin en çok endişelendiği şey – kış için odun. İlk senelerde yakın yerlerdeki kamış ile çalıları yakarak tüketmişlerdi. Geçen seneden bu yana Karagandı yanındaki maden ocağından kömür dağıtır oldular. Bedavaya değil tabi ki. Karşılık olarak hayvan ürünleri, yiyecek veya sebze vererek satın alıyorlar. Kömür daha iyi, dağ – dağ gezerek kamış toplamaktansa, birer ton kömür alsan, daha da faydalı.

Sergey Barinov'un ondan sonra uğraşacak bir işi daha var: cezasını doldurmuş insanları – özgürlüğüne kavuşturmak, yeni gelenleri kabul etmek. Bu memlekette “halk düşmanlarıyla” “ispiyoncular” hayatta tükenmez herhalde, biri özgürlüğüne kavuşsa diğeri gelip onun yerine yatıyor.

1938 yılında, ilk defa tutuklanmış kadınlar beş seneye veya sekiz seneye kadar ceza alıyorlardı. Beş yıllık hüküm giyenlerin ceza süreleri bu yıl doldu. O kadar çok değiller, bine yakın kadın. Neredeyse hepsi Rusya'dan gelenler. Onların hepsini gönderseler, kampın yükü epey azalacaktır. Nedense, yukarıdakiler tutukluları Kazak topraklarında tutmak ucuza gelir diye mi düşünüyorlar yoksa başka bir sebebi mi var bilinmez, yakında: “Rusya'daki kamplardan birkaç yüz tutuklu size nakil edilecek yer hazırlayın” diye, emir geldi. Yapacak bir şey yok, onları da kabul etmeye mecburuz.

Nedense süresi dolup özgürlüğüne kavuşanlar da kısa bir sürede Kazakistan'dan ayrılmak istemiyorlar. Sebebi ise: kamptan çıkanlar Moskova, Leningrad, Kiev gibi büyük şehirlere direkt gidemiyorlarmış. Arada kalıp bir süreliğine farklı bir mekânlarda ocak yakmaktansa bu Karagandı, Akmola çevresinde kalmayı tercih ediyor gibiler. Birçok kadın kamptan ayrılır ayrılmaz zamanında yetimhaneye verilen çocuklarını bulup getirip insanların daha az, nimetlerin daha fazla olduğu toprakları uçsuz bucaksız Kazakistan'da yuva kurup kalmak istiyorlar. Böyle olması için hükümet de onlarla ilgileniyor. Kazakistan'da kalacağım diyenler için yol açık, elden evrak bile hazırlayıp veriyorlar.

Eskiden kim bilebilirdi ki, dosyadaki “davalar” tekrar açıldığında zamanında kadınlar tutuklanırken farklı türden ve abartılı bir şekilde yalanlara yer verilmiş. Bazı ailelerde “halk düşmanının” eşi, annesi, abla ve kardeşi, çocukların tamamı tutuklanırmış. Hatta bir kişinin eski karısı ve sonradan evlendiği karısı da aynı anda sürülmüş. Böyle de bir durum var birinin karısı ile metresi de kampa gelince tanışmışlar. Bunlar için özel mahkeme düzenlenip sorgu sual olmamıştı. “Halk düşmanının” karısı mısın, tamam o zaman beş veya sekiz seneye kadar hapis ile cezalandırılıyorsun.

En ilginç de Kazak kadınlarının hepsi sekiz sene mahkum edilmiş. Bizim kahramanlarımızın ceza süresi ise üç yıl sonra 1946'da sona eriyor. Sağlık olsun o günlere de yeteriz diye dayanarak talihsiz kadınlar gelecekteki günlerine umutla bakıyorlar.

Kamp hayatından öyle büyük bir haber yok. O bildiğimiz rutin hayat, geçmeyen uzun aylar, birbirinden hiçbir farkı olmayan aynı günler. Hayat da durmadı zaten devam ediyor. Kadının gezdiği her yerde hayatın devam edeceği belli. Geçen seneden bu yana kampta yüze kadar çocuk doğmuş. Siyasi bölüm başkanı, Binbaşı Mişin çocukların hesap kitabını yapıp biraz büyümüş olan bir diğer grubu yetimhaneye verme hazırlığında. Böylece “halk düşmanlarının” sefalet yaşadığı bir topraklarda geleceğin “Sovyet Milliyetçileri” yetişip büyüyorlar.

Bu arada, o “milliyetçilerin” birazının dünyaya gelmesine sebep olan kişi güvenlik müdürü Mazepa işte. Yakın zamanda Mazepa'nın başına kötü bir şey geldi. Başlarda biz nezaketimizi koruyup sevgili okurun moralini bozmamak adına, müstehcen ve ahlaksız olan o olayı anlatmasak mı diye düşünmüştük. Sonrasında duruma bakınca

gerçek hayatta yaşanmış olan bir olayı anlatmamak pek de mümkün görünmüyor. Üstelik yazar, kendi karakterinin kaderinden sorumlu. Karakter sevimli mi, sevimsiz mi, en nihayetinde okur bunun sonunun neyle bittiğini öğrenmek ister.

Geçenlerde Mazepa kendi hareketi için kamp müdüründen af dileyerek “kendime çeki düzen vermeme fırsat tanıyınız” diye, yalvarışları aklınızdadır. Onun sadece bir göz boyama olduğu ortaya çıktı. İlk başta insana verilmeyen insanlık, ar – namus durup dururken nerden ortaya çıksın. Düzelmek bir kenara, güvenlik müdürü git gide eskisinden de beter olmaya başladı. Hatta kamp müdürü Barinov’a kulak asmayacak bir hale geldi. Öyle olmasının sebebi de Mazepa’nın hiç düşünmediği yüksek bir makamdan kendine koruma bulmuştu.

— Kadınların moralini yerine getirip iç dünyasını sakinleştirmekte. Mazepa yoldaşın vermiş olduğu hizmet çok önemli bir yere sahip, demiş yukarıdan gelen vekillerin biri. Bu nedenle, kampta bebeklerin çoğalmasından korkmayınız. Onlar – bizim geleceğimiz, savaşta ölen askerlerin tekrar çoğalması, demiş.

Bu sözden sonra bir tek Mazepa değil başka güvenlikler de kulaklarını gösterdiler. Yalnız başlarına gezen askerler koyunlara atlayan aç kurt gibi saldırdılar. Mazepa ise kampın şımarık çocuğuna dönüştü. “Allah’ım Mazepa dediğiniz çok cesurmuş, ne kadar zıplasa da yorulmuyormuş. Kadınlardan sevap kazanmak için hükümet onu özellikle buraya göndermiş” söylemleri yayılmaya başladı. “Milletin övdüğü yiğidi – kızlar savunurmuş” dedikleri bir söz vardır. “Eh, o yiğidi bir görmek var” diyen insanlar da çoğaldı haliyle.

Onlardan biri de – Anastasiya adlı Kafkas genç bir kız. Kendisi “halk düşmanının” eşi de değil, metresiymiş. Beş yıllık süresini doldurup yakın bir zamanda bu kamptan ayrılmak üzereydi. O da kendi işinin ehli olmalı, Mazepa ile eğlenmek istese de Anastasiya’ya sıra gelmiyordu.

Bir süre sonra Mazepa iyice çığırından çıkmış o kadar abartmıştı ki garip davranışlar sergilemeye başlamıştı. Hatta söylemeye ağzımızın varmadığı o kadar insanlığa ters şeyler ki. Normal erkek – kadın ilişkisi bir kenara şimdi o kadınlara “silahını” zorla “emdirmeye” zorluyordu. Esaret insana neler yaptırır dersiniz, tutuklu kadınlar ne yapsın, ona bile razı geliyorlardı. Bunun için Mazepa özel sıcak yer bile aramıyor, önüne çıkan herhangi bir yerde kadını diz üstüne oturtur, pantolonun fermuarını

açıveriyor, kuzusuna süt veren hayvan gibi eğilip duruyor. Birçok kadın buna razı gelmiyor tabii ki. “Ağabeyciğim lütfen, tutkunuzu doyurmanın başka da yolları var, öyle yapsanıza” diye, yalvarıyorlar. Ancak onların dediklerine Mazepa kulak vermiyor. Onun için böyle yapmak – canına minnet. Özellikle “halk düşmanlarından” intikam almanın bir yolu da bu.

Sonra, bir gün sıra Anastasiya’ya geldi. Güvenlik müdürü de ölürcesine sarhoş olsa gerek. Ama Kafkasyalı güzel onun istediğine razı olmuyor. Mazepa ise bugüne kadar birçok inatçıyı kadını da ikna etmişti. İşte tam da o sıra başlıyor bu dehşet olay. Böyle bir zorbalığa dayanamayan Kafkasyalı kadın, bıçak gibi kesici dişleriyle Mazepa’nın cinsel organını tam ortasından ısıyor. Mazepa avazı çıktığı kadar bağırıyor. Bembeyaz karın üstünde ise kıpkırmızı kan... Olay akşam yemeğinden sonra, yemekhanenin dış tarafındaki bir yerde olmuş. Mazepa’nın bağırışını duyarak güvenlikler, aşçılar koşarak gelmişler. Kampın hastanesine yakın bir yerde oldukları için hemen oraya götürmüşler. İlk yardım müdahalesini gerçekleştirmişler. Ancak buradaki doktorlar hiçbir şey yapamayıp erzak taşıdıkları arabayla Akmola’daki hastaneye götürmüşler. Mazepa’nın durumu iyi olmasa gerek. Kafkasyalı kadının dişi o kadar keskinmiş ki “organı sadece derisinden tutulu bir halde duruyor” demiş müdahale eden doktorlar.

Mazepa Akmola hastanesinde bir aya yakın kadar tedavi gördü. Oradaki doktorlar zarar görmüş organına epey müdahale edip eski haline getirip kendilerince ipek iple dikmiş, yamamış gibi görünüyor. Ancak onu tanıyanlar, organının küçük tuvaletini yapma dışında herhangi bir işlevinin kalmadığını söylüyor.

Ancak bu olumsuz olay büyük bir yangın çıkarıyordu neredeyse. Ardından kıpkızıl bir dava. Binbaşı Mişin’in liderliğindeki NKVD memurları “bu – Sovyet kahramanına yapılan bir suikast girişimidir” deyip, Anastasiya zavallısını Akmola hapishanesine götürüp tıktılar. Ancak, Barinov liderliğindeki başka insanların fikri, daha farklı bir yöndeydi.

— Peki, o Sovyet kahramanı kendisinin en önemli yerini, düşman kadının ağzına ne diye tuttu? Öyle yapmaya onu kim mecbur bıraktı? dediler. — Biz Mazepa’yı tanıyoruz, üstelik onun adına gelen şikâyet mektupları da az değil.

Anastasiya'yı tutuklayıp götürdükleri günün ertesi, kamptaki kadınlar ayaklandı. Bu “ALJİR” tarihinde görülmeyen bir saçmalık. Zamanında Mazepa'dan taciz tecavüz, zorbalık görenler de vardı. Beş bine yakın kadın meydana toplanıp bir gün boyunca işe gitmediler. O zamanlarda bu memlekette “insan hakları” dedikleri şey hiç yoktu.

Ona rağmen:

— Anastasiya'ya özgürlük!

— Tutuklu kadınlar – güvenliklerin eğlenebileceği bir eşya değil!

— Kadınlara zorbalık yapıp hor gören Mazepa pisliği mahkemeye çıksın! sloganları yükseldi ve bağırış çağırışla mücadele ettiler.

Birçok insana ne yapabilirsin? Çoğun adı – çok. Tutukluları dövdüler bağırdılar birkaçını yere düşürdüler. Güvenlikler yanlarındaki kurt köpekleriyle, gökyüzüne de ateş ettiler. Ama haklarını savunan bu kadınlara hiç bir şey yapamadılar. Sonunda, Karagandı'dan, Akmola'dan NKVD başkanları gelip bu olayı büyütmeden, hızlı bir şekilde kapatmayı doğru buldu.

Anastasiya'yı ise çok uzatmadan hapisten çıkardılar. Ancak bu topraklarda bekletmediler, evraklarını verip Kafkasya'ya gönderdiler. Mazepa da kampa dönmedi. Buradaki millete gözükmeye yüzü olmadı galiba o da kendi isteğiyle işini değiştirip Rusya'ya döndü. “Hızlı at ayağından olur” dedikleri gibi o da kendisinin önemli varsaydığı organından ayrılıp namussuz bir şekilde ülkesine döndü.

Böylece, Akmola kampı planda yokken bir şekilde ayaklanıp sonra tekrar kendi haline döndü. Ancak Mazepa hakkındaki dedikodular bir anda kaybolmadı. Arkasında sürekli konuşulan çeşitli çeşitli efsaneler kaldı. Birisi övüyor diğeri sövüyor. Bazıları ise basbayağı acıyorlar.

— Aramızda sadece bir erkek vardı. Hepiniz” saldırıp onu da ortadan kaldırdınız! Alnımıza yazılmadı gitti asil erkek! demiş, bir kadın pişmanlık içerisinde.

Mazepa'nın herhangi bir hayali yok. Arkasında silinmeyecek bir iz bıraktı. Kampta doğmuş çocukların en az derken bile – yarısı onun soyundandır, demiş birisi.

Bizim bildiğimiz Kazak kadınları ise bu şeytandan kurtulduklarına seviniyorlar. Nurcemal bu haberi, çiftliğe gelen Demeli'den ilk kez duyduğunda:

— Oley, iyi olmuş! Mazepa aç bir kurt gibiydi. Bir gün aniden tak diye karşınıza çıkıp sizlerin sinirlerini zıplatır diye çok korkuyordum, demişti, tüm sevincini bildirip.

— Mazepa'nın gönlünde taht kurmuş bir insan da sizdiniz! Kendinizce onu kurda benzetip ona kıymıyor muydunuz? dedi, Nurcemal'e sürekli yenge diyerek eğlenen Demeli.

3.7.2 Meşenin Eğri Dalları

Bu fırtınanın bir şekilde meydana geleceği belliydi. Beklenen o an gelmişti. Kahrından hastalanan annesinin sesi düşünülenden çok daha yüksek ve beklenenden çok daha trajikti.

— Eyvahlar olsun şimdi ne söyleyeyim ah?! Her şey yolunda giderken diri diri toprağa gömdün beni, artık dostlar gülecek, düşmanlar alay edecek! Trafik kazası geçirdiğinde neden ölmedin de bu kötülükleri bana gösterdin? Ey halkım, şimdi ne yapabilirim ben bu çocuğa?

Evin içinde kulağa darbe alınmış gibi bir sessizlik hakimdi. İçlerini dökene kadar rahat etmeyecek olan Zılıka ve çocukları şimdilik konuşmuyor ve sessizce oturuyorlardı. Boynundan ter dökülüp, başı savruk bir şekilde duran günahkâr Arkat dişlerini sıkıp ses çıkarmadı. Bir süreliğine dinen fırtına tekrardan ortaya çıkmıştı.

— Ülkede senin gibi şanslı bir çocuğun okula gitmemesi ne kadar da kötü. Senin yaptığın şey şudur: ülke güvende, insanlar refah içerisinde, oh şimdi eğitim aldığın enstitüyü terk etmenin tam da zamanı bu ne rezalet böyle? Hayatını berbat bir hale getirecektin ve bu yaptığın şeyi gizleyerek kimseye söylemeden saklayacaktın. Hey yüzün düştü, Zılıka kederle ağır vücudunu hareket ettirip, Arkat'ın yanına gitti.

— Yüzün düştü ha, gözlerimin içine bak! Sen oku ama benim yoluma taş koyma. Okuyorsan kendin için okuyorsun, kardeşlerin gibi kendi hayatını kendin şekillendireceksin. Akılsız çocuğum, en azından sonunu da mı düşünmüyorsun? Bizden utanmıyorsun da annenin ve babanın ruhundan da mı utanmıyorsun? İnsanlar nereden bilebilir ki senin bir profesörün oğlu olduğunu! On dokuz yaşına gelene kadar neden on dokuz taşın altında kalmadın ki? Yaşlandırdın beni, söylediklerimi anlıyor musun? Ya da kardeşlerine herhangi bir şey söylemek ister misin? dedi Zılıka sanki

bildiği bütün bedduaları ettikten sonra yardım dilercesine başköşede oturan eğitimlerini tamamlamış çocukları olan oğlu ve kızına bakarak.

Uzun süredir tezlerini savunma adayı olan bu eğitilmiş çocuklar Talgat ile Sungat hâlâ sakinliklerini koruyordu. Birbirlerine baktılar ve hadi “bir şeyler söylemeliyiz” dediler. Yabancı diller enstitüsünde İngilizce öğretmeni olan Alma müdahale ederek:

— Anne lütfen yormayın kendinizi şimdi. Bunun için neden nefesinizi boşa tüketiyorsunuz ki? Tekrardan rahatsızlanacaksınız... Okumuyorsa okumasın vebali kendi boynuna! Bize herhangi bir borcu yok. Okusun diye uğraştık da uğraştık. Kendine yakıştırıyorsa taş taşıyıp, sokakları temizlesin...

Zılika teselli olarak bu cümleleri duyduğunda git gide daha da çok sinirlenmeye başladı ve neredeyse alevler içinde:

— Bu mu, bu kaltak benim talihsizliğimden mi dünyaya geldi, talihsizliğim... Göreceksiniz, en sonunda benim ölüm sebebim bu çocuk olacak. Bu canavar beni yiyip bitiriyor. Çocuk doğurmaktan vazgeçip aradan dokuz yıl geçmesine rağmen, bu akıldan mahrum evladı nereden buldum? “İllallah edip, bunu tuvalete atalım diğerlerinden daha mı iyi?” dediğimde rahmetli Kureken: “bir bebeğin kokusunu özledim” deyip itiraz etmişti. Allah kahretsin neden onu dinledim ki dertli başım ah! Adama ne oldu peki şimdi? Beni cayır cayır yanan bir ateşin ortasına attı, kendisi de toprağın altında rahat rahat yatıyor!

— Kurmanbek ah! Duyuyor musun beni? Bu çürük yumurta ile ne yapabilirim ben? Söyleyebileceğin bir çözüm yolu var mı? deyip, bundan beş yıl önce ölen kocasını olaya dahil ederek feryat eden Zılika nefesi kesilmiş gibi birdenbire göğsünü tuttu ve sandalyeden düştü.

Son yıllarda Zılika ara sıra böyle kalp krizleri geçiriyordu. Telaşlanan çocukları yerlerinden aniden fırladı. Soğuk su içirip bir hap yutturdular. Büyük oğlu Talgat bir doktordu, annesini tutup onu fazla sarsmadan nazikçe yere yatırdı, balkonun kapısını açtı ve kardeşlerini annesinin daha rahat nefes alabilmesi için diğer yani evin ikinci odasına doğru yönlendirdi. Hepsinin yüzünde bir korku ifadesi hakimdi. “Hepsi senin yüzünden” dediler, Arkat’ın siniri gözlerinden okunabiliyordu. Alma’nın iki omzu da titriyor ve için için ağlıyordu.

Neyse ki çok tehlikeli bir hal almadan Zıluka'nın bilinci yerine gelmişti. Hepsi birden sanki annelerinin değerini şimdi anlıyormuş gibi etrafında toplandılar. Kenardan Arkat da gelerek yerini aldı. Kendi eylemlerinin evin içinde böyle bir kargaşaya sebebiyet verebileceğini düşünmemişti. Annesinin bu olaya neden bu kadar üzüldüğüne ve kırıldığına anlam veremeyip yerinde duruyordu. Yerde yorgun düşmüş bir halde yatan Zıluka çocuklarını daha fazla korkutmak istemedi ve hızla içini çekti, başını kaldırdı.

Gönlü ferahlayan Alma bir masa hazırladı ve kardeşlerini çaya davet etti. Arkat kendi odasına girip yatağa uzanmış yatıyordu, ağabeyi Sungat onu zorla beraberinde getirdi.

— Gel, otur. Bir konuşma yapacağız, dedi. Masanın başına geldikten sonra. Hepimiz de iş gücü sahibi insanlarız. Her gün böyle toplanıp baş başa verecek vaktimiz yok. Bugün ne de olsa sana ayrılmış bir gün, bakalım neler söyleyeceksin bizlere?

Zıluka görünüşe göre yeni hastalığından kendi de diğerleri gibi korkuyordu. Zaman zaman içini çekerek: “ben söyleyeceklerimi zaten söyledim. Şimdi kararı sizler verin” dedi. Kararı oğullarına bırakarak sessizce durdu. Arkat'ın yarıyıl sınavında birkaç dersten kaldığını, enstitüden ayrılıp son bir buçuk aydır “okuyorum” deyip evin içinde yattığını ortaya çıkaran Sungat ağabeyiydi. O politeknik enstitüsünün hocalarıyla bir yerde otururken söylenilenlere kulak misafiri olmuştu. Fakültenin dekanı kabahati her zaman olduğu gibi Sungat'ta bulup:

— Muhtemelen aynı hisleri siz de taşıyorsunuz. Senin kardeşin hepimizi utandırdı. Geçen yıl Kureken'in ruhuna ve senin hatırına hürmeten onu okula kabul ettim. O ise tembellik yaptı. Güz döneminde tüm derslerden sadece ikisini aldı ve bizi maskara etti. Kendisi enstitüden ayrılmakla kalmadı, kabul sınavında not veren öğretmenlere birkaç söz dahi söyledi. dedi. Üzgün bir şekilde.

Gün ışığında çatıdan düşmüş gibi görünen Sungat, bu olaydan yeni haberinin olduğunu söyleyerek kendini haklı çıkarmaya çalışırken, beylerden birisi:

— Hiçbir işe yaramaz, bilgisiz biri değilsin... Birçok bilim insanının arasında okumayan eğitimsiz bir kişi varsa? deyip gülmeye başladılar.

Sungat'a bu söylenilenlerin arasından en sonuncusu dokunmuştu. Sungat orada yaşananları öfkeyle anlatıyordu ve sinirle sordu:

— Kısaca ne yapmayı düşünüyorsun? Okumaya devam etmek istiyor musun? Yoksa tamamen bıraktın mı? Her şeyden önce bunun cevabını öğrenelim, dedi Arkat'ı gözleriyle yiyip bitirirken.

Arkat'ın yaptığı bu davranış tek başına yeterliydi. Genç yaşına nazaran kendisi herhangi bir yetişkinden daha iri yarı ve kambur durup şehrin gençlerinde pek bulunmayan küçük sivilcelere sahipti. Bu genç adamın rengi atmış ve yüzü düşmüştü.

— Okumak istiyorum diyorsan şimdilik tek bir seçenek gözüküyor, dedi Sungat araya girip.

— Bu sınıfa seni ne de olsa almayacaklar. Çünkü insanlar bu yaşananları duydu. Yapılabilecek en iyi plan bu yıl “sağlık sebeplerinden dolayı okula devam edemedi” deyip doktordan sağlık raporuyla birlikte akademik izin almak en iyi çıkar yol. Önümüzdeki yıl birinci sınıfın derslerini tekrardan almalısın. Bundan başka çare yok gibi gözüküyor. Bu konu hakkında ne düşünüyorsun?

— Hey, neden ses çıkarmıyorsun? İnsanlar sana bir soru soruyor, dedi annesi dayanamamaya.

— Vay anam babam bunun dili tutulmuş olmasın?

— Anne tanrı aşkına sessiz ol! Sinirlenmemen gerekiyor, dedi Alma yalvararak.

— Tamam sustum. Ölmezsem hayatımı mahvedecek ama! “Kötü birini beslersen ağzın ve burnun kan olur.” Geri döneceğim, deyip iç geçirdi Zılıka.

— Bir şey söyleyeceğim. En azından evet veya hayır demeye de mi dilin varmıyor? dedi sabrı tükenen Sungat.

Arkat'ın ağzından iki kelime çıktı.

— Okumak istemiyorum.

— Neden?

— Sebebini açıkla bari, dedi iki kardeşi tepki göstererek.

— On yıllık zorunlu eğitimimi bitirdim. Şimdi beni okumuyorum diye hiç kimse yargılayamaz.

— Vay vay vay bilimde fikir sahibi bile oldu beyefendi.

— Pekâlâ, sana kimsenin zorluk çıkarmayacağını söylemiştik. Ama bana neden okumak istemediğini söyle! dedi uzun süre sessizliğini koruyan Talgat.

Arkat başını kaldırıp acı bir şeyler yemiş gibi ağzını yüzünü ekşitti.

— Neden anlamak istemiyorsun? Okumak istemiyorum diyorsam okumak istemiyorum demektir! Sağlığım iyi değil... Allah seni inandırсын, gazeteye bile bakmak istemiyorum. Üzerinde yazı olan bir kâğıt parçası gördüğümde kalbim daralıyor, kusacak hale geliyorum.

“Şunun ağzından çıkanları sizler de işitiyorsunuz değil mi?” diyerek birbirlerine baktılar.

— Sonra ne yapacaksın? Bunu bilmek bile mümkün değil, dedi Alma alaycı bir ses tonuyla.

— Ne mi yapacağım? Bir işe gireceğim. Evleneceğim... Çoluk çocuğum olacak, dedi. Arkat yüzünde bir tebessümle.

— Anne duyuyor musun? Anlaşılan oğlunuz evleniyor! Alma çok sevindi ve kıs kıs güldü. Fakat çoluğuna çocuğuna değer veriyor musun? Ne diploman var ne de bir işte ustalığın.

Kardeşleri istemedi bu söylenilenlere güldü.

— Ne çare biz bir hata yaptık, dedi Sungat başını sallayarak. — Bu iti geçen sene askere göndermemiz gerekiyordu. Orduda bunun gibileri bir aydan daha kısa bir sürede dize getiriyorlar.

— Askere götürüp önlerine koy. Kolundan tutup teslim et onu, dedi annesi Sungat’ı destekleyerek.

— “Teslim et...” ha ha ha! Aman Allahım! Götür ve teslim et diyor. Ben hayvan mıyım ki? — Ben on dokuz yaşını doldurmuş, bir kimliği olan sizler gibi vatandaşım. Okumak mı, askere gitmek mi veya çalışıp çalışmamak mı bunlara kendim karar veririm. Okuduğumuz ülkeyi de görüyoruz. Eğer okumanın amacı yemek içmekse açlıktan ölmeyeceğim, dedi mantıksızca konuşup. Şimdi bana başka bir sorunuz var mı? Yoksa daha fazla hikâye dinlemek istemiyorum. Ben gittim, deyip yerinden kalktı. Alma yolunu kesti.

— Nasıl bu kadar gaddar olabiliyorsun Arkatik? dedi Alma güzel gözleriyle baktığı kardeşinin suratına. — Az önce şahit oldun, hiç değilse anneme biraz acı. Sen hiçbirimizi sevmiyorsun annemi bile sevmiyorsun. Sevseydin saygı gösterirdin, dinlerdin... Bu denli merhametsiz, taş kalpli biri olarak nereden çıkıp geldi böyle?

Gün boyu konuşulan birçok söylemin içinde Arkat'ı en çok etkileyen söz bu olmuştu. Canına o kadar tak etmişti ki beynine kan sıçramıştı. İçini çekti ve kız kardeşine bakarak:

— Ben... Ben ha – taş kalpli? dedi dudakları titreyerek. Sonra bir süre hiçbir şey söylemeden bekledi, elini sıktı ve ardından evden çıkmak için kapıya doğru yöneldi.

Büyükler oturdukları yerde kala kaldılar. Kimse ağzını açıp bir şey söylemedi. Her biri kendi kendine düşünüp Arkat'ın layıkıyla yaptığı işleri hatırladı. Zılıka'nın gözleri önünde her şey bugünkü gibi duruyor. Biraz düşündüğünde ise bu çocuğun aileye beladan başka bir şey getirmediğini anımsıyordu. Diğer çocukların aksine başını bir şekilde belaya sokup geliyordu. Bebeklik günlerinde raşitizm belirtileri gösterip iki yaşına kadar güçlkle yürüyebilmişti. Dili de üç yaşından sonra dönmeye başladı. Vücudu zayıf olmasına rağmen kendisi bir şekilde gelişimini tamamladı. Fakat rahmetli Kureken: “Önemli değil, felçli bir çocuktan daha iyi ne olabilir?” deyip onun başının üzerinden kuş dahi uçurmadı. Muhtemelen Arkat ailenin en küçük çocuğu olduğu için fazla şımarık büyütülmüştü. O yıllarda televizyonda “Ördeğin Üvey Evladı” isimli bir çizgi film televizyonda yayınlanırken onu izleyen profesör: “bu bizim Arkat'ın tıpa tıp aynısı” deyip, mutlu bir şekilde gülmüştü. Bu sözü Arkat'ı sevmediği için değil, yumurtada uzun bir süredir duran bir civcivin kuğu gibi kanatlarını çırpıp gökyüzüne doğru özgürce kanat çırpabileceğine dair tatlı bir ümitte söylemişti.

Arkat'ın sekiz yaşını doldurup okula gitmesi Telemisov ailesi için büyük bir eğitim adımıydı. Sağlık sebeplerinden dolayı okulu bir yıl erteleyip şehrin bir beldesindeki en iyi okuluna gönderildi. Baba ocağının sahibi olacak en küçük çocuğundan hiçbir şeyi eksik etmedi. Profesör babası, çocuklarına bakmak için evde kalan annesi, yüksek lisans yapan ağabeyi, diğer kız ve erkek kardeşleriyle eve kapanıp Arkat'ın eğitim süreci gözlemlendi. Çok yönlü eğitimi ve bir yeteneğe sahip olarak büyümesi için birinci sınıftan itibaren bir müzik okuluna gönderildi. Sabahları normal okuluna gitti,

öğleden sonra da müzik dersleri aldı. Eve geldiğinde yediği önünde yemediği arkasındaydı. Kendisine ayrı odalar verildi. Hafta sonları sabahdan akşama kadar istediği her şeyi yapabiliyordu, hatta yeni bir Alman piyanosu dahi Arkat'ın elindeydi. Bütün bunlardan vakit bulduğu da ise ablası Alma ona İngilizce öğretiyordu. Kısacası Arkat babasının izinden gidiyordu. Gelecekte büyük bir aydın olmak için herhangi bir sınırı yoktu. Çocukluk yıllarındaki gelişiminin yavaşlığına baktığımızda bir bilim adamı olmasa bile olağanüstü bir müzisyen olacağına dair ümitleri vardı.

Ne çare, Arkat o ümitlerin hepsini tek tek boşa çıkardı. Ne büyük emek ne büyük zaman kaybıydı. Başlarda eğitiminde ne iyi ne de kötüydü fakat sekizinci sınıftan itibaren kitabın yüzüne dahi bakmadı. Bütün herkesin yardımlarıyla eğitimini bitirip kısa bir süre sonra en azından bir diplomam olsun diyerek enstitüye başvurdu. Her şeyin başlangıcı buydu. Arkat'ın neden bu kadar anlaşılmaz, kalın kafalı olduğu herkes için bir muamma olmuştu. Kısa bir aradan sonra konu tekrardan açıldı ve herkes kendi varsayımlarını ortaya sürdü:

— O son zamanlarda eğitimsiz kabadayı çocuklarla arkadaşlık etmeye başladı, ama hâlâ da kendine gelememi, dedi Sungat. — Arkat'la birlikte okuyan 10-A sınıfından sadece üç çocuk enstitüye girebildi. Bazıları askere gitti, diğerleri ise şehirde farklı farklı işlerde çalışıyorlar. Onlara özenerek bunun da okumak istemeyesi tutmuş.

— Muhtemelen onun da etkisi var. Fakat asıl sebebi bu değil, dedi Talgat, kardeşlerinin söylediklerine katılmayarak. — Bu çocuğu korkarım biz bu hale getirdik. Okul programının daha ağır bir hale geleceğini, ayrıca onun üstüne bir de müzik okuluna göndermemiz konusunda inatçı değil miydik? Rus dili yetmezmiş gibi bir de Kazakça, İngilizce öğretme gafletine düşmedik mi? Arkat'ı eğitimden bezdirip nefret ettirme sebebi biz olabilir miyiz?

Kendini bir pedagog gibi gören Alma bu varsayıma kesin olarak karşı çıktı.

— Yeni programla okuyan sadece bizim Arkat mı sanıyorsun? O sınıfta onun kadar şanslı ve evde kendilerine yardım edecek herhangi biri dahi olmayan, okuma yazma bilmeyen insanların çocukları gayet iyi eğitim aldılar. Ne zaman bir veliler toplantısına gitsem Arkat'ın herhangi bir sıradan çocuğun seviyesinde olmadığını gördüğümde yüreğime taş oturuyordu, dedi gözyaşlarıyla. Bir de hiç üstüne düşmediğimizi hayal edebiliyor musunuz, bütün emeklerimiz boşunaymış.

Zılıka iç çekti. Arkat'ın problemini tartışan çocukları kutuplaşmıştı, tehlikeli tartışmaların meydana geleceğinden endişe duyuyordu. En baştaki fikrinden vazgeçip şimdi kendisi şunları söylemek zorunda kaldı:

— Pek iyi bir çocuktu, Arkatıma bu insanların nazarı değdi, dedi.

Zılıka'nın bütün ömrü okumuşların arasında geçse de bazı eski düşüncelerden ve alışkanlıklardan kurtulamamıştı.

— Emzirdiğim zamanlar nasıldı? Yanakları al al tombul bir şeydi. Hiç unutmuyorum, doğduğunda tam tamına dört buçuk kilogramdı. Birinci yaş gününde gelenler: “çocuğun tıp demiş babasının burnundan düşmüş, Allah uzun ömür verirse Arkat ne bilge ne aslan bir insan olup çıkacak acaba” deyip ağızlarının sularını akıtmadılar mı? Ne yazık ki ertesi gün çocuk hastalanıp yatağa düşmedi mi? Sonrasında kaç gün iyileşemedi. Ee, bu uğursuzluğu da görmediniz mi? Dört yaşında tam da hastalığı üzerinden atmışken bir arabanın önüne düşüp ölümle burun buruna gelmedi mi? Neyse ki şeytanın bacağını kırmıştı da caddeye düşmüş ve bir kamyon geçerken tekerleklerinin arasında kalmıştı. Sonra kalp krizi geçirdi. Bir yıla yakın anksiyete bozukluğu yaşadı. Kim bilir, o sırada beynine mi bir yerine mi zarar geldi? Talihsiz çocuğum bu yaşananlardan dolayı böyle olmuş olmasın? Yoksa bunlar sakın, sorunsuz, tokluk ve refah döneminin çocukları...

Zılıka'nın bu anlattıkları çocuklarını bir miktar sakinleştirmişti. Tümü aklını başına topladı.

— Ne yapalım şimdi? Aseken'e akıl mı danışsak? dedi Sungat çaresizce.

— “Aseken” Zılıka'nın öz ağabeyi; Akademik camiada bilinen adıyla Asılбек.

— Aseken'i meşgul mü edeceğiz? Onun halletmesi gereken daha önemli işleri vardır. Her şeyden önce kendimiz bir çare arayalım, dedi Talgat.

— Öyle olsun bakalım, dedi Sungat düşünerek. — Bu yanlışı düzeltme mevzusunu tamamen kestirip atmamalıyız. Bugünlük bu kadar göz dağı verdiğimiz yeter. Muhtemelen alnını bir taşa çarptıktan sonra aklını başına devşirir ve düşünceleri değişir. Bu yıl akademik bir tatile çikalım güz dönemi eğitime geri dönüp devam edecek.

Sungıla Sungat'ın ağzından çıkan bu cümleler herkes tarafından onaylandı. Annesine ve Alma'ya Arkat'a göz kulak olmak konusunda uyarılarda bulunulup herkes kendi odasına çekildi.

II

O esnada Arkat arkasına bakmadan dağlara doğru giden bir otobüsün içinde seyir halindeydi. Evdeki konuşmaları hatırlamış ve gözleri dolmuştu, kalbi atmakta güçlük çekiyordu. Her şeyden önce ablasının “taş kalplisin” demesi onun canını acıtmıştı. Okumayan, okumak istemeyen insanların hepsi taş kalpli mi oluyor? O ne iş öyle yahu? Kendilerinin bana zorluk çıkarası geldi herhalde. Kimse Alma'nın iki yıllık evliliğini bitirip şimdi eve dönerek yaşaması konusunda onu suçlamıyor. Kafasına uymadı ve ayrıldı. “Anneni sevmiyorsun, saygı duymuyorsun”, dedi Allah aşkına, bu annesine onların hiçbirinden daha az saygı duymuyordu. Muhtemelen, bunun annesine olan saygısı diğerlerinden çok daha fazladır. Zaten böyle olması gerekiyordu. Çünkü büyükbabasının da kız kardeşinin de dünyayı görme ve ellerinde hayat denilen gerçeğin biletlerini tutma hakkına sahip insanlardı. Hiç kimse onları düşünmedi ve fikirlerini önemsemedi. Doğumdan sonra da onlar neden doğdum diye herhangi bir pişmanlık duymadı. Peki ya Arkat? Arkat'ın olayı başka. Onun dünyaya gelmesi de gelmemesi de ihtimal dahilindeydi. Annesinin defalarca pişmanlık duymasıyla beraber Arkat'ı dünyaya getirme ya da reddetme hakkına sahipti eğer rahmetli babası bir hevesle bebek kokusunu özlemeseydi ya da annesi eşinin sözünü dinlemeseydi, Arkat'ınız şimdi Lenin bulvarında yürüyüp bu otobüse binemeyecekti. Dünyada nice Arkat'lar olsa da Telemisov Arkat diye birisi olmayacaktı. Kendisinin dünyaya gelmesi için her şeyden önce merhametli babasına ondan sonra doğumuna karşı çıkmayan annesine borçluydu. Arkat bütün bunları idrak edemiyor ya da düşünmüyor değildi. On yıldan daha fazla okumak istemiyorsa, insanın kafasının almadığı türlü türlü formülleri ezberlemek ya da bitmek tükenmek bilmeyen karma karışık resimler çizmek istemiyorsa bu onun suçu mu? On yıl okudu, on yıl dayandı. Birinci sınıftan itibaren devam eden bu sürece on yıl dayandı. Bu kadarı ona çoktu bile. Arkat'ın daha fazla tahammülü yok. O bir bilim insanı değildi. Üstelik bir bilim insanının çocuğunun bilim insanı olması gerektiğini söyleyen bir yasa mı var? Arkat okumuşluğunu

abilerine ve ablalarına aktarmıştı. O bu dünyada kendisine layık huzurlu bir yer bulup yaşayacaktı.

Aynabulak'ı geçip birkaç burnu döndükten sonra yolun Medev'e giden kavşağında otobüsten indi. Vadinin tabanında beyaz köpükleriyle akan nehrin kıyısında bir süreliğine durdu. Vadi boyunca dağların arasından serin bir rüzgâr esiyordu. Otobüsün içinde havasızlıktan başı dönmüştü. Kendisini hızla vadiye attı ve soluklandı. Açıkçası koltuğuna oturmasıyla birlikte başı dönmüştü. Benzin kokusu burnuna gelmişti ve bu midesini bulandırmıştı. Nefesi daralmıştı. Üstelik onun herhangi bir araçta seyahat etmesi vücudunu yavaşça ele geçiren bir başka korkuyu da nüksettirmişti. Karşıdan gelen her araba onun için kazaya sebebiyet verebilecek gibiydi, bu durum yüreğini ağzına getiriyordu. Kimisi sudan, kimisi ateşten, kimisi de yükseklikten korkar. Arkat'ın korkusu da arabaydı. Çocukluğunda bir arabanın altında kalmıştı. Onun bilinçaltında yatan bir korku olduğunu kim bilebilir ki?

Arkat tahta köprü üzerinden nehri geçti, çam ve kayın ağaçlarının bulunduğu ormanın arasındaki kendisine çokça tanıdık gelen bir patikadan tepeye doğru tırmandı. Mayıs ayının başıydı. Alataş'ın etekleri yeşil bir örtüyle kaplı uzun ve narin bir kadın gibiydi. Bir süre sonra Arkat'ın gözüne bir elma ilişti. Elma atalarının öz be öz çiçeğiydi. Bu alana sanki daha yeni kar yağmış gibi tüm alan bembeyazdı. Arkat önündeki vadiye bir müddet baktı sonra ormanın içindeki bitkilerin ve elmanın kokusunu içine çekip batıya doğru baktı ve yavaşça yürümeye başladı. Alnından damla damla terler dökülüyordu. Deminki tepeyi aştıktan sonra karşısına bir sanatoryum çıktı. İşte, tanıdık bir yer daha mavi çatılı alçak ahşap evler elma bahçesinin içerisinde boy gösteriyordu. Molaya çıkmış insanlar öğle yemeklerini yiyorlardı. Yemekhanenin etrafındaki karartılı insanlar fark ediliyordu. Arkat gözükmek istemedi, çardakların birine gelip tek başına oturdu ve saklandı. Ondan sonra her zamanki gibi dağın sırtındaki yeşil renkli birçok penceresi olan ahşap eve doğru yöneldi. Sağ tarafta kalan ikinci pencerenin açık olduğunu gördüğünde kalbi hızla çarpmaya başladı. Zavallı ah, şimdi aradığı insanı önünde bir görse, günün tüm sıkıntısı kederini üstünden atacaktı. Yavaşça pencerenin dibine doğru yaklaştı. Alçak pencereye kafasını uzatıp içeriye baktı, odada kimse gözükmüyordu. Aynı pencerenin hemen altında bir çalışma masası bir yatak ve içi ilaçlarla dolu olan bir dolap bulunuyordu. İlaçların keskin kokusu

neredeyse ciğerlerini deliyordu. Diğer koridorda birilerinin konuşması ve gülüşmeleri işitiliyordu.

Arkat: “Şimdi ne yapmalıyım? Seslensem mi acaba? deyip düşünürken dışarıdan:

— Genç adam kimi arıyorsunuz? Diye gür bir ses duyuldu.

Arkat korktu ve arkasına döndü. Yanında beyaz halat giymiş hasta bakıcı kadınlardan birinin durduğunu gördü.

— Hemşire Ayman’ı arıyordum.

— Kadın onu aramak için yönelmişti ki birden arkasına dönerek:

— O bugün işte yok. Sabahleyin baş hekimden üç günlük izin aldı.

Arkat’ın omuzları düştü, hayal kırıklığına uğramıştı, eh onca yoldan geldikten sonra onu yerinde bulamamak... üç günlük izne gittiğini söylüyor. Çok önemli bir işi çıkmış olmalı herhalde. Nereye gitti acaba? Bir önceki gün buluştuğumuzda böyle bir şeyden bahsetmemişti.

Arkat şehre geri dönmek istedi fakat bu fikrinden çabucak vazgeçti. Muhtemelen Ayman evindeydi. Gidip öğrenmesi gerekiyordu.

Sanatoryumun batı yakasında bir kilometrelik bir mesafede ormancı köyü bulunuyordu. Ayman’ın evi o köydeydi. Babası bir ormancıydı. İki üç yıl önce kadar hayatını kaybetmişti. Şimdi o evde sadece annesiyle beraber yaşıyordu. Arkat sanatoryumun bahçesinden çıkıp dağa doğru tırmandı. Yol boyunca uzanan mezarlık ormancılar köyüne doğru yöneliyordu.

Yaklaşık bir düzine evden ibaret olan bu köyü Arkat iyi biliyordu. Son bir, bir buçuk ayını neredeyse bu köyde geçirmişti. Ayman’a gelip giderken, buradaki ormancılarla tanışıyordu. Buradaki halk her kovukta beş veya altı eve dağılmış durumdaydı. “Ormancılar Dayanışması” denilen bir dernek de kurmuşlardı. Ormancılar köyünün halkı tabiatın ortasında temiz havada yaşayan cömert ve güler yüzlü insanlardır. Arkat nisan ayının başında bir gün sabahleyin güneyde fidan diken adamların yanına gidip selam verip tanıştıktan sonra gün boyu ağaç dikmelerine yardımcı olmuştu. Kendi kendine gelip yardım eden bu adamı ormancılar da görmezden gelmediler, onu kardeşleri görüp bağırklarına bastılar. Daha sonra ona sorular yönelttiklerinde onun

okuldan kaçıp saklandığını öğrendiler ve bu genç yiğide hak verdiler. Ormancıların düşüncesine göre şehirdeki halk biraz akıllı olsa birer birer kaçıp buraya göçerdi.

Arkat bu yerin ücrallığını ve sessizliğini sevmiştir. Şimdiye kadar aramakta olduğu sessiz mekân burasıydı. Bütün şehri benzin kokusuna bulayan, kargaşa çıkaran arabalar burada yoktu. Can alıp can veren, insana hükmeden o telaş da bilinmiyordu. O ilkbaharın gelmesiyle her gün buraya gelirdi. O her sabah okula gidiyorum diye çantasıyla evden çıkıp ormancıların yanına geliyordu. Gün boyun fidan dikip toprağı belliyordu. Ara sıra Ayman'ı da ziyaret ediyordu. Ormancılar köyünde at binmeyi yeni öğrenecekler için birçok uysal at da bulunuyordu. Gün gün çamların arasında ata binip gezmek kadar güzel ne var ki bu dünyada? Bazı zamanlar Ayman'la birlikte at ile yürüyüşe çıkarlardı. Gün batımına yakın zamanlarda şehre geri dönerdi. Annesinin neden geç kaldın sorularına: “— Dersten sonra kütüphanede biraz oturdum” diyordu fazla önemsemeden. Tüm bunlar yaşanırken bir buçuk ayın nasıl gelip geçtiğini kendisi de fark edememiştir. İşte her şey açığa çıkmıştır. Şimdi ise düşüncesi gerçeğe dönüşüyordu. Arkat bazı zamanlar “keşke hayatımın geri kalanını ormancı olarak geçirebilseydim”, diyerek düşler kuruyordu. Şimdilik bu düşüncesini hayata geçirecekmiş gibi gözüküyor.

Ayman'ın evi köyün ucunda bir yamacın üstündeydi. Ancak Ayman evinde değildi. Kapısında küçük siyah bir kilit vardı. Nereye gitmiş ise annesini de beraberinde götürdüğü anlaşıyordu. Fakat nereye gittiler? Üç günlük izin aldığına göre, uzak bir yere gitmiş olmalılar. Komşulara mı sormak gerekiyordu? Aşağıda ustabaşı Süleyman'ın kapısının önünde ışığı yanan bir minibüs duruyordu. Etrafında birileri vardı. Arkat oraya doğru yürüdü.

Süleyman'ın yanında iki genç adam duruyordu. Biri Rus diğeri Kazak. Dış görünüşleri şehirden gelen insanlar olduğu yönündeydi. Arabanın yanındaki çuvalda bir şeyler vardı. Çuvalın ağzından halka boynuzlu bir hayvanın başı göründü. Herkes pür dikkat onu izliyordu.

— Hey, Arkat'ım nasılsın? dedi başında çatallı kalpağı olan uzun boylu, sakallı adam tüm samimiyetiyle. — Dünden beri görünmüyorsun hayrola kayıp mı oldun?

— Herhangi bir sorun yok, dedi Arkat ekip başına selam vererek. — Ee nedir bu çuvaldaki şey?

— Senin gibi başka bir “misafir” şehirden kaçmış, zavallıyı yakaladılar alıp götürcekler şimdi, dedi Süleyman önündeki çuvalı işaret ederek.

— Nedir bu? Koyun mu? Şehirden mi kaçmış?

— Koyun değil, Argali. Hayvanat bahçesinden kaçmış.

— İlginç!..

Arkat vahşi bozkır hayvanının yanına nasıl yaklaştığını kendi de fark edememişti. İki gözü yaşla dolu olan Argali üstündeki torbayla aniden iki üç defa sıçradı.

— Yanına yaklaşma boşalabilir, dedi ekip başındaki adam yüksek bir sesle. Bütün gün kendisini kovaladık, zar zor yakalandı zaten.

— Ne zaman kaçmış?

— Bugün sabahleyin... İblis yem verirken çitin üzerinden nasıl da atladı. Ayak izlerini takip ettiğimizde ise nereye gittiğini gördün mü? Biraz daha geciksek, dağa çıkıp gözden kaybolacaktı.

Bunları anlattıktan sonra genç adam şoföre başıyla işaret etti.

— Ee, Kolya gitmiyor muyuz? Şunu kaybetmeden götürüp teslim edelim.

İki genç adam toparlanıp Argali’yi arabaya yüklediler ve köylülere teşekkür edip vedalaştıktan sonra yola koyuldular.

— Bizim gençler olmasaydı, yakalayamazlardı, dedi Süleyman burnunu kıvrarak.

Arkat sinirlenmişti. Süleyman’ın yüzüne doğru döndü:

— Hepsi bir hiç için oluyor. Yakalanmaması gerekiyordu, dedi.

— Maalesef talihsiz hayvan, kafesine tekrar götürülüyor. — Ee sen ne yapıyorsun bakalım? Bizimle işe gelecek misin?

— Geliyorum. Yarın sizin gözetiminizde olacağım.

— Ailen seninle aynı fikirde mi peki?

— Haberleri var. Bugün her şey gün yüzüne çıktı.

— Bu sabah benimle büroya gelmelisin o halde. Orada her şeyini ayarlarız.

— Teşekkürler Süleyman ağabey!

Arkat çok sevinmişti, bu ormancı adama ne diyeceğini bilemiyordu.

— Bugün Ayman'ı gördünüz mü? dedi başka bir şey söylemeden.

— Sabahleyin annesiyle birlikte kırmızı bir Jiguli'ye biniyorlardı. Nereye gittiklerine dair bir fikrim yok ama, dedi ustabaşı Süleyman. Bunları söyledikten sonra bir şeyler hatırlamış gibi elini hemen cebine attı. — Hay Allah neredeyse yine unutuyordum... Gel şu belgeye imza at ve paranı al.

— Ne parası?

Arkat şaşkınlık içerisinde duruyordu.

— Al, say şunu. Altmış som. Geçen ay arkadaşlarla oturup konuştuk. Ve sana yarım iş günü yazmaya karar verdik... Al, emeğinin karşılığı cebine koy.

Arkat her ne kadar parayı almayı reddetse de Süleyman onun gitmesine izin vermedi ve kolunu tuttu.

— İnsanın ilk maaşı hatırında kalırmış. İşte, ne mükemmel! Daha önceleri yeni yılda çam ağacı süsleyeceğim deyip her yıl bir çam ağacını yok ediyordunuz. Bu yıl ise bu kayıplarını telafi ettin. Yüzlerce ağaç diktin. Emek budur işte kardeşim!

— Eyvah! Süleyman ağabey. Ben böyle olacağını hiç düşünmemiştim.

— Arkat gerilmişti ve ne diyeceğini bilemiyordu. — Pekâlâ ağabey ilk maaşı kutlamıyor muyuz?

— Kutlarınız kutlarınız yarın işte yerini al bir hele, ikisini birlikte kutlarınız!

Süleyman'ın güneşte yanan koyu kırmızı yüzü Arkat'a bugünkü kızgın ailesi gibi görünüyordu.

O ustabaşı Süleyman ile vedalaşıp yarın saat dokuzda burada buluşacaklarına dair sözleştiler ve ayrıldılar. Ancak onun Ayman'dan bir haber alınca kadar şehre geri dönmeye niyeti yoktu. Dönmek için otobüs durağına kadar gitti ama tekrardan kıra doğru yöneldi. Sırtın tepesine çıkıp güneş batarken yemyeşil bir keçeden halının üzerine yattı. Saat hâlâ üçü gösteriyordu. Akşam karanlığına kadar orada yatıp Ayman'ın gelmesini bekledi.

Her yerde derin bir sessizlik hakimdi. Büyük ölçüde bahar güneşinin ve çayır kuşunun cıvıltısı başlı başına insanı mest etmek için yeterliydi. Gökyüzü maviye çalan bir cam

gibi dupduru gözükiyordu. Kuzey yönünde uzaklarda kabarmış beyaz bir tüy gibi bulutlar süzölmekteydi. Gökyüzünün kalan bölümü ise Nil'e daldırılmış kadar maviydi. Birden yükseklerde uçan bir kartal Arkat'ın gözüne çarptı. Kanatlarını ara sıra çırpıp gökyüzünde tek başına hür bir şekilde geziniyordu. Tıpkı buz pistinde bireysel bir performans ile yeteneklerini sergileyen siyah kıyafetli bir sporcu gibiydi. Aniden deminki kartal uzakta bir yerlerde hedefini gördü. Kanatlarını çırpmaya başladı ve büyük Almatı Vadisi'ne doğru uçu. Arkat gökyüzünden gümüş bir ip gibi süzölen güneş ışınlarını bütün vücudunda hissetti ve uzun bir süre hareketsiz bir şekilde yattı. Kulağındaki uğultu bir türlü gitmiyordu. İlk başta nehirden gelen bir ses mi acaba diye düşündü fakat daha sonra bunun kulaklarında şehirden kalan bir gürültü olduğunu fark etti.

Bir ara başını kaldırıp otobüs durağına ve sanatoryum tarafına doğru baktı. Gelen veya giden hiç kimse gözükmüyordu. Aşağıda, ayaklarının altında çirkin binalarla çevrili Almatı duruyordu. Çirkin dumanların arasından demir borular gözükiyordu. Karşısında duran yer yirmi beş katlı yeni bir oteldi, şuradaki ise bir televizyon kulesi, onun da aşağısında yurt gibi görünen yer Kazak Sirki'ydi. Arkat'ın gözünün önüne tanıdık sokaklar, yayalar ve karşılıklı akan trafik geldi. Onlarla birlikte onun da o hengâme içinde olduğunu ve nefes nefese kaldığını hatırladı. Bu acele nedendi? İnsanlar niçin telaş halindeydi? Bunlara cevap vermek gerçekten zordu. O taş evler ve taş sokaklarda yüzbinlerce insan neden oturuyordu? Neden sigara içip kendi dumanlarıyla kendilerini boğuyorlardı? Buna da herhangi bir cevabı yoktu. En nihayetinde kesin olan bir şey vardı. O taş sokaklarda yürümemenin, taş evlerde yaşamamanın, katran ve benzin kokan yoğun havayı solumamanın bir çaresi yoktu. Orası Arkat'ın geri dönemeyeceğı bir dünyaydı. Bu aylaklığın sebep olduğu bir şey değildi sadece sağlığını düşünüyordu. Bilenler bilir bu da bir tür alerji çeşididir. Çocukken "Amfibi Adam" filmini izlemişti ve sudan başka bir yerde hayatta kalamayan genç adama çok üzülmüşti. Şimdi kendisini de aynı durumda buldu.

"Ayman'ı bugün görebilecek miyim acaba?" düşüncesi tüm vücudunu ürpertmişti. Ayman'ın özlemi ona yüzünü hayal ettirdi. Gülümseyen yağmurlu gözlerini, zöluf dökölmüş yüzündeki bembeyaz çiziksiz alnını, o ufacık burnunu, ince zarif dudaklarını ve güldüğünde inci gibi parlayan dişlerini hayal etti. Anlaşılan Ayman yoksa Arkat için yaşamamanın da bir anlamı yoktu. Altı ay öncesine kadar Ayman'ı hiç

görmediğinde yer yüzünde Ayman adlı bir kadının varlığından haberi olmadığında nasıl yaşadığını hatırlamıyordu.

Arkat onunla hiç tahmin edemeyeceği bir yerde tesadüfen karşılaşmıştı. Ocak ayının başında yeni yıl kutlamaları hâlâ devam ederken bir gün Arkat Kızılderililer hakkında yabancı bir filmi izlemek için “Arman” sinemasına gitti. Akşam saat dokuz gibi sinemadan ayrıldı ve eve gitmek için pek de acele etmedi. Abay anıtının yakınlarında gezinirken içinde bir tereddüt baş gösterdi. Hava pusluydu ve kar yağıyordu. Mum ışığında sayısız beyaz kelebekler gibi süzülen kar taneleri ilgisini çekmişti, şimdi ise geri dönüyordu. Birden sokağın karşısındaki alt geçitte birilerinin itişip kakışma halinde olduğunu fark etti. Bu insanlar ne yapıyor? diyerek Arkat merakla ve süratle alt geçidin dört bölümünün ortak kesişme noktasında onları buldu. Karşısında iki sarhoş adamın bir kadını tuttuğunu ve gitmesine izin vermediğini gördü. Kadın sağ taraftaki çıkışa doğru yönelmişti. Adamlar tutkal gibi yapışıp yolunu kesti:

— Hanımefendi adınız nedir? Tanışalım, dedi adamlar.

— Kimseyle tanışmak istemiyorum, rahat bırakın beni! dedi kadın.

— Biz veterinerlik öğrencileriyiz. Restorana gidelim, misafirimiz olun, dedi adamlar.

Sinemadan çıktığı için ayakları hâlâ kendine gelememişti. Arkat onlara doğru yaklaşırken kadın onlardan sıyrılıp kendini birden Arkat’ın kollarına attı.

— Ağabey kurtar beni. Bu insanlar bırakmıyorlar beni.

— Gençler hayrola? dedi Arkat sesini kalınlaştırarak. — Haydi evlerinize defolun!

— İki adam horoz gibi kabarıp Arkat’a doğru yürüdüler.

— Hey sen de kim oluyorsun be? Söyle bakalım, deyip sağ kolunu arkaya atıp kavga çıkarma eğilimi gösterdi.

Bu karşılaşmanın kavga ile sonuçlanacağı apaçık ortadaydı. İkisinin üstüne gelmesi durumunda işlerin kötüye gitmemesi pek de şaşırtıcı olmayacaktı. Arkat ne de olsa bu duruma bir şekilde dahil olmuştu. Filmde gördüğü hareketleri bu hergelelerin üzerinde bir şekilde test etmek yanlış olmazdı. Aslında yapmak istediği hamle buydu, sağ elini çenesinin altına nasıl girdiğini bilmiyordu, kısa boylu adam bir yonga gibi uçup duvara

çarptı ve kulağı çınlayarak yere yığıldı. Yanındaki kambur, uzun boylu korkak adam da hızla geri çekildi. Gözetlemek için zaman yoktu, Arkat kadın ile sokağa doğru çıktı.

— Eviniz uzakta mı? Nerede oturuyorsunuz? dedi tanımadığı kadına dikkatini vererek.

Kadın korkmuş bir haldeydi. Konuşamıyor, tir tir titriyordu.

— Dağda, Kamenskoye platosunda yaşıyorum.

— İkili otobüs durağına doğru yöneldi. Şimdilik onları takip eden kimse gözüküyordu. Durakta yaşlı kadın ve bir köpekten başka kimse yoktu. Dağa giden otobüsü beklemeye başladılar. Kadın uzun boylu ve sarışındı, güzelliğini tartışmaya gerek bile yoktu. Siyah gözleri korkudan büyümüştü. Arkat içten içe hoşlansa da yaptığı iyiliği lekelememek adına bir şey demek istemedi. Bir ara:

— Tekrardan mı? onlar yine geliyorlar, dedi kız Arkat'ın arkasına saklanarak. Fakat fazla yaklaşımadan oldukları yerde durmuşlardı.

— Korkmayın. Ben buradayken size bir şey yapamazlar, dedi Arkat sakinliğini korumaya çalışarak. — Sizin için sorun olmayacaksa evinize kadar bırakabilirim.

— Teşekkürler başınızı ziyadesiyle belaya soktum zaten.

Tam o esnada yakınlarında bir taksi durdu. Taksinin içinden yaşlı bir kadın elini kaldırarak Aynabulak'a gidiyorum, dedi ve Arkat'ı ve kadını arka koltuğa aldı.

Onun Ayman'la tanışma hikâyesi bu şekildeydi. Adının Ayman olduğunu, geçen yıl şehirdeki tıp fakültesini bitirip ormandaki sanatoryumda hemşire olarak çalıştığını yolda öğrenmişti. Ayman her pazar günü Medev'deki buz pistine gidermiş. Bu vesileyle ikili önlerindeki hafta sonu için sözleşip orada buluşacaktı. Sonra Arkat Ayman'ı her pazar günü görmeye başladı. Son bir buçuk ayda ikili her gün birbirlerini görüyorlardı.

Arkat daha önce hiçbir kadından hoşlanmamıştı. Okulda da enstitüde okuduğu dönemde de herhangi bir kadınla ilgilenmedi ve tek başına vakit geçirdi. Ayman'la tanıştığından beri genç Arkat'ta belli başlı değişiklikler meydana geldi. Sadece Ayman'a özel değil, başka kadınların da gözüne çarpan huylarını keşfetti. Kadınların göğüslerine, bembeyaz ve dümdüz bacaklarına gözü ilişince kalbi hızla çarpmaya başlıyordu. Kendi iç dünyasında kadını tanımak, kadını celp etmek için esrarengiz bir

arzu baş göstermeye başlamıştı. Git gide bu duygular genç adamın kanına karıştı ve ona gerçek dünyayı unutturdu.

Vakit geçtikçe Arkat'ın umutları azaldı ve etrafına boş boş bakmaya başladı. Ansızın elma bahçesinin içinden beyaz bir elbisenin eteğinin ucu gözüktüğünde yerinden fırladı. Gerçekten o mu acaba? Kendisi mi? Ayman mı, eyvah?! Evet o imiş... Kendisiymiş... Ayman'mış... Arkat yanında duran kıyafetlerini giymeye fırsat vermeden, eliyle tuttuğu gibi bağırarak aşağıya doğru koşmaya başladı.

— Ay-man! Ben bu-ra-da-yım!

Hemen Ayman'ın yanına gitti. Elinde bir hayli yükü vardı, kargı gibi bükülmüş yorgun bedeniyle yukarı çıkmaya çalışıyordu. Ayman'da eşyalarını yere koydu ve Arkat'a doğru koşmaya başladı. Mercan gibi sıralanmış bembeyaz dişleri ışıldıyordu gülümserken. Arkat'ın kucağına kendini bırakıp “Ah çok yorgunum!”, deyip Arkat'ın boynuna sarıldı. İkisi bir beden olup bir süre sarılı kaldılar. Bir süre sonra doğruldular ve yıllardır ayrı kalmışlar gibi gözleriyle birbirlerini yiyip bitirdiler, karşılıklı bakiştılar.

— Ne zaman geldin? dedi Ayman, yüzüne renk gelip içi heyecanla dolduğunda.

— Sorma, biraz daha gecikseydin sararıp solardım. Üç saattir seni bekliyorum.

— Derdinin çaresini biliyorum. Ayrıca akşama kadar da bekleyeceğini hissetmiştim.

— Pekâlâ nereye gittin? Evinize gittiğimde kapınızda bir kilit vardı.

— Eve bile uğramış bak... Annemi dışarı çıkarmıştım, dedi Ayman gülümseyerek.

— Talgar tarafında annemin bir akrabası gelin oldu. Onun düğününe gitmek istedik. Ben de üç günlük izin aldım ve gittim. Fakat şehre gittikten sonra fikrim değişti.

— Neden? Yolun yarısında neden geri döndün? dedi Arkat yokluğunda kahrolmuş bir vaziyette.

— Oh, ilginçti, dedi Ayman gülümsemesinin etrafta yankılanmasıyla birlikte. — Genç bir adam arabasıyla yanıma geldi ve beni düğüne kadar eşlik etmek için davet etti. Yanında sadece bir arkadaşı vardı... İlkın annemle birlikte arabaya geçtik ve oturduk. Şehirde dükkâna girdiğimizde ise ikisinin arasındaki fısıldaşmaları duydum. İnsanların

ne kadar kurnaz olduğunu bilirsin. Adamlar düğün sırasında beni kaçırmak istiyorlarmış.

— Vay namussuzlar vay! deyip bağırdı Arkat. — Soysuz itler... Alıp götüreceklermiş demek seni... Bunlar adamız diye ortalıkta geziniyorlar bir de değil mi?

— Kendileri tam bir şeytan, dedi Ayman onu destekleyerek. — Tüm bedenime gözlerini ayırmadan, yiyecek gibi bakmaları rahatsız ediciydi.

— Sonra ne yaptılar, dedi Arkat iç çekerek.

— Sonra mı? Sonra: “Teşekkürler gençler, arabanıza binmiyoruz”, deyip annemle otobüs durağına gittik, otobüse bindik ve geldik.

— Allah korusun! dedi Arkat Ayman’ı omzundan tutup kucaklayarak. — Görüyor musun çevremizde ne kadar da kötü insanlar var.

O Ayman’ı başkaları kaçırmazın diye kolladı, çantasını taşıdı ve yolun kenarından yürüttü. İkisi köyün etrafından dolaşp büyük bir elma ağacının dibine gidip oturdular. Etrafta onlardan başka hiç kimse yoktu. Dağın eteğinde ormancılar köyü bulunuyordu. Bir anlığına tam önlerinde bir at kişnedi. Süleyman’ın ağı bir balık yakalamış gibi Baytal’ı yakalamış ve hareketsiz kalmasına sebep olmuştu.

Ayman Arkat’ın önüne uzandı, onun saçını ve alnını okşadı. Burnu ile oynadı. Arkat’ın bütün vücudunun tek bir kusuru vardı, yüzündeki sivilceler. Bunu konuyu dile getirerek:

— Neden bir doktora göstermiyorsun? Yeni çıkan bir ilaç var, iki üç kez kullandıktan sonra bütün bu sivilceleri yok eder, dedi gülümseyerek.

— Doktora gittim, dedi Arkat, Ayman’ın bembeyaz zarif boynuna ve civciv sarısı saçlarından gözlerini alamayarak. — Tıpta buna çare yok. Bunun tek bir ilacı var gibi görünüyor, dedi Arkat.

— Neymiş o ilaç?

— Acilen bir evlilik gerek diyorlar. Evlenmemiz gerekiyor kısacası.

— Hadi oradan! Benimle dalga geçme... Sonra hem sen benimle yüzünün sivilceleri geçmesi için mi evleneceksin?

Ayman başka şeyler söylemek için ağzını açtığında ise Arkat, onun yumuşacık sıcak dudaklarına yapışıp öptü ve konuşmasına müsaade etmedi.

— Ben şehre dönmeyeceğim. Seninle sonsuza kadar kalacağım, dedi Arkat Ayman'ı sarıp sarmalarken. Süleyman ağabey ile anlaştım yarın burada çalışmaya başlayacağım.

— Ailen buna müsaade ediyor mu peki? Onlara okulu bıraktığın hakkında bir şeyler söyledin mi?

— Ben söylemedim ama onlar işitmiş, dedi Arkat tebessüm ederek. — Bugün sabahleyin ailemiz bir araya geldi ve beni ortalarına aldılar.

— Peki ne dediler? Kavga ettiniz mi? dedi Ayman, Arkat'ın kucığında daha iyi hissederken.

— Arkat ailesi arasında ağırbaşlı görünmesiyle öne çıksa da özellikle Ayman'ın yanındayken çenesi düşüyordu. Evindeki kargaşayı herkesin sesini ve hareketlerini taklit ederek anlatmaya başladı.

— Kavga ya... Hem de ne kavga. Ağabeylerim de ablam da sinir küpüne dönüp bir bir bağırdılar. Elbette rahatsız ediciydi... Annem o kadar öfkelenmişti ki kalp krizi geçirdi. Hepsini bir ağızdan “Sen adam olmazsın, insan değilsin”, dedi. “Adımızı lekeliyorsun, ailemizi beş paralık ettin”, dedi. “Okumayan insan gün yüzü görmez hayatın boyunca abuk subuk işlerde sürüneceksin”, dediler.

— Peki sen onlara ne cevap verdin?

— Ben mi? Ben gerçekleri söyledim: “Okumayacağım. Okumak istemiyorum. Okumak için sağlığım iyi değil, dedim. Bilim insanlarının içinden bir işçi çıkması hiç mühim değil. Benim için endişelenmeyin”, dedim.

— İyi demişsin. Benim hakkımda bir şeyler sezdiğin mi?

— Senin hakkında mı? Senin hakkında açık açık bir şey söylemedim. Fakat evleneceğimi açıkça ifade ettim.

— Peki onlar ne dedi?

— Onlar mı? Onlar alay ederek güldüler: “Kendine bakamıyorsun, çoluğuna çocuğuna nasıl bakacaksın?” dediler.

— Aman Allah! O da söylenecek söz mü? dedi Ayman kaşlarını çatıp. — Süleyman ağabey karısı ile birlikte ikiz çocuklarını büyütüyorlar. Allaha şükür hiç kimseden kötü durumda değiller.

— Bunları bana anlatma. Hiçbir şeyi düşünmüyor onlar, dedi Arkat, Ayman'ı destekleyerek. — Diploması olmayan insanın hayatını devam ettiremeyeceğini düşünüyorlar kendilerince. Bana: “Hayatını sürdürebilmen için hiçbir hazırlığın yok, dediler. Onların düşüncesine göre, hayatımı idame ettirebilmek için beş yıl okumam gerekiyormuş. Ondan sonra üç yıl yüksek lisans yapıp ardından da iki yıl tez yazdıktan sonra onu savunmamı bekliyorlar. Etti mi sana on yıl? Daha önce okuduğun on yıllık ilkokul eğitimini de eklersen etti mi sana yirmi yıl? Hayata hazırlanmak tam tamına yirmi yıl sürüyor. Peki yaşamaya ne zaman vakit ayıracaksın? Bu benim yaşayacağım bir hayat değil. On yıllık eğitimim bana yeter. Şu kısacık ömrümün bir on yılını daha okulda heba etmek istemiyorum. Ben hiçbir hazırlık yapmadan direkt hayata atılmak istiyorum. Beni anlıyor musun? Doğrudan... Zaman akıp gidiyor... Yaşamdan aldığımız tat uçup gitmiyor mu? Sen ne düşünüyorsun?

— Evet, bence de doğrudan hayata atılmak daha iyi, dedi Ayman onu destekleyerek. Arkat aklına bir şey gelmişçesine, neşeyle:

— Şunu görüyor musun? deyip cebinden altmış som çıkardı, — Süleyman ağabey verdi. Geçen ay bana yarım gün mesai yazmışlar... Al, çantana koy ben kaybedebilirim, dedi.

— Hayır olmaz, ayıp değil mi? dedi Ayman kızarak. — Birinin parasını nasıl alabilirim? Sende dursun.

— Ben sana yabancı biri değilim. Al, hadi lütfen, dedi Arkat nazlanarak.

— Cebine para giren er adama güvenilmez.

Arkat'ın söyledikleri o kadar ikna ediciydi ki Ayman “Doğru söylüyorsun” deyip sessizce riayet edip parayı küçücük bir çantaya koydu. Arkat arkasına yaslanarak oturdu. Kendi iç dünyasında artık bir adam olduğunu hissediyordu. Alın teriyle kazandığı parasını Ayman'ın eline verdiği için mutluydu. “Bu yaptığım hareket yerinde oldu.”, deyip kendi kendine düşüncelere daldı. Kardeşleriyle yengeleri arasında geçen bazı konuşmaları hatırladı. Ağabeyleri maaşlarını getirdiğinde

yengeleri beş veya on som eksik çıktığında, sanki bir şeyler satmışlar da paralarını alıyorlarmış gibi sayıp eşlerini sorguya çektikleri zamanları hatırlama getirdi.

— Görürsünüz! Sizden herhangi bir yardım talep etmeyeceğim! dedi kendi kendine.

— On iki uzvum sağlıklıysa, çoluğuma çocuğuma hiç kimseninkinden aşağı bakmam, kendi çalışmamla onlara yeterim.

— Ayman'da hayallere dalmıştı. Aladağ'a yaslanmış gibi Arkat'ın omzuna başını yaslamıştı.

— Bu yakınlarda bir yerde okul var mı? dedi Arkat aklına birden gelmişçesine.

— Okul diğer taraftaki köyde. Bu nerden çıktı şimdi?

— Ne ilginçsin... Çocukları okutmayacak mıyız? Arkat düşler kurup uzaklara dalmaya devam etti. — Aklında bulunsun, benim birçok çocuğum olacak. Muhtemelen yediden az olmaz. Beşi oğlan olmak üzere iki de kız.

Ayman başını önüne eğerek gözünden yaş gelinceye kadar güldü.

— Oy, ne kadar da çok! Bir yere gittiğimizde onların hepsini nasıl idare edeceğiz? Biliyorsun artık çocuk yetiştirmek o kadar da kolay değil...

— Boş versene. Ormancının çocuğu az olsa ayıp olmaz mı? Elbette çocuklar yaramaz olur fakat bunların yanında kızlarımız yardımcı olmaz mı?

Ayman bu durumu güzellikle kabul etti. Çocuklar hakkındaki bu senaryoyu sevmiş gibi görünüyordu. Yüzüne renk geldi ve heyecanla şunları söyledi:

— Fakat çocukların hepsine senin soy ismini vermeyelim, bir iki tanesine benim babamın ismini verelim tamam mı? O zaman bizim soyumuz da yaşar, dedi nazlı nazlı bakarak Arkat'ın suratına.

— Bir düşünüp taşınalım, dedi Arkat hemen kabul etmeyerek. — Olabilir birkaç çocuğa verebiliriz...

Birbirlerine hikâyeler anlatıp gelecek hakkında çeşitli hayallere dalıp bir süre daha oturdular. O esnada güneş batıyor ve ikinci vakti geliyordu. Ayman eteğini toplayıp ayağa kalktı.

— Hadi dönelim artık vakit geç oldu. Senin de şehre dönmen gerekiyor.

— Hoppala! Sabahtan beri ne anlatıyorum ben? dedi Arkat sinirle. — Ben şehre dönmeyeceğim. Burada sonsuza kadar seninle kalacağım.

— Peki geceyi nerede geçireceksin? Bizim eve misafir olur musun? dedi Ayman kulağına kadar kızarken.

— Hayır, tan atana kadar bir baykuş gibi bir çam ağacının tepesinde bekleyeceğim.

Ayman ve Arkat bir süre sessizce oturdular. Arada sırada birbirlerine belli etmeden gizlice bakışıyorlardı.

— Pekâlâ sıkma canını şimdi, dedi Ayman Arkat'ın omzuna yaslanıp. — Kızmadın değil mi?

Arkat'ın keyfi tekrardan yerine gelmişti ve tebessüm etti.

— Buldum, dedi bir süre sonra neşeyle sıçrayarak. — Medev'in restoranına gidiyoruz. Birlikte geçirdiğimiz ilk ayı kutlamayalım mı şimdi? Duyduğuma göre, orada harika bir dans gösterisi de varmış.

— Evet, gerçekten de öyleymiş, dedi Ayman ona katılarak. — Bu fikir neden daha önce aklımıza gelmedi ki?

— Bir şey diyeceğim. Pinti insanlar gibi hâlâ miskin miskin oturuyoruz. Haydi yola koyulalım!

— Ben şu eşyalarımı eve bırakıp üstümü değiştireyim, dedi Ayman. — Bu arada ineği de sağlamam gerekiyor.

İkisi eve geçip yapmaları gereken işleri tez elden halledip el ele tutuşarak yola koyuldular. O sırada sefer halindeki arabalardan birine binip Medev'e doğru gittiler.

Tanışmalarından beri bu onların ilk akşam yemeği idi. Buluşma yeri Ayman'ın gerçekten çok hoşuna gitmişti: ortalık temiz ve eğlenceli duruyordu. İkisi köşedeki bir masaya geçip yerleştiler. Başlarda birkaç turist ve sporcudan başka kimse yoktu. Salon yavaş yavaş şehirden gelen gençlerle dolmaya başladı.

Arkat ile Ayman uzun bir istişarenin ardından birkaç sıcak yemekle birlikte bir şişe şampanya sipariş ettiler. Gün boyunca ikisi de pek bir şey yememiş ve aç kalmıştı. Önlerine gelen yemekleri iştah ve afiyetle yediler. Arada sırada dansa da kalktılar. Bazen de toplu danslara katıldılar. Bugün Ayman'ın eğlencesine diyecek yoktu.

Coşkuyla saçlarını savurmasıyla, zarif belini kıvrmasıyla, dolgun ve güçlü ayaklarının hareketine göz yetişmeyen Ayman'ı gören Arkat, şimdiye kadar ben dans etmiyormuşum, dedi.

İkisi de nefes nefese kalmış bir halde gelip yerlerine oturdular. İkisinin de yüzüne kan gelmişti. Ayman yeni açmış bir çiçek gibiydi. Yakası açık, beli dar kesim, yapraklı ve çiçekli elbisesi ona çok yakışmıştı. Arkat ondan gözlerini alamıyordu.

— İnsana şöyle bakma, dedi, Ayman kaşlarını çatarak. Bakışlarından korkuyorum.

— Niçin?

— İnsana bakarken kuzu görmüş kurt gibi oluyorsun...

— Bu doğru. Ben kurdum, sen de kuzusun, dedi Arkat gülümseyerek. — Seni her an yiyip bitirebilirim.

— Ben senin boğazından geçmem, boğazında kalırım, dedi Ayman.

İkili, masada benzer şeyleri konuşmaya devam edip eğlenceli bir şekilde vakit geçirmeye devam ettiler. Genç çift şimdi ne yaparsa yapsın ne söylesen söylesin yeriye. Birbirlerini seven on sekiz yaşındaki genç bir güzel ve on dokuz yaşındaki genç bir yiğit söyleyecekleri her şeyi söylüyor, yalan olmayan bu aşklarının ebedi şarkısını kendilerince dile getiriyorlardı. Bu iki âşık birbirlerine ölesiye tutulup kalmışlardı. Fakat “niçin seviyorsun” diye bir soru yöneltseniz ikisinin de bu soruya verebilecek herhangi bir cevabı yoktu. Ayman'ın sağ yanağının ucunda ve boynunda iki beni vardı. Muhtemelen, Arkat Ayman'ı bu benleri için beğeniyordu. Ya da o her zaman yaşlı olan simsiyah gözleri için dolgun beyaz boynu için uzun boylu ve zarif olduğu için hatta bütün bunlara ek olarak güçlü dümdüz bacakları için de beğenmiş olabilir. Onu hiç kimse de dile getirmiyordu. En nihayetinde gökyüzü, altın güneş ne kadar görkemliyse, dağdan akan pınar ne kadar berraksa Arkat için Ayman da o derece saf ve güzeldi. Arkat ve Ayman'ın birbirlerine olan hisleri kelimelerle tarif edilemezdi. İlkbaharda çiçek açan bir elma ağacı gibi bir kelebeğin bir çiçeğe konamayışı gibi iki kırlangıcın birlikte olup yuva yapışı gibi bir şeydi.

Gece saat on bir sularında eve dönüyorlardı. Dönemece kadar otobüsle geldiler ve ikisi yokuşu çıkarak mezarlık yolundan yukarıya doğru ilerlediler. Sanatoryumun çevresi sessizlik içerisindeydi. Yalnızca ileride kuytu bir yerde çardakta oturan bir erkek ve

bir kadının konuşmaları duyuluyordu. İkisi avludan geçerek Ormancılar köyüne yöneldiler.

Gökyüzünde ayın olmadığı bir geceydi. Etraf son derece karanlıktı. Göz gözü görmüyordu. Ayman ve Arkat her zamanki gibi aşına oldukları patika yolda yürümeye devam ediyordu. Dağ tarafından baykuş ya da cılkışı kuşu gibi bir şey şakırdarak ötüyordu. Evin yakınlarındayken, ikili köy tarafında bir binek aracın ışığının yansısıyla şehre doğru dönüş yaptığını fark ettiler.

— Bu arabayı tanıyorum, dedi Ayman sessiz bir şekilde.

— Kimden bahsediyorsun?

— Bizi düğüne davet eden adamlardan bahsediyorum.

— Senin burada yaşadığını biliyorlar mı ki?

— Kim bilir, muhtemelen köye geldiklerinde birilerinden sorup soruşturdular.

Arkat'ın beti benzi soldu. Adamların Ayman'ı aramaya geldiğini, bulamadan döndüklerini o da idrak edebiliyordu. Fakat telaşa mahal vermedi.

— Korkma. Seni kimselere bırakacak değilim, dedi Ayman'a sarılarak.

Evin çevresinde herhangi biri görünmüyordu. Kapıdaki kilit yerinde duruyordu. İkili içeriye doğru geçti.

— Ne yapmalıyız? Işığı açalım mı? dedi, hâlâ üzerindeki korkuyu atamayan Ayman titreyen ürkek sesiyle.

— Yak tabi ki onlardan korkacak mıyız bir de? dedi Arkat, evin başköşesinde direkte asılı duran çiftiyi eline alarak. — Evde hiç kurşun var mı?

Ayman, içine tuz doldurulan sarı renkli iki bakır kap getirdi. Arkat sevindi.

— Onları bana ver. Köpekler geri dönecek olursa bir ay kışlarının üstüne oturamayacak hale getirip geri göndereceğim.

— Ardından Ayman tüm vücudunu ele geçirmiş olan korkusunu yendi ve neşelendi.

Misafirine eşlik ederek ona evin odalarını gösterdi. Evin küçük bir mutfakla birlikte dört ayrı odası bulunuyordu. Ortada bulunan salona iki ayrı kapı açılıyordu. Baş köşede bulunan odada annesi, yan taraftaki odada ise Ayman kalıyordu. Ayman'ın

odasındaki kırmızı nevresimle kaplı yatağı gördüğünde Arkat o kadar heyecanlandı ki o tarafa doğru bakmamak için büyük bir gayret gösterdi... Pencerenin hemen alt köşesinde bir çalışma masası, onun yanında da birçok ülkenin film yıldızlarının fotoğrafları bulunuyordu. Arkat onlara büyük bir dikkatle bakmış ve morali bozulmuştu.

— İşte burası bizim evimiz. Senin evine nispeten tavuk kümesine benziyor değil mi? dedi Ayman utangaç bir tavırla.

Arkat bir ara annesi ve ablası yokken Ayman'ı evlerine götürmüştü. Ayman ilk defa böyle bir ev görmüş ve kendisini başka bir dünyada bulmuştu. Neredeyse bayılacaktı. Şimdi bu anı hatırlıyordu.

— Neden? Eviniz gayet güzel dedi, Arkat arkasını dönerek. Üstelik ben böyle sade bir hayatı daha çok seviyorum.

— Bize babamdan kalan bir ev burası. Her yıl bir oda ekleyerek üç dört yıl gibi bir sürede inşaatını tamamladı.

— Şimdilik idare eder... İleride daha güzel bir ev alırsın, dedi Arkat gülümseyerek. — Evde içme suyu var mı? Dilim damağım kurudu.

— Su da neymiş süt dururken, süt iç, dedi Ayman.

Mutfığa yöneldi ve bir bardak süt ile geri döndü. Arkat tek dikişte bütün sütü içti.

— Oh oh oh, kendime geldim! dedi ve bardağı geri verdi. — Sizin ineğin sütü de amma iyiymiş!

— Afiyet olsun! Oo, ben daha neler yapacağım sana, dedi Ayman iç çekerek. — Dikiş yaparım, nice türlü tatlılar pişiririm... Bir de beni örgü yaparken görsen!

Gece yarısı olmuştu ve uyku vakti yaklaşıyordu, Ayman sessizleşmişti. Arkat'ı salona doğru götürdü ve divana oturttu. Eline bir albüm aldı ve farklı fotoğrafları göstererek hikâyelerini anlatmaya başladı. Babasının ormancılık yaparken ki bir fotoğrafını ve annesinin bir fotoğrafını gösterdi. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar ki bütün okul hatıralarını, ardından Ayman'ın güzellik saçtığı tıp fakültesindeki yıllarının fotoğraflarını... Ayman her bir fotoğraf için yorumlar yapıyordu. Fotoğraflara

bakmaya devam ederken bir ara askeri üniformalı birinin resmi önlerine geldi. Ayman fotoğrafı gördüğünde bağırdı ve eliyle kapattı.

Arkat Ayman'ın elinden albümü zorla alıp bu resmi dikkatlice inceledi. Çavuş rütbeli göğsünde bir savaş brövesi ile bıyıklı ve kıvrıkcık saçlı bir adam ona bakıyordu. Arkat'ın yüzü düşmüştü.

— Hım... bir şeyler sakladığını biliyordum!

— Bir şey sakladığım yok. Müsaade edersen anlatayım o benim kuzenim, dedi Ayman yüzü kızararak.

— Kim o?

— Bugün bizi düğüne çağıran adam var ya?

— Öyle diyorsun! Arkat derin derin nefes almaya başladı.

— Kendisini beğendiği her halinden belli. dedi Ayman gülerek. — Ordudayken gönderdiği bir resimdi. Sonradan anlasak ki başka bir arkadaşının cepkenini giyip fotoğraf çektirmiş... Geri döndüğünde baksak ki ne çavuş ne de iyi bir asker, sıradan biriymiş.

Bu söylenenler Arkat'ı keyiflendirmişti ve başını kaldırarak uzun bir süre keyifle güldü.

— Oy karnım oy, bu herif palavracının ta kendisi, dedi gülerek. — Bütün bunlara rağmen hâlâ kadın peşinde.

— Babası “Jiguli” alıp verdi, hatta bu durumdan gurur duyuyordu, dedi Ayman. Ayman kuzeninin önemsenecek hiçbir şeyini göstermedi.

— Araba kullanırken görsen... İşte, böyle! Deyip, araba kullanırken ki halini taklit ederek gösterdi.

Arkat bundan da memnundu.

— Fakat, niçin bilinmez ablam onu seviyor, dedi Ayman sözünü devam ettirerek. — Büyükleri görücü usulüyle tekrar dünür olalım diye konuşuyor. Anne ve babası bizi yanlarına taşımak için kışta beri iki üç defa gelip gitti.

Sanki birileri Arkat'ın üzerine soğuk sular dökmüş gibi onu dondurdu. “Ya bugünkü hadiseye Ayman'ın annesi dahil olmasaydı?” dedi içinden. Ancak bu düşüncayı dışı vurmadan:

— Benim hakkımda annene bir şeyler söyledin mi? Benim için düşünceleri ne? dedi Ayman'ın yüzüne bakarak.

Ayman ne diyeceğini bilemedi ve duraksayarak:

— Annem sana güvenmiyor, dedi üzgün bir halde. — Seni sadece gençliğinin heyecanı ile istiyor, dedi. “Profesörün oğlu dul bir kadının kızıyla mı birlikte olacak? Herkes kendi yerini bilecek” dedi...

— Gerçekten bunları mı söyledi?

— Evet...

— Pekâlâ onu ikna etmek hiç de zor olmayacak... Kimliğin yanında mı?

— Yanımda. Neden sordun?

— Nüfus dairesine gidelim mi? Annen bana inanmasa dahi alacağımız belgelere inanacaktır...

— Hadi oradan, bu kadar çabuk mu? Ablamı beklemeyecek miyiz? dedi Ayman onun omzuna yaslanarak.

— Hayır, beklemeyeceğiz. Ablandan önce evrak işlerini halletmemiz gerekiyor. Süleyman ağabey eşi ile birlikte şahit olarak gelir.

Ayman gelecekte hayat arkadaşı olacak bu genci sevinç ve korku ile karışık bir durumda içten içe heyecanlı bir hissiyat ile sık sık düşünüyordu. Fakat Arkat ile

Ayman'ın ilişkisi bir anne babanın oyuncak bebekle oynayan çocuğunun meşgalesi gibi hiçbir tehlikeyi akla getirmiyordu. Bu durum bu ilişkiyi cazip hale getiriyordu... bugüne kadar ikisinin arasında evlilik hakkında o kadar açık bir konuşma yapılmadı. En nihayetinde bütün bu yaşanılanlar uzak bir dünya gibiydi. Şimdi bu çocukluk hayali şüphe götürmez bir gerçek haline evrilirken yüksek bir yerden çakılıyormuşçasına gözleri büyüdü ve düşünmeye başladı.

— Fakat sen ev işini aklından çıkarma. Onlardan herhangi bir izin istemedin, dedi bir anlığına.

Gözü kararmış bir şekilde, her hâlükârda evlenmeyi aklına koymuş bu genci kim durdurabilirdi ki? Sırderya'nın gür suları bile onu engellemeye yetmezdi. Mutluluktan içi içine sığmıyor yerinde duramıyordu.

— Benim ailemden mi bahsediyorsun? Onlar eğitilmiş insanlardır... Anlayış gösterirler. Onları ancak düğüne çağırırız...

— Görsünler bakalım Arkat kimmiş! Yarın bir fotoğraf çekip düğün davetiyesi sipariş etmemiz gerekiyor. Düğüne kaç kişi davet ederiz? Yüz kişiyi davet etmek sence yeterli olur mu? Sadece ormancı köyü değil onların yanı sıra eş dost akrabalar da var. Hatta daha önce bahsettiğin kuzenini de çağırmana karşı değilim. İnsanların düğüne nasıl davet edilmeleri gerektiğini öğrensin.

Arkat gerçekleştirecekleri düğün hakkında bol keseden sallamaya devam ediyordu. Fakat unuttuğu bir şey vardı. Aniden, bütün bu düğün masrafları için gerekli olacak parayı nereden bulacağı aklına düştü. Evet, bu düşünmediği bir şeydi. Para denilen illetin böyle bir durumda zaruri olması kötü bir işti. Babasının ölmeden önce Arkat'a bir miktar para bıraktığını hatırlamıştı. Para demir bir kasadaydı, kasanın anahtarı ise annesinde duruyordu. Ara sıra morali bozuk olduğunda: “işte, paran burada duruyor okulunu bitirip evleneceğin zaman alacaksın”, deyip gösterirdi. Arkat şimdi ise bir yolunu bulup zamanın da parasını almadığı için pişmanlık duymuştu. Ayman'a bu konu hakkında bir şeyler söylesem mi acaba deyip bir çaba gösterse de onun koluna değer değmez kuşku ile hiçbir şey söyleyemeden yerinde hareketsiz kalıverdi.

İkisi de kendi düşüncelerine dalmış ve bir süre sessizliklerini korumuştı. Ormancılar köyü epey önce uykuya dalmıştı, etrafta sessizlik hakimdi. Evin dışındaki ormandan arada sırada şakıyan bülbülün sesi işitiliyordu. Bir koro eşliğinde şarkı söyleyerek Arkat'ın kulağına misafir olan bülbül bu idi.

— İşte bu bülbüllerin şakıyışı! dedi yanan elini Ayman'ın omzuna atarak. Ayman'ın bedeni vurulmuş gibi sarsıldı.

— Biliyor musun? Bülbüller mayıs ayından başlayıp temmuz ayının ortasına kadar sadece üç ay öterlermiş. Bu süre zarfında onların bütün şarkılarını söylemesi lazım, dedi Ayman.

— İlginçmiş. Ben bülbüllerin yaz boyu ötüp şarkılar söyleyebileceğini düşünmüştüm.

— Vakit gece yarısıydı, saat biri geçiyordu. Bütün gün sağa sola koşturan Ayman'ın uykusu gelmiş ve esnemeye başlamıştı.

— Saat bayağı geç oldu. Uyumayalım mı? dedi bir ara sesi kısık bir şekilde.

— Uyuyalım hadi. Yarınki işimiz bitti, dedi Arkat' onu destekleyerek.

Bunu söyledikten sonra hava almak için dışarı çıktı. Vücudunu saran sıcaklığı, göğsünü ferahlatıcı rüzgâra karşı durarak dindirdi ve kapının önünde biraz yürüdü. Bununla birlikte dışarı aydınlık ve doğu tarafından gecikmeli olarak doğan hilal yeni yeni semaya yükseliyordu. Evin çevresindeki ormanlık alanda huzursuz bir şekilde şakıyan bülbülün sesi daha da net işitiliyordu. Arkat irticalen denk geldiği bu sese kulak verdi ve üzerinden fazla zaman geçmeden bu ritmin atan kalbinden geldiğini fark etti. Gözünün önüne Ayman'ın yatak hazırladığını getirdi ve hiçbir sebep yokken bıyık altından gülümsedi.

Eve girdiğinde gözlerine inanamamıştı. Ayman ortalıkta yoktu. Ayman onun için salona harici bir yatak hazırlamıştı. Arkat büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı ve yorgun düşmüştü. Ardından Ayman'ın odasına yöneldi ve kapısını hafifçe itti, içeriden bir mandalla kapının sürgülendiğini fark etti. Parmağıyla iki üç defa kapıya vurdu ve hiçbir geri dönüş alamadı. Büyük bir hayal kırıklığıyla üstündekileri çıkardı ve ışığı

söndürüp yatağına uzandı. Ancak bunu kendine yediremedi. “Hayır, böyle olmaması gerekiyor, hatta evlenen insanlar dahi bunu yapmıyor” diyerek düşüncelere daldı. Akıllı karışmıştı ve hiçbir şekilde bir sonuca varamıyordu, bu durum onu içten içe yiyordu. Daha önceki ruh haliyle çelişen iki farklı duygu baş göstermişti. Başlarda onun nezdinde bir kadına nasıl yaklaşılması gerektiğine dair bir terbiyesi vardı. Deneyimsizlik ve utangaçlıkla beraber, kadından haz almak ve hevesle kadını keşfetmek isteyen bir kurda dönüşmüştü. Bu ikili mücadelenin sonunda yenik düştü ve bir hayli zahmet ettirmişti. Sonunda kurdun ihtişamı galip gelmiş ve Arkat’ı yerinden nasıl kaldırdığını kendisi bile fark edememişti.

— Ayman uyuyup kaldın mı? Kapıyı aç!

Kapının ağzına kulağını dayayıp dikkatlice dinledi ve hiçbir ses alamadı.

— Kapıyı aç. Yoksa kırıp gireceğim.

İçeriden kıkırdama sesleri işitiliyordu. Arkat’ın daha fazla takati kalmamıştı. Bir süre sonra geriye çekildi ve sağ omzuyla kapıya doğru tüm gücüyle yöneldi. Şaşırtıcı bir şekilde kapı o esnada açıldı. O tüm hızıyla karanlık odanın ortasında tek başına kala kalmıştı.

III

Geçip giden bir haftalık süreçte şehirdeki Telemisov ailesi için en keyifsiz ve en yoğun bir dönem olmuştu. Arkat’ı aramadıkları, sorup soruşturmadıkları yer kalmamıştı. Polise gittiler, hastaneleri gezdiler, morglarda arama yaptılar. Ancak nereye giderlerse gitsinler Arkat’ı gören veya duyan hiç kimse yoktu. Arkat’ın şehrin herhangi bir yerinde yaşayan akraba veya arkadaşlarının evine de uğramadığı ortaya çıkmıştı.

Ailesi yine de umudunu kaybetmedi ve aramaya devam ettiler. Zıllık çocukları ve yakınlarıyla gece gündüz demeden telefonun başında duruyordu. Arkat’ın değeri artık anlaşılmıştı. Onun okulu bırakması ile ilgili bütün öfke ve kızgınlık unutulmuştu. Bu olayın yanında pek de önem arz etmiyordu. Annesi ve ağabeyleri onu azarladıkları için pişmanlık duymuştu. Onu bir an önce sağ salım görelim de bir fiske dahi vurmayacağız

diyorlardı. Arkat'ın kendisine dahi değil kara tırnağına bile zarar gelmemiş olmasını umuyorlardı. Zılıka çok üzgün bir halde:

— Diğer çocuklarım bir yana, evin en küçük neşesi Arkat'ım bir yanaydı. Merhum Kureken'in bütün ilgi ve alakası onaydı Arkat'ın başının üstünden kuş uçurmuyordu, dedi.

Şehrin her yerini sorup soruşturan insanlar bugün öğle vaktinde bir araya gelmişlerdi. Zılıka'nın akademisyen ağabeyi Aseken'in kendisi sorumluluğu üstlenerek, Telemisovların akrabası olan baş komiser Colamanov'u ortalarına alıp “ne yapmak gerek” diyerek meseleyi değerlendirmeye başladılar. Herkes farklı farklı düşüncelerini ve varsayımlarını dile getirdi. Colamanov: Arkat'ın fotoğrafı bütün karakollara dağıtılsın, eğer herhangi bir yerde bulunursa hiçbir şey söylemeden eve getirilecektir. Bununla beraber Arkat'ın bir şekilde sağ salim ortaya çıkacağını söyleyip gönülleri bir hayli rahatlattı.

— Fakat o genç çok uzaklara gitmiştir diye korkmuyor değilim, dedi bütün bu söylemlerinin üstüne. Geçmiş yıllarda başka birinin çocuğunu yer gök demeden aramadık yer bırakmamıştık. En nihayetinde onu bulduk. Nerede bulduğumuzu sorarsanız. Bizim bu kurnaz evladımız Baykal'daki BAM'ın inşaatında çıktı. Bizim Arkat'ta böyle bir yerden çıkması?

— Bu da ihtimaller arasında, dedi Aseken ona katılarak. Fakat bu kadar uzaklaşması için paraya ihtiyacı var. Arkat evden para aldı mı ki? Böyle bir şey yaşandı mı? Kontrol ettiniz mi? Para mevzusu kimsenin aklına gelmemişti. Talgat ile Sungat birbirlerine baktıktan sonra sorgular bir yüz ifadesiyle annelerine baktılar. Arkat hiç kimseden para almamıştı. Bir tek Zılıka bir şeylerden şüphe duyuyormuş gibiydi. Bir ara aniden:

— Vah talihsiz başım, aklımdan çıkmış, dedi yerinde otururken.

— Kasada onun adına bir çek duruyordu... Onu alıp gitmiş olmasın?

— Hoppala! Almış olabilir.

— Öyleyse kontrol etmemiz gerekecek.

— Doğru ya! Çocuğunuz aldığı parayla iyi vakit geçiriyor olmalı, dedi etraftaki insanlar imrenerek.

Zılıka ağır adımlarla yürüyerek odaya geçti ve fazla sürmeden hemen geri döndü.

— Hayır almamış. Yerinde duruyor, dedi parayı almamış olmasına pişman olmuş gibi bir vaziyette. Daha sonra herkesin ikna olması için Arkat'ın adına yazılmış olan çeki masanın üzerine bıraktı.

Colamanov çeki eline aldı ve ona bakarak:

— Maşallah bir hayli fazla para, dedi yüksek bir ses tonuyla. — On bin som! Arkat'ın yerinde olsam hiçbir yere gitmez, bu parayı bir şekilde değerlendirirdim. Eğer çocuğunuz sağ salim bulunursa bunun şerefine bir düğün yapacaksınız değil mi? Burada Aseken'in önünde söz veriniz!

— Vereceğim düğün de neymiş! İşte görüyorsunuz, Arkat'ın bir düğün için yeterli miktarda parası var. Merhum Kureken: “Arkat'ım okulu bitirdikten sonra evlenmek için kullansın” deyip kasaya koymuştu o parayı. Hele bir çocuğum bulunsun da... Fakat sizlerden hiç umudum yok! Sizler ancak filmlerde bilgili ve becerikli olursunuz. Aksi takdirde yumruk kadar bir çocuğu günlerce aramak, ölü ya da diri olduğunu bilmemek maskaralık değil de nedir?

— Sabır, sabır, çocuğunuz sağ salim bulunacak. Polis ekipleri onu bulacak, dedi Zılıka'nın önünde küçülerek.

Sanki bu anı ve sözleri bekliyormuşçasına telefon çalmaya başladı.

— Ağabey, muhtemelen polisler arıyorlardır, sizi soracaklardır, deyip Sungat telefonu Colamanov'a uzattı.

— Herkes dikkatini telefon konuşmasına vererek kulaklarını diktiler. İyi haber gelsin diye içleri kıpır kıpır oluyordu. Colamanov'un sesinden mutlu haber geldiği anlaşıyordu.

— Evet, sizi dinliyorum. Ne diyorsunuz? Gerçekten o mu? Başka biriyle karıştırıyor olmayasınız? Ormancı diyorsunuz değil mi? Bu hiç mantıklı değil... Yeni mi yerleşmiş? Evliliği nasıl? Neredeki nişanlısından bahsediyorsun? Hoppala! Nüfus idaresine kayıtlı mı? Bu ilginç işte... Neyse en iyisi... Hadi, öyleyse ikisini de buraya getirsinler! “Diretiyorlar mı?” Nasıl diretiyorlar? Söylesinler, düğünün hiçbir yere kaçtığı yok... Diretiyorlarsa zorla getirsinler! “Haklarımız var...” Bununla ben ilgileneceğim.

Colamanov her zaman yüksek sesle konuşan ve yüksek sesle gülen, iri cüsseli, cesur yürekli bir adamdı. Telefon ahizesini yerine koyar koymaz kahkaha attı ve onu abluka altına alan insanlara rağmen Zılıka’ya doğru başını salladı.

— Ey müjsemi isterim! Size, çocuğunuzun bulunduğunu söylemiş miydim? Allah beni boşuna emniyet müdürü yapmadı... Şimdi lütfen hazırlıklarınızı yapınız! Görünüşe göre artık iki çocuğunuz var. Beraberinde bir gelinle geliyor. Adamlarımız onu ilçe nüfus müdürlüğü vasıtasıyla bulmuşlar. Fotoğrafından tanımışlar. Fakat siz “polis elinden hiçbir şey gelmez” diyordunuz değil mi? On dakika içerisinde çocuğunuz burada olacak.

Evin içini yavaş yavaş mutluluk dolduruyordu. Korku ile karışık bir sevinç hali mevcuttu. Zılıka karmaşık duygular içerisinde bir ağlayıp bir gülüyordu.

— Zılıka haydi gözün aydın! dedi Aseken kız kardeşini tebrik ederek. — Şimdi nasıl bir tutum sergileyeceğiz. Düğün hazırlıklarına başlamamız gerekiyor. Bir yerde bu avare çocuğun evlendirilmesi en iyi seçenek olarak gözüküyor. Huysuzu dizginlemek lazım. Şimdi ses getirecek bir düğün yapın.

Kadınlar alelacele daha saçlarını bile hazırlayamadan evin yanına bir araba yanaştı ve içinden birileri indi. Çok süre geçmeden kapının zili çaldı ve içeriye önce komiser girdi, onun ardından da gelinlik giymiş Ayman ve Arkat kol kola kapı eşiğinden atladı.

O artık bundan bir hafta önce ailesine öfkelenerek evinden kaçıp giden yaramaz çocuğa benzemiyordu. Hayata atılmakta acele etmiş, geleceğe dair herhangi bir planı olmadan kendine kestirme bir yol çizmeyi tercih etmişti. Bu genç kendine itimadı olan

bir hayat arkadaşı bulmuş ve mesleğini eline almış yetişkin bir vatandaş olarak geri dönmüştü. Bu yolda galip ya da mağlup geleceğini zaman gösterecekti.

3.7.3 Bukarbay'ın Boğası

Bukarbay'ın Bolşevik devlet çiftliğine taşınmasının üzerinden çok fazla zaman geçmemişti. Yaklaşık on yıl kadar olmuştu. O zamanlarda ana yolun üzerindeki devlet çiftliğinde mola vermeden, onun daha uzak şubesi olan “Köközek” köyüne gelip yerleşti. Atalarının da bu topraklarda yaşamasına rağmen, kendisi Rusya'da doğup büyümüştü. Yıllar önce Rusların Kazak halkının mallarına el koymaya başladığı dönemde Bukarbay'ın babası zengin kabul edilip Kulunda bozkırlarına sürgün edilmişti. Bukarbay'ın babası kardeşleriyle birlikte o kadar hayal kırıklığına uğramıştı ki durumlar düzeldiğinde bile köyüne geri dönmek için acele etmemişti.

Bukarbay göçüp geldiğinde neredeyse doksan yaşında olan babası hâlâ yaşıyordu. Bir zamanlar bu topraklardan Rus baskısı sebebiyle canı yanmış bir şekilde gitse de ölüm yaklaştığında doğduğu topraklara gömülmek isteyen yaşlı adam oğlunu ve torunlarını ülkeye tekrardan getirmişti. Bu dileği ve niyeti gerçekleştirdi. Bir yıldan kısa bir süre sonra Süyindik hayatını kaybetti. İnsanlar Bukarbay'ın babasını köyün yakınlarındaki mezarlığa değil de onu dağların arasındaki Süleyman Vadisi'ne götürüp gömdüğü için biraz üzölmüşü. “Bu babamın vasiyeti” dedi soranlara. Her şey daha sonra anlaşılacaktı. “Süleyman Vadisi” denilen bu yerin adı nereden geliyordu? Süleyman Süyindik'in babasıydı. Vadinin ağzında Süleyman'ın kışı geçirdiği inekler için son derece verimli olan yemyeşil bir bölge vardı. Bukarbay aynı sene içerisinde babasının mezarına kerpiçten bembeyaz bir kubbe yaptı. Şimdi, büyük yamacın üstündeki bu tek başına duran mezarlık aşırı göz alıcı duruyordu.

Atalarını tanıyan yaşlı insanlar olmasa, insanlar akraba olmak istediklerini düşünmezlerdi. Bukarbay kalacak yeri olmayan bir göçmen muamelesi gördü. Bu sebeple ağabeylerine pek de yaklaşmak istemedi. Köylüler Bukarbay'ın bu soğukluğunu onun “Rus karakteri” olarak adlandırdı. Bukarbay'ın eşi ise Altay Dağlarındandır. Adı Erleniha bir oğlu ve bir kızıyla birlikte beş altı çocuğı vardı. Erleniha yığitti. Kendinden daha ziyade çocuklarını daha çok koruyup kollamıştır.

Uzun boylu, çekik gözlü, iri göğüslü Erleniha Karator'un en güzel kadınıydı. Herhalde Erleniha da Türk kökenliydi, eşi de çocukları da Kazakça biliyordu.

Şimdi kırklı yaşlarında olan Bukarbay iri bir vücuda sahip geniş omuzlu, güçlü büyük bir yiğitti. Kendisi teknik konulara hâkim. Demirde, demirden yapılan materyallerde ve kayışta ustaydı. Köközek'e gelmesiyle birlikte otomobil ve traktörlerin durduğu garajın anahtarlarını aldı. Burada küçük bir dükkân ve torna tezgâhı vardı. Bukarbay'ı burada ne zaman görürseniz görün demirleri şaşlık gibi kızdırırdı. Bukarbay buraya geldiğinde herhangi bir parçası eksik olan, gevşeyip boşa duran devlet çiftliğinin traktörleri patırdıyordu. Bu yiğit boş durmanın ne demek olduğunu bilmiyor. Her adımını hesaplıyordu. Kendi kendine boş gezinmiyor, sadece davet edildiği evlere uğruyordu. Ama aynı zamanda hakkında şunlar da söylenmiştir: Yemeğini yediği evleri bir kâğıda yazıp cebine koyar ve yeri geldiğinde, borçlu kalmamak için karşılık olarak çay ikram ederdi. Bukarbay'dan zaman zaman bir orak, at nalı veya dirgen alsanız bile: peşin ödeme yapmak zorunda kalıyordunuz. Bukarbay'ın bu Rus karakteri köylüler tarafından hoş karşılanmıyor hatta onları kızdırıyordu.

Bukarbay buraya göçtükten sonra iki veya üç yıl geçmeden Sovyetler Birliği dağıldı ve kırsal kesimlerde reformlar başladı. Bu reformlardan doğudaki Akbulak köyü de geri kalmadı. Sonuç itibarıyla merkezden uzak sınır ülkelerinde fazlaca siyasi hareketlenmelerin görülmesi bu gibi memleketlerin kaderidir.

Üstelik Akbulak Bölgesi Sovyetler Birliği döneminde GPU, NKVD, KGB adlı teşkilatların eğitim gördüğü bir yerdi. Ayrıca devletin üst kademelerinden gelen emirlerin yerine getirilmesi için hazır bir şekilde bekletilen konum burasıydı. Hiçbir propaganda gereğinden fazla abartılmıyor ve icra edilmiyordu. Bundan altmış yıl önce varlıklı ailelerin mallarına el konulması, kolektifleştirme ve halkın sınır dışı edilmesi sırasında bile bu bölge diz çökmemişti. En nihayetinde halkın yarısı Çin'e bir kısmı da Rusya'ya sığınmıştı. Burada ise yalnızca iktidara bel bağlamış proleter halk kalmıştı.

Akbulak ahalisi bu yoldan da bu süreçten de vazgeçmedi. Özelleştirme talimatı üst makamlardan çıkar çıkmaz bilekleri sıvayıp işe girişmeye başladılar. Bir zamanlar devrimci ataları tarafından zorla inşa edilen kolektif çiftliklerini (kolhoz) ve devlet tarım alanlarını (sovhöz) bir veya iki yıl gibi kısa bir süre içerisinde yok edip küllerini göğe yükselttiler. O dönemde büyük bir gayretle çalışan emekçi halk, zengin kesime

ve zenginliklerine düşmandı. Bugünün çalışanları Sovyet hükümetinin yıllar boyunca biriktirdiği serveti yağmalaya gelince atalarını da geçtiler. Servet dedikleri şey ise köydeki dört büyük ve küçükbaş hayvanlardı. Halk o hayvanları kesti, sattı, değiş tokuş etti. En sonunda iki veya üç yıl içinde ellerinde hiçbir şey kalmadı. Sadece canlı hayvanlar değil, Köközek'e ait olan teknik malzemeler de kayıplara karıştı.

Hâlâ göçmen muamelesi gören Bukarbay onların iç işlerine karışmama taraftarıydı. Ancak ortadaki mal mülkün yağmalandığını gördüğünde: Elinde tuttuğu bütün bu zenginliklere sahip çıkamayan, hesap kitap dahi nedir bilmeyen böyle aciz bir halk olmaz olsun. dedi ve yaka silkti. Neyse ki garajdaki otomobil ve traktör göz ardı edilmişti. Bukarbay bunları talep etti. Garajın içinde eski bir Belarus marka traktör de bulunuyordu. Kimse eski olduğuyla ya da başından beri listede olmayan bu araçlarla ilgilenmiyordu. Kimse de o traktörün yasını tutmadı.

Ve mesele ortada kalan diğer hayvanları paylaşmaya geldiğinde, Bukarbay'ı kimse görmezden gelemezdi. Görünüşe göre, bu başlangıçta fark edilmemiş gibiydi. Bu esnada ortadaki hayvanların sayısı da azalmıştı. Sovhozdaki kırk bin koyundan geriye sadece on bin koyun kalmıştı. Onu da yetkililer anonim şirket kurma bahanesiyle merkezde toplamıştı. Ayrıca hiç kimse iki bin atın nereye kaybolduğunu da bilmiyordu. En sonunda Köközek şubesinde sadece bir inek sürüsü kaldı. Şube yöneticisi Kakimbek her şeyden haberi olan, istekli dürüst bir adamdı. Bununla birlikte o bu köyün yerlisiydi. Kakimbek geriye kalan inek sürüsünü de gözden çıkarırsam halkın önünde rezil olur muyum? dedi. Bir gün nevrüz kutlamalarında insanları topladı ve şunları söyledi:

— Elimizde sadece bu halkın alın teriyle kazandığı tek bir inek sürüsü kaldı. İnsanların kendi başının çaresine bakması istendi. Ekim ayı sonunda sadece bir inek sürümüz kaldı. En azından özel olarak, uğur olması adına herkes birer tane alsın. Üst mevkilere bunun cevabını kendim vereceğim! dedi.

Bu sözlerin idarecinin dudaklarının arasından dökülmesini duymak köylüler için üzücü bir durumdu, sonuç itibarıyla insanlar her zaman çiftlikteki ineklerini arayacaklar. Çünkü Köközek şubesi kapatıldığında hane başına bir inek zar zor düşecekti. Bu esnada sıraya girmeyen ve hayvanlardan pay alamayan tek kişi

Bukarbay olmuştu. Ancak bu durum pek kabul edilebilir değildi. Nihayetinde o da bu hakka sahipti ve idareci Kakimbek'e giderek şunları söyledi:

— Uzun yıllar önce babam Süleyman'ın beş bin koyununu, beş yüz atını, sürü sürü devesini ve sığırını Sovyetler Birliği elinden aldı. Bu ülkeye paylaştırıp dağıttı. O hayvanların tükürüğü bile etmemesine rağmen en az bir buzağı almak hakkım değil midir? dedi.

Kakimbek genç olmasına rağmen söylenenleri idrak edebilen iyi bir adamdı. Kendisine yöneltilen bu soruya cevap bulamayınca telaşlı bir şekilde:

— Eyvahlar olsun! Tanrı beni çift koldan vurdu! Sizi nasıl untabildim? Bir insan için ne utanç verici bir olay! Bütün kabahat benim... İki buzağılı sığırım vardı, onun birini alın, onun birini alın ve razı olun lütfen. dedi, tüm içtenliğiyle. Fakat Bukarbay:

— Hayır, idareciyi suçlayamam ben kimim ki? Benim alacağım sende değil, kolhozda. Bana merkezin hayvanları gerek! dedi, inatçı bir tavırla.

Kakimbek bir çıkmaza girmişti, alnını tutarak bir süre düşündü.

— Artık merkezde de toynaklı hayvan kalmadı. Herkes bu mirastan payını alıp gitti. Biraz içerlendi ve aniden şöyle dedi:

— Buldum! Bu arada bir kaska boğa var! Onu hatırlamıyordum bile... O aynı zamanda bu hayvanların başıdır. O boğayı almayı kabul eder misin?

Kakimbek boğa da olsa bir hayvan bulduğu için çok mutlu oldu. Durumu anlayışla karşılayan Bukarbay daha ileri gitmeyi gerekli görmedi ve:

— Pekâlâ size söyleyeyim! Eninde sonunda kolhozun hayvanlarından bir pay aldım. dedi, lafi fazla uzatmadan.

Birlikte bakmaya gittiklerinde gerçekten de kızıl kaska boğanın açık bir ahırda tek başına durduğunu gördüler. Beraber öne doğru eğildiklerinde boğanın yattığı yerden bir ışık süzmesi göründü. Bu boğa iri kemikli bir evcil hayvan gibi. Alacalı bir şeydi. Alnı bembeyazdı, ondan sonra önde iki büyük baldırı ve kuyruk ucunda da ayrıca küçük bir beyazlık vardı. Boynuzu da hiç fena değil, dik ve sivri duruyordu. Buyda takılmamış boyunduruk giymemiş, sadece boğa görevi gören erkek bir büyük baş hayvanıydı. Bu yılın ilk baharında bile dışarı çıkmadı. Hayvan da olsa sürüsünden

ayrılmasının kolay olduğunu düşünmek yanlış, boğanın şu anki kederli görüntüsü bile insana huzursuzluk veriyordu.

— Korkmayın bu hayvan insan elinden yem yemeye alışkın, kimseye dokunmaz. dedi, Kakimbek kaska boğayı Bukarbay’a beğendirmeye çalışırken.

Gerçekten de öyle. Bukarbay yanına gidip boynundan sarıldı, gerdanını okşadı, o kadar öfkeli gözüküyordu. Boynuzuna bir ip bağlayıp onu hareket ettirirken bile güçlük çekmedi.

— Bu asil doğmuş genç bir boğa!

Artık morali yerine gelen Kakimbek övgülerine devam etti.

— Eğer semirtip keserseniz, büyük ihtimalle tek başına yarım ton et verir.

Bukarbay itiraz etmedi. O kendi kendine hesap yapıyordu. Kaska boğayı köyün içinden geçirerek sürdü ve garajın yan tarafında bulunan kendi evine doğru yol aldı.

Sokakta Bukarbay’ın bu haline gülmeyen insan yoktu. Hatta bazıları açık açık alay ederek:

— Hey! Boğan hayırlı olsun(!)

— Sana Zengibaba dokunmuş. Boğanın kuyruğunu da yağlamaz mısın?

— Bunu şimdi ne yapacaksın Bukarbay, sağıp sütünü mü içeceksin? Bu hayvanın memesi bile var! Deyip, alay ettiler.

Bukarbay onlara tek kelime dahi etmedi. Ancak içten içe öfkeyle doluyordu. Kendi kendine söylendi ve bu söylediklerini sana yedirmezsem köpek olayım, dedi. Kaska boğaya bir muhtaç kalsınlar hele! dedi, ant içerek.

Bu işi yapmaya kararlı olan Bukarbay bütün zorluklara göğüs gerip eski evini merkezde bıraktı ve Süleyman Vadisi’nin ağzındaki ıssız başı boş bir inek ahırına yerleşti. Taşınırken sadece gerekli olan demirden yapılmış olan araç gereçleri, kaz, ördek, tavuk ve kendisine ait olan iki inek ve kaska boğasını alıp gitti. Köközek’in insanları şaşkınlık içerisindeydi.

Bazıları:

— Hey! Ne yazık ki kardeşliğin kalmadı! Büyüklerinden bezip çölün ortasındaki başı boş bir ahırda tek başına yaşamaya mı gidiyorsun? dedi, sinirlilik haliyle.

Bazıları ise gerçeğin farkında olarak:

— Bırakın gitsin, zavallının babasının mezarı da orada zaten. Muhtemelen atalarından kalan bu kışlağa kendince layık olmaya çalışıyor. — deyip onun bu eylemlerine hak verdi.

Ancak Bukarbay halkın bu söylemlerine kulak asmadı. Fazla acele etmeden o kuytu mekanına vardıktan sonra kendi kafasında kurduğu planı yavaş yavaş hayata geçirmeye başladı. O uzun zaman önce miras olarak aldığı Belarus marka traktörünü tamir etti. Ayrıca bir römorku da vardı. Kendi birleştirdiği iki yüzlü sabanı da gayet kullanışlı duruyordu. Kışlağın dibinde toprağı yemyeşil olan karanfil gibi verimli bir vadi vardı. Bahar geldiğinde traktörüne bir saban bağladı, kara toprağı belleyip ekin ekmeye başladı. Hasat vakti geldiği zaman tarlasında sadece tahıl değil, patates, kabak, kavun, karpuz havuç, sarımsak gibi bu bölgede Kazakların yetiştirmedeği sebze ve meyvelerde vardı. Onları tüm detaylarıyla tahtalarla destekledi ve hayvanların üstünden geçmemesi için etrafını tellerle çevirerek muhafaza etti. Süleyman Vadisi'nde büyük bozkıra akan yarım kulaklı bir dere de vardı. Çoluk çocuğuyla birlikte örtülü yeni bir pınar için gölet kazdı ve gerektiğinde ekin tarlasına suyu buradan temin edecekti.

Köylüler bir vadinin kovuğunda kalan Bukarbay'ın yaşayıp yaşamadığı hakkında hâlâ bihaber diler. İnsanlar geçim derdiyle boğuşmaya başlamıştı. İşsiz kalanlar ise iki elini önüne dahi koyamıyor, avare geziyordu. Ve aynı zamanda köyde yakıt sıkıntısı baş göstermiş, önceden hareket halinde olan bütün otobüsler gözden kaybolmuştu. İnsanların birbirine gerçekleştirdikleri ulaşım güç bir hale gelmişti. Bir köyden bir köye gitmek şöyle dursun, köylülerin sadece yirmi kilometre uzaklıktaki ilçe merkezine bile gidemedikleri bir dönemdi.

İşte o dönemde köylülerin şaşkın bakışları arasında Bukarbay tekrardan çıkageldi. Bir gün sabah erkenden süratli bir Belarus, römorkunu arkasına takıp köy meydanındaki alanda durdu. Ve Bukarbay:

— Hani kim nereye gitmek istiyor? İlçe merkezine gitme gerekliliği olan varsa lütfen bir saat içerisinde gelsin, götüreceğim! dedi, yüksek bir sesle. Köylülerin çoğu araca doğru ilerlemeye başladı ve sonra aniden geriye doğru sıçradılar.

— Aman Allah'ım durun! Bunun için para alacağını söylüyor. Boşuna değil tabi! Bilet satacakmış gibi görünüyor! dedi, bir kadın telaşla.

Gerçekten de böyle oldu. Bu yolculuk paralıydı.

— Köy merkezinden Akbulak'a gidiş elli tengedir. Dönüş yolu için de aynısı geçerlidir. Kesinlikle borç yoktur. Elden ele direkt nakit ödemek zorundasınız!

Köylüler kardeşlik ve iyilik bilmediğini düşündükleri Bukarbay'a kızdılar ve gürültü patırtı çıkardılar. Kavga edip küfrettiler. Ah, Allah'ın cezası! dedi, insanlar yakasını tutarak.

Ancak başka bir çareleri de yoktu. Tek araç Bukarbay'daydı. Uzun bir kavga ve tartışma sonunda araca bindiler. Ortamda kötü niyetli hiçbir şey yok. Yaklaşık yirmi kişi araca binmiş gibi gözükiyordu. Bukarbay römorkun tabanına çim döşeyip üstünü branda ile kaplamıştı. Akbulak'ta acil ihtiyaçları olan insanları götürüp öğle saatlerinde geri getirdi. Köylüler seyahat edebilecek bir araba bulmuşlardı artık, daha ne isteyebilirlerdi ki?

Bukarbay bu şekilde günde bir veya iki defa sefer gerçekleştirdi. Ne zaman trene binmek isteyen insanlar olursa onları Ayagöz'e götürürdü. Gideceği yol ne kadar uzunsa biletin fiyatı da o kadar artış gösteriyordu. Bunların dışında: bana yakacak odun getir. Çimlerimi taşı diye yalvaran bir sürü insanın işini de ek olarak yapıyordu. Ne kadar çok iş yaparsa haliyle bir o kadar da çok para kazanıyordu. Yeterli parası olmayanların da iş karşılığında koyun ve kuzularını alıyordu. Köylüler en nihayetinde artık Bukarbay'ın bu işleri yapması karşılığında para isteme davranışına alıştılar. Ancak köylülerin şimdiye kadar gördükleri hiçbir şeydi, Bukarbay asıl kozunu sonuna kadar sakladı. Bukarbay için bir şenlik başlayacaktı. O dalga geçtikleri kaska boğanın meyvesini yakın bir zamanda alacaktı. O yıl yaz mevsiminin çıkıp gelmesiyle köydeki insanlara ait ineklerin çiftleşmesi gerekiyordu. Çiftleşmek isteyen ineğin boğadan başka bir çaresi yoktur. O bölgedeki tek boğa ise Bukarbay'ın elinde. Öyle görünüyor ki köylüler önden peşin ödeme yapmazsa Bukarbay herhangi bir ineğin, boğasının

yanına yaklaşmasına izin vermeyecekti. Bu kötü haberi işittiğinde Köközek ahalisinin üstüne yıldırım düşmüş gibi oldu.

Çare yok! Köközekten her gün aralarında belirledikleri bir temsil heyeti Süleyman Vadisi'ne gidiyordu. Sorunun ciddiyetine açıklık getirip anlaşılabilir mümkün olduğunca Bukarbay'ı kardeş olmaya ikna etmeye çalışıyorlardı. Heyet Süleyman Vadisi'ne gelip görse ki halkın söyledikleri doğru, kaska boğayı otlatmaya dahi çıkarmıyor, önüne yemini koyup gece gündüz ahırda tutuyordu. Ahırın kapısına da kilit vurmuştu. Bunları gören temsil heyetinin yüzü düştü. Ancak bu ülkede daha önce hiç görülmeyen bu yenilik halkın gelenek ve göreneklerine hiçbir şekilde uymuyordu. İnsanlar boğalarını dağa taşar ve serbestçe gezdirirdi. Çiftleşme zamanı gelen inekler teker teker çıkar gider ve boğalarla çiftleşirdi. Hatta Kazaken “boğa kimin olursa olsun buzağı benimdir.” derdi.

Kısaca söylemek gerekirse bu insanlar bu hayvan hakkında türlü türlü şakalar yapmamışlar mıydı? O günlerde boğanın başına bunlar musallat olmamış mıydı? Sonunda kendilerinin neden geldiklerini hatırlayarak, Bukarbay'a şunları söylediler:

— Kaska boğaya bir ay izin ver. İneklerin sevabını alıp sürünün içinde serbestçe dolaşsın. Biz kardeş insanlarız, daha sonra bunun hesabını aramızda görürüz. dediler yalvarıyormuşçasına.

Ancak Bukarbay bu söylenenlere kulak asmadı. Yüzünü başka bir tarafa döndürüp bu günlerde geceyi herhangi bir ahırda geçirecek boğa yok! dedi.

— Hiç “ticaret” diye bir şey duydunuz mu? Bir boğaya, buzağıya veya süte ihtiyacınız varsa, ilk önce ödeme yapmanız gerekiyor!

— O zaman bir boğanın maliyeti ne kadar? dedi, aralarından birisi. Bu onun “ticaretten” anladığını gösteriyor. Bu soru muhtemelen hepsinin aklındaydı, bir anda pür dikkat kesildiler.

— İnek başına beş yüz tenge. Buzağı doğurma garantisi veriyorum. Oldu da işler yolunda gitmez ineğiniz gebe kalmazsa, yarı fiyatına işi tekrardan gerçekleştirebiliriz.

Kalabalığın arasında yaşı sekseni geçmiş Sabden adında yaşlı bir adam da vardı. Yaşlı adam boğazını temizledi ve kendince söze başladı:

— Sevgili Bukarbay ben senin baban Süyindik’i ve deden Süleyman’ı görmüş biriym. İkisi de başlarına talih kuşu konmuş, bu ülkenin zengin insanlarıydı. Bu iyi insanların torunu nasıl olur da bu ülkede olmayan bir geleneği başlatır ve boğanın çiftleşmesini nasıl ticarete dökebilir? Onun kendisi de hepimiz için olan kolhozun boğası değil miydi zaten? diye söylendi.

— Bukarbay bu adamı gıyaben de tanıyordu. Zor zamanların çalışkan adamlarındandı. Otuzlu yıllarda beline bir tabanca ve sarı bir kuşak takıyordu. Sabden geliyor denildiğinde ağlayan çocuklar mutlu olurdu, bu anıları hatırladı ve kelimeler boğazında düğümlendi. Bukarbay:

— Övdüğünüz Süleyman’ı bu hale getiren sizler değil misiniz? Sadece tüm zenginliğini ele geçirmekle kalmayıp sonrasında bu ülkeden kovdunuz. Davanız bir boğa ise, siz önce büyükbabamdan aldığınız hayvanları tekrar veriniz, ben de size boğayı vereyim!

İhtiyar bunu beklemese gerek ki kala kaldı.

— O zamanlar bu söylediklerin oldu. dedi, iç çekerek.

— Sonuç olarak ben de o zamanın kuluyum. O zamanlar özgür bir dünya yoktu. Herhangi bir hizmet için ödeme yapmak zorundasınız!

Sözün bittiği yerd. Yüzünü başka bir tarafa çeviren Sabden topal atına binip gitti. O aslında ineğini bahane ederek, Bukarbay’la görüşmek için gelmişti. Palaskasında kalan son kurşunu sıkacaktı. Ancak Sabden’de kalan tek şey tahta bir kurşundu ve bu kurşun Bukarbay’a etki etmedi.

Peki ya diğerleri ne istiyordu? Atalas kardeşler, tartışılar sövdüler, yerden yere vurdular. Ah Allah’ın belası! — deyip yakasından tuttular. Sonunda Bukarbay’la anlaşmak zorunda kaldılar. Çünkü başka çareleri yoktu. Bir hanenin geçimini sağlayan tek şey inekti o da gebe kalmazsa ne olacaktı peki?

Böylece insanların ineklerini çekip çeviren Bukarbay, Süleyman Vadisi’ne yöneldi. Bazı günler inekler her zamanki gibi ahırın önünde sıraya girip bekliyordu. Bir sürü inek vardı fakat boğa sadece bir taneydi. Ne kadar özen gösterilirse gösterilsin hayvanın belli bir sayıyı geçemeyeceği ortadaydı. Kendi işini ehemmiyetle yapan Bukarbay bu işi de ciddiye alıyordu. Bunun için hususi bir defter tutmaya başladı.

Hayvanın sahibinin adı, ineğinin rengini, ayı ve günü deftere geçirmeye başladı. Olur da yarın bir anlaşmazlık çıkarsa diye sahibine bu tutanağı imzalattırıyordu. Dahası bu ineklerin hiçbiri tek tip değildi. Yaşlısı, genci, zayıfı, şişmanı, ağırbaşlısı ve hareketlisi vardı. Boğanın keyfi yerinde olmadığı zamanlarda yaşlı ve çelimsiz ineklerle çiftleşmek istemeyebiliyordu. Böyle bir durumda ineğin sahibi vazgeçmek zorunda kalıyordu.

Böylece Köközek'in çiftleşmek için gelen inekleri yaz boyu kaska boğanın yanında durdu. Ülke içinde bu durumun dedikodusu yayılmaya başladı. Köylüler Bukarbay'ın bu eylemlerini hâlâ kabullenemiyor akıllarına sığdıramıyorlardı. Eski birim başkanı Kakimbek daha sonra ilçeye atandı. Kakimbek yakın bir zamanda da Bukarbay'ı ziyarete gitti.

— Kaska boğa hayvanların başı, Köközek'in serveti oldu. Bu servet şimdi size gelip kondu. Kardeşim, köylülerin dediğini umursamanı istemiyorum. Halk neler demiyor ki? Ne dediklerini bilmiyorlar, veballeri kendi üzerlerine olsun. Tembellik yapmaktansa senin gibi ülkeyi büyütecek işler kurmak ve ülkeye fayda sağlayacak işler yapmak daha iyidir. — deyip bölge yetkililerinin de yaptığı bu işleri desteklediğini söyledi.

Kendi işinin doğruluğuna bir kere daha inanan Bukarbay artık rahatlamıştı. O kaska boğa hakkında sadece bir defa hayal kırıklığına uğramıştı. Ancak onu da iyiliğe yordu.

Köyde daha önceleri hayvanları sağma işinde çalışan Hanşayım adında dul bir kadın vardı. Süt gibi bembeyaz teni ve güzelliğiyle insanları büyülüyordu.

Söylenilenlere göre o yıl trafik kazasında hayatını kaybeden kocası, Bukarbay ile akrabaymış. Bukarbay o kadını gördüğünde kalbinin garip bir şekilde çarpmasını alışkanlık haline getirmişti. Hanşayım da kendi güzelliğinin farkında olan açık fikirli ve eğlenceli bir kadındı. Ayrıca mizahi bir yönü de vardı. Ara sıra insanlarla karşılaştığında “Kayınbiraderimiz, kayınbiraderimizle de oynuyoruz” — deyip gülüyordu.

Bukarbay günlerden bir gün kapının önüne çıktığında, Hanşayım'ın kızıl ineğini önünde sürüp ona doğru gelmekte olduğunu gördü.

— Nasılsın kayınbirader? Bugün boğanızın eli boş mu? dedi, gözlerini devirerek. O gün Bukarbay'ın pek bir işi yoktu.

— Evet, boğadan ne isteğin var? dedi, kasıtlı bir şekilde, açıklama almak için.

— Benim ne isteğim olsun. Benim kızıl ineği senin şu boğaya bir koklatıp gideyim. dedi.

— Koklatmak bir işe yaramaz gelincan. Koklatmak öpücük gibi bir şey.

— O halde ne yapmamız gerekiyor?

— Oo, onun yapacak çok işi var. dedi. Bukarbay dalga geçerek. — Hayvanlarda da aşk ve seks vardır.

— Tü, tü, kayınvalide!

Hanşayım titreyerek iç çekti ve:

— Buldanbay: boğanı göstermeyecek misin?

— Acele etmeyin... İlk önce bizim oğlan sizin kıza nasıl davranıyor bir bakalım. Sonra meseleyi ele alırız.

— Bukarbay bunları söyledikten sonra kızıl ineği ahırın içine gönderdi. Her ne kadar hayvan da olsa muhtemelen doğası gereği kokuyu aldı ve inek yakınlaştı. Gencecik ineği görünce kaska boğa da ileriye doğru atıldı.

— Mal sahibisiniz, bir sorun çıkmayacağından emin olunuz. dedi, Bukarbay kafasıyla işaret ederek.

— Hey! Utanıyorum, nasıl görünüyorum kim bilir!

— Neden utanıyorsun? Tüm canlıların tabiatında olan bir şey bu. Söyleyin lütfen dünyada bundan daha büyük bir zevk var mı?

O sırada kaska boğa kızıl inekle olan münasebetine son vermişti. Bukarbay arkasını döndüğünde, Hanşayım'ın yüzünün kızardığını ve kendini kastığını gördü. Hanşayım'ın iki gözü de beli bükülüp kalan kızıl ineğindeydi.

— İşin halloldu gelin! Şimdi dokuz ay içinde evinize bir kaska buzağı geleceğini hayal edin. dedi.

Şoku yeni yeni üstünden atabilen Hanşayım'ın bilinci yerine gelmişti.

— Mal, sahibine çekermiş derler. Siz de bu kadar güçlü müsünüz kayınbirader? dedi, Hanşayım.

— Onu bilmek için bakıp görmek, denemek lazım gelincan!

— Yapılabilir, ancak korkarım ki daha fazla ücret vermek zorunda kalabilirim.

Bukarbay'ın tökezlediği yer burasıydı. İkisinin de yüzü kızarmıştı. Sadece nasıl utandığını ve Hanşayım'a sarıldığını hatırlıyordu.

— Delisin sen gelincan! Yenildim... Bu ayıbım için kendimi de kaska boğamı da yoluna adıyorum. — deyip otuzlu yaşlarına yeni gelmiş olan bu gelini çocukluk yıllarından hatırlıyordu. Bukarbay ve Hanşayım evlendiler.

— O zamandan bu yana yaklaşık beş altı yıl geçti. Bukarbay bugün Akbulak'ın tanınmış en zengin kişilerinden biri oldu. Beş altı yıl önce mesken tuttuğu yerin yakınlarına yeni bir ev inşa etti. Ahırında yüze yakın koyunu yirmiden fazla ineği var. Evinin önündeki nehrin etrafı kaz ve ördeklerle kaplı halde. Daha önceleri kullandığı Belarus marka traktörünü bırakarak yeni bir traktör ve yük kamyonu satın aldı. Kapısının önünde bembeyaz bir Niva marka cip duruyor. Çocukları da kendi gibi çalışkan ve becerikli. Birisi hayvanlara bakıyor, diğeri ise ekinlere ve samanlara bakıyor. Bir diğeri ise şehir ile köy arasında özel bir otobüs ile yolcu taşıyor.

Artık evlerin sayısı da artıyordu. Hanşayım da buraya taşınmıştı. Onun ahır da boş değildi. Kaska boğa gibi kızıl kaska inekleri vardı. Bugün Süleyman Vadisi'nde tam bir kargaşa hali mevcut.

Bilen bilir: Emegın karşılığı ödülüdür.

İnşallah, ot çıktığı yerde büyüyecek!

3.7.4 Siykımbay

“Beni bütün dünya, özellikle, kendi köyüm iyi bilir.” Bu cümleyi nerede okumuştum, acaba? Evet, bu sözü Cervantes yaratmış olduğu karakteri, Sancho'suna söyletmişti. Kulağa gülünç geliyor olsa da bu şekilde birçok gerçek var. Ben bunu üç yıl boyunca askerlik yaptıktan sonra köyüme döndüğümde çok iyi hissettim.

Ne muhteşem, insanın doğduğu köy gibisi yok! Neden bu kadar değerli diyordum, bu sırrı yeni yeni anlıyor gibiyim. Daha dün gözlerinin önünde tozu toprağa katıp koşturarak oynayan yalınayak çocuğu buradakiler unuttur mu sandınız? Unutmadılar. Bu köyün insanlarını ben yedi gecede sesinden tanırım. Kendinizi küçüklüğünüzden beri tanıyan insanların arasında bulmak, ne kadar güzel bir his! Fakat en olağanüstü olanını onlardan biriyle karşılaşın da görün, eski yılları hatırlarına getirerek komik anılara değinip şakalaşmaları da cabası.

İşte, tekrardan kendi evimde oturuyorum. Annemle ve yakın akrabalarımınla görüşüp özlemimi giderdikten sonra, köylünün hâlini ve hatırını sormaya başladım. Ninem, köyün yaşlısından gencine herkesi tek tek anlatıp sayacağım derken duraksadı.

— Evet, bu arada yalancı kayın birader hastalanmış. Ya da yaşlılık mı geldi çatı bilinmez yakın bir zamanda yatalak olmuş, zavallı...

“Yalancı kayın birader” dediği de – Siykımbay dedem işte. Endişeli kalbim parçalanıverdi. Sofra toplanıp insanlar dağıldıktan sonra, annemin “dinlen” demesine aldırış etmeden direkt Siykımbay dedemin evine doğru yola koyuldum.

İhtiyarı görmek için acele ediyordum. Top sakallı, iki gözü gülümseyen bu küçücük yaşlı adam gözümün önünden gidecek gibi değildi. Varsın köy ona “Yalancı Siykımbay” desin, benim için onun yeri tamamen farklı.

Ben, yaşlı insanları canımdan öte seviyorum. Yaşlı dediğim de hikâyeci, masalcı, şecere yaşlıları işte, okuyamamış ama “akademisyen gibi olanları” beğeniyorum. Böyle yaşlılar eski yıllarda bizim köyde bolca bulunurdu. Onlardan bir tek Siykımbay kaldı işte. İlginç hikâyeleri – masalları, çok yönlülüğüyle onu geçebilecek birileri var mıdır acaba? Bizim çocukluk yıllarımızın yoldaşındı o.

Eh, yaşlı ilginç bir adamdı. Gençlerle yaştı gibi oynardı. Yeni gelen gelinin belinden tutup hoplatıp yere düşürürdü ve bu yaptıklarına kendisi de gülerdi.

— Çocuklarla oynayacak ne var, Allah’ın cezası? diye, yaşlı kadınlar kızarsa,

— Oyun oynamak da mı yasak mı yahu? Çocukluğum aklıma geliyor, derdi Siyeken.

“Yalancı” diye adı çıksa da o, köyün dedikoducusu değildi... Onun sırayla kurguladığı hikâyelerinin olay örgüsü iç içedir. Gençliğinden beri hayal dünyasındaki masalları çokça anlattığı için bunlara uyararak kendi kendine masal üretmeyi severdi.

Çocukluğumuzda anlattığı hikâyeleri Jules Verne veya Herbert George Wells'in hikâyelerine kıyasla az ilgimizi çekmemişti.

Bugüne kadar Siykımbay işlerinden de geri kalmadı. Özellikle, savaş döneminde kolhoz işinin her yerinde koşturdu. Yaşı elliyi geçmiş olsa da iş hayatına tutunacak kadar dayanıklı ve güçlüydü. Hâlâ gözümün önünde, Siykımbay'ın baktığı kolhozun koca koca öküzleri. Karın yarısı erir erimez, o öküzlerini çifte koşup saban sürmeye çıkarırdı. Sonrasında yaz boyu saman başında öküz arabasıyla ot biçerdi. Dizlerimiz çıt-çıt çizilirken, o öküzlerin kayışına biz de yapışıp koşturuyorduk. Bir evdeki bir vatandaş sayılsak da bizi işe motive eden gözetmenin bağırış – çağırışı değil Siykımbay dedemizin ilginç hikâyeleriydi.

Yaz mevsiminin bunaltıcı bir gecesinde. Büyükler uykuya erkenden dalarken. Bizler birer birer yorganımızı yastığımızı sırtımıza alıp Siykımbay'ın çevresinde toplanırdık. Uyku yok. Gökyüzünde parlayan yıldızlara bakıp gözlerimizi kırpmadan, yaşlı adamın hikâyelerini dinleyip hayal dünyasına daldık.

— Dede, o yıldızlar yere düşmeden nasıl duruyorlar? dedi, bir çocuk astronota soru yönelten bir gazeteci edasıyla.

— Eh çocuğum, onların öylece durması kolay bir iş değil, dedi Siyeken düşünmeden,

— Tek tek iğneye geçirilmiş bir şekilde ipe takılı duruyor. Eskiden bir kısmını ben çekmiştim onların.

— Söylesenize, nasıl çektiniz? diye bağışıyorduk.

— Dedeciğimin evindeki büyük sarı atına bindim. Elime huş ağaçlı vadideki bir değneği keserek aldım. Ondan sonra Berikkara'nın tepesine çıkıp değneğimi gökyüzüne doğru sallayıverdim, yıldızlar bavırsak gibi ortaya çıkıverdi.

— Yapmayın dede o zaman neden şimdi indirmiyorsunuz, öyleyse?

— Eh yavrum, şimdi o zamanki gibi güçlü bir deden yok, o zamanki gibi uzun değnek nerede, Berikkara da şimdi küçülmedi mi zaten?

Siykımbay işlerini tüm gücüyle yapardı. Bazen ortalıkta öfkeli bir şekilde de gezerdi. Öküzleri kamçılar yedi sülalesine kadar küfrederdi. Dili ise bakır sülfattan acıydı.

— Dede, niye sürekli küfrediyorsunuz? diye soruyorduk ilginç bularak.

— Küfredince, gücüm azalmıyor, derdi Siyeken kahkaha atıp.

Öküzünün başına geçip sürmeye başlayınca Siykımbay bizi sırasıyla alırdı yanına. Arabaya yüklenecek olan bir yığın otu bükülmüş belimizle zar zor kaldırıyoruz. Arada sırada Siyeken’in belinin tutulma huyu da vardı. Otu dirgenle atarken: “oy oy oy” diye, kuyruk sokumundaki kemiğine bastırıp otururdu. Onun dediğine göre bu sakatlık güreş yüzünden olmuştu. Çok eski zamanlarda ünlü Kajımukan ile güreşeceğim derken, belinden olmuştu...

Siykımbay’ın anlattıklarına göre başından geçen olayların haddi hesabı yok. Gençken o da kızıl ordu bünyesinde olup Ak Atamanlar’a karşı savaşmış. Bu söyledikleri gerçektir. Bir tek onu çokça abartıp anlatıyor zaten. Siyeken, Ataman Annenkov’un kendisiyle bire bir savaşmış ikisinin de komutası altında asker kalmamış, yalnız ikisi çarpışmış.

— Çare yok, mümkün olduğu kadar savaşmak zorundaydık, diyor ve nasvayını ağzına atıyordu Siyeken.

— Annenkov’la iki taşı siper olarak kullanıp gün boyu çarpıştık. Allah’ım, itin çocuğu tam bir keskin nişancı, kamçının ucunu göstersem yeter, bir kurşun atıp düşürüyor. Ben de ödün vermedim kendimden tabi, başındaki yün şapkasını delik deşik ettim, biliyorum... Sonunda, akşama doğru ikimizin de kurşunu bitti. Üstümüzü silkeleyip taşın arkasından kalktık.

— Aferin, diye bağırdı Annenkov uzaktan. — Yiğitmişsin. Hayatımda senin gibi yürekli bir adam görmedim.

— Sigaran var mı?

Ondan sonra ikimiz sigaraları içip ağzımıza nasvayları atıp bir süre bekledik ve atlarımıza binip kendi bölgelerimize doğru yola koyulduk.

— Ya, niye gönderdiniz ki, bağlayıp esir alsaydınız? dedik, şaşkın bir ifadeyle.

— Tüh sana! dedi, Siykımbay, — Silahı yok, eli boş adama saldırmak yiğitliğe yaraşır mı?

Tabi ki, yaşlı adamın dediği her şeye biz de inanmıyoruz. Bazen “eh, tam da burası nasıl oluyor acaba” diye, şüpheleniyoruz. Çünkü bir seferinde bir sözünden yakalanıp yalan söylediğini kabul etmişliği de var.

...Yine o Beyazla Kızıl’ın çatışması. Bir gün beyaz çeteler bunu yalnız bir zamanında kovalıyorlar.

— Yalnızdım, kalabalık düşmana karşı çok direnemedim, kaçarak savaştım. Bir ara okumun bittiğini anlayıp kurnaz düşman beni yakalamak istedi. “Siykımbay’ı canlı getiren adama at başı kadar altın vereceğim” demiş Kolçak’ın ta kendisi. Altını sevmeyen kul var mı, hepsinin içinde kaynayan bir düşünce – beni yakalamak. Ellerine geçsem yaşamayacağım belli, atımı üst üste kamçılıyarak kaçıyorum. Akşam oldu ve karanlık çöktü. Sıkışınca her şeyin üst üste gelmesi de var tabi, bir eski kışlağın yanına gelince, atıma birisi sırtından vurmuş gibi duraksadı. Var gücümle atımdan zıplayarak inip kışlağın içine doğru koşturdum.

Çeteler kapı pencere her tarafımı kuşattılar. Birkaçı kılıçlarını sallayarak içeri girdiler. Karanlıkta köşeleri kurcalayarak sağ solu arıyorlardı. Bekleyiversem, karnımı parlatacaklar. Hemen kemerimi yukarıdaki merteğe attım, yukarıya kedi gibi yapışıp donakaldım. Bir vakitte birinin kılıcı kemeri kesiverdi. Kâbus gibi kalabalık düşmanların tam da ortasına tak diye düştüm...

— Ah, diye iç çektik hepimiz. — Siykımbay dedeciğim, peki sonra ne yaptınız?..

— A, bir saniye düşmana esir düşmek hesapta yoktu, dedi utanarak. — Bazen böyle role girdiğim de oluyor. Öylesine işte, insan böyle duruma düşse, ne yapar diye düşünüyorum.

Biz kahkaha atıp gülüyoruz. Bizimle birlikte Siykımbay’ın kendisi de gülüyor. Onun ilgi çeken hikâyelerini tüm samimiyetiyle söylediğinin, o zaman farkına varıyoruz işte. Ne de olsa biz “Beyaz” ile “Kızıl” mevzusunu ilk defa onun ağzından duymuştuk. Beyzalara sinir olup kızıkları destekleyip duruyorduk.

Sonra büyüdük, Siykımbay’ın hikâyelerine güler olduk. Yıldızların ansızın yere düşmediğini de idrak ettik. Ancak her şeye rağmen Siykımbay’ı unutamadık. Çocukluğunu hatırlıyorsun, o da onun tam ortasında geziyor. O, işte bebek kalpli, temiz gönüllü yaşlıyı özlemeden nasıl edersin? Ben askere gideceğim zaman yaşlı

adam hâlâ dinçti. El işlerine artık gücü yetmeyip deponun güvenliği olarak işe başlamıştı.

— Depo dediğin – depo işte. Burada kolhozun bütün nimetleri duruyor, demişti Siykımbay.

— O varlığı elde tutmak, korumak için öyle bir yürek yemiş, heybetli bir adam lazım, onun için iç savaşının savaşçısı – benim gibi birinden daha uygunu bulunmadı.

Onun çevresinden hâlâ tek tük birileri ayrılmıyor belli. Eskiden kendimiz gibi birkaç bilinmeyen genç, yaşlı adamın etrafında dolaşıyordu.

O zamanlarda yaşlı adam vefat eden eşini hatırladığı için biraz üzüntülüydü.

— Zavallı hayat yoldaşım. Öbür dünyaya gitmeye neden bu kadar acele etti kim bilir? Beni yalnız bırakıp iyice yetim yaptın... Çocuklarım bakıyorlar fakat onlar kuş tüyüne sarsalar bile, gece boyu dizim ısınmıyor, donuyorum. Yalnızlık çekiyorum, yavrum.

— Bunları söyleyip gözüne dolmuş yaşı, parmağıyla siliverişi hâlâ gözlerimin önünde.

Öyle işte, ondan sonra birkaç yıl geçti. Bu zaman aralığında ben yaşlı adamı kaç defa aklıma getirmedim ki. Yaşıt gençlere, arkadaşlara onun ilginç hikâyelerini anlatıp kaç defa güldürmedim ki?...

Kapı önünde beni Siykımbay'ın gelini karşıladı. Yaşlı adamı sormuştum “İnsanları tanımıyor, gün geçtikçe eriyor” dedi, umutsuz bir sesle.

Eve girdim. Siykımbay yatakta kütük gibi yatıyordu. Uyanıktı. Yanına gidip elinden tuttum. Eli buz gibiydi. Dikilip bana bakan gözlerinde aniden püsküren kül gibi bir kıvılcım parladı. Gülümsedi, tanıdıktı işte. Ondan sonra beni kendine doğru çekip buz gibi dudağıyla alnımdan öptü.

— Nasılsınız, iyi misiniz? dedim, sesli bir şekilde.

Yaşlı adam yanıt vermemişti. Bir şeyi mi anımsamıştı acaba, gülümseyip buna rağmen sessizce yatmaya devam etti.

Ben yaşlı adamın yüzüne son kez göz gezdirmiştim. Sakalı, saçı gümüş gibi olup tamamı ağarmıştı. Bir tane bile siyah yok. Otuz dişi tümüyle dökülmüş, küçücük kalan yaşlı adam beşikte yatan bir bebeğe benziyordu. Bu halde bile ne kadar güzel kendisi! Demek, zamanıyla gelen yaşlılık asıl görkemliliktir. İnsan hayatın acı ve tatlı yönlerini

tadip hayatın uzun yolculuğunu bitirip gerçek bir yaşlılığa evrilince, dünyanın kirinden arınıp paha biçilmez bir asalete, bebek gibi sevimli saflığa erişiyor gibi mi ne? Ben, Siykımbay'ın çok soğuk, kırıış gibi parmaklarını okşadım.

— İyiyim, dedi o aniden çok net konuşarak. — Öylesine bir nezle işte.. Yarın bile kalkarım. Terlesem yeterli, dimdik ayılırım... Babam doksana gelip ölmüştü, ona daha yedi yıl var... Yoksa bana inanmıyor musun?

— Hayır, inanıyorum, İyileşeceksin daha...

Yaşlı adam bana başını sallayıp gülümsedi. Hayatıyla hâlâ şakalaşmak ister gibiydi, sağlıklı olduğu zamanlardaki gibi gözünü kırptı. Hayatının son saatlerinde de insanların kalbini teselli ediyordu. Ondan sonra yoruldu sanırsam, tekrardan halsizleşti. Bir vicdansız sert güç onu gerisin geriye iradesizce çekiyor gibiydi. Bunu hissedince, nefesim daraldı, boğazıma bir şeyler düğümlemiş gibi oldu. Ancak belli etmedim. Çocukluk hayatımın cömert arkadaşıyla sessizce vedalaşarak oradan ayrıldım.

3.7.5 Aklını Yitirenler

Büyük dış kapının altında yayaların girip çıktığı dar bir kapı var. Nedendir bilinmez, bu kapıdan her girişinde Edil'i ayrı bir his sarıyordu. Doğrusu, nasıl anlatılır bilmiyorum. Sanki bir sınırdan geçiyormuş gibi ya da bir ülkeden kanun dışı yollarla başka bir ülkeye geçiş yapıyormuş gibi, kısacası buna benzer bir durum. Bu hastaneye doktor olarak geldiği günden, bugüne kadar yarım asır geçti. Bu yaşadığı hissiyattan bir kez dahi olsun arınmadı.

Genelde sinir hastalarının tedavi sürecini geçirdiği bu binalara halk basit bir dille “tımarhane” der. Devlet içinde devlet gibi, çevresini deve boyu yüksekliğindeki duvarlarla muhafaza etmiş dış çehresi garip görünümlü bir tedavi yeri, neden böyle görüldüğü bir bilinmezlikle birlikte şehrin tam ortasına yerleştirilmiş. Abay Caddesi ile Navrızbay Batır sokağında bulunuyor. Sanırım, bir zamanlar burası şehrin merkezi değilmiş. Şimdiki Abay Caddesi o zamanlar şehir sokaklarına su gönderen büyük hendeklerle kaplıymış. Bu arada tımarhaneye çok yakın, Navrızbay batır sokağında, bir zamanlar KGB'nin (Devlet Güvenlik Komitesi) bir bürosu bulunuyordu. Kimin

akıl sağlığı yerinde kimin değil, bu kurumun inisiyatifindeydi. Hatta öyle ki bu binayı özellikle kendilerine yakın bir mevkide inşa ettikleri söylentileri sıkça duyuluyordu. Yakın dönemlerde söylentilerin hedefi haline gelen bu kliniğin şehir dışına taşınma konusu birçok kez gündeme getirildi. Fakat akıllı yerinde olanlar kendilerine dahi para yetiştiremezken, aklını yitirenlere ne yapsın? Bu binayı taşımak şimdilik herhangi bir planda yer almıyor.

Edil tıp fakültesini yeni bitirdiği gençlik dönemlerinde “tımarhanede çalışıyorum” demeye biraz çekiniyordu. Şimdilerde ise iyice etine kemiğine sindirip bu duruma alışmıştı. Üstelik, çalışma yeri merkezdeydi evine neredeyse birkaç adım uzaklıkta, üşenmezse, yaya da gidebilirdi. Bir tek alışamadığı durum vardı, kapıdan girerken ki o hissiyat. Bununla birlikte hâlâ alışamadığı yüksek duvarlar, dökme demirden yapılmış dış kapı ve pencere dışını kapatan kocaman demir korkuluklar...

İşte, o bugün de kapıdan girerken, her gün yaşamış olduğu o hissi yine yaşadı. Bu görüntü şehrin tam ortasında bulunan Vatikan’a doğru yüzünü dönmüş Papa gibiydi. Devlet içinde devlet, toplum içinde toplum. Birinde sağlıklı insanlar bir diğerinde ise aklını yitirenler. Bazen bu insanların hangilerinin sağlıklı, hangilerinin hasta olduğunu ayırt edemiyorsunuz... Bugün de yine o eski silüetler mevcut.

Bu yerde normal şartlarda erkekler çalışmakta. Erkek derken, bir adama gücü yetecek kadar kuvvetli erkekler veya buradaki erkeklere denk gelecek güçteki kadınlar. Buradaki hastalar öyle ya da böyle bir yiğidi bile dövecek kadar öfkeli. Psikopatlar biraz huylarını gösterse, hemen kollarını büküp uzun yenli pamuk gömlekle bağlayabilecek işinin gerçek ustaları gerekiyor.

İşte, koridorda tedavi bölümünün müdür yardımcısı Antonina Petrovna ile karşılaşıyoruz. İri göğüslü, ağır başlı bu güçlü kadın zemindeki eskimiş tahtaları çatırdatarak geliyordu.

— Merhabalar, Edil Ermekbayeviç. Bugün iyi dinlendiniz mi? dedi, geçerken.

— Çok şükür, fena değil... Bugün sizler de ışıldıyorsunuz.

Edil baş hekim yardımcısı olarak görev yapmakta. O, bu kıdeme geleli yaklaşık 5-6 yıl oluyor. Zamanında baş hekimlikten de beklentisi olmuştu. Ama, öyle bir mevkiye Edil gibileri yüksellememekte. Oraya Edil’den daha uyanık, yüksek yerlerle bağlantısı

olan, siyasete dört koldan sarılan, girişken insanlar yükselmekte. Hastaneye kimin alınıp kimin alınmayacağını, insanların hangisinin aklının yerinde, hangisinin aklı kıt, bunu ayırt etme meselesi bütünüyle siyasi bir işti. Son zamanlarda hastane kapasitesi artırıldı. Eskiden alkol bağımlılığı rehabilitasyon bölümü vardı. Sonrasında uyuşturucu bağımlılığına karşı bir enstitü açıldı. Burada alkol bağımlılarına “Alik”, uyuşturucu bağımlılarına ise “Narik” deniliyordu. Şimdi ise, elden bir şey gelmiyordu. Alik hangisi, Narik hangisi, herkesçe bilinen normal deli hangisi ayırt etmek git gide zorlaşıyor.

Başhekim yakın bir tarihte tatile çıkmıştı. Edil onun odasına girip çeşitli kâğıtları imzalayıp birkaç işi hallediyordu. Genelde günlerini bir departmanın raporunu dinleyerek geçiyordu. Fakat bugün Antonina Petrovna’nın sırasıydı. Ne yazık ki bu kadın yaptığı işlerde çok titizdi. Kurumlarda kendine de başkasına da rahatsızlık vermeyen işkolik insanlar vardır. Antonina Petrovna o tür insanlardandı. Evrak işlerini düzenleyip hallettikten sonra Edil yanına yardımcılarını alıp departmandaki kontrollerini gerçekleştirdi. Yakın bir tarihte boşalan iki üç yatağa yeni hastalar gelmişti onların hastalık geçmişine göz gezdirdi. Hastane genelinde kayda değer herhangi bir olağanüstü hâl yoktu. Sakin kendi yağında kavrulup devam eden bir hayat. Şimdi yaz ortası. Kışın ve yazın buradaki hastaların sakinleştiği dönemler. Sinir hastalarının ayrıca bir yükselme dönemi olan mevsimler sonbahar ile bahardır. Kazaklar ona “kuşkanadı” derler. Kuş ile “delilerinin” neden yükseldikleri hâlâ bilim tarafından açıklanamayan bir olay dizisi.

Edil iç muayene işlerini iyice hallettikten sonra, her zamanki gibi avluya çıktı. Yaz mevsiminde, hastalar sabahleyin yemeklerini yiyip iğne ve ilaçlarını alıp doktorun kontrolünden geçtikten sonra çoğunlukla avluya hava almaya çıkarlar. Onları odada gözlemlemekten ziyade böyle özgür bir ortamda gezinirken gözlemlemek daha iyi. Hastaların farklı yönlerinin ve kendi öz benliklerinin gözlemlenmesi için en uygun zaman, bu şekilde özgürce gezindikleri ve rahatça dolaştıkları zamandır. Arada sırada normal davranışlardan uzaklaşsalar da onların davranışları ve hareketleri normal insanlar gibidir. İşte orada, çardakta dört beş kişi kâğıt oynuyor. Satranç ile damayı da uğraş edinenler var. Edil buradaki hastaların neredeyse hepsini tanıyor. Sırasıyla tedavisini gerçekleştirip kısa sürede giriş ve çıkış yapan ikinci binada yer alan “alıklar”

ile “narikler’i” saymazsanız, kalan çoğu hasta burada aylarca, yıllarca yatan insanlar. Birçoğunun kendi lakapları dahi var.

İşte, oradaki bir kavak ağacının dibinde “şampiyonun” beklediği görüyoruz. Gerçek adı Bakeş. Elinde parçalanmış bir boks eldiveni var. Bir kavağın dalına deri torbayı asıp yumrukladığı zamanlar da oluyordu. Bugün farklı bir pozisyonda duruyordu. Saldırır pozisyonda değil “savunmada” bekliyordu. Bir boksörün karşısındaki rakibini gözlemlediği bir andaki gibi. İki eliyle gardını alıp ayaklarını açıp hafif eğilmiş halde donakalmıştı. Bakeş zamanında bayağı iyi bir sporcuydu diyorlar. Boks branşında birinciliği dahi var. Bir maç esnasında beyin sarsıntısı mı geçirmiş yoksa başka sebepten ötürü mü bilinmez zavallı otuzuna gelmeden bu hale düşmüş. Şimdi onun yaz olimpiyatlarına “hazırlandığı” dönemi. Edil tam da yanından geçti fakat Bakeş “pozisyonunu” bozmadı.

Bir dönemler bu hastanede “dahi insanlar” fazlasıyla boy göstermiş. Sırasıyla “Napolyon” “Suvorov”, “Jukov” isimli şahıslar bulunuyormuş. Şimdi onlara pek rastlanmıyor. “Yöneticilerin” çoğu – savaşa katılan cephedeki insanlardı yani daha önce bahsettiğimiz “Napolyon’lar” ile “Suvorov’lar” ömürlerinin büyük bir kısmını tamamladıktan sonra yakın dönemlerde bu hayatla vedalaştı sanırım.

Ancak hastane “dehalardan” şimdi de pek arınmış değil. Zamanına göre değerlendirdiğimiz de onların yerini “cumhurbaşkanları”, “şampiyonlar”, “satranç ustaları” aldı. İşte, satranç tahtasını koltuk altına almış bir şekilde, karşıdan “Bobby Fischer” geliyor. “Ünlü satranç ustası”. Başkasını kesinlikle kabul etmiyor da tek bildiği – Fischer. Onun oyununu ezbere biliyor. Irkı – Alman mı, yoksa Yahudi mi, satrançta buradakileri göz kırpmadan hepsini yenebilecek potansiyelde. Edil’in yanına gelip:

— Doktor Bey, benle bir tur satranç oynamaya ne dersiniz? dedi, dikilip değişik bir bakış atarak. Bu hasta insanlara, doğru yaklaşımda bulunmadan cevap vermek de bir o kadar tehlikeli.

— Bir daha ki sefere oynarız. Bugün pek zamanım yok, dedi, Edil yürümeye devam ederek.

— Biliyorum, korkuyorsunuz değil mi? Yenilirim diye korkuyorsunuz! dedi, “Fischer” ağzını kocaman açıp gülerek.

Allah kimseyi bu duruma düşürmesin ama bu insanlarla hiçbir şekilde sıkılmıyorsun bile, insanın aklına gelmeyen nerede bir şey varsa çekip çıkarıyorlar. Edil bu bölgeyi dolaştıktan sonra arka tarafa doğru yönelmişti ki kulağına bir ses geldi. Tek bir tonda yayılan bir ses. Kürsüye çıkmış bilge birisi gibi kendi kendine dimdik bir şekilde duruyordu. Edil bu kişiyi aniden tanıdı: konuşan cumhurbaşkanıydı. E, yani başka kim olacaktı ki? Gölgeye ona yakın deliyi sıkıştırıp konuşan bildiğimiz Ayşuak, Lenin’e özenip sağ elini sağa sola sallayıp konuşuyor. Sol koltuk altında – eskimiş kötü bir dosya. Onun içinde de gazete kesintileriyle dolu internetten çıkarılmış bin bir çeşit numaralar ile bilgiler... Kendisi ise, yazık ne yapacaksın, edebi entelektüel bir şekilde konuşuyor. Cumhuriyet döneminde komsomol kollarının üyesiydi diyorlar. Edebi konuşmaya o zamanlar alışmış. Şimdi ise “cumhurbaşkanı” denilmesinin sebebi, geçen seçim zamanında, Ayşuak seçenek olarak kendisini aday göstermişti, onu bilinmeyen bir sebepten ötürü listeye kaydetmemişler, muhtemelen, sağlığı mâni olsa gerek. Ancak o ona bakmadan, “seçim sürecini” kendince yönetmeye devam etmiş. Bugünkü siyasi üstlerine karşı bir çeşit bir şeyler mi söylemiş ne... Aklı başında insan böyle şeyler yapar mı? Sonra toplumu koruma kurumu Ayşuak’ın akli dengesinin bozulmaya başladığını tam da zamanında öğrenmişler ve buraya getirip tıkmışlar. Şimdi de onun tek koruyucuları – o kurum. Arada – sırada gelip halini hatırlını soruyorlar. İlaçları, yattığı yeri ücretli, her ay onun için para gönderiyorlar.

Edil ağacın gölgesinde bekleyip Ayşuak’ın sözlerine kulak verdi. Deliye dava mı olur, onun şu an konuştukları – normal bir insana ok gibi saplanan akıl sır ermeyen şeyler. Eğer bu dediklerini başka yerde Ayşuak’tan başka birileri konuşsa, elinden tutup anında hapse tıkarlar. Ne çare, deliye mahkeme yok. Tımarhanede istediğini konuşabilirsin. Dünyadaki en demokratik yer burası. Bu – gerçek bir toplum değil, akli dengesi bozukların mekânı. Sıradan insanların yaşadığı büyük şehirdeki küçük ada. Buradan ne akıl alırsın? Kapıdan atlayıp çıkınca: nurlu âlem, parlak gelecek. Elli ülke arasına katılacağız diye, uğraşan halk.

Deli diyorlar işte, Ayşuak aksini söylüyor başka telden konuşuyor, “Biz hasta değiliz. Hastalığa uğrayan gerçek bir toplum – dışarıda, sokaklarda, diyor.

— Kazakistan – yiycilerin yayıldığı bir ülke... Kazak topraklarının tüm varlığı — tahtta oturan ve onlarla birlik olan yabancı şeytanların elinde, diyerek elindeki kâğıttan

birçok çeşit verileri gösteriyordu. — Sizlerin “üstteki parti” diye gezdikleriniz — parti değil, iliğin yağlı yerini tutup, birbirlerine destek olan rüşvetçiler toplumu. Bunların birbirine toz kondurmamalarının ve korumalarının sebebi bundan işte. Eskiden Sovyet hükümeti ile KPSS gibi... Eğer biz millete eşitlik sağlayacağız, toplumu tekrardan yükselteceğiz diyorsak, önce bu rüşvetçi (suçlu) topluluğu üstten indirmemiz gerekiyor...”

Al işte gerekirse! Deliler nasıl adımlar atıyorlar! Akli olmayan adam nerede gereksizi konuşmuş. En kötüsü de dinleyenlerin hepsi de deli ya. Duyduklarını anında unuturlar. Baksana ama delilere çatır çutur alkış yağıdırıyorlar... Yine de Ayşuak'ı böyle çok konuşturmamak lazım. İlacını bolca verip bir vakit uyutmak doğru olur.

Doktor bu düşüncelerle birlikte içeri doğru yol aldı. Biraz ileride tek başına sandalyede genç birisi kitap okuyordu. Yanına yaklaşınca tanıdı, geçenlerde sınavdan geçemeyen Sabırjan idi. O günkü konuşma aklına gelince, Edil istemsizce güldü. Hastaneye yılda iki defa yukarıdan kurul gelerek, burada uzun süredir tedavi görenlerden iyileşmiş olanları ve insanların arasına kazandırabilecekleri var mı diye onları bir süzgeçten geçiriyorlar. Ağır hastaların hepsini değil, tabii ki, doktorların seçip bakıp “bu nasıl olur” dediklerini. Kurulda bakanlığın üyeleri, şehir yöneticilerinin (belediyenin) insanları, tıp fakültesi uzmanları yer alıyor. Topluma fazla akıllı, tehlikeli insanlar katılmasın diye güvenlik şubesinden de insanlar geliyor. Onlar listeye göre hastaları tek tek çağırıp, farklı farklı sorular soruyor. Mülakat esnasında karşınızda oturan eğitmenler gibi. Sorulara sağlıklı bir insan gibi yanıt verenler kurulun kararıyla özgürlüğüne kavuşuyorlar. Sorulara düzgün yanıt veremeyen, kolay bir yerde takılıp bir sonraki mülakata kalanlar da az değil.

Bu sene mayıs ayındaki bu kurula Sabırjan gönderilmişti. Böyle dışardan bir bakınca gayet sağlıklı, terbiyesi de yerinde, ne zaman görseniz, eğilip selam veriyor. Her anlamda bilinçli bir genç, kendisi üniversitenin üçüncü sınıfına gelmiş. Ailesinde cin işleriyle falan uğraşan hacı hoca mı ne varmış, bu da ona baka baka aklını yitirmiş.

Başlangıç sorularına Sabırjan özetle gayet iyi cevap vermişti. Böyle bir mülakatta genelde yaşamdan ufak tefek şeyler sorulur işte.

— Adın ne?

— Sabırjan

— Soyadın?

— Aldongarov

— Doğru. Şimdi Sabırjan, seni buradan salsak, ilk olarak ne yapardın? dedi,

Tıp fakültesinden gelen profesör. Kendisi – sinir hastalıklarının ileri gelen uzmanlarından. Kurulun başkanı oydu.

— Trene bilet alacağım, hemen köye döneceğim. dedi, Sabırjan.

— Doğru, çok doğru, dedi, profesör memnun kalarak. Bu arkadaş sağlıklı bir insanın ta kendisi yahu... Peki köye gidince ne yapacaksın?

— Köyde nişanlım var. Ona gideceğim...

— İşte harika! Genç adam önce nişanlısına gitmeyip de nereye gidecek? dedi, bakanlıktan gelen üye. Ancak soruları yine eskisi gibi profesör soruyordu.

— Ondan sonra ne yapacaksın?

— Köyün dışında elma bahçesi var. Nişanlımı o bahçeye götüreceğim.

— Doğru, tam da sağlıklı bir insanın cevap vereceği türden söylemler... Evet, sonra ne yapacaksınız?

— İkimiz öpüşeceğiz...

— Doğru, Mantığı demir gibi... Ondan sonra ne yapacaksınız?

— İkimiz yeşil çimene uzanacağız.

— Harika! Normal bir insanın sözleri! dedi, belediye başkanlığından gelen adam.

— Sözüünü kesmeyin lütfen. Evet, sonra ne yapacaksınız?

— Nişanlımın iç çamaşırını yavaşça çıkartıveririm...

— Tü-tü, yarış atı gibi konuşuyor ya bu yiğit! dedi, bakanlıktan gelen üye hayranlıkla... — Babacım, gayet sağlıklı bir insanı bugüne kadar nasıl oldu da burada tuttunuz?

— Sonra ne yapacaksınız?

— E sonrası belli değil mi zaten, neyine sürekli kurcalıyorsunuz? dedi, deminki üye sabırsızlanıp ancak profesörün ikna olacak hali yok:

— Soruya cevap versin dedi, kendinden ödün vermeden, — Evet, ondan sonra ne yapacaksın?

İşte buraya gelince işler karıştı. Sabırjan kurul üyelerinin beklediğini cevabı veremeyerek, saçma sapan bir şey söyledi...

— Ondan sonra mı? Nişanlığının külotunda lastikli ipi var. Onu çıkartacağım ve kuş avlamak için sapan yapacağım...

— Tüh! dedi bakanlık üyesi ayağına vurup gayet güzel gidiyordu, bu köpeğin yaptığına da baksana!

Böylece genç bu kolay imtihandan geçememişti. Demek ki, deli damgası yemek için çok da büyük bir dünya gerekmiyormuş. Bunun için nişanlısının lastikli ipinden kuş avlamak için sapan yapmak yeterli oluyormuş. Sabırjan'ın akli dengesinin düzgün bir insaninkine evrilmesi ve hatalarını düzeltmesi ne kadar zaman alır, onu işte artık bir tek Allah bilir.

Böylece, etrafı yüksek duvarla çevrili bu tedavi yeri kendi rutin hayatını yaşamaya devam ediyordu. Bu yerin kendine ait “cumhurbaşkanı”, “şampiyonu”, “satranç ustası”, kuralları ve kanunu var, bu yer de bir ülke gibi. Roma şehrindeki “Vatikan”. Abay caddesinden geçen arabaların vızıltısı buralara kadar yankılanıp geliyor. Dış dünya ile iletişim çok nadir. Topluma arada sırada iyileşen insanları entegre ediyor, o tarafta ise kendine yer edinemeyen hastaları kabul ediyorlar.

İşte, bugün boş olan yatağa yine bir hasta geldi. Aslında yatak boşalmış değil, ona özel olarak yatağı boşalttılar. Sabah güvenlik şubesinden telefon açılarak çok tehlikeli bir hastaya araba gönderilmesini talep etmişlerdi. Öğlene doğru “acil yardım” arabasıyla iki sağlık görevlisi giderek o hastayı alıp geldiler. O kadar “tehlikeli” birine benzemiyordu. Sakinleştirmek için iğneyi yeteri kadar vurup yeni bir salaş keten gömlekle sarmalayarak bağlamışlar. Ne de olsa canı var, derin bir uyku halinde hâlâ kendine gelebilmiş değil.

Edil onun odaya kayıt işlerini tamamlayıp kıyafetini çıkarınca ancak fark etti: yaşı otuzlarda, uzun boylu, geniş göğüslü, yakışıklı bir Kazak genci. Yüzünde ve kolunda yaraları var. Sırtında, kürekkemiği ile belinde de morluk izleri var. Dün veya bugün iyi bir dövüşten çıktığı belli oluyor.

— Bu hastayı bize yanlışlıkla getirmediniz değil mi? Bunu başka bir kliniğe götürüp önce darp edilen yerlerini tedavi etmek gerekmiyor mu? dedi, Edil hastayı oraya getiren güvenlik personeline bakarak.

— Bir şey olmaz, sıradan bir kavganın izleri işte. Biliyor musunuz, bu herif tek başına üç kişiyi yarı ölü hale getirerek sakatlamış dedi, alçak bir sesle.

— Adam kavga çıkarıp kanunları çiğniyorsa, polise teslim etmeniz gerekmiyor mu?

— Onların bileceği iş. Bunu yakalayan da polisin kendisi işte. Dosyasını onlar doldurmuş dedi, deminki genç aldırmadan.

— O halde bunu neden hapse atmıyorlar bize niye gönderiyorlar? dedi, Edil olaylara anlam veremedi.

— Sizinle ayrı konuşabilir miyiz? dedi, güvenlik ekibindeki adam imalı bir gözle bakarak.

— Yürüyün! — Edil, onu kendi odasına çağırdı.

— Olay şu, dedi, nerede olursa olsun kendilerini özgür hissedenden KNB çalışanı. — Bu genç Esik şehrine yakın bir köyde üç Çeçen kardeşi tek başına mahvetmiş. Ağabeyinin kolunu kırıp en küçüğünün kafasını yarmış. Ortancanın ise, — yüzüne gereksiz bir gülme gelerek, — Ortancayı ise bir hayvan gibi kısırlaştırmış...

— Ne diyorsunuz? “Kısırlaştırma” nasıl yani?

— Tam da dediğim gibi... Cinsel organını avucuyla tutmuş ve bir hışımla çekip koparmış. Adam ise bayılmış... Doktorun müdahalesiyle zar zor kendine gelmiş.

— Enteresan... Çeçenlere niye bu kadar bilenmiş ki?

— Bu Çeçen denen de uslu durmayan bir halk işte, deminki ortanca eleman bunun on üç yaşındaki kızına tecavüz etmiş.

— İyi yapmış o zaman, ona da bu müstahak. dedi, Edil kendini tutamadan. Ancak bunlar tamamen mahkeme yerlerinin işleri değil mi? Bu olayla bizim ne ilgimiz var?

“Siz hâlâ bir şey anlamadınız mı?” der gibi güvenlik personeli Edil’in yüzüne dik dik baktı.

— Böyle bir olayı duyurmak olmaz. Sebebi ise ortada halk ayaklanır, uluslararası bir boyuta dönüşebilir duyulur duyulmaz dedi, fısıldar bir şekilde. — Biz ise, “uluslararası dostane ilişkilerimizle” dünyaya örnek olan bir ülkeyiz. Din özgürlüğü ile ırkların dostluğu işte – bizim göze görünürlüğümüz. Bu sebeple bizim başkanlara uluslararası ödül verilecekmiş. Nasıldı ya, işte o... İsveç akademisinin verdiği ödül var ya?

— Nobel ödülünü mü diyorsunuz?

— Evet, o galiba... O ödül cebe düşene kadar bizim ülkenin herhangi bir olayı bırak, çıt diye bir sesi dahi çıkmaması lazım. Esik'teki bu olayın ise akli dengesi bozuk bir insanın işi gibi lanse edilmesi gerekiyor. Şimdi anlayabiliyor musunuz?

— Anlaşıldı, dedi, Edil üzülerek. Kendisine saldıran üç adamı aynı anda patakladığına göre, bayağı güçlü bir genç galiba.

— Sambo alanında usta bir isim işte. Lisansını tamamlayan bir hoca. Okulda beden eğitimi dersi veriyormuş.

“Şu kendi halinde iyi bir vatandaş olan adamın layık görüldüğü yere bak” diyerek hızlıca aklından geçirdi ve içi yanan Edil:

— E, peki o zaman biz ne yapmalıyız?

— Hiçbir şey yapamayacaksınız. Siz bu adamı sinir hastası olmuş, akli dengesi bozuk hasta gibi, en az bir sene misafir etseniz yeterli. İlaçların nasıl verileceğini size ben öğretecek değilim. İyileşmesin de ölmesin de.

— Peki, bu adamı arayacak soracak evi, barkı, akrabası, kardeşleri yok mu?

— Var. Akrabaları bunun saklanıp kaçtığını düşünüyor. Suçluyu yakaladıktan sonra biz öyle bir yalan bilgi yaymıştık.

— Peki ya Çeçenler? Onlar şikâyetçi olmadı mı?

— Oldular. Onlara kefareti için para verildi... Ayrıca, onların da arkası temiz değil. Reşit olmamış, yaşını doldurmamış bir kıza tecavüz etmek çok ağır bir suç.

— Bu dedikleriniz bir dehşet! dedi, yüzü ekşiyen Edil. — Bu yalanlarınız ortaya çıkmayacak mı sanıyorsunuz? Hastalara sadık olmak işimizi iyi yapmak konusunda Hipokrat'a yemin etmiştik, onu nasıl ayaklar altına alacağız?

— Ne yapalım, devlet için... Bunların hepsi büyük hedefler için diyerek, diğeri neşeli bir şekilde güldü,

— Para konusunu merak etmeyiniz. Yatak hakkı ile tedavi parası her ay yatırılacak.

— O artık piyasa talebi. Biz onsuz da ücretli tedaviye geçiyoruz zaten. Cebimize güç girerse, belki deliler de azalır.

— Bu arada, öteki “cumhurbaşkanımız” ne durumda? dedi, yukarıdan gelen üye Ayşuak’ı hatırlayıp. — O da bizim hesapta ya. Parası geliyor mu?

— O tabi ya o da var. Gün boyu konuşmaktan yorulmuyor. Onun “seçim öncesi çalışmaları” hâlâ bitmedi.

— E, ne yapalım olsun, delilerin kulağını mı düşüneceksiniz. Konuşsun istediği kadar. Buraya onu bu yüzden getirmedik mi? — Bunları söylerken, vedalaşmaya başladı.

Edil “hasta” gençle, kendine geldiği ertesi gün tanıştı. Adı – Kazıbek’miş. Akıllı başında, düzgün, iri yarı bir insan. Sadece iri de değil, kendi yurdu, kendi vatanı için içi yanan bir vatandaş, azimli bir genç. Edil dün emniyet personelinin (vekilinin) ağzından Kazıbek’in olağanüstü davranışını duyunca, bir yandan hayranlık da duyuyordu. Kendisiyle konuşarak hızlıca tanışıp kaynaştılar. Kazıbek kendisinin buraya niçin geldiğini gayet iyi biliyordu.

— Mahkemeye teslim etmemeleri, beni buraya acıdıkları için getirdiklerinden değil. Hepsi – Çeçenlerin kaygısı. Çeçenleri mahkemeye vermemenin en uygun yolu bu oldu dedi, bir lafında.

Gizliliği korumak için, Kazıbek’e ayrı bir oda verilmişti. Bu ikisinin de sabah akşam gizlice konuşmalarına uygun bir zemin hazırlamıştı.

— Zavallı, nasıl da bahtsız halkız! dedi, Kazıbek iç çekerek. — Bağımsızlıktan sonra, bu şekilde yabancı milletlerin ayakları altına düşeceğimizi kim aklına getirebilirdi ki? İnanır mısın köydeki yüz elli hanedeki Kazak’ı üç Çeçen ağabey yönetiyordu. Rusya’dan kaçıp gelen başıboş adamlar bize gelince – evliya... Köy muhtarı, polis, herkes onları koruyor. Para – onlarda, yüzü düzgün kadın – onlarınki. Sonunda, abartıp gencecik kızlara sulanmaya başladılar...

— Ne yapalım, “uluslararası ilişkiler” dedi, Edil gülerek. — Peki ya sen yaptığın işte pişman değil misin?

— Hiç pişman olacak tarafım yok. Ben onlara hiçbir mahkemenin veremeyeceği cezayı verdim. Çocuğumun intikamını aldım. Mahkemenin karşısında da bunu anlatacaktım, ona bile yetişmeden hor görülüp alıkonulmuyor muyum zaten?

Edil Kazıbek’i kendi denetimine aldı ve ona makbul görülen ilaçları kendisi belirledi. Yukarıdan özel gönderilen, arkasında “zili” olan bu hastaya başka doktorlar müdahale etmediler. Sonunda Edil ve Kazıbek bu şekilde anlaştı.

— Aklında olsun, sen sağ insan değilsin, “akli dengesi bozuk” insansın, dedi, o Kazıbek’e. — O rolünü kusursuz oyna. Bu ilaçları içiyormuş gibi yap ancak içme. Milletin gözüne görünme, kimselerle konuşma. Burada sessiz gezen “sağır dilsizler” var, onların arasına katıl ve canını koru, “deli” olarak devam et.

Kazıbek doktorun dediklerinin dışına çıkmadan söylediklerini yapıp buradaki hastalardan biriymiş gibi yaşamaya devam etti. “Akli yitirmenin” sadece adı var. Onda utanılacak hiçbir şey yok, böyle bir zamanda birçok olayda bir delinin hakları birçok insanınkinden daha üstün. En başta deliye mahkeme yok, deliler normal insanlara hakaret edip pataklayabilir. Hatta onlar insan öldürse bile yargılanmıyor. Kazıbek kimsede olmayan haklarını kullanıp hastanede kalabilirdi. Ancak boyu kadar bile yalan söylemeye namusu el vermedi. Diğer yandan başının sağ salim kalması için de böyle daracık kafeste nasıl gizlenip yatmaya devam edebilirdi? Aradan bir ay geçince o Edil’e bir ricasını ilettili.

— Esik’te evim var. Evimde severek evlendiğim karım, arka arkaya üç çocuğum var. İki oğul, bir kız. Onlar benden habersiz, ölü müyüm yaşıyor muyum bilmiyorlar, endişeleniyorlardır. İyi bir insansınız ya, onlara bir haber verir misiniz? diye eline bir kâğıt verdi.

“Sağlıklıyım, yaşıyorum. Çok güvenilir bir yerde yatıyorum. Halim iyi. Beni şimdilik aramayınız. — Kazıbek” demiş. Arkasında da eşinin çalıştığı okulun adresi.

Edil bu ricayı çaresizce yerine getirdi. Almatı’dan Esik’e kadar bir saatlik yol vardı. Okulu da Kazıbek’in eşi Orıncül’ü de kolayca buldu. Güzel beyaz yüzlü kadın onun yüzüne uzunca bir ümitle bakarak:

— Eğer siz sır tutup ağlamayacaksanız, yakınlarınıza, hatta çocuklarınıza dahi anlatmayacaksanız, size iyi bir haber getirdim dedi, biraz dışarı çıkınca.

— Allah'ım, sizi Kazıbek mi yolladı? Sağ mı, güvende mi? dedi, kadın eli ayağına dolanarak.

— Sabır – sabır, ablacım... Önce bu mektubu okuyunuz diyerek küçücük kâğıdı eline sıkıştırdı.

— Allah'ım yaşıyor, bu – onun yazısı, dedi, kadın kâğıda hemen göz gezdirip.

— Tövbe tövbe, şükür Allah'ıma. Arıs'ım hâlâ yaşıyormuş... Peki ya siz ne zaman görürsünüz onu? Selam söyleyiniz. Biz hepimiz iyiyiz.

“Eh, zavallı, kocasını gerçekten seviyormuş ya!” dedi, Edil öne doğru ilerlerken. Gördüğünü bildiğini eksiksiz Kazıbek'e anlattı.

Aradan yine bir hafta geçince, Kazıbek üç sayfa yazdığı büyük bir mektup sundu. Buradaki tarafsız gazetelerin birine yazmış. Yazısı da gayet güzel, mercan gibi. Edil hızlıca göz gezdirip okudu. Kazıbek başından geçen olayları anlatmış ve: “Ben deli değilim, akıl sağlığım yerinde, vücudumda sağ. Elimle yaptığımı boynumla kaldırmaya hazırım. Böyle zorla deli denilip adsız bir şekilde kafese tıkmaktansa, adaletli mahkemenin kararını duymam binlerce kez daha iyi” demiş.

Doktor mektubu bitirmek üzereyken, Kazıbek onun yüzüne gülümseyerek baktı ve:

— Edeke (Edil), ne yapacaksınız, hani derler ya “bir tenge vermiş şarkı söyletmiş sonra bin tenge vermiş susturamamış” başına geldi şimdi. “İsteyerek aldığın hastalığın tedavisi bulunmaz” diye bir şey de var. Hediye versen, süpürerek ver. “Er boynunda ip çürümez” diye bir söz de. Sizinle sonra hesaplaşırız. Son ricam: bu mektubu gazeteye götürünüz! dedi.

Edil biraz düşündü:

— Mektubu götürmek zor olmaz. Ancak sen iyice düşündün mü? dedi, onun yüzüne bakarak. – sonradan pişman olmayacaksın değil mi?

— Hayır, Edeke, pişmanlık olmayacak. On kere düşünüp yüz kere kesinleştirilmiş bir şey işte. Doğduğumdan beri kanım yalana düşmandı. Yalandan “deli” olup nasıl gizlenip bekleyeceğim. Yarın çoluğumun çocuğumun yüzüne nasıl bakacağım.

Birilerine yalandan saygı ödülü lazımmiş diye, insanlık ar – namusumu mu ayakaltına alacağım?

Bu ricayı yerine getirmek Edil için de kolay olmadı. Terazinin iki başı oynayıp zor durdu. Bir yandan huzurlu bir hayat, iyi hizmeti, kariyeri, diğer yandan da millet kaygısı, er namusu ve bağırان gerçekler... Ne yapmak lazım? “Eğer cesareti varsa, en zayıf genç bile bir kereliğine erlik yapacak” diye bir söz de var. Eh, Edil’in de öyle bir adım atacak zamanı gelmişti belki de.

O hemen ertesi gün Kazıbek’in mektubunu sürekli okuduğu tarafsız gazeteye götürdü. Basımdaki gençler mektubu beğenip büyük ilgiyle kabul ettiler. Ancak bir hafta kadar haber falan çıkmadı. Gazete basım ofisi, olayın geçtiği yere gazeteci göndermiş. Şahitleri konuşurup Kazıbek’in evinin ve ailesinin fotoğraflarını çekmişler. Böylelikle, Kazıbek’in mektubunu gerçek bilgilerle doldurup manşetlere taşıyıp bilgileri tüm bir sayfaya yayınlamışlar – işte!

Edil sabah işine giderken koşarak o gazetenin birkaç sayısını direkt satın aldı. Kuruma kadar sabredemedi, yol kenarındaki bir banka oturup yazıyı baştan aşağı okudu. Bunda kendisinin de payı varmış gibi, mektubun her kelimesi içine bir sıcaklık getirdi. Adaleti destekleyip gömülmekte olan gerçeği herkese anlatmak nasıl da keyifli! Tüm bedenini tatlı bir his sarmıştı. Edil’in uzun zamandır duvar dışındaki büyük hayata karışması bu şekilde gerçekleşti. Öncelikle toplumdaki derde derman olmadan, duvarın içine şifa gelmeyeceğini o artık daha iyi ve net bir şekilde hissetmeye başlamıştı...

3.7.6 Kazlar Dönüyor

Dağların arasında. Geniş yayla. Uçan herhangi bir kuş veya koşturan hayvanlardan başka bir yaşam belirtisi yok. Yaz mevsiminin etkisi kaybolduktan sonra, bu dağlık ülkeye sarı sonbahar misafir olmuş. Gökyüzünde de yerde de tam bir soğukluk hâkim. Yapraklar sararmış, bitkiler ise sonbaharın bilinen yakıcı rüzgârına baş eğip tövbeye durmuş bir sofî gibi mırıldanıyor. Bir tek taşlı tepeleri yarıp çıkan cesur çam ağaçları ödün vermeden, inatçı başlarını dik tutup göğe dikilerek bakıyorlar. Vadiden dökülürcesine akan mavi güzel pınarlar, tıpkı yaz mevsiminde olduğu gibi taşlara vuran sesiyle birlikte yavaşça, taşmadan soğuk bir sabırla beraber mülayim bir şekilde akıyordu.

Çoban köyleri bu alanı çoktan terk edip dağ eteğine inmişlerdi. Göçtükleri düz yerlerde ve pınar boylarında bir yara izi gibi çadırları gözüktüyordu.

Gece olmasıyla birlikte bu geniş yurda aç kurtlar gelip özgürce etrafı arayıp tarıyordu. Gece yollara sürülen malların izlerini takip eder burunlarını kaldırıp uzun – uzun etrafı izlerler. Malların kemiklerini un ufak edip deri ve yünlerini parçalarlar. Çalılığın arasında kalan, küçük kuzuları ararlar. Gökte ise yerdeki suç ortağına bakarak bir kuzgun daire çiziyor.

Yazın kavurucu sıcaklığında başında bulut eksik olmayan Etikşi Zirvesi bugün de solgun bir sis ile bürünmüş. Burası Tarbagatay sıradağlarının birbiriyle birleştiği ve keskin bir şekilde yükseldiği kısmı. Devenin bir hörgücü gibi göze uzaktan da olsa batıyor.

Öteki tarafa bir yolcunun geçmesi zor da olsa, çoğunlukla, bu zirvenin kıyısını tercih ederler. Çünkü kambur dağlara, derin uçurumlar ile çağlayan nehirlerle uğramadan geçiş sağlayan en düz yol burası. Yüksek kesimlerde de yırtıcı hayvanlar az da olsa bulunur. Etikşi'nin tepesine çıkarsanız, dağın güney kısmı ile kuzey kısmı ayağınızın altında kalıyor.

Yola çıkışının dördüncü gününde, uzun boylu, iri esmer dede Etikşi geçidinin bir tık yükseğine vardı. Tüm ağırlığını değneğine vermiş bir şekilde dizleri titreyerek güçlkle ilerliyordu. Göğsü hırıldıyor ve akciğerleri kötü bir haldeyken halsizce durup soluklanıyordu. Ancak önünde çapraz bir şekilde yayılıp yatan gıcık geçidin tepesine bir çıkabilsem keşke söylemleri ve hayali onu elinden tutarak üste doğru sinir ve hışımlla birlikte yola tekrar sürüklüyordu.

En nihayetinde güneş tam tepeye yükseldiğinde baygın ve canı çıkmış bir halde geçidin uç kısmına vardı. Sıradağın üstüne çıktığında, uğuldayıp çıkan soğuk fırtına bu yolcuu az kalsın uçuruyordu. Bastonundan güç alıp sıkıca durdu. Gün boyu zirveye ulaşmak için türlü türlü engellerle karşılaşp sinirini bozan zirve ile inatlaşmış gibi gözüke de “bunun gibi yükseğe sürekli çıkacak değilim zaten” deyip biraz dinlenmek istedi. Rüzgârda uçuşan bembeyaz sakalı ve kısılan yaşlı gözleriyle çevresini süzen yaşlı yolcu uçurumun tepesinde bir süreliğine duraksadı.

Soğuk içine pek de işlemedi eski çekmeni sayesinde sıcak kaldı. Ancak terleyip ıslanarak üşümeye ve hapsirmaya başladı. O yüksek zirveden çevresine son kez göz gezdirdi ve ilerlemeye devam etti.

İyi olan şey yolculuğun kalan kısmı aşağı doğru inmişti. Yokuş aşağı hızlı bir şekilde inmeye başladı. Maviye bürünmüş bir şekilde parlayan ıslak ayakkabıları keçe gibi donakalmış çimenden dolayı durmayınca oturdu ve tüm gücüyle kaymaya başladı.

Çıplak tepeden bayağı aşağı inip yoğun çalılı ormana varınca, rüzgâr sakinleşti ve güneş yakmaya başladı. Bitkin düşüp iyice yorulan yaşlı adamın daha fazla yürümeye hali kalmadı, titreyerek kayın ağacının dibine yanaştı. Sırtındaki yolluğuna başını yaslayıp bir müddet sakince yayılarak yattı. “Bir şekilde bu zor geçitten geçtim sonunda. dedi bayılırcasına yatarak. — Yolun çoğu gitti azı kaldı. Allah şimdi iki günlük ömür verirse, istediğim yere ulaşır uzanırım”.

Bir anda başını kaldırdı. Güneş tepeden kayboluyordu. Biraz önceki gibi değildi kendine gelmiş ve dinleşmişti. Dili damağı kurumuştu çok susuyordu. Aklına bir şey gelmişçesine elini yolluğuna uzattı. Yolluğun bir ucundan küçücük sert torsığı aldı ve çalkalayıp baktı, bir şeyler ses çıkarır gibi oldu.

Doldurduğu ayranı bundan iki gün önce bitmişti. O günden bu yana damağını yumuşatması için azık olarak taşıdığı bir avuç kurut kırıntıları kalmıştı. Cebinde duran birkaç kurutu şişenin içine atıp önceki gün üstüne su doldurmuştu. O bile bitmeye yakın duruyordu. Çantasının diğer ucundan kâsesini alıp şişeyi devirdi, az buçuk kurut kırıntıları döküldü. Yaşlı adam onu tek seferde içiverdi. Alnından terleri dökülüyordu. Gözleri fal taşı gibi açıldı ve biraz daha güç toplamış gibi görünüyordu.

“Her neyse, burada biraz yemek yiyeyim, dedi o, yolluğundan bir avuç kadar peynir ile iki üç dilim sertleşmiş ekmeği alırken, — Bir de şişemi suyla bir doldursam, yurda bir şekilde götürür nasıl olsa ...”

Taş gibi sertleşmiş ekmeğin bir ucunu kemirerek zar zor yiyebildi. Ekmek kupkuru kesilmişti boğazından geçecek gibi değildi, “Eh dünya, böyle bir durumda bir çaydanlık çay veya bir kâse kıymız olsaydı ya, — diye, söylendi yaşlı adam, — bolluk zamanında o yemekleri doyarcasına yedim mi acaba? Eh, muhtemelen doyamadım, işte”.

Yaşlı adam “yiyecek bir şey var mıdır acaba” dercesine etrafına bakındı. Aniden tam da başının üstünde yükselen alıç ağacını gördü. Bu çevrede en çok yetişen meyve — tam da alıcın kendisiydi. Başka meyveler çoktan yok olmuştu. Kıpırmızı bir şekilde olgunlaşmış alıcın taneleri yaşlı adamın gözüne ateş gibi göründü. Hızlıca yerinden

kalkıp alarak yemeye başladı. Bir iki tanesini ağzına atıp denemişti, bu kadar mı güzel olur. Şeker gibi çiğnedi ve birçoğunu yedi. Cebine de doldurmuştu. Susuzluğunun gidermiş ve neşelenmişti. “Ölmeyene ölü de olsa balık çıkar” dedikleri bu olsa gerek, dedi, içinden. — Allah yardım ediyor işte. Hâlâ içecek suyum var.”

Yaşlı adam şükredip zengin bir sofradan kalkmış gibi neşelendi. Dua edip yüzünü okşadı. Cebinden küçük bohçasına bakmıştı, tütününü de bitmek üzereydi. “Tüh! dedi yaşlı adam, — hepsini geçtim de bu bitmiş olmasaydı, iyiydi”. Avucuna tütününün sonunu alıp kıyamıyormuşçasına biraz bekledi, sonra ağzına attı. Gönlü bir hoş oldu, önündeki yolun planını yaptı.

“Sınıra kadar artık çok az bir yolu kat etmek kaldı, dedi, o, karşısındaki yayılan uzak tepeliklere bakarak. — Erkenden, bu Kürgeytaş’dan geçip sınır çizgisinin boyuna bir yaklaşıyım. Ondan sonra Allah nasip ederse bugün çarşambanın şansına akşama doğru diğer tarafa geçebilirim”.

Bu düşünceyi sanki komşu bir köye gidermiş gibi kolayca aklından geçirdi. Her şey yolunda gibiydi ve sanki böyle olmak zorundaydı. Yaşlının adamın kararı değişecek gibi değil. Evet, sahiden düşünüp duracak ne var? Bu yolculuğu o, tam kırk yıl hazırlanmamış mıydı? Bu yolculuk onun için – heyecanlanıp geçen birçok uykusuz gecelerin, endişelerin, bitmek tükenmek bilmeyen bu dalgaların ve bütün ömrün vazgeçilmez sonucu değil mi? Uzun yıllar boyunca alevlenip içinde tutuşan ateşin alevlerle çağılayan bir dönemin, yanardağın birden patlamasıydı. Yaşlı adam duyguları akort edilme vakti gelmiş dombıra gibi tıngırdıyordu. Elini bir değse her şeyin sonu gelecekmiş gibi teli kopar.

O yerinden kalkıp yeniden biraz ilerlerdi. Bedeni soğumuş olmalı ki bütün vücudu ağaç gibi sertleşmişti. Sağrı kemiği, tüm omurgası, dizleri hareket edemeden, sıkışıp ağrı çekmesine sebep oluyordu. İki ayak tabanı da zehir yemiş gibi acıyordu ve yere bastırıyordu. Tüm bedeni çok fazla ağırlaşmış bir şekilde, sanki yan yatmayı diliyormuş gibiydi.

Uyku da bastırıyordu. Yaşlı adam son günlerinde uykusunu da doğru düzgün alamıyordu. Uçsuz bucaksız, apaçık geniş dağın arasında bir şeylere panikleyip uyuyamamıştı. Gözleri tam kapanırken belirsiz bir şeylere sıçrayıp uyanıveriyordu. O,

genelde arkamdan birileri gelir diye değil, uyuduğum yerde yırtıcı hayvanlardan biri saldırır mı acaba diye endişe ediyordu.

Onun bu kaygısı boşuna değildi. Önceki gece tamamen zor bir çatışmayla geçmişti. Gecenin bir vaktinde bir kurtla karşılaşmıştı ve peşini bırakmamıştı. Bir önünden bir arkasından çıkıp epey rahatsız etmişti. Yaşlı adam birkaç kez değneğini kaldırıp bağırarak kovmayı denese de bu yaptıklarından kurt hiç ürkmüş gibi değildi, doğrudan saldırmıyordu peşinden ansızın saldırmayı bekler gibi bir hali vardı.

“Tek başına olması iyi, dedi, yaşlı adam içinden hesap kitap yaparak. — Buna yeni birinin katılması hiç iyi olmaz. Birine gücüm yeter herhalde” diye, deri kemerinden büyük siyah uzun ince bıçağını alıp elinde sıkıca tutarak yürümeye devam etti.

“Bu yırtıcı şey benim gece yatmamı bekliyor galiba, gözüm iki dakikalığına kapanırsa beni paramparça eder dedi, yaşlı adam. Bu nedenle açık bir alana yerleşmekten ziyade, iyi korunaklı bir yer bulup geceyi orada geçirmem doğru olur... Ah keşke, dedi, yaşlı adam parmağını ısırıp, — işte şu anda tüfeğim olsaydı! Tüfeğim olsaydı bana yaklaşılamazlardı uzaklara kaçardı, bu itler! Boş el gezdiğimi hissedip üzerime geliyor baksana.”

Güneş batmakta ve karanlık çökmekteydi. Düzlükler apaçık, sanki yutuverecekmiş gibi üzerine geliyordu. Arkasına bakmıştı ve koca kurt tamamen yaklaşmıştı. Yaşlı adam şaşkınlık içerisinde deminden beri yanından geçtiği sağ tarafındaki pürüzsüz taşa doğru tırmandı. Üst tarafı epey sarp bir uçurum yarığıydı. Tırmanıp onun bir köşesine konuşlandı. Çıkmış olduğu taşa, tek dayanaktan başka basılacak bir yer yok. Şimdi de bir tek o dayanağı kollayıp oturacaktı.

Yaşlı adam çevresinde bulunan birkaç tane büyük taş yanına aldı. Ondan sonra “haydi geleceksen gel” der gibi rastgele taşlarla düşmanını bekledi.

Karşıdaki taşın üstüne geçerek koca kurt da oraya yer edinip uzanıverdi. Alacakaranlıkta, yakın bir mesafede kıpkırmızı ateş gibi yanan iki noktayı yaşlı adam çok iyi görüyordu.

Bu yerde ne kadar oturduğu belli değildi, bir anda uykuya daldı. Üç günlük tempolu yürüyüşü onu iyice bitkin bir hale getirmişti. Her nasılsa bir anda tam ayakucundan çıkan sestten dolayı uyanıverdi. Şaşkın bir şekilde gözünü açıp aşağıya baktığında

deminki iki ateş iyice yaklaşmıştı. Kurnaz koca kurt ses çıkarmadan, emekleyip, sürüne sürüne geliyordu.

O tüm gücüyle kalktı ve yanında duran koca taşı aşağı doğru yuvarladı. Bununla beraber “tak” diye bir ses geldi ve paldır küldür yuvarlanan taş ile birlikte kurt uçurumdan düşüp yok oldu.

Yaşlı adam sevincinden ağlayıverdi. “Ya, Allah diyerek ellerini semaya açıp — Şimdi bana artık üç günlük ömrünü de kıyiver! Onun sonrasını sormam da... Arganat’ın vadisine ulaşınca, emanet edilen canını alırsın istersen!”

“Belki, Allah bu dileğimi kabul görmüştür, diye, içinden geçirdi. Bugün yolda devam ederken ki bu benim son dileğim ...”

İşte, o şimdi de tüm bedeninin çok fazla acı çekmesine bakmadan, ilerlemeye devam ediyordu. Biraz daha yürüyünce, vücudu tekrar ısınmıştı canının yanması da azalmış gibiydi. Büyük tepenin batı tarafını yoğun bitkilerle kapatmış eski bir yolun iziyle vadiye doğru iniyordu. Şimdi biraz daha yürürse, önünde büyük bir nehir var. Bağırıp çağırın Tentek nehri gibi akıyor. O nehirde geçip, Kürgeytaş’ın tam tepesine çıksa yeterli, beklediği o an hemen oracıkta onu bekliyor.

Nehre indikten sonra gölgede dinlenirken biraz uzağında yatan bir insanın kurumuş kafatasını gördü. Tüyleri ürperdi ve tiksindi. Biraz vakit geçirdikten sonra kendini toparlayıp kafatasının yanına gitti. Tam orada bembeyaz kesilip her yere saçılmış olan başka kemikler de gözüne çarptı. Yaşlı adam durduğu gibi bir şeyler mırıldandı ve: “Allahuekber!” diyerek, yüzünü okşadı.

“Bunlar en az otuz kırk yıllık geçmişi olan kemikler, dedi, yaşlı adam değneğin ucuyla kafatasını hareket ettirip. — Bir talihsiz, zavallı işte, her kimse. Eski bir kıtlık döneminde rüzgâr gibi kaçıp bu yere gelince, nefesi kesilmiştir belki de... İssız bir yerde gömülmeden kalakalmak kadar felaket bir şey var mı bu dünyada?”

Yaşlı adam gözüne dolan yaşı işaret parmağıyla siliverdi. Yol üstünde her yerde karşılaştığı taştan yapılmış mezarlıkları, hayvan ve kuşların tırmalamış olduğu insan kemiklerini zaten görmüştü. Bu sefer kederlendi, bir tür üzüntüye kapıldı. Kaderinde bir şeyle karşılaşır, kendinin de tam bu hale düşeceğini düşünüp korkmaya başladı.

“Ya, Allah, eğer mümkünse, kemiklerimi yad ellerde bırakma, en sonuncu dileğim budur, bana şimdi iki günlük ömür ver!” diye, yalvardı yeniden.

“Bu kanlı geçit kimlerin başını yakmamıştı ki? dedi, nehre doğru inerken. — Açlıktan güçsüz düşüp fırtınada kalıp birçok genç can verdi. Hakikat şu ki bu Etikşi isimli yerin adı da fırtınada hayatını kaybeden bir ayakkabıcıdan geliyormuş. Araç gereçleri, bizi ile cımbızı yerlere saçılmıştı... Yalancı hayat işte mesleğini icra etmek ve gün yüzü görmek için yola çıkmış olmalı”.

Karanlığın çökmesiyle, yaşlı adam nehrin kenarına indi. Susamıştı dili damağı kurumuştı, kâsesine su doldurup bol bol içti. Şişesini de doldurdu. Ondan sonra ayağındaki pabucu çıkartıp paçalarını dizine kadar katlayıp suyu geçmek istedi.

Nehir sert bir şekilde akıyordu. Yoksa dağ başına yağmur mu yağdı, rengi bozulmuş bir şekilde taştan taşa vurup yırtıcı hayvan gibi ses çıkarıp dolu - dizgin akıyordu. Nehrin ortasına gelince, yaşlı adam titreyip düşecekmiş gibi sendeledi. Dizleri bükülüp düşeyazdı. “Öleceğim yer burası” herhalde diyerek, ürperdi. Tüm gücüyle giysileriyle dolu yolluk torbasını karşı tarafa attı ve büyük bir taşa tutundu.

“Allah bu sefer de yardım etti, dedi, nehri geçtikten sonra. — Bu, artık benim yolumdaki en son tehlikeydi”.

“Şu sınıra bir yaklaşayım hele” diye, düşünerek yaşlı adam üstünü giydi ve yoluna devam etti. Hayvanların su içmek için kullandığı tek izli keçi yolundan hareketlendi, Kürgeytaş’ın ucuna çıktı. Dağın tepeliklerinin tam da altında bir top argali yayılmıştı. Beklenmedik bir yerden çıkagelmiş yalnız yolcuya “bu iki ayaklı bela da nerden çıktı” der gibi dikilip süzdüler, ürküp kaçarak uzak bir mesafedeki mağaraya girdiler. Korkularından daha önce avcılarla karşılaşmış oldukları belli oluyordu.

“Eh, yaşlım senden hayvanlar bile korkmuyor artık, dedi, yaşlı adam kendi kendiyile dalga geçercesine. — Zamanında ceylan yavrusunu tek gözüyle vuran bir keskin nişancı olduğunu nerden bilsinler?! Eh gözünden hiçbir şeyi kaçırmıyordun, ne yapacaksın”. O, öyle sakince yayılıp yatan argaliyi güçten düşmüş çaresiz bir avcı gibi hayal etti.

Ondan sonra yine biraz yürüyüp büyük ağacın ve kuş kirazını kaplayan tepeye ulaştı, o sırada iyice karanlık çöktü, hava aydınlanana kadar uzanmayı uygun gördü.

Torbasına başını koyup ev gibi duran ağacın dallarının dibine çöktü. “Oh çok şükür, gerçekten de az kaldı, değil mi? dedi, o, kendisinin bu kadar yolu nasıl geldiğine şaşırıp. — Yol, sadece yürüyünce kısalır. Eh ne çare, bu sefere çoktan çıkmalıydım”.

Kendisinin bu yolculuğa yalnız başına çıktığını düşününce, ciğeri yandı, kalbi kırıldı. Kader, bu seferde onun önüne engel ola ola, yoluna taş koydu. “Hazırlıksız yakalandım işte.. Ne yapayım, ne, — diye, fısıldadı. — Tölevtay’ımı nasıl da koruyamadım. Neden daha erken kaygılanmadım? Yangından çıkmış kuru kütük gibi yalnız başıma kalmış bir insanım işte. Ben ölsem, Tuyakbay’ın soyunun devamı yok. İzi söner... Eh hayat, yalan işte, tam da şimdi yanımda Tölevtaycığım beraber geliyor olsaydı, başka bir dileğim olmazdı. Zavallı yavrucağım, senden nasıl da yaşarken ayrıldım? Ben gibi garibanı yurtlar geçip gittin sen işte. Allah ömür verirse doğduğum yeri göstereceğim diyordum. O günleri Allah nasip etmedi. Ne eyleyeyim!..”

Yaşlı adamın içi burkuldu, yüzü gözü düştü. Nefesi daralmış gibi oldu ve boğazını temizledi. Ondandır vurulmuş bir hayvan gibi kıvrılıp yüz üstü yere düştü, midesi yanıyormuşçasına can çekişip, eline gelen otu yerden çekiyordu...

Tölevtay diye bahsettiği kişi de – yaşlı adamın biricik torunu. Bundan on yıl kadar önce tüm halka yayılan bulaşıcı hastalıkta oğlu ile kızı, eşi ile gelini arka arkaya vefat etmişti, kuru dala takılı kalan yalnız yaprak gibi işte Tölevtay’ı kalmıştı bir tek yanında. Onun bu hayatta kalmasının ve mücadeleye devam etmesini sağlayan tek ortağı o torunuydu. Yaşını doldurmadan yetim kalan bebeği kucağından indirmedi, koynuna sokup bakıyordu. Yaşlı adamın bahtına tilki yavrusu gibi tatlı bir şey büyümüştü.

Bu tarafa geldi geleli, yaşlı adamın mesleği avcılıktı. Eski bir tüfeği vardı. Bu Tarbagatay’ın güney tarafını atlı da yaya da birçok kez didik didik etmişti. Avı ballanıp kazancı yüksek olduğu yıllarda kendini bırak, komşu ve yakın tanıdıklarına dahi hayrı dokunuyordu. Her zaman olmasa da köylülerinin gönlünü yumuşatıp çorbasından eksik etmiyordu.

Daha sonra torunuyla ikisi yalnız başlarına kalınca da elini avcılıktan çekmemişti. Gerçi son yıllarda yaşının ilerlemesi, kaygılarının çoğalması onu yıpratmış için tüfek tutarken eli titreyip gözleri yaşlanıyordu. Gözleyeni olmadan yıllar geçer oldu. Ancak, Tölevtay’a ihtiyaç duymadı. Nasibi – Allah’tan. Sabahın köründe tüfeğini alıp gidiyor,

akşama doğru yiyecek bir şeyler bulup getiriyordu. Böylece toplum hayatından, siyasetten uzak, bir şekilde doğanın kucağında bir hayat yaşadı. Tepeye çıktığında siyah tüfeğini, eve döndüğünde ise kara dombırasına torununu arkadaş etti.

Tölevtay'ın yedi yaşını doldurup okula gitmesi onun için büyük bir bayram olmuştu. İki argalının etini bir kazana doldurup bir kurban daveti verip toy yaptı. Keçi dersinden torununa çok güzel de bir çanta yapıvermişti. Alışana kadar torununu okula kendisi götürüyordu.

Torunun konuşması çok güzeldi. Zeki, her şeyi öğrenmeye hevesli bir çocuktur. Yaşlı adamın aklına bir anısı geldi. Bir kere Tölevtay'ı yakın bir yerdeki suya ördek avlamaya götürmüştü. Bahar aylarında kuşların göç ettiği bir dönemdi. Bu çevredeki çukur göller ile Karasu'da çamurcun ördekleri yoğunlukta idi. Yaşlı adam gider gitmez iki ördek avladı.

Bir anda kanatlarını çırpıp su boyuna ipten geçirilmiş boncuk gibi bir top kaz kondu. Yolu tayin eden öncü ördek ise tümüne önderlik ederken başlarında bekliyordu.

— Dede, işte bu kazı vuralım, dedi, Tölevtay sevinerek. — Haydi vursana önde gezen büyüğünü.

— Hayır, çocuğum, bu kazları vurmak olmaz, dedi, yaşlı adam kafasını sallayıp. — Bunlar da bir yolcu, uzaklara gidiyorlar. Yolundan alıkoymayalım.

— Uzağa mı diyorsun? Nereye gidiyorlar ki? dedi, Tölevtay şaşkın bir şekilde.

— Doğdukları yere gidiyorlar...

— Doğdukları yer neresi?

— Uzakta, işte o dağın öteki tarafında, demişti yaşlı adam, şimdi kendisinin bulunduğu geçidi ima ederek.

Çocuk “anladım, o zaman vurmak olmazmış” der gibi, kendine yakışmayan bir olgunlukla düşünmüştü. Akıllı bir çocuktur.

Deminki kazlar toparlanıp sularını içtikten sonra fazla beklemeden göğe yükseldiler. İleri geri uçuşup dönüp dolaştılar epeyce.

— İyice döne döne, o dağın üstüne yükselmek istiyorlar sanırım, dedi, yaşlı adam torununa anlatırken, – göğe yükselince, kuzeye doğru hızla ilerlerler. Zaysan Gölü’ne, Kara Ertiş’e varana kadar nasıl dursun zavallılar! yaşlı adam hüznünlendi.

Dediği gibi de oldu, yükselen kazlar onların tepesinde bir kere daha döndüler ve kuzeye doğru uçtular. Yaşlı adam torunuyla birlikte kazlar gözden kaybolup gökyüzünün derinliklerine girene kadar gözlerini kıpırdatmadan izlediler...

İşte, o torunundan yaşlı adam aniden ayrılmıştı. Son birkaç yıl üst üste bu ülkeyi yılan gibi saran kıtlık bunların kara barakasına inememişti. Yakınlarındaki yurtlar açlıktan perişan olup şişlik hastalığına yakalanıp toplu ölümlere maruz kalırken bunların durumu onlara nazaran daha iyiydi. Yaşlı adam, eski tüfeğini sürükleyip kuş gibi hayvanları avlayarak ağzıyla yem taşıyan kırlangıç gibi torununu korumak için tüm gücünü sarf etmişti. Beklenmedik bir hastalığa yakalanmasaydı, Tölevtay bu felaketten sağ salım bir şekilde çıkabilirdi. Ancak çare yok, Allah nasip etmedi.

Bir gün avladığı tavşanı ve kekliği sırtında taşıyarak evine gelmişti, kapıda iki polisin onu beklediğini gördü. Hiçbir şey söylemeden, yaşlı adamın elini kolunu bağlayıp at arabasına bindirip şehre götürdüler. Okula gitmiş olan torununa bile baktırmadılar. Sorgusuz sualsiz götürüp hapse attılar.

Bir aya yakın hiçbir şey öğrenmeden bekledi. Kendisini ne ile suçlamışlardı onu da bilmiyordu. Ancak ifadeye getirdiklerinde durumunu öğrendi.

İki farklı suç sebebiyle tutuklanmış gibi görünüyordu.

Birincisi “— Av avlamayı bahane edip dağların arasında geziniyormuşsun. Birkaç defa sınıra kadar gitmişsin. Oradaki amacın ne?”

İkincisi “— Sende ruhsatı olmayan bir silah var. Onu yetkililere teslim etmen gerekiyor”.

Neşter gibi takılan bu iki soruya cevap bulamadan, yaşlı adam hapiste bir sene yattı. Kış geçmişti bir sonraki baharda ancak hapisten çıkarmışlardı. Tüfeğini aldılar, avcılık yapmasını yasakladılar ve gözaltında ağır işlere gönderdiler.

Onu nasıl bir felaketin beklediğini ancak köye geldiğinde öğrendi. Geçen kış hayvanlar açlıktan kırılmıştı, hayvanlardan geriye bir toynak bile kalmamıştı. İnsanların ölüm

sayısı da az değildi. Yaşayanların çevresi seyrekleşmişti, vadideki mezarların da sayısı çoğalmıştı.

Yaşlı adam, o mezarlığın dışında yakın bir yerde küçücük bir toprağa sarılıp bir gün boyunca halsizce yattı. Kendisi yokken tek tesellisi olan – Tölevtay, açlığa dayanamadan can vermişti.

Yaşı yetmişe gelse de gücünden ödün vermeyen yaşlı adam o günden beri elden ayaktan kesilmişti. Saçı sakalı simsiyahtı. Bir ay içinde bembeyaz olup ağardı. Hiç kimseyle konuşmadan, dilsiz biri gibi gezdi. Kalbi biri tarafından sökülmuş, geriye bir tek kemikleri kalmış gibiydi. Bu hayatın falanca neşesi veya hiçbir anlamı kalmamıştı.

Uyuyup uyansa gözüne ölümden başka bir şey görünmüyordu. Aklına uzaklarda kalan doğduğu memleketi takılıyordu. Rüyasında o harika ülkenin kucağında geziyordu. Bazen rüya ile gerçek birbirine karışıyor saçmalayarak başı sonu anlamsız cümleler kurma alışkanlığı oluşmuştu. Halk yaşlı adama delirdi, akli uçtu gitti diye söylemlerde bulunuyordu.

Böyle bir umutsuz dönemde yoğun sisin içinden bir ışık parıldayıp bir yanıp bir sönererek onu kendine çağırır gibi oldu. Cebindeki son kuruşunu oyuna yatıran kumarbaz gibi yaşlı adam kalan ömrünü bir hayırlı işe harcamaya karar verdi. O, kırk sene boyunca beklediği göğsünün derinliklerinde yatan bu yolculuğa koyuldu.

Gece yarısı yaklaşık ay kaybolunca yaşlı adam yerinden kalktı. Deve yününden yapılan kaftanının alt kısmını yukarı çekip belini sıkıca bağladı. Ondan sonra torbasını omuzuna çekti, emin adımlarla ilerledi.

Belirlediği yere yarım kilometre kaldığında, nefes alıp biraz çöküp oturdu. Herhangi bir ses duyulmuyordu. Az ileride, guguk kuşu muydu, bataklık çulluğu muydu, bir kuş arada sırada ses çıkarıyordu. Tam ayağının altından kutup yer sincabı koşarak geçti.

Zifiri karanlığa rağmen yaşlı adam ilerlemeye devam etti. Kalın kalina ve kuşburnu ile karışık bir şekilde yetişen kurumuş küçük nehir boyunca yarım saat kadar yürürken, karşısına bir ayı çıktı.

“O bu güçlü hayvanın kendisine yaklaştım biliyorum” dedi, yüreği ağzına gelerek. Atalarının ruhuna sığındı, bir şeyler mırıldandı. Daha sonra eğilerek, ayağının ucunda koşarak oradan uzaklaştı.

Düzlüğe çıkınca, yan tarafında duran beyaz kulübeyi net bir şekilde görüyordu. Tam da sınıra geldim işte dediğinde, iradesiz bir şekilde bir süreliğine duraksadı. Görüntüsü kıl üstünde duruyormuş gibiydi, gözleri kamaştı ve kulağı çınladı. Tüm gücüyle kendisini toparlayıp vadiye doğru eğilerek ilerledi.

Yaşlı adam eskiden okuma yazma bilse de coğrafyadan haberi bile yoktu. Dünyanın siyasi haritasını eline alıp bakmamıştı bile. Ne de olsa iki ülke arasında böyle bir sınırın olduğu içine doğmuştu. Böyle zalim ve sert bir sınırı görmemiş bu gariban yine de iradeli çıktı. Bunun sonu nereye varır diye düşünüp kafa yormuyordu.

O sınırdan geçer geçmez eğilerek hızlı bir şekilde koştu, iki üç kilometre kadar yol aldı. Bitki dolu kanyona varınca, “oh” diyerek nefes aldı. Tüm vücudu terlemişti, hemen göğsünü açıp kuzeyden esen serin rüzgâra doğru tuttu. Birilerine derdini anlatır gibi, hüngür hüngür ağlayıverdi. Sakalından dolu – dolu yaş aktı. Toprak anaya sarılıp öpüyordu. Bir ağladı bir güldü. “Gözünü sevdiğim, doğduğum yer, seni de göreceğim gün varmış” diye, boğularak mırıldandı. Titreyen eliyle, kokan nemli topraktan bir avuç alıp yüzüne sürdü, burnuna götürüp tekrar tekrar kokladı.

Biraz sakinleşip dinlendikten sonra, ilerlemeye devam etti. Demirkazığı takip ederek, hızlıca yürüyordu. Ne kadar yürüdüğü belirsizdi, her neyse ki birkaç tepeyi indi çıktı.

Yerler git gide samimi görünüp tanıdık mekânlar gözüne sıcacık göründü. Karşısından cana tatlı gelen bir bahar rüzgârı esiyordu. Uzun zamandır hissetmediği misk gibi hoş kokan bir koku geldi ve burnunu yaracak gibi oldu.

Dağ eteğine tamamen yaklaşıncı, Sarşokı’nın boynuna tırmanırken, ayaklarının altında yanan bir ateş gördü. Bir yerden at kişnedi. “Geldim işte sonunda, dedi, o göğsünü kabartıp, — bu büyük de olsa, “Köközek” kolhozunun merkezi sanırım. Lambaları geceleri de sönmüyormuş bunların... Yıldız gibi parlıyor”.

Güney tarafında kulan anırırken tan atmaya başladı. Yaşlı adam tüm vücudunun zehir gibi ağrımaya rağmen, dişini sıkıp tüm gücünü toplayıp ileriye doğru yürümeye devam etti.

Sarşokı’nın dibindeki Aynabulak’a doğru yol aldı. Tam bu esnadan onun ana vatanı – kışlağı vardı. Oraya gidip dinlenmeyi düşünüyordu.

Tan bembeyaz bir şekilde gökyüzündeydi. Nasıl güzel, nasıl bir harika bir tandı bu! Süt denizi gibi beyaz ışıklı dağ başında bir an heyecanlı bir şekilde bekledi, aniden ağlayıverdi. İpek perde gibi tan sisi hemen dağılıp etraf aydınlanmaya başladı. Yaşlı adamın göz bebeklerine ufukla uyuşan sınırsız geniş bir düzlük özgürce çarpıyordu.

Orada işte toprağa yayılan – çift Arganat’lı. Bu – Kökşılık, Nura. Sol tarafında kemer gibi uzanan Kargıba nehri akıyordu. Yaşlı adam sırayla ikili akan nehre bakarak: “Kargıba – Pazarım, zengin el – Nazarım”, dedi, mırıldanarak. Göğsünü yaracak bir şekilde derin bir nefes aldı.

Patika yol uzun bir ip gibi uzanıp Aynabulak’a düşüyordu. Dağın eteklerine inip parlayan taş kaynağı pınarı görünce, yaşlı adamın kalbi sızladı. Kırk yıl boyunca gündüz aklından, gece rüyasından çıkmayan Aynabulak burasıydı işte. O tepedeki bozulmuş mezarlığın içinde yaşlı adamın anne ve babasının kemikleri vardı. Tak diye yere düşünce sırtı o toprağa değmişti. Karnından akan kanı buraya damladı. Buralarda çıplak ayakla toz çıkartıp koşuşturmuş, ilk defa taya burada binmişti. At seçip, kökpar oynamıştı. Yaşlı kızlarla aksüyek oynamıştı, bunlar kaç geceyi uykusuz geçirtmişti. Bunların hepsi onun aklını tamamen karman çorman etti.

Bu ülkeye gelmiş olmam gerçek mi şimdi, yalan mı der gibi taşına toprağına bir kez daha göz gezdirdi ve pınarın başına geldi. Torbasını yere bırakıp huş ağacından yaptığı kâsesini doldurdu, dişlerini şakırdatan buz gibi suyu içti. Eh, bu Aynabulak suyu gibi dünyada su var mı acaba? Damağına ilkin süt gibi ekşi bir tat gelmiş gibi oldu.

“Önce mezarlığa gitti, ruhlarına kuran okuyayım” diye, bir düşünce geçirdi aklından yaşlı adam. Ayaklarını zar zor basıp tepenin başına doğru yöneldi. Ancak eski kışlağın yanına gelince, nefesi durdu, ilerlemeye gücü yetmedi. İki ayağı güçten düşüp halsiz bir şekilde büküldü. “Ayeti buradan okuyayım” diyerek, yolun ortasına oturdu, bildiği kısa bir sureyi üç kere tekrarladı. Bu mezarlıkta yatan tüm akrabalarının, tanıdıklarının, adlarını tek tek söyleyip onların ruhuna bağışlayıp yüzünü okşadı.

Yaşlı adam kaftanını çıkarıp bir köşeye koydu. Ondan sonra gömleğinin düğmesini açıp çıplak bedenine astığı muskasını çıkardı. Kadifeden dikilmiş bildiğimiz üçgen bir muska. Yaşlı adam muskasını dudaklarına getirip tövbe etti. Sonra da cebinden çakısını çıkarıp muskayı söktü, devirip silkeledi. Muskanın içinde terle karışmış küçük

toprak taneleri düştü. Bu bundan kırk sene önce, yâd ele gideceği zaman, doğduğu yerden aldığı topraktı.

Yaşlı adam aklına gelen her şeyi yaptı ve rahatladı, ceketinin üstüne doğru “oh” diyerek yan bir şekilde düştü. Bütün vücudu o kadar yorulmuştu ki hiçbir şeyi düşünmeye beyin gücü yetmiyordu. Kıpırdamaya dahi hali yoktu. Kaç gündür bir oka bakan hayvan gibi tetikte yürüdüğü için hiçbir şeyin farkına varmamıştı. Belirsiz sihirli bir güç elinden tutmuştu, kuş gibi uçurmuştu onu. Şimdi, gözlediği yerine vardı, içi rahatlayınca, kemikleri sızlayıverdi. Yapacak başka bir işi kalmamış oyuncak gibi parçalara bölünüp sürekli sallanıyordu. Canından ve teninden istediği bir tek dilek vardı. O da – uzanıp dinlenmek.

Pamuktan yatağı gibi olan toprak sırtına farklı bir şekilde rahat geldi. Yaşlı adamın akli fikri bala konmuş sinek gibi biraz takılı durdu ve sonra uykuya daldı.

Tatlı bir uykudayken rüya gördü. Eski gençlik zamanlarında. Aynabulak’taki köyünden çıkıp bir yere gidiyormuş. Altında bembeyaz hızlı bir atı varmış. Tay günlerinden beri üstüne çıktığı Akjal atı var. Morali yüksek bir yiğit neşeli bir şekilde şarkı söylüyordu. Bir anda karşısına tanınmış kırmızı bir tilki pat diye çıktı. Yiğit Akjal atına kamçısını vurdu. Kırmızı tilki değişken altın gibi arada sırada kendini bir gösterip çok hızlı koşturuyordu. Yiğit de ondan geride kalmıyordu. Bu şekilde ne kadar kovaladığı belli olmuyordu, bir anda tilki yoğun çalılığa girdi ve gözden kayboldu. Yiğit “tüh” diye üzüldü.

Sonrasında rüyalar karışıp sise döndü. Aniden o sis içinden bunun önüne “Etikşi” zirvesi gelip takıldı. Şimdi ise eski ak başlı gerçek adam haline geçip ak sakallı yaşlı adama dönüştü. Birden tanıyıverdi. Bu bildiğın babası — Tuyakbay... Bunu işaret ederek yanına çağırmış gibiydi. Bu ise suçluymuş gibi başını önüne eğerek yanına yaklaştı. Kulağına babası fısıldarmış gibi oldu: “Baytas, sen misin? dedi, net bir şekilde, — uzun zamandır görünmüyordun, nerelerdeydin? Yolunu mu kaybettin, ne kötü şey... Tamam, merak etme, aklın yerindeyken ülkeni bulmuş olman güzel... Bu arada şey, Akjal nerede? dedi, deminki ses. — Sen buralardan sırf o at için gitmemiş miydin? İçi bok, dışı yün bir taya kıyamaman boşunaymış. Yeleye binip gitmiştin, beyaz değneğe tutunup dönmüşsün... Neyse, üzülmeyin, gel buraya diyerek, babası buna elini uzattı.

Yaşlı adam ürkerek kafasını kaldırdı. İlk başta kendisinin nerede olduğunu bilmeden duraksadı, az sonra kendine geldi. Sabahın soğukunda bedeni üşüyüp donmuştu. Dinçleşip hafıflediğini hissetti. Durup dururken demin gördüğü rüyası aklına geldi ve: “Doğduğum yer! O, kutsal anavatan! İpek gibi toprağını çok görme yanılan oğluna... El sınırına götürsen, iki cihanda da hayalim yok demiştim. Bu Allaha emanet verilen canını bugün de alsan razıyım!” dedi, tanrıya yalvarıp.

Güneş yükselmişti. Gökyüzünde beyaz ince bulutların arasında göç halindeki turnalar dönüyordu. Tam bu sırada iri kurt köpeklerini önlerine alarak iki sınır polisi Aynabulak’a doğru iniyordu. İzci köpek zincirini koparıncasına sahibini eski kışlağa doğru çekiyordu.

SONUÇ

Kabdeş Cumadilov, çağdaş Kazak edebiyatının şekillenmeye başladığı dönemde hikâye ve roman gibi birçok edebi türde sayısız eserler kaleme almış ve çağdaş Kazak edebiyatının gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Cumadilov, yazdığı hikâye ve romanlarla toplumun sorunlarına değinirken yine bu sorunlar üzerinden halkı bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. Yazar, Kazak toplumunun diğer Türk topluluklarında da olduğu gibi Sovyet rejimi tarafından birçok politika ve propagandaya maruz kalmasını, sürekli değişim gösteren dünyalarında Kazak halkının çektiği acı ve sıkıntılarını eserlerine taşıyarak okuyucuyla buluşturur.

Çağdaş Kazak edebiyatında güçlü bir kalem olarak karşımıza çıkan Kabdeş Cumadilov realist kimliğiyle yaşamın gerçeklerini hikâye ve romanlarına taşır. Yazar, eserlerinde değinmiş olduğu konuları direkt olarak insan yaşamının sosyal yönünden ve hareketliliğinden alır. Yazarı çağdaşlarından ayıran ve kendi imajını yaratmasını sağlayan bir özelliği ise eserlerinde kullandığı özgün anlatım tarzıdır. Yazar, portre tekniği ile insanın ruhsal tasvirini eserlerinde ustalıkla işler. Tasvirlerin eserde büyük bir yer tuttuğu bu teknikle yazar, yazı ile adeta resim yapmaktadır. Eserlerde bu tasvirlerle birlikte okuyucuyla buluşan kahramanların hepsi gerçek yaşamdan alınmış kişilerdir. Bu vesileyle yazar hikâye ve romanlarında okuyucunun kendisini bularak bağlantı kurmasını da sağlar.

Cumadilov'un hikâyelerinde zaman, tarihi gerçekliğe bağlı bir şekilde ele alınır. Geçmiş dönemlerde yaşanmış olan vakaları yazar, kendi bakış açısıyla kurgular ve günümüze taşır. Cumadilov, hikâyelerinde sık sık geriye dönüşler yapar. Hikâye kahramanları üzerinden yaptığı bu geriye dönüşlerle yaşanmış olan olayları ve dönem atmosferinin insanlar üzerindeki etkisini okuyucuya aktarır. Bu yazarın üslubunun bir diğer önemli özelliğidir.

Yazarın hikâyelerinde olay örgüsünü kurguladığı mekânlar kahramanların ruh halleriyle bütünleşen yapıyla görülmektedir. Hikâyelerde yer edinen kapalı mekânlar, kahramanları tahakkümüne alır ve huzursuzluk verir. Bu durum hikâyedeki kahramanların bunalımlı ruh hallerine sahne olur. Hikâye kahramanlarının psikolojik durumu ile paralellik gösteren kapalı mekânlar, çoğu hikâyede fiziksel olarak da kapalılık gösterir.

Yazar, öykülerinin anlatımında daha çok tanrısal bakış açısını tercih eder. Bunun sebebi yazarın kendine has anlatım tarzıdır. Vaka zincirlerinde bulunan öykü karakterlerinin, mekânın ve diğer bütün unsurların en ince ayrıntısına kadar tanıtılması yazarın özgün anlatım tarzıyla uyum içerisindedir. Çalışmada incelenen altı öykünün sadece bir tanesi ben bakış açısıyla kaleme alınmıştır. *Siykımbay* adlı öyküde yazar, üç yıl aradan sonra doğup büyümüş olduğu köyüne dönen başkişinin hatıralarını daha etkileyici kılmak adına olayları ben bakış açısıyla aktarır.

Cumadilov'un insan ve yaşamını merkeze aldığı hikâyelerinde karakterler psikolojik derinliği olan insanlardır. Vakanın meydana gelmesiyle birlikte hikâyedeki karakterler sorgulayan ve ontolojik bir arayış içerisine giren yapılarıyla görünür. Bu arayış ve sorgulama hâli hikâye karakterlerinin tinsel yolculuklarına ön ayak olur. Yazar, *Tuzağa Düşen Kuğular* adlı hikâyede SSCB rejiminin uygulamaya geçirdiği Repressiya politikasının insanlar üzerindeki travmalarını ve kötü etkilerini kadın karakterleri merkeze alarak anlatır. *Aklını Yitirenler* adlı hikâyenin başkişisi Edil Ermekbayevîç, akıl hastanesinde doktor olarak çalışan bir karakter olarak karşımıza çıkar. *Meşenin Eğri Dalları* adlı hikâyede Arkat, *Bukarbay'ın Boğası*'ndaki Bukarbay, *Siykımbay*'daki anlatıcı ben ve *Kazlar Dönüyor* adlı hikâyedeki yaşlı adam. Hikâyelerde başkişi olarak yer edinen bu karakterler olay, mekân ve zaman üçgeninde iç dünyalarını yansıtan, dış dünya ile bağlantı kurmaya çalışan ve bilinçaltı görüntülerini veren kişilerdir. Cumadilov, bu psikolojik yansımayı sadece ismini verdiğimiz bu karakterlerle sınırlı tutmaz hikâyede yer edinen diğer kişiler için de aynı görüntüyü verir.

Çalışmada ele alınan hikâyelerden *Tuzağa Düşen Kuğular*, *Bukarbay'ın Boğası*, *Siykımbay*, *Aklını Yitirenler* ve *Kazlar Dönüyor* yazarın tarihi gerçeklere bağlı kaldığı hikâyelerdir. *Tuzağa Düşen Kuğular* ve *Kazlar Dönüyor* adlı hikâyeler Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan itibaren sistematik bir şekilde hayata geçirdiği politikaların insanlar üzerinde yarattığı yıkımı göstermesi bakımından ortaklık gösterir. Bu politikaların başında rejimin Kazak toprakları üzerinde uygulamaya geçirdiği suni kıtlık gelmektedir. Söz konusu iki hikâyede de bu tema hikâye kahramanları etrafında şekillendirilerek okuyucuya aktarılır.

Yazar, bu hikâyelerde dönemin iki büyük devleti olan SSCB ve Çin'in işgalci politikalarının Kazak halkı üzerindeki etkisini konu edinir. Yazar, yine bu hikâyelerle Sovyet ve Maoist rejim çatısı altında Kazak halkını merkeze alarak sosyalist modernleşmenin yaratmış olduğu yıkımı gözler önüne serer.

Bukarbay'ın Boğası adlı hikâyenin ana konusu olan Kolektifleştirme siyaseti *Siykımbay* adlı hikâyede de karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nin hayata geçirmiş olduğu bu politikanın izlerini taşıması bakımından iki hikâye de Sovyet gerçekliğini işlemesi bakımından benzerlik gösterir.

Özetle, Kabdeş Cumadilov başta kendi yaşam tecrübelerinden yola çıkarak Kazak halkının varoluş mücadelesini eserlerine taşımıştır. Yazar, bunu gerçekleştirirken çeşitli tekniklerden yararlanarak sanatını güçlendirmiş ve olaylar içerisinde yer edinen karakterlerin yaşamından görüntüler vermiştir.

Bu çalışmada Kabdeş Cumadilov'un kaleme aldığı altı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktararak “yapı ve izlek” yöntemiyle incelenmiştir. Söz konusu hikâyelerde yapı unsurları ve izleksel kavramlar her hikâye özelinde ele alınarak yazarın okuyucuya iletmek istediği mesajlar hakkında saptamalar yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Açık, F., Adıgüzel, S., Biray, N., Zaripova Çetin, Ç., Aşlar, H. ve Sağlam, S. (2018). *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Adler, A. (1998). *Yaşama Sanatı*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Say.
- Ağayev, E. (2006). Sovyet İdeoloji Çerçevesinde Türk Cumhuriyetlerinin Tarih Yazımı ve Tarih Eğitimi: Azerbaycan Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Ankara, s.3
- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2017). *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Altınmakas, L. (2014). *Kazak Edebiyatı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Andaç, F. (2014). *Öykü Yazmak Hikâye Anlatmak*. İstanbul: Ceres Yayınları.
- Andican, A., A. (2003). *Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Antakyalıoğlu, Z. (2016). *Roman Kuramına Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Armstrong, K. (2017). *Mitlerin Kısa Tarihi*. (D. Şendil, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Ayan, E. (2017). *Bir Devrin Aynası Abay Kunanbay ve Kara Sözler*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- Aytaç, G. (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Azap, S. (2017, Bahar). Tölögön Kasımbekov'un "İnsan Olmak İstiyorum" Öyküsünün Yapı ve İzlek Yöntemiyle İncelenmesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 43, s.65-86.
- Bachelard, G. (2012). *Düşlemenin Poetikası*. (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaladan Romana Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baskakov, A. N., Golubeva, N. P., Kamileva A.A., vd. (1977). *Büyük Türkçe-Rusça Sözlük*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

- Bolat, S. (2015). *Öykü Yazma Teknikleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Boynukara, H. (1997). *Modern Eleştiri Terimleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Canbur, M. (1997). *Türk Kadını İçin*. Ankara: Türk Kadınları Derneği Genel Merkez Yayınları.
- Cumadilov, K. (2003). *On Eki Tomdıq Şığarmalar Jınağı (C.1)*. Almatı: Qazıgurt Baspası.
- Cumadilov, K. (1989). *Eki Tomdıq Şığarmalar Jınağı*. Almatı: Cazuşı Baspası.
- Çetişli, İ. (2014). *Metin Tahlillerine Giriş/2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eco, U. (1996). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*. (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Eliuz, Ü. (2020). Yoldaki Yolculuk: Anlatıda Zaman. *Route Educational and Social Science Journal*, 6, s.170-195.
- Ercilasun, K. G. (2016, Güz). Kazakistan ve Kırgızistan'da Kolektifleştirme: Sözlü Tarih Çerçevesinden Bir Bakış. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 19, s.11-22.
- Freud, S. (2015). *Mutluluk Dediğimiz Şey*. (P. Demirel, Çev.) İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.
- Friedman, L. M. (2002). *Yatay Toplum*. (A. Fethi, Çev.) İstanbul: Kültür Yayınları.
- Fromm, E. (1990). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. (Y. Salman ve N. İçten, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm, E. (1994). *Sevme Sanatı*. (S. Tunçay, Çev.) Ankara: Akış Yayınları.
- Göka, Ş. (2001). *İnsan ve Mekân*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gömeç, Y. S. (2020). Sovyet Rusya Döneminde Kazakistan. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 245, s.405-420.
- Gücüyeter, B. ve Yılmaz, İ. (2012). Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti Örneğinde Edebiyat Eğitimi ve İdeoloji. *Turkish Studies*, 4-II, s.1825-1834.
- Hawthorn, J. (2014). *Roman Analizi*. (U. Köse, Ö. Gümüş, Ö. Bayrak, Çev.) İstanbul: Kesit Yayınları.

http://www.dk.kz/ref_3140 (Erişim tarihi: 11/04/2022).

<http://zhumadilov.kz/kz/rasskazy> (Erişim tarihi: 02/06/2021).

<http://zhumadilov.kz/kz/romany> (Erişim tarihi: 02/06/2021).

<https://atyrau-cbs1.kz/kz/a-paratty-resurstar/ta-yrypty-tizimder/2869-aza-ara-s-zini-darabozy-zhazushy-abdesh-zh-madilovty-tu-anyana-85-zhyl.html> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

<https://www.azattyq.org/a/31187073.html> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

<https://egemen.kz/article/270673-qabdeshtzhumadilov> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

https://emirsaba.org/pars_docs/refs/9/8855/8855.pdf (Erişim tarihi: 11/04/2022).

<https://www.oinet.kz/e/action/ShowInfo.php?classid=36&id=6704> (Erişim tarihi: 15/04/2022).

https://massaget.kz/okushyilarga/uy_tapsyirmasyi/24347/ (Erişim tarihi: 11/04/2022).

https://massaget.kz/okushyilarga/uy_tapsyirmasyi/28779/ (Erişim tarihi: 11/04/2022).

https://massaget.kz/okushyilarga/uy_tapsyirmasyi/41188/ (Erişim tarihi: 11/04/2022).

<https://qazbrand.info/all/1118/abdesh-zh-madilov-mirbajany-shy-armal> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

https://www.wikiwand.com/kk/Қабдеш_Жұмаділов (Erişim tarihi: 11/04/2022).

<https://zharar.info/19216-zhumys.html> (Erişim tarihi: 11/04/2022).

İztelevova, J., A. (2013 Mart). K. Cumadilovtiñ «Daraboz» Dilogiyasındağı Abılay Xan Tulğasınıñ Tarixılığı. *Atırav memlekettik Unıversitetiniñ XABARŞISI*. 28, s.188-192.

Ibrayev, Ş. (1998). *Destanın Yapısı, Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekân*. (A. A. Çınar, Çev.) Ankara: Atatürk Kültür Merkez Başkanlığı Yayınları.

Iskakov, A. I. (1974). *Kazak Tilinin Tüsindirme Sözdigi (10 Cilt)*. Almatı: Kazak SSR Gılım Yayınevi.

Karakaş, Ş. (1996, Mart). 20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2, s.279-317.

- Karakuş, M. ve Oraliş, M. (2006). *Bellek, Mekân, İmge*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Karataş, T. (2014). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yayınları.
- Karimova, A. (2014). Kabdeş Jumadilovtiñ Şıǵarmalarındaǵı Beyverbaldı Amaldar. *Bulletin KazNU, Filology Series, 147*, s. 164-166.
- Kapağan, E. (2015). “Alaş Orda Partisinin Kazak Aydınlanmasına Etkisi”, *Zeitschrift für die Welt der Türken /Journal of World of Turks, Vol. 7, No. 1* s.253-265.
- Kaplan, M. (2019). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kassymova, D., B. (2019). Comparing Official And Literary Discourses On Sino-Soviet Border Crossings Of 1962. *Journal Of History, 95*, s.47-56.
- Kenesbaev, İ. (1977). *Kazak Tilinin Frazelogiyalık Sözdigi*. Almatı: Kazak SSR Ğılım Yayınevi.
- Kınacı Baran, C. (2021, Haziran). Kazakistan’da Sovyet Devrinden Bağımsızlık Dönemine Değişen Kazak Edebiyatı. *Turkologia, 2*, s.30-43.
- Koç, K., Bayniyazov, A. ve Başkapan V. (2003). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, K., İşina, A. ve Korganbekov, B. (2007). *Kazak Edebiyatı 1*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Koç, K., İşina, A. ve Korganbekov, B. (2007). *Kazak Edebiyatı 2*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kolcu. A. İ. (2015). *Öykü Sanatı*. Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali: İnsan ve Eser*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Korkmaz, R. (2004). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*. Ankara: Türksoy Yayınları.
- Korkmaz, R. (2007). *Romanda Mekânın Poetiği, Edebiyat ve Dil Yazıları: Mustafa İsen’e Armağan*. Ankara.
- Köpbayeva, M. (2014). *Qazirgi Qazaq Ądebiyetindegi Jańaşıl İzdenister*. Taraz: M.X. Duvlatı Atındaǵı Taraz Memlekettik Unıversiteti.

- Lukacs, G. (2003). *Roman Kuramı*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Mert, N. (2006). *Öykü Yazmak*. Ankara: Hece Yayınları.
- Mirzahmetuli, M. (2002). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kazak Edebiyatı (Cilt 27 ve 28)*.
- Naskali, E., G. (1996, Şubat). Sovyet Türk Edebiyatı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 1, s.54-64.
- Nurgali, R. N., Alpısbaev, K. K., Aymuhambet, C. Ä., Baytanasova, K. M. (2011). *Qazaq Ädebieti 11*. Almatı: Cazuşı Yayınevi.
- Oktay, C. (1997). *Siyasal Sistem ve Bürokrasi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Plisnier, C. (2003). *Roman Üzerine Düşünceler*. (H. Uçan, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
- Rıbalçenko, T. (2011). *Rusça Temel Sözlük*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Rosenthal, M. ve Yudin, P. (1997). *Felsefe Sözlüğü*. (A. Çalışlar, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Söylemez, O. ve Azap, S. (2016). *Türk Dünyası Edebiyatları Hikâye Çözümlemeleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Söylemez, O., Yuldashev, M., Kasapoğlu Çengel, H., Kalkan, Ş. M., Uygur, C. V., Özşahin, M., Tavkul, U., Durmuş, O., Arıkoğlu, E. (2019). *Çağdaş Türk Edebiyatları II. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını*.
- Stevick, P. (2004). *Roman Teorisi*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taşdelen, V. (2004). *Kierkegaard'ta Benlik ve Varoluş*. Ankara: Hece Yayınları.
- Tekin, M. (1989). *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Trotskiy, L. (2006). *İhanete Uğrayan Devrim*. (Kolektif, Çev.) İstanbul: Alef Yayınevi
- Yıldırım, S., Saburgaliyeva, N., Boranbayeva, B. (2019). Kazakistan Ceditçilik Hareketinde Bir Din Adamı: Ömer Karaş, Hayatı ve Faaliyetleri (1875–1921). *Gazi Akademik Bakış*, 24 s.245-279.